

Министарство пољопривреде и заштите животне средине
Република Србија

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ИШАРД ПРОГРАМ
ЗА 2014-2020

Београд, прегледана верзија до 26. децембра 2014. године

Списак скраћеница

ВО – Вештачко осемењавање
ППЗРП – Подручја са потенцијалним значајним ризиком од поплава
АПВ – Аутономна Покрајина Војводина
ПСРС – Пољопривредна стратегија Републике Србије
ГРЈ – Годишња радна јединица
НСА – Национални службеник за акредитацију
ЗПП – Заједничка пољопривредна политика
CARDS – Помоћ заједнице у обнови, развоју и стабилизацији
CAS – Стратегија давања помоћи земљи
ПГС – Прекогранична сарадња
ЦЕФТА – Споразум о слободној трговини у централној Европи
ПДПП – Правила добре пољопривредне праксе
СНР – Комбинована производња топлотне и електричне енергије (когенерација)
ККС – Класична куга свиња
ДСД – Државни стратешки документ
УАП – Управа за аграрна плаћања
ДНРЛ – Дирекција за националне реферетне лабораторије
ДРЕПР – Пројекат смањења загађења реке Дунав из индустрије
ДТД – Канал Дунав-Тиса-Дунав
ЕАР – Европска агенција за реконструкцију
ЕК – Европска комисија
ЕЕЗ – Европска економска заједница
ЕУ – Европска унија
EUROP grid – Метода за класификацију трупова
ВиП – Воће и поврће
FADN – Систем рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима
ФАО – Организација за храну и пољопривреду
ШПСД – Површина шуме погодна за снабдевање дрветом
ПВПГ – Просечна величина приватних газдинстава
КХВ – Канцеларија за храну и ветерину
ОС – Оквирни споразум
ОУ – Оквирни уговор
GAEC – Очување земљишта у добром производном стању и заштита животне средине
БПП – Бруто пољопривредна производња
БДП – Бруто домаћи производ
ГЕФ – Глобални еколошки фонд
ЕГСБ – Емисија гасова са ефектом стаклене баште
ГСБ – Гасови са ефектом стаклене баште
ГЗП – Глобални здравствени програми
ГИ – Генерални инспекторат
ГИС – Географски информациони систем
ГМО – Генетски модификован организам

ДПП – Добра произвођачка пракса
ВЛО – Владина организација
ВРС – Влада Републике Србије
БДВ – Бруто додата вредност
БДВ/ПРВ – Бруто додата вредност по еквиваленту пуног радног времена
HACCP – Анализа опасности и критичне контролне тачке
ХМИ – Хидрометеоролошки институт
HNV – Висока природна вредност
HNVF – Пољопривредна подручја високе природне вредности
ХЕ - Хидроелектрана
ИСУК – Интегрисани систем управљања и контроле
ИЗС – Институт за сточарство
ЗППт – Значајно подручје за птице
ИБРД – Међународна банка за обнову и развој
ICPDR – Међународна комисија за заштиту реке Дунав
МОР – Међународна организација рада
ИПА – Инструмент за претприступну помоћ
ИПА ОП – Одбор за праћење инструмента за претприступну помоћ
ИПАРД – Инструмент за претприступну помоћ за рурални развој
IPM – Интегрисан програм заштите од штеточина
ИПН – Институт за примену науке у пољопривреди
IRENA – Међународна агенција за обновљиву енергију
ISO – Међународна организација за стандардизацију
IUCN – Међународна унија за заштиту природе
ЗП – Заједнички програм
КиМ - Косово и Метохија
КТОЕ – Килотона еквивалента нафте
ЛАГ – Локалне акционе групе
СЛР – Стратегија локалног развоја
LEADER – Француски акроним који означава - *Liaison Entre Actions de Development de l'Économie Rural* – што у преводу значи – Везе између акција руралног развоја
LFA – Мање повољна подручја
ИРС – Истраживање о радној снази
ЛИС - *LEADER* иницијатива у Републици Србији
ЛСМС – Истраживање мерења животног стандарда
ИЖС - Истраживање животног стандарда
НиЕ – Надзор и евалуација
УТ – Управљачко тело
МПЗЖС – Министарство пољопривреде и заштите животне средине
МПШВ – Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
МРЦ – Миленијумски развојни циљ
МЗ – Министарство здравља
НСО – Национални службеник за одобравање
NARDS – Национална стратегија пољопривреде и руралног развоја

НД – Нитратна директива
НВО – Невладина(е) организација(е)
НИПАК – Национални ИПА координатор
НПРР – Национални програм руралног развоја
МРРС – Мрежа за рурални развој Србије
НМРР – Национална мрежа за рурални развој
НСПРРС – Национална стратегија привредног развоја Републике Србије
ЗРП – Званична развојна помоћ
ОЕЦД – Организација за економску сарадњу и развој
ОП – Органска производња
СГ – Службени гласник
АП – Агенција за плаћање
ЈСП – Јединица за саветодавну подршку
ПДЛ – Одабрана подручја за дневне лептире
ЗОП – Заштићена ознака порекла
ЗГО – Заштићена географска ознака
ПЛА – Партиципативно учење и деловање
ГПМ – Група за пројектни менаџмент
УЗБ – Управа за заштиту биља
ПРА – Рурална процена на основу учешћа
PRAG – Практични водич кроз процедуре уговарања помоћи Европске уније трећим земљама
СССС – Стратегија за смањење сиромаштва у Србији
РР – Рурални развој
КОРР – Консултантски одбор за рурални развој
РС – Република Србија
СС – Секторски споразум
ССП – Споразум о стабилизацији и придруживању
SAPS – Поједностављена плаћања према површини
БСТ – Број соматских ћелија
КЕИ – Канцеларија за европске интеграције Владе Републике Србије
SIDA – Шведска агенција за развој
СОП – Секторски одбор за праћење
МСП – Мала и средња предузећа
РЗС – Републички завод за статистику
SORSNUTS – Номенклатура територијалних јединица за статистику
СПС – Шема за појединачну примену
ППРРСП – Подршка програмирању руралног развоја и успостављање система плаћања
ПНПГ – Полунатурална пољопривредна газдинства
ИЗ – Институт за земљиште
STAR – Транзициона реформа пољопривреде Републике Србије
СРГ – Секторска(е) радна(е) група(е)
SWOT – Предности, слабости, прилике, претње
ТП – Техничка помоћ

УББ – Укупан број бактерија
ЦОИ – Центар за обуку и информисање
Тое – Тона еквивалента нафте
КПП – Коришћена пољопривредна површина
ВВТ – Врло висока температура
УЛО – Веома низак садржај кисеоника
УН – Уједињене нације
УНДП – Програм Уједињених нација за развој
USAID – Америчка агенција за међународни развој
UWWT- Третман комуналних отпадних вода
ПДВ – Порез на додату вредност
ВИМС – Ветеринарски информациони менаџмент систем
РВ – Рејонизација виноградарства
ОДВ – Оквирна директива о водама Европске уније
СТО – Светска трговинска организација
ПТОВ – Погон за третирање отпадних вода

0. Садржај

0.	Садржај	Error! Bookmark not defined.
1.	ИПАРД II ПРОГРАМ ЗА 2014-2020	15
2.	ЗЕМЉА КОРИСНИК	Error! Bookmark not defined.
2.1.	Географско подручје обухваћено програмом.....	Error! Bookmark not defined.
3.	ОПИС ТРЕНУТНОГ СТАЊА, SWOT И ДЕФИНИСАЊЕ ПОТРЕБА.....	15
3.1.	ОПШТИ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ КОНТЕКСТ ГЕОГРАФСКОГ ПОДРУЧЈА	Error! Bookmark not defined.
3.1.1.	Административни систем	Error! Bookmark not defined.
3.1.2.	Демографске карактеристике и трендови ..	Error! Bookmark not defined.
3.1.3.	Економски показатељи и запосленост.....	Error! Bookmark not defined.
3.1.4.	Структура пољопривредних газдинстава...	Error! Bookmark not defined.
3.2.	КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОЉОПРИВРЕДНОГ, ШУМАРСКОГ И ПРЕХРАМБЕНОГ СЕКТОРА.....	Error! Bookmark not defined.
3.2.1.	Опште карактеристике.....	Error! Bookmark not defined.
3.2.2.	Сектор производње и прераде млека	Error! Bookmark not defined.
3.2.3.	Сектор производње и прераде меса.....	Error! Bookmark not defined.
3.2.4.	Сектор производње и прераде воћа и поврћа.....	Error! Bookmark not defined.
3.2.5.	Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа).....	39
3.3.	УПРАВЉАЊЕ ЖИВОТНОМ СРЕДИНОМ И ЗЕМЉИШТЕМ ..	Error! Bookmark not defined.
3.3.1.	Биолошка разноврсност	Error! Bookmark not defined.
3.3.2.	Квалитет воде	Error! Bookmark not defined.
3.3.3.	Климатске промене и емисије ГСБ, као и њихова повезаност са пољопривредом	44
3.3.4.	Земљиште	Error! Bookmark not defined.
3.3.5.	Коришћење минералних ђубрива и пестицида	48
3.3.6.	Концепт пољопривредне производње високе природне вредности у Србији	49
3.3.7.	Органска производња	Error! Bookmark not defined.
3.3.8.	Биоенергетски извори и биомаса.....	Error! Bookmark not defined.
3.3.9.	Шуме	Error! Bookmark not defined.

3.4.	РУРАЛНА ЕКОНОМИЈА И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА Error! Bookmark not defined.	
3.4.1.	Рурална економија	54
3.4.2.	Рурална инфраструктура	Error! Bookmark not defined.
3.4.3.	Пренос знања и информација	Error! Bookmark not defined.
3.4.4.	Мала и средња предузећа	Error! Bookmark not defined.
3.4.5.	Рурални туризам	Error! Bookmark not defined.
3.5.	ПРИПРЕМА И СПРОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНИХ СТРАТЕГИЈА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА – LEADER	58
3.6.	ТАБЕЛА КОНТЕКСТ ПОКАЗАТЕЉА	Error! Bookmark not defined.
4.	SWOT – РЕЗИМЕ ГОРЊИХ АНАЛИЗА/ КОНАЧНИ	65
4.1.	SWOT – ПОЉОПРИВРЕДА, ШУМАРСТВО И ПРЕХРАМБЕНА ИНДУСТРИЈА (УКЉ. ЗАСЕБНЕ ТАБЕЛЕ ЗА СВАКИ СЕКТОР ОДАБРАН ЗА ПОДРШКУ)	65
4.1.1.	SWOT анализа сектора за млеко и месо	66
4.1.2.	SWOT анализа сектора за воће и поврће и остале усеве	66
4.2.	SWOT - УПРАВЉАЊЕ ЖИВОТНОМ СРЕДИНОМ И ЗЕМЉИШТЕМ	67
4.3.	SWOT - РУРАЛНА ЕКОНОМИЈА И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА	68
4.4.	SWOT - ПРИПРЕМА И СПРОВОЂЕЊЕ СТРАТЕГИЈА ЛОКАЛНОГ РАЗВОЈА – LEADER	68
5.	ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ ПРЕТХОДНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА Error! Bookmark not defined.	
5.1.	ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ ПРЕТХОДНИХ ДРЖАВНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА; ДОДЕЉЕНИ ИЗНОСИ, РЕЗИМЕ АНАЛИЗА ИЛИ ИЗВУЧЕНЕ ПОУКЕ	69
5.2.	ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ ПОДРШКЕ ИЗ ЕУ ФОНДОВА, ДОДЕЉЕНИ ИЗНОСИ, РЕЗИМЕ АНАЛИЗА ИЛИ ИЗВУЧЕНЕ ПОУКЕ Error! Bookmark not defined.	
5.3.	ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ СПРОВЕДЕНЕ МУЛТИЛАТЕРАЛНЕ ПОМОЋИ, ДОДЕЉЕНИ ИЗНОСИ, РЕЗИМЕ АНАЛИЗА ИЛИ ИЗВУЧЕНЕ ПОУКЕ	77
6.	ОПИС СТРАТЕГИЈЕ	Error! Bookmark not defined.
6.1.	ОПИС ПОСТОЈЕЋЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА	Error! Bookmark not defined.
6.2.	УТВРЂИВАЊЕ ПОТРЕБА И РЕЗИМЕ ЦЕЛОКУПНЕ СТРАТЕГИЈЕ	Error! Bookmark not defined.

6.2.1.	Утврђене потребе	82
6.2.2.	Преглед главних потреба руралног развоја и оперативних мера.....	87
6.3.	УСКЛАЂЕНОСТ ИЗМЕЂУ ПРЕДЛОЖЕНЕ ИПАРД ИНТЕРВЕНЦИЈЕ И ДРЖАВНОГ СТРАТЕШКОГ ДОКУМЕНТА (ДСД).....	91
7.	СВЕОБУХВАТНА ФИНАНСИЈСКА ТАБЕЛА.....	Error! Bookmark not defined.
7.1.	Максимални индикативни допринос ЕУ за ИПАРД фондове у ЕУР, 2014-2020	95
7.2.	Финансијски план по мери у ЕУР, 2014-2020.....	95
7.3.	Анализа буџета по мерама 2014-2020.....	96
7.4.	Анализа буџета по мерама 2014-2020.....	97
7.5.	Процент доприноса ЕУ по мерама 2014-2020	98
8.	ОПИС ОДАБРАНИХ МЕРА.....	Error! Bookmark not defined.
8.1.	ЗАХТЕВИ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА СВЕ МЕРЕ.....	Error! Bookmark not defined.
8.1.1.	Минимални национални стандарди и државни прописи од значаја за програм	Error! Bookmark not defined.
8.1.2.	Општи критеријуми прихватљивости применљиви на све или на неке од мера.....	Error! Bookmark not defined.
8.1.2.1.	Прихватљиви трошкови	Error! Bookmark not defined.
8.1.2.2.	Правила о пореклу прихватљивих трошкова.....	Error! Bookmark not defined.
8.1.2.3.	Неприхватљиви трошкови	Error! Bookmark not defined.
8.1.3.	Могућност контроле и проверљивости мера.....	Error! Bookmark not defined.
8.1.4.	Одабир мера	Error! Bookmark not defined.
8.1.5.	Пакет мера	Error! Bookmark not defined.
8.2.	ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА.....	Error! Bookmark not defined.
8.2.1.	Правни основ	Error! Bookmark not defined.
8.2.2.	Образложење.....	Error! Bookmark not defined.
8.2.3.	Општи циљеви	Error! Bookmark not defined.
8.2.3.1.	Специфични циљеви	Error! Bookmark not defined.
8.2.4.	Повезаност са другим ИПАРД и националним мерама.....	Error! Bookmark not defined.
8.2.5.	Корисници	Error! Bookmark not defined.
8.2.6.	Општи критеријуми прихватљивости	Error! Bookmark not defined.
8.2.6.1.	Прихватљива газдинства	Error! Bookmark not defined.
8.2.6.2.	Национални стандарди	Error! Bookmark not defined.

- 8.2.6.3. Економска одрживост газдинстваError! Bookmark not defined.
- 8.2.6.4. Стандарди ЕУError! Bookmark not defined.
- 8.2.6.5. Остали критеријуми прихватљивостиError! Bookmark not defined.
- 8.2.6.6. Инвестиције у постројења за производњу енергије из обновљивих извора...Error! Bookmark not defined.
- 8.2.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)Error! Bookmark not defined.
- 8.2.8. Прихватљиви трошковиError! Bookmark not defined.
- 8.2.9. Критеријуми селекције.....Error! Bookmark not defined.
- 8.2.10. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУError! Bookmark not defined.
- 8.2.11. Буџет 2014-2020 за меру „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава“Error! Bookmark not defined.
- 8.2.12. Индикатори и циљеви.....Error! Bookmark not defined.
- 8.2.13. Административна процедураError! Bookmark not defined.
- 8.2.14. Географски обим мереError! Bookmark not defined.
- 8.3. ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ КОЈЕ СЕ ТИЧУ ПРЕРАДЕ И МАРКЕТИНГА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА И ПРОИЗВОДА РИБАРСТВА.....Error! Bookmark not defined.
- 8.3.1. Правни основError! Bookmark not defined.
- 8.3.2. Образложење.....Error! Bookmark not defined.
- 8.3.3. Општи циљевиError! Bookmark not defined.
- 8.3.3.1. Специфични циљевиError! Bookmark not defined.
- 8.3.4. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерамаError! Bookmark not defined.
- 8.3.5. КориснициError! Bookmark not defined.
- 8.3.6. Општи критеријуми прихватљивостиError! Bookmark not defined.
- 8.3.6.1. Врсте подржаних правних лица.....Error! Bookmark not defined.
- 8.3.6.2. Економска одрживост правног лицаError! Bookmark not defined.
- 8.3.6.3. Национални стандарди/стандарди ЕУ.....Error! Bookmark not defined.
- 8.3.6.4. Остали критеријуми прихватљивостиError! Bookmark not defined.
- 8.3.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)Error! Bookmark not defined.
- 8.3.8. Прихватљиви трошковиError! Bookmark not defined.
- 8.3.9. Критеријуми селекције.....Error! Bookmark not defined.
- 8.3.10. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУError! Bookmark not defined.

- 8.3.11. Буџет 2014-2020 за меру „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства"Error! Bookmark not defined.
- 8.3.12. Индикатори и циљеви.....Error! Bookmark not defined.
- 8.3.13. Административна процедураError! Bookmark not defined.
- 8.3.14. Географски обим мереError! Bookmark not defined.
- 8.4. АГРО-ЕКОЛОШКО-КЛИМАТСКЕ МЕРЕ И МЕРА ОРГАНСКЕ ПРОИЗВОДЊЕError! Bookmark not defined.
- 8.4.1. Правни основError! Bookmark not defined.
- 8.4.2. Образложење.....Error! Bookmark not defined.
- 8.4.3. Општи циљевиError! Bookmark not defined.
- 8.4.4. Специфични циљевиError! Bookmark not defined.
- 8.4.5. Дисеминација резултата.....Error! Bookmark not defined.
- 8.4.6. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерамаError! Bookmark not defined.
- 8.4.7. КориснициError! Bookmark not defined.
- 8.4.8. Врсте активности.....Error! Bookmark not defined.
- 8.4.9. Општи критеријуми прихватљивости за све врсте активности..Error! Bookmark not defined.
- 8.4.9.1. Полазна основа.....135
- 8.4.9.2. Одговарајуће знање.....136
- 8.4.9.3. Прихватљива величина пољопривредног земљишта/стада.....136
- 8.4.10. ОбавезеError! Bookmark not defined.
- 8.4.11. Прихватљиви трошковиError! Bookmark not defined.
- 8.4.12. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ.Error! Bookmark not defined.
- 8.4.13. Буџет 2014-2020 за меру „Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње”Error! Bookmark not defined.
- 8.4.14. Индикатори и циљеви.....Error! Bookmark not defined.
- 8.4.15. Географски обим.....Error! Bookmark not defined.
- 8.5. СПРОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНИХ СТРАТЕГИЈА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА – LEADER ПРИСТУПError! Bookmark not defined.
- 8.5.1. Правни основError! Bookmark not defined.
- 8.5.2. Образложење.....Error! Bookmark not defined.
- 8.5.3. Општи циљевиError! Bookmark not defined.
- 8.5.3.1. Специфични циљевиError! Bookmark not defined.

- 8.5.4. Повезаност са другим ИПАРД мерама у оквиру програма и са националним мерамаError! Bookmark not defined.
- 8.5.5. КориснициError! Bookmark not defined.
- 8.5.6. Заједнички критеријуми прихватљивости.Error! Bookmark not defined.
- 8.5.7. Прихватљиве активности и прихватљиви трошковиError! Bookmark not defined.
- 8.5.7.1. Прихватљиве активности за активност 1 - „Стицање вештина, подстицање становништва ЛАГ територија” за изградњу капацитета и подстицање већ одабраних ЛАГ група:.....Error! Bookmark not defined.
- 8.5.7.2. Прихватљиве активности за активност 2 - „Текући трошкови и мали пројекти” за вођење одабраних ЛАГ група и спровођење малих пројеката:Error! Bookmark not defined.
- 8.5.7.3. Прихватљиве активности за активност 3 – „Пројекти сарадње за међутериторијалне или међудржавне пројекте”Error! Bookmark not defined.
- 8.5.7.4. Неприхватљиви трошковиError! Bookmark not defined.
- 8.5.8. Критеријуми селекције.....Error! Bookmark not defined.
- 8.5.8.1. Критеријуми за селекцију користиће се за процену стратегија локалног развоја ЛАГ група и биће засноване на:Error! Bookmark not defined.
- 8.5.8.2. Минималан садржај СЛРError! Bookmark not defined.
- 8.5.9. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ.Error! Bookmark not defined.
- 8.5.10. Индикатори и циљеви.....Error! Bookmark not defined.
- 8.5.11. Административна процедураError! Bookmark not defined.
- 8.5.12. Географски обим мереError! Bookmark not defined.
- 8.5.13. Друге информације карактеристичне за меруError! Bookmark not defined.
- 8.5.14. Буџет 2014-2020 за меру „Спровођење локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ”Error! Bookmark not defined.
- 8.6. ДИВЕРЗИФИКАЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА И РАЗВОЈ ПОСЛОВАЊАError! Bookmark not defined.
- 8.6.1. Правни основError! Bookmark not defined.
- 8.6.2. Образложење.....Error! Bookmark not defined.
- 8.6.3. Општи циљевиError! Bookmark not defined.
- 8.6.3.1. Специфични циљевиError! Bookmark not defined.
- 8.6.4. Повезаност са другим ИПАРД мерама у оквиру програма и са националним мерамаError! Bookmark not defined.
- 8.6.5. КориснициError! Bookmark not defined.
- 8.6.6. Заједнички критеријуми прихватљивости.Error! Bookmark not defined.

- 8.6.7. Специфични критеријуми прихватљивости Error! Bookmark not defined.
- 8.6.8. Прихватљиви трошковиError! Bookmark not defined.
- 8.6.9. Прихватљиве активностиError! Bookmark not defined.
- 8.6.10. Критеријуми селекције.....Error! Bookmark not defined.
- 8.6.11. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ.Error! Bookmark not defined.
- 8.6.12. Буџет 2014-2020 за меру „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања”Error! Bookmark not defined.
- 8.6.13. Индикатори и циљеви.....Error! Bookmark not defined.
- 8.6.14. Административна процедураError! Bookmark not defined.
- 8.6.15. Географски обим мереError! Bookmark not defined.
- 8.7. ТЕХНИЧКА ПОМОЋ.....Error! Bookmark not defined.
- 8.7.1. Правни основError! Bookmark not defined.
- 8.7.2. Образложење.....Error! Bookmark not defined.
- 8.7.3. Општи циљевиError! Bookmark not defined.
- 8.7.3.1. Специфични циљевиError! Bookmark not defined.
- 8.7.4. Повезаност са другим ИПАРД мерама у оквиру програма и са националним мерамаError! Bookmark not defined.
- 8.7.5. КориснициError! Bookmark not defined.
- 8.7.6. Заједнички критеријуми прихватљивости.Error! Bookmark not defined.
- 8.7.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)Error! Bookmark not defined.
- 8.7.8. Прихватљиви трошковиError! Bookmark not defined.
- 8.7.9. Критеријуми селекције.....Error! Bookmark not defined.
- 8.7.10. Интензитет помоћи и стопа доприноса ЕУ.Error! Bookmark not defined.
- 8.7.11. Буџет 2014-2020 за меру „Техничка помоћ”Error! Bookmark not defined.
- 8.7.12. Индикатори и циљеви.....Error! Bookmark not defined.
- 8.7.13. Административна процедураError! Bookmark not defined.
- 8.7.14. Географски обим мереError! Bookmark not defined.
- 8.7.15. Прелазни аранжманиError! Bookmark not defined.
- 9. НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА РУРАЛНИ РАЗВОЈ .Error! Bookmark not defined.
- 10. ИНФОРМИЦИЈЕ О КОМПЛЕМЕНТАРНОСТИ ИПАРД ПРОГРАМА СА МЕРАМА ФИНАНСИРАНИМ ИЗ ДРУГИХ (ДРЖАВНИХ ИЛИ МЕЂУНАРОДНИХ) ИЗВОРАError! Bookmark not defined.

- 10.1. Критеријуми за разграничење ИПАРД програма који имају подршку других области ИПА политикеError! Bookmark not defined.
- 10.2. Комплементарност ИПАРД програма са другим финансијским инструментимаError! Bookmark not defined.
- 10.2.1. Комплементарност са приступом заснованим на развоју територије..... 168
- 10.3. Критеријуми за разграничење и комплементарност ИПАРД мера и државне политике..... 169
- 11. ОПИС ОПЕРАТИВНЕ СТРУКТУРЕ, УКЉУЧУЈУЋИ НАДЗОР И ЕВАЛУАЦИЈУError! Bookmark not defined.
- 11.1. Опис оперативне структуре и основне функције њених огранакаError! Bookmark not defined.
- 11.1.1. Управљачко телоError! Bookmark not defined.
- 11.1.2. ИПАРД Агенција 178
- 11.2. Опис система за надзор и евалуацију, укључујући и предвиђени састав Одбора за праћењеError! Bookmark not defined.
- 11.2.1. НадзорError! Bookmark not defined.
- 11.2.2. ЕвалуацијаError! Bookmark not defined.
- 11.2.3. ИзвештавањеError! Bookmark not defined.
- 12. ЗАКЉУЧАК О СТРУКТУРИ УПРАВЉАЊА И КОНТРОЛЕ.....Error! Bookmark not defined.
- 13. РЕЗУЛТАТИ КОНСУЛТАЦИЈА О ИЗРАДИ ПРОГРАМА И ПРОПИСА ЗА УКЉУЧЕЊЕ ОДГОВАРАЈУЋИХ ОРГАНА И ТЕЛА, КАО И АДЕКВАТНИХ ПАРТНЕРА У ОБАСТИ ЕКОНОМИЈЕ, ДРУШТВА И ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕError! Bookmark not defined.
- 13.1. Усвојени прописи за придруживање одговарајућих органа, тела и партнера Error! Bookmark not defined.
- 13.2. Именовање консултованих партнера – закључак.....Error! Bookmark not defined.
- 13.3. Резултати консултација-закључак.....Error! Bookmark not defined.
- 14. РЕЗУЛТАТИ И ПРЕДЛОЗИ *EX-ANTE* ЕВАЛУАЦИЈЕ ПРОГРАМАError! Bookmark not defined.
- 14.1. Опис процесаError! Bookmark not defined.
- 14.2. Преглед предлогаError! Bookmark not defined.
- 15. ПРОМОЦИЈА, ВИДЉИВОСТ И ТРАНСПАРЕНТНОСТ У СКЛАДУ СА ИПА ПРОПИСИМА.....Error! Bookmark not defined.

- 15.1. **Активности предвиђене ради информисања потенцијалних корисника, стручних организација, партнера у домену економије, друштва и животне средине, као и тела укључених у промовисање једнакости између полова и НВО о могућностима које пружа програм, као и о правилима за приступ финансирању.....Error! Bookmark not defined.**
- 15.2. **Активности предвиђене зарад информисања корисника о доприносу ЕУ.....Error! Bookmark not defined.**
- 15.3. **Активности зарад информисања шире јавности о улози ЕУ у програмима и резултатима истих..... 211**
16. **ПРОМОВИСАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА И НЕДИСКРИМИНАЦИЈЕ ТОКОМ РАЗЛИЧИТИХ ФАЗА ПРОГРАМА (ПЛАНИРАЊА, СПРОВОЂЕЊА, НАДЗОРА И ЕВАЛУАЦИЈЕ)Error! Bookmark not defined.**
- 16.1. **Појашњење начина на који ће родна равноправност бити промовисана током различитих фаза програмаError! Bookmark not defined.**
- 16.2. **Појашњење начина на који ће се дискриминација заснована на полу, раси, пореклу, религији, старости, сексуалном опредељењу, спречавати током различитих фаза током спровођења програма 213**
17. **ТЕХНИЧКИ И САВЕТОДАВНИ СЕРВИСИError! Bookmark not defined.**
18. **ПРИЛОЗИ: 219**
- ПРИЛОГ 1: ПРОЈЕКАТ И ПОМОЋ ПОЉОПРИВРЕДИ И СЕКТОРУ ЗА РРError! Bookmark not defined.**
- ПРИЛОГ 2: ОПИС МЕТОДОЛОГИЈЕ ЗА ПРОЦЕНУ ЕКОНОМСКЕ ОДРЖИВОСТИ КОРИСНИКАError! Bookmark not defined.**
- ПРИЛОГ 3: МИНИМАЛНИ НАЦИОНАЛНИ СТАНДАРДИError! Bookmark not defined.**
- ПРИЛОГ 4: СПИСАК НАСЕЉА У ПЛАНИНСКИМ ПОДРУЧЈИМА...Error! Bookmark not defined.**
- ПРИЛОГ 5: ПОДРУЧЈА СА ОТЕЖАНИМ УСЛОВИМА РАДА У ПОЉОПРИВРЕДИ.....Error! Bookmark not defined.**
- ПРИЛОГ 5.1: СПИСАК НАСЕЉА У ПОДРУЧЈИМА СА ОТЕЖАНИМ УСЛОВИМА РАДА У ПОЉОПРИВРЕДИ Error! Bookmark not defined.**
- ПРИЛОГ 6: ДЕФИНИЦИЈА МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋАError! Bookmark not defined.**
- ПРИЛОГ 7: РЕЗУЛТАТИ КОНСУЛТАЦИЈА – ЗАКЉУЧАКError! Bookmark not defined.**

1. ИПАРД II ПРОГРАМ ЗА 2014-2020

Назив документа: ИПАРД програм за Републику Србију за период 2014-2020.

2. ЗЕМЉА КОРИСНИК

2.1. ГЕОГРАФСКО ПОДРУЧЈЕ ОБУХВАЋЕНО ПРОГРАМОМ

ИПАРД програмом обухваћена је територија Србије (без Косова и Метохије¹), са следећим регионима:

Табела 1: *NUTS* региони (ниво I, II) обухваћени програмом

NUTS ниво	Код по потреби	Опис	Површина у km ²	Број становника	Густина насељености становници/km ²
I		СРБИЈА - СЕВЕР			
II	Регион	Регион Београда	3.226	1.659.440	514,4
II	Регион	Регион Војводине	21.603	1.931.809	89,4
I		СРБИЈА - ЈУГ			
II	Регион	Регион Шумадије и западне Србије	26.495	2.031.697	76,7
II	Регион	Регион јужне и источне Србије	26.246	1.563.916	59,6

Извор: РЗС

3. ОПИС ТРЕНУТНОГ СТАЊА, SWOT И ДЕФИНИСАЊЕ ПОТРЕБА

3.1. ОПШТИ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ КОНТЕКСТ ГЕОГРАФСКОГ ПОДРУЧЈА

3.1.1. Административни систем

Постоји 150 општина и 24 града, који чине основне јединице локалне самоуправе. Србија (без Косова и Метохије) је организована у 25 округа. Окрузи су регионални центри државне власти и немају сопствену управу; представљају јасне административне поделе. Београд чини округ сам за себе, те је посебна територијална јединица основана од стране Устава и закона.

Према Закону о територијалној организацији Републике Србије, термин „град” се односи на врсту локалне управе и означена је као „Територијална јединица утврђена законом, која представља економски, административни, географски и културни центар ширег подручја и има више од 100.000 становника, а само у изузетним случајевима мање”. Територија града може бити подељена на градске општине. Поделу града на градске општине дефинише градски статут, у складу са законом. Насеља која не називамо „урбаним” су класификована као „остала”, и по правилу се сматрају руралним подручјима.

¹ Овакав вид означавања је без прејудуцирања ставова о статусу и у складу је са UNSCR 1244/1999 као и са ICJ Мишљењем о проглашењу независности Косова.

У сврхе ИПАРД програма, Србија ће користити ОЕЦД дефиницију² руралних подручја. Према њој, рурална подручја заузимају 75,1% државне територије, што обухвата око једне половине укупне популације (49,9%). Просечна густина насељености у Србији износи око 93 становника по км². У руралним пределима броји 62 становника по км², док тај број у урбаним подручјима износи 289 становника по км².

3.1.2. Демографске карактеристике и трендови

Према попису из 2012. године, Србија има популацију од 7.199.077 становника. Укупно, током периода 2002-2013, популација Србије је опала за 4,15%, док се рурална популација смањила за 10,9%. Посматрано према регионима, највећи пад популације у руралним подручјима забележен је у јужној и источној Србији (-18,7%). Највећи део руралне популације налази се у региону Шумадије и западној Србији, који уједно представља и једини регион где рурална популација броји више од 50%. Неповољне демографске трендове су изазвали бројни чиниоци, попут ограниченог приступа квалитетним услугама и државним добрима као што су инфраструктура, могућност квалитетне едукације, здравствене услуге, недостатак друштвеног живота у руралној заједници, као и доминација примарне пољопривреде и слаба подељеност између производних и ванпроизводних активности, итд. Као резултат тога, присутна је значајна миграција становништва које се не бави пољопривредом и младих људи, што води ка старењу руралне популације и неповољној образовној структури руралне радне снаге. Истовремено, то смањује људску основну потребу за развојем економије и квалитета живота у руралним подручјима.

Једна од најзначајнијих демографских карактеристика руралне Србије јесте неповољна старосна структура популације. Сваки пети становник села у Србији има више од 65 година, а у јужној и источној Србији сваки четврти становник. Просечна старост руралне популације се у периоду 2002-2011. повећала са 42 на 43,6 година. Најнеповољнија старосна структура је у јужној и југоисточној Србији, где просечна старост руралне популације достиже 45,7 година (за жене чак 47,1).

Образовне карактеристике руралног становништва су неповољније у односу на урбана подручја. Рурална популација обухвата значајно већи део популације који није образован и оних који имају завршену само основну школу; такође веома је мали број оних са вишим образовањем. Ситуација је посебно неповољна у случају руралне женске популације, где приближно једна трећина није похађала никакву школу, и где више од половине нема никакве квалификације (нема образовање, незавршену или завршену основну школу). Ово је забрињавајућа чињеница којој се мора приступити када је у питању оснаживање женског дела руралног становништва.

3.1.3. Економски показатељи и запосленост

Стопа незапослености (21,3%) и стопа неактивности (39,1%) руралне популације су у 2012. години биле испод стопа урбане популације (26,9% тј. 40,5%). Ипак, остали

² Рурална подручја дефинисана према ОЕЦД критеријумима на нивоу општине.

показатељи учинка руралног тржишта рада, посебно удела запослености осетљивих категорија и професионалног статуса запослених итд., значајно су лошији за руралну популацију. Виши проценат запослености осетљивих категорија код руралне популације резултат је високог процента неплаћених пољопривредника и њихових чланова породице, као и малог удела плаћених запослених у руралној популацији, у односу на урбану популацију.

Укупна запосленост у пољопривреди, шумарству и рибарству за радно способно становништво је 18,3%, а за становнике старије од 15 година 21%. Запосленост радно способног становништва у пољопривреди у руралним подручјима је у 2012. години износила 37,5%, знатно више него у многим другим европским земљама. 2012. године, највећи удео међу запосленим руралним становништвом су чинили квалификовани радници у пољопривреди и рибарству (34,8%), а затим занатлије (13,8%), пружаоци услуга и трговци (11,7%), док је запосленост у другим занимањима забележила значајно ниже учешће. Према државној обрачунској статистици, удео пољопривреде, шумарства и рибарства³ у БДП-у за 2012. годину износио је 7,5% (9,7% од БДВ).

Посебан проблем у Србији, као и у већини земаља јужне Европе, чини ограничен приступ финансијама. Значајан део руководства МСП, укључујући и газдинства, препреке које ометају приступ финансијама сматра изузетно опретеређујућим проблемом, који спречава успешан развој њихових предузећа. Удео пољопривредних кредита у укупном износу пласмана за привреду у 2013. години износио је 2,8% (подаци из трећег квартала 2013. године). Финансијски сектор Србије тренутно обезбеђује низак ниво кредита за пословања у пољопривреди, и углавном их нуди кроз краткорочне кредите. У одређеној мери, доступни су и средњорочни кредити од банака, али су они у највећој мери намењени преради хране, пре него примарној производњи. Друге кредите са смањеним каматним стопама обезбеђује држава, директно или индиректно. Већина пољопривредника даје земљу као „идеално” средство обезбеђења. Међутим, банке често невољно прихватају земљу као средство обезбеђења, а неретко је разлог томе тешко доказивање власништва над истим, како услед застарелог система регистрације, тако и услед мале вредности земље у појединим областима. Коришћење јавних складишта у својству средства обезбеђења није развијено. Постоји добар потенцијал да јавна складишта олакшају кредит, омогућавајући власницима складишта да користе приход као средство обезбеђења. Додатни проблем је слаба административна сарадња за добијање помоћи (тј. грађевинских дозвола).

3.1.4. Структура пољопривредних газдинстава

Структура српских пољопривредних газдинстава је сложена и чине је мала пољопривредна газдинства која производе за сопствене потребе, пољопривредна газдинства која делимично производе за сопствене потребе, велика породична газдинства, као и велика предузећа са мешовитим власништвом.

³ Сектор А према класификацији активности из 2010. године, РЗС

Према попису пољопривреде из 2012. године, укупан број газдинстава у Србији је 631.552, а површина коришћеног пољопривредног земљишта (КПП) износи 3.437.000 хектара. Највећи удео у укупном броју газдинстава (48,1%) имају мала газдинства (до 2 ха земље, која користе само 8% површине). Газдинства мања од 5 ха чине 77,4% укупног броја газдинстава и заузимају око 25% КПП. Насупрот томе, највећа газдинства, од преко 50 ха, чине само до 1% укупног броја газдинстава и обрађују око једне трећине КПП (Табела 2).

Табела 2: Пољопривредна газдинства у Србији по коришћеној пољопривредној површини (КПП), према Попису пољопривреде из 2012. године

	Газдинства		КПП	
	број	%	ха	%
Укупно	631.552	100	3.437.423	100
0 ха	10.107	1,6	0	0
0 - < 2 ха	298.286	47,2	273.622	8,0
2 - < 5 ха	182.489	28,9	596.052	17,3
5 - < 10 ха	89.083	14,1	617.281	18,0
10 - < 20 ха	32.313	5,1	435.499	12,7
20 - < 30 ха	7.677	1,2	185.846	5,4
30 - < 50 ха	5.352	0,8	203.666	5,9
50 - < 100 ха	4.394	0,7	314.096	9,1
≥ 100 ха	1.851	0,3	811.362	23,6

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

Просечна парцела коришћене пољопривредне површине по газдинству у Србији износи 5,4 ха, што је око једне трећине ЕУ-27 просека (14,5 ха). КПП чини око 43% укупне површине Србије, а по структури, оранице и баште чине до 73%, ливаде и пашњаци 21%, а вишегодишњи засади око 6%.

Пољопривредна газдинства су приватизована. Најчешћи изазови са којима се сусрећу јесу унапређење радног капитала тако да постане продуктивнији и привлачење инвестиционог капитала за поновна улагања у већ утврђена основна средства. Многа од ових предузећа имају или слабо или потпуно некоришћену имовину, попут објеката. Такође, постоје и велика предузећа која користе савремене системе производње, са нивоима ефикасности сличним онима у ЕУ.

Број годишњих радних јединица (ГРЈ) по газдинству у Србији износи 1,02, што је око 20% више од просека за ЕУ-27, где просечно газдинство користи 0,81 ГРЈ. Узимајући у обзир разлике у величини, ово је показатељ ниског степена механизације и рационализације.

Један од разлога ниске пољопривредне продуктивности у Србији јесте слаб ниво адекватних стручних вештина, посебно у домену управљања газдинством. Према попису пољопривреде из 2012. године, само мали део руралне радне снаге има одређено образовање, док већина носилаца газдинстава стиче своја знања из области пољопривреде искључиво путем праксе. Један од основних разлога је неповољна

старосна структура пољопривредних газдинстава, која потиче из традиционалног модела наслеђа имовине, где се газдинство преноси на најстарије дете преминулог. Као резултат тога, млађа браћа и сестре чине само радну снагу газдинства, или траже посао негде другде, без обзира на њихов ниво образовања и вештине. И поред чињенице да је Влада увела мере за подстицај преноса газдинства на млађу децу, ситуација је у великој мери остала непромењена. Сходно томе, мање од 5% носилаца газдинстава има завршену средњу пољопривредну школу, више пољопривредно образовање или пољопривредни факултет; мада покрајина Војводина представља изузетак.

3.2. КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОЉОПРИВРЕДНОГ, ШУМАРСКОГ И ПРЕХРАМБЕНОГ СЕКТОРА

3.2.1. Опште карактеристике

Две трећине вредности пољопривредне производње долази из биљне производње. Кукуруз је најважнији производ, и чини 25% укупне вредности пољопривредне производње. Преосталу трећину пољопривредне производње чини сточарство, где је најчешће гајење говеда са учешћем од 13 до 17%. Ове вредности су остале релативно непромењене током последње деценије.

Производња воћа и поврћа чини приближно 20% вредности пољопривредне производње, и последњих година бележи тренд раста. Насупрот томе, процес економске трансформације је погодио сектор за сточарство знатно више него сектор биљне производње.

Ипак, сектор сточарства има велики потенцијал у Србији, због веома повољних услова за производњу сточне хране и крмива. Око 1,5 милион хектара чине природни потенцијал за производњу кабасте и концентроване сточне хране (ливаде и пашњаци) који се тренутно недовољно користе за исхрану животиња.

Пољопривредни сектор карактерише дуална структура:

- Предузећа (укупно 3.000) у власништву правних лица (2.521) и предузетника (479), која чине око 18% КПП⁴;
- Породична газдинства чине 82% КПП. Она могу бити додатно подељена у две категорије: комерцијална газдинства и мала приватна газдинства. Комерцијална газдинства у приватном власништву, која у просеку обухватају од 2-20 ха, чине 48,0 процената КПП. Само 8,3% произвођача обрађује више од 10 ха. Стога, 569.858 газдинстава (90,1% пољопривредних газдинстава – искључујући газдинства без земље у поседу) обрађују мање од 10 ха КПП. Већина газдинстава испод 5 ха се састоји из неколико засебних земљишних парцела, која производе пољопривредна добра примарно за сопствене потребе и у великој мери зависе од примања која нису везана за газдинство.

⁴ Попис пољопривреде из 2012. године

Табела 3: Структура пољопривредних газдинстава према правном статусу и КПП

ПГ, КПП	Укупно	Коришћена пољопривредна површина, ha						%
		≤ 1	1,01-2	2,01-5	5,01-10	10,01-50	> 50	
Пољопривредна газдинства (ПГ)	631.552	184.674	123.719	182.489	89.083	45.342	6.245	100,0
ПГ према правном статусу газдинства, %								
Породична ПГ	628.552	99,3	99,8	99,8	99,8	99,2	89,1	99,5
ПЛ и предузетници	3.000	0,7	0,2	0,2	0,2	0,8	10,9	0,5
Просечна КПП по газдинству, ha	5,4	0,5	1,5	3,3	6,9	18,2	180,2	-
Коришћена пољопривредна површина, %								
У власништву	2.406.196	94,2	94,1	91,9	86,5	61,3	50,9	70,0
Рентирано	1.031.227	5,8	5,9	8,1	13,5	38,7	49,1	30,0

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

Ипак, Србија има значајне компаративне предности у пољопривреди, захваљујући изобилју обрадивог земљишта високог квалитета, стратешкој трговинској позицији и уопште добром образовању.

Прехрамбена индустрија игра значајну улогу у српској економији, као и на тржишту рада. Чини 3,4% од БДП (4,1% БДВ-а) у 2012. години, а заједно са производњом пића⁵ и дувана⁶, око 4,3% (5,3% БДВ) у просеку, током периода 2004-2012.

Прехрамбена индустрија је у 2012. години запослила приближно 88.000 радника, што чини 3,9% укупне радне снаге, односно 23% запослених у прерађивачкој индустрији..

Једна од основних карактеристика агроиндустрије је велики број МСП, као и мали број великих, савремених предузећа. 75% свих врста пословања запошљава мање од 10 људи, док 90% предузећа има мање од 50 запослених и/или мање од 10 милиона евра промета. Индустрије, посебно оне са малим капацитетима, нису примиле одговарајуће инвестиције за технолошке иновације, и већина објеката и опреме је испод захтеваног стандарда за извоз, посебно за ЕУ тржиште.

Главни ограничавајући фактори за ефикасно учешће на међународном тржишту су:

- Недовољан асортиман прехрамбених производа;
- Недостатак истраживања тржишта и производа како би се боље користили постојећи капацитети, увођењем нових производних линија и производа;
- Недостатак стандарда или неусклађеност са постојећим стандардима;
- Споро прилагођавање условима тржишног пословања;
- Непостојање дугорочних уговора између предузећа у прехрамбеној индустрији и произвођача сировина (пољопривредна газдинства, задруге, агрокомбинати).

⁵ С11 према класификацији активности из 2010. године, РЗС

⁶ С21 према класификацији активности из 2010. године, РЗС

Од потписивања ЦЕФТА споразума, као и споразума о билатералној слободној трговини (са Русијом, Белорусијом, Казахстаном и Турском), Србија се приближила међународним тржиштима, неколико пута већим од домаћег, што нуди могућности за боље коришћење доступних капацитета.

Табела 4: Партнери Србије у трговини пољопривредно-прехрамбеним производима, у %

Земље	2011		2012		2013	
	Извоз	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз	Увоз
ЕУ	50,0	46,8	51,0	52,3	53,0	63,0
ЦЕФТА	40,7	21,6	38,6	20,4	34,4	13,5
Друге земље	9,2	31,5	10,0	27,4	13,2	28,8

Извор: РЗС

Највећи потенцијал прехрамбене индустрије налази се у производњи безбедне хране високог квалитета, која је веома тражена на страним тржиштима. То захтева примену нових стандарда (*ISO 9000* и *ISO 14000*), као и примену *HACCP* система квалитета, *ISO 22000*; *GLOBALG.A.P.*, *Halal*, *Kosher*, итд.).

Стога, прехрамбена индустрија мора остати у фокусу развојне политике Србије, као и страних и домаћих инвеститора. Развојна политика мора да се уклапа у глобалне трендове, попут концентрације капацитета и високо софистициране технологије са циљем побољшања продуктивности, ефикасности производње и конкурентности.

У области обновљиве енергије и енергетске ефикасности (ЕЕ), Влада је увела правни оквир који укључује подзаконска акта по моделу *Feed-in-tariff* за електричну енергију добијену из обновљивих енергетских извора. У 2013. години, Влада је усвојила Други акциони план за енергетску ефикасност за период 2013-2015.

Највећи део потенцијала Србије у домену обновљиве енергије лежи у биомаси (49%), док је остали део у великим хидроелектранама (ХЕ, 27%), соларна енергија (13%), ветар (4%), геотермални извори (4%) и мале ХЕ (3%). Енергетски извори биомасе распоређени су на подручју од 24.000 km² (25% територије) покривеног шумама, док се 45.000 km² (55% територије) користи у пољопривредне сврхе. Енергетски потенцијал биомасе долази углавном из пољопривредног отпада и дрвне биомасе. Употребљиви енергетски потенцијал који долази из животињског отпада процењен је на 0,45 тое, док се индустријски и општински отпад процењују на 1,4 милијарде тое.

Иако је Влада успела да реши неке од најкритичнијих проблема енергетске безбедности током последње декаде, Србија је још увек суочена са ризиком недостатка електричне енергије. Србија је ниско рангирана у извештају о Пословању из 2013. године, узимајући у обзир поузданост електричне енергије.

3.2.2. Сектор производње и прераде млека

Укупна производња млека на годишњем нивоу показује мали пад током последње деценије. Годишња вредност изражена на нивоу произвођача тренутно бележи око 300 милионаевра. То значи да је производња млека највећи сектор у оквиру српске

пољопривреде имајући у виду чињеницу да чини 7,92% вредности пољопривредне производње (просечних 8,12% за 2008-2013).

Произвођачи

Према Попису пољопривреде из 2012. године, забележено је 431.290 музних крава на 155.829 фарми. Општи просек величине стада је 2,8 крава музара. Стада од 1-2 краве, која би се у многим земљама сматрала премалим да би била одржива, и даље чине окосницу српске млечне индустрије, збрајајући 70% фарми и 36% државног стада. У следећој групи стада (3-9 крава музара, са просечним стадом од 4,2 краве) обухваћено је 97% произвођача млека, 78% крава, готово 68% производње млека и 59% укупног млека које се доставља млекарима. Свака четврта фарма у Србији производи кравље млеко.

Табела 5: Краве музаре – број газдинстава и грла по величини музног стада за 2012.

Бр. Грла (опсег)	Укупно (сва газдинства)				Просечна величина стада	Породична газдинства			
	Број грла	Број газдинстава	Структура (%)			Број грла	Број газдинстава	Структура (%)	
1-2	153.901	108.795	35,7	69,8	1,4	153.870	108.774	37,6	69,8
3-9	182.344	42.715	42,3	27,4	4,3	182.139	42.675	44,4	27,4
10-19	41.706	3.320	9,7	2,1	12,6	41.616	3.312	10,2	2,1
20-29	14.139	613	3,3	0,4	23,1	13.983	606	3,4	0,4
30-49	8.373	236	1,9	0,1	35,5	8.218	232	2,0	0,1
50-99	7.825	120	1,8	0,1	65,2	7.023	109	1,7	0,1
≥ 100	23.002	60	5,3	0,1	383,4	2.904	24	0,7	0,1
Укупно	431.290	155.859	100,0	100,0	2,8	409.753	155.732	100,0	100,0

Извор: РЗС

Стада које броје више од 50 крава се често сматрају минималним за одрживу млечну фарму са сталним радним временом, збрајајући само 0,05% стада, 5% крава, 11% производње млека и 14% млека које се доставља млекарима. Највећи део производње из ове групе долази са комерцијалних фарми са преко 200 крава. Група „породичних фарми које су у порасту” – оне са 20-50 крава и потенцијалом да се прошире је још увек веома мала, и броји тек испод 500 фарми. Скоро половина производње се налази у централној Србији. У друге производне зоне спадају шабачки, сомборски и зрењанински регион. Такође, југозападно подручје, које карактеришу тешки услови за рад у пољопривреди, је са релативно високом густином насељености, битна зона за сточарство.

Просечна производња млека по једној крави се повећала за 7,7% у односу на 2008. годину, и у 2013. години је износила око 3.200l. Са оваквим просечним приносом по крави, Србија се налази испред других земаља кандидата за чланство у ЕУ, док у

поређењу са земљама чланицама ЕУ, бележи знатно нижу продуктивност. Очекује се да ће озбиљне реформе у овом сектору решити институционалне проблеме. Референтне лабораторије за испитивање сировог млека неће само побољшати конкурентност, већ ће омогућити и свеобухватан развој сектора. Општи просечни принос од 3.200 l по крави даје опсег од 2.050 литара по 1 стаду крава који се не шаљу даље у млекаре, до 8.200 l на појединим фармама са више од 1.000 крава. Принос на фармама са 3-5 крава које чине окосницу снабдевања млекара, имају просек од 2.900 литара.

Принос млека је за више од 40% већи у Војводини: 3.890 литара/криви у односу на 2.730 литара/криви у централној Србији. За већи део ове разлике заслужна је расна структура: 52% крава у Војводини чини холштајн-фризијска раса крава док их у централној Србији има 8%, где преовлађују сименталска раса говеда и раса домаће шарено говече у типу сименталца. Коришћење интензивнијих млечних раса у Војводини је могуће због бољих услова за производњу и складиштење крмног биља попут кукуруза, уз генерално боље управљање инвестицијама на већим газдинствима.

Током последњих година (2008-2012), број говеда је опао за 13%, а број крава и јунади за 17%. Укупна производња млека се није значајно променила услед повећања просечног приноса, што је резултат побољшања услова узгоја, исхране и чувања, проширења стада, подстицаја за количине млека које се достављају млекарима, као и повећаног броја интензивно узгајаних и веома продуктивних животиња. Други број износи отприлике 164.000 (30% од укупног броја животиња) са трендом даљег раста. У поређењу са развијеним земљама које производе млеко (Холандија, Немачка итд.) где се до 95% животиња интензивно гаји, Србија је и даље на нижем степену развоја.

Прерађивачи

Од укупно 1.505 милиона литара произведеног млека, 0,027 милиона литара се потроши на исхрану говеда или се изгуби на фарми, при чему остаје 1.478 милиона литара за потрошњу у људској исхрани. 90% од укупне количине млека прерађује 187 предузећа за прераду млека у Србији. Преостало млеко прерађује додатних 40 сезонских млекара. Највеће 24 млекаре прераде 85% млека.

Када су у питању мање млекаре, стање више варира, мада чак неке од њих упорно спроводе планове за успешан опстанак у будућности, те се чини да ће Србија ући у ЕУ са значајним бројем одрживих малих и средњих млекара.

Табела 6: Дистрибуција млекара према дневној количини прерађеног млека

Опсег величине	Бр. млекара	Удео млекара (%)	Удео прерађеног млека (%)
< 3 тоне/дан	103	55	5
3 - 10 тона/дан	54	29	10

Опсег величине	Бр. млекара	Удео млекара (%)	Удео прерађеног млека (%)
10 - 50 тона/дан	22	12	20
50 - 100 тона/дан	3	1	7
> 100 тона/дан	5	3	58
Укупан број	187	100	100

Извор: Анализа млекарског сектора, Србија 2013

Према правилнику Србије о квалитету млека од 16. децембра 2009. године, „Екстра” класа млека је у складу са лимитом ЕУ за укупан број бактерија (УББ) од 100.000, док правилник не дефинише ниво соматских ћелија (БСТ). Класа 1 је испод стандарда ЕУ, са УББ од 100-400.000. Класа 2 је испод минималног српског стандарда од 400.000 УББ за пријем млека од стране прерађивача млека, док 10% производње иде трговини.

На основу анализе 20 највећих млекара наведених у оквиру последње студије овог сектора, млеко ВВТ представља најраспрострањенији појединачни производ са 35% укупне производње, а са пастеризованим млеком „млеко на тржишту” тежи 54% укупне производње. Следећи најраспрострањенији производ је јогурт са 33% укупне производње, док највећи удео у производњи од преосталих седам производа има кисела павлака са 6%. Све врсте сира чине 4% укупне производње.

Тржиште млека чине две гране: прва, где фабрике млечних производа прерађују млеко и продају своје производе кроз продавнице и супермаркете, и друга, где се млеко продаје директно локалним потрошачима или као прерађено на пољопривредном газдинству у облику белог сира и кајмака, или где се производи продају пијацама или директно; потрошња млека и млечних производа од стране пољопривредних газдинстава може се сврстати у другу тржишну грану. Подаци из годишње анализе сточарске производње за 2013. годину показују да се 52,2% млека намењеног употреби човека достави млекарима и да прође кроз прву тржишну грану, док се остало конзумира на пољопривредном газдинству или се прода директним путем.

Потребно је боље саветовати и обучити пољопривредне произвођаче како би се ојачао читав млечни сектор и побољшао целокупан утицај. Стога, биће неопходно да се уложи значајна финансијска средства у едукацију и унапређење нивоа знања пољопривредних произвођача. Претходно искуство показује да би то могло да повећа производњу за 20% без финансијских улагања, у зависности од структуре пољопривредног газдинства и његове локације. Последњих година су добијени различити резултати, у зависности од тога ко је вршио обуку и од способности пољопривредних произвођача да прихвате и употребе стечено знање.

Органска производња представља област која се постепено развија. Бележи пораст у броју животиња које имају органски статус, као и у броју грла у периоду конверзије. Удео органске производње у укупној сточарској производњи је још увек веома низак, мада има сигурне велике могућности за развој, посебно у планинским пределима.

Производња органског млека у Србији полако заузима своје место на тржишту. Актуелни и прецизни подаци о органској производњи и маркетингу су недоступни.

Други критичан фактор је и величина млекара. Тренутно, снабдевање млеком зависи од веома великог броја малих пољопривредних газдинстава. Ово покреће озбиљну забринутост по питању како неопходна улагања могу бити подржана или економски оправдана њиховим малим прометом. На дуге стазе, овај проблем би требало да буде смањен кроз мањи број фарми и повећање њихове просечне величине, мада искуства широм Европе показују да такав вид реструктурирања може да потраје годинама. Чак и када би се величина просечног стада удвостручила на 5,6, и даље би оно остало мало у поређењу са просеком ЕУ, те је, стога, Србији потребан стратешки приступ реструктурирању млекарског сектора, као и испуњење регулаторних и конкурентних изазова приступања.

Како би постао конкурентнији произвођачима млечних производа у ЕУ и како би достигао стандарде ЕУ за добробит животиња, хигијену и заштиту животне средине, млекарски сектор треба да прође кроз велике измене у објектима, опреми и начину управљања, што подразумева веома значајне инвестиционе захтеве.

Усклађеност са стандардима ЕУ је још увек на нивоу законодавства. Подзаконска акта, као и спровођење прописа, још увек нису правно формализовани. Подаци о пољопривредним газдинствима која примењују стандарде ЕУ за добробит животиња, хигијену и одлагање стајњака нису доступни, иако се сматра да је број пољопривредних газдинстава која испуњавају стандарде ЕУ изузетно мали. Тренутно, 56 млекарских објеката је регистровано за извоз, од чега шест фабрика млека има дозволу за извоз у ЕУ. Осталих 50 има дозволу за извоз за ЦЕФТА и друге земље. Сходно томе, постоје и значајна очекивања да интервенције ИПАРД II програма буду усмерене ка корисницима који су у могућности да на пољопривредном газдинству достигну потпуну примену стандарда ЕУ, током спровођења инвестиционог пројекта. Стога, улагања у овај сектор треба да буду фокусирана на одговарајући смештај животиња, управљање стајњаком и опрему за производњу млека.

ИПАРД подршка треба да буде усмерена на слабије везе и неефикасности у производњи и маркетиншком ланцу. Основни циљ је да се ојача целокупан рад и одрживи развој овог сектора у контексту приступања ЕУ, као и да се достигну неопходни тржишни стандарди.

Пољопривредна газдинства обично имају потребу за осавремењавањем и побољшањем своје механизације у циљу њиховог ефикаснијег рада.

Млекаре имају потребу за увођењем редовног узорковања и лабораторијског испитивања сировог млека, за основањем или унапређењем својих лабораторија, као и за увођењем опреме за аутоматизовано испитивање млека. Неопходно је обезбедити приступ малих млекара комерцијалним лабораторијским услугама, обезбедити складишта текућег отпада и постројења за третман, као и постарати се за безбедно одлагање отпада.

ИПАРД треба да се усредсреди на пољопривредна газдинства са минимумом од 20 крава музара и максимумом од 300 на дан подношења пријаве. Улагања треба да унапреде објекте и опрему да би се достигли стандарди ЕУ за хигијену, добробит животиња и заштиту животне средине, као и да унапреде механизацију у циљу повећања конкурентности, на начин детаљно описан у бизнис плану. За велике фарме, са више од 300 крава на дан подношења пријаве, помоћ треба да буде усмерена ка унапређењу објеката и опреме за руковање, складиштење и дистрибуцију стајњака, како би се достигли стандарди ЕУ у области заштите животне средине.

Када је у питању прерада млечних производа, помоћ треба да буде усмерена ка малим и средњим млекарима (МСП) које имају прерађивачки капацитет од 10 тона/дан до краја улагања, да установе лабораторије за испитивање млека и објекте за прераду течног отпада, као и да унапреде своја постројења, опрему, сакупљање млека и управљање отпадом.

3.2.3. Сектор производње и прераде меса

Позадина и кључни фактори

Према Попису пољопривреде из 2012. године, око 77,5% од укупног броја пољопривредних газдинстава (489.364) је укључено у сточарску производњу. Говеда се гаје на око 177.000 газдинстава, свиње на 355.000, овце на 155.000, а живина на 414.000.

Сектор за сточарство (укључујући и производњу млека) доприноси са 32,6% укупној вредности пољопривредне производње у 2013. години. Ипак, значајније је узети у разматрање производњу пољопривредних производа који се троше на газдинству или директно продају.

Производња на нивоу пољопривредних газдинстава

Број и величина

Сектором за сточарство преовлађује велики број пољопривредних газдинстава којима се управља на традиционалан начин, са системима за узгој ниског интензитета. Она су окарактерисана као самоодржива, користећи аутохтоне, локално адаптиране расе. Према подацима из јуна 2014. године, укупан број објеката за тов износи: за говеда 1.532, за свиње 1.170, за овце и козе 255, односно за живину 1.142 (Табела 7).

Табела 7: Број објеката за узгој/тов

Број регистрованих објеката за узгој / за тов

Говеда		Свиње		Овце и козе		Живина	
број грла	број регистрованих објеката	број грла	број регистрованих објеката	број грла	број регистрованих објеката	број грла	број регистрованих објеката
-	-	-	-	-	-	0-5.000	238
-	-	-	-	-	-	5.000-7.000	86
0-10	41	0-50	7	0-50	1	7.000-10.000	100
10-20	67	50-100	16	50-150	6	10.000-20.000	151
Укупно	108	Укупно	23	Укупно	7	Укупно	575
20-50	195	100-500	509	150-200	34	20.000-25.000	17
50-100	391	500-1.000	53	200-300	39	25.000-30.000	10
100-200	125	1.000-3.000	50	300-500	27	30.000-40.000	20
200-300	41	3.000-5.000	16	500-600	9	40.000-50.000	13
300-500	35	5.000-7.000	7	600-800	8	50.000-70.000	14
500-1.000	44	7.000-10.000	10	800-1.000	7	70.000-100.000	18
Укупно	831	Укупно	645	Укупно	124	Укупно	92
1.000-2.000	34	10.000-15.000	12	1.000-2.000	5	100.000-120.000	5
2.000-5.000	10	15.000-20.000	10	2.000-4.000	8	120.000-150.000	6
5.000-10.000	1	20.000-50.000	14	> 4.000	3	150.000-200.000	8
> 10.000	0	> 50.000	2	-	-	> 200.000	13
Укупно	45	Укупно	38	Укупно	16	Укупно	32
Свега број регистрованих објеката за тов							
Говеда	984	Свиње	706	Овце и козе	147	Живина	699
Број нерегистрованих објеката за тов							
Говеда	548	Свиње	464	Овце и козе	108	Живина	443
Укупан број објеката за тов							
Говеда	1.532	Свиње	1.170	Овце и козе	255	Живина	1.142

Извор: Управа за ветерину, МПЗЖС (јун 2014)

Основни показатељи производње када је у питању број животиња по пољопривредним газдинствима приказани су у Табели 8.

Табела 8: Пољопривредна газдинства према величини газдинства и броју стоке, 2012.

Бр.	Укупно	Говеда							
		1-29	%	30-49	%	50-99	%	≥ 100	%
грла	908.102	691.032	76,10	62.757	6,91	52.848	5,82	101.465	11,17
ПГ	177.252	174.469	98,43	1.701	0,96	810	0,46	272	0,15
Свиње									
Бр.	Укупно	1-99	%	100-199	%	200-399	%	≥ 400	%
грла	3.407.318	2.409.390	70,71	142.447	4,18	89.407	2,62	766.044	22,48
ПГ	355.052	353.395	99,53	1.092	0,31	336	0,10	229	0,06
Овце									
Бр.	Укупно	1-99	%	100-199	%	200-499	%	≥ 500	%
грла	1.736.440	1.553.148	89,44	93.556	5,39	61.211	3,53	28.525	1,64
ПГ	154.972	153.980	99,36	729	0,47	230	0,15	33	0,02
Живина									
Бр.	Укупно	1-99	%	100-999	%	1000-4999	%	≥ 5.000	%
грла	26.708.220	8.875.188	33,24	1.215.168	4,55	1.714.953	6,42	14.902.911	55,79
ПГ	413.792	405.415	97,98	7.037	1,70	801	0,19	539	0,13

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

Ниво квалитета производње

Постоји потреба да се повећа производња, као и да се побољша квалитет сточарских производа и технике одлагања стајњака. Подручја са већом густином малих пољопривредних газдинстава би могла да имају већи утицај на квалитет подземних вода услед дифузног загађења проузрокованог неадекватним системима за одлагање стајњака. Нова политика подршке укључује подстицање специјализованих пољопривредних газдинстава за производњу меса, како за потребе домаћег тржишта, тако и за извоз, спровођење добрих пољопривредних пракси и минималних националних стандарда у области заштите животне средине.

Сточарска производња у Србији се углавном заснива на малим и средњим породичним пољопривредним газдинствима, која располажу већим делом пољопривредног земљишта и имају већи утицај на укупну сточарску производњу. Будућност сточарске производње, која захтева релативно интензиван рад и ангажује већину пољопривредне радне снаге у руралним подручјима, није само питање развоја пољопривреде, већ се односи на читав процес руралног развоја. Мала и средња газдинства су и даље главни снабдевачи сточарским производима на националном тржишту, изузев живине, и суочавају се са падом сточарске производње. Стога, у будућности, мере политике за мала газдинства су планиране Националним програмом за рурални развој (НПРР), а за средња газдинства ИПАРД програмом, концентришући се на новчану подршку за мала газдинства и подршку за потенцијална средња газдинства да би се брже развила и припремила за будућу ситуацију на тржишту.

Последњи подаци показују да више од 86% пољопривредника намерава да прошири или побољша производњу стоке у кратком року. За развој овог сектора у будућности важна су следећа питања:

- смањење просечне старости управника газдинства,
- успостављање система за стабилизацију цена сточне хране, као и меса (као финалних сточарских производа) и управљање ризицима,
- боља сарадња и помоћ саветодавних услуга,
- спремност за примену нових технолошких решења,
- доступност подршке кроз НППР и ИПАРД II,
- доступност банкарских кредита или других финансијских извора.

Усклађеност са стандардима ЕУ се посматра на законодавном нивоу. Подзаконска акта, као и имплементациони прописи још увек нису усвојени. Подаци о газдинствима која примењују стандарде ЕУ за добробит животиња, хигијену и одлагање стајњака нису доступни. Сматра се да је број газдинстава која испуњавају стандарде ЕУ изузетно мали. Сходно томе, постоје и значајна очекивања да интервенције ИПАРД II програма буду усмерене ка корисницима који су у могућности да на пољопривредном газдинству достигну потпуну примену стандарда ЕУ, током спровођења инвестиционог пројекта. Стога, улагања у овај сектор треба да буду усредсређена на адекватан смештај животиња, складиштење хране и управљање стајњаком.

Прерађивачка индустрија

Број и величина

Укупан број кланица (982 које су званично радиле у марту 2010. године) тренутно запошљава између 20.000 и 25.000 људи. Процена регистроване прераде меса у објектима у периоду од 2002-2012 приказана је у Табели 9.

Табела 9: Динамика прераде меса у регистрованим објектима у периоду од 2002-2012., (000) t

	2002	2006	2010	2012
Говедина и телетина	190	185	167	161
Свињско месо	473	417	399	368
Овчије месо	36	45	44	54
Живина	88	100	120	140

Извор: РЗС

Укупан број од 1.197 кланица и објеката за прераду показује да Србија има изузетне капацитете за клање и прераду меса, што даље значи да је ниво стварне искоришћености испод пројектованих капацитета. Само око 0,5% њих има дозволу за извоз у ЕУ, што показује да већина није у складу са стандардима који су обавезни за извоз у ЕУ.

Табела 10: Број објеката за клање, сечење и прераду меса

Врста објекта	Објекти (домаће тржиште)	Објекти – извоз (ЕУ)	Објекти - извоз (треће земље)
Кланица (црвено месо) – копитари	277	2	9
Кланица (живина)	31	-	-
Објекти комбиноване намене (клање, сечење, прерада – црвено месо)	415	3	32
Објекти комбиноване намене (клање, сечење, прерада – живина)	19	1	9
Прерада меса и производња месних прерађевина	455	-	-
УКУПНО	1.197	6	50

Извор: МПЗЖС

Тренутни укупни капацитет кланица свакако превазилази потражњу на локалном тржишту, а у будућности ће се, уз доследну примену домаћих стандарда и усвајање стандарда ЕУ, број ових објеката значајно смањити. Процењује се да се 44% говеђег меса, преко 14% званично закланог овчијег меса и скоро 78% свињског меса (45% свињско месо и 33% сланина) конзумира у виду прерађених производа; стога је секундарни прерађивачки сектор од изузетне важности.

Ниво квалитета производње

Класификација трупова заклане стоке, оваца и свиња не постоји у кланицама у Србији. Стога се, у већини случајева, плаћање заснива на коришћењу живе мере животиња и/или њихове старости у тренутку продаје. Један од најхитнијих задатака јесте управо регистровање начина класификације животињских трупова на линији клања.

Тржиште и трговина

Ситуација на тржишту (производи, образац потрошње, трговина)

Спољнотрговинска размена меса и производа од меса у 2013. години бележи негативан трговински биланс у износу од 13,3 милиона евра. Увоз меса и производа од меса износио је 66,9 милиона евра (у 2012. години износио је 57,8 милиона евра), док је извоз ових производа у 2013. години био 51,8 милиона евра (у 2012. години износио је 46,4 милиона евра, према подацима Републичког завода за статистику, *Извештај бр.24, 31.01.2014.*).

Снабдевање српског тржишта говеђим месом је недовољно да задовољи домаће потребе тржишта, као и извоз. Квота за извоз говеђег меса по повлашћеним условима за тржиште Европске уније износи до 8.700 тона годишње, али је само 5% тога искоришћено.

У 2012. години увоз замрзнутог говеђег меса износио је око 154 тоне, а извоз само око 29 тона. Укупан извоз свежег говеђег меса износио је 1.500 тона, од чега је око 630

тона извезено у ЕУ. Извоз исте робе у 2007. години износио је око 9.100 тона, од чега је око 2.300 тона извезено у ЕУ.

У 2013. години, српска индустрија меса забележила је производњу свежег говеђег и телећег меса на истом нивоу као и претходне године (161 хиљада тона). Међутим, у поређењу са петогодишњим просеком (2008-2012) бележи смањење од 6%. Производња свежег свињског меса у 2013. години је остварила раст од 4% (до 381 тоне), што је опет мање од петогодишњег просека (2008-2012) за 2%. Производња свежег меса живине је остала мање или више на истом нивоу током последњих неколико година. Током истог временског периода, производња месних прерађевина је остала стабилна, док се производња конзервираног меса увећала за скоро 100%.

За сектор прераде меса у Србији најзначајнији подсектор производње меса чини свињско месо (Табела 11). У општем слислу, производња се годишње смањује, као и број свиња и крмача.

Током последњих десет година број стоке је опао за 20%. Ово је значајно утицало на прерађивачку индустрију која повећава увозну тражњу меса како би задовољила захтеве за прерадом. Србија покушава да обнови своја традиционална тржишта за извоз, како за свежеу, тако и за прерађену младу говедину.

Производњом живинског меса у Србији бави се релативно мали број произвођача и прерађивача. Ипак, ова производња остварује кључну улогу у сектору меса и повећала је своје учешће у потрошњи.

Табела 11: Производња меса у Републици Србији
(брuto домаћа производња меса у (000) t тежине заклане животиње)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Структура Ø2010-12 (%)
Говеђе месо	93	90	83	95	99	100	96	81	82	18,5
Свињско месо	242	253	255	289	266	252	269	271	252	56,5
Живинско месо	65	67	75	70	76	80	84	103	94	20,1
Овчије месо	20	21	20	20	23	24	23	24	22	4,9
УКУПНО	420	431	433	474	464	456	472	479	450	100,0

Извор: РЗС

Тржиште и правна документа везана за извоз

Споразум о стабилизацији и придруживању са ЕУ и ЦЕФТА споразум отворили су нове могућности за повећање извоза пољопривредних производа у Европу. Међутим, за сада се чини да ће Белорусија, Русија и чланице ЦЕФТА споразума, заједно са Италијом и Грчком, остати примарна тржишта за говеђе месо, у погледу постојећих залиха меса и квалитета.

За српску пољопривреду ће бити неопходан даљи развој како би имала зараду, најпре на тржиштима доступним кроз ЕУ прелазни трговински споразум, а касније на проширеним тржиштима кроз пуно чланство у ЕУ.

Ниво постизања стандарда ЕУ посебно у области здравља, хигијене, безбедности хране на пољопривредном газдинству и ниво прераде

Тренутно постоји шест ЕУ лиценцираних кланица и четири регистроване за ЦЕФТА трговину. Објављени капацитет шест лиценцираних објеката за извоз на тржиште ЕУ износи 875 говеда на дан (клање и сечење).

У поређењу са захтевима ЕУ по питању безбедности хране и стандардима у вези са тим, Србији недостају системи за обезбеђење квалитета, а такође недостају и конкретни подаци о дефицитима. Ово је главни фактор који онемогућава развој прехранбене индустрије. Неподударане у коришћењу и спровођену стандарда ЕУ за производњу и прераду хране приказано је у Табели 10, где се види да је само 0,5% од свих објеката лиценцирано за извоз у ЕУ, тј. у потпуности одговара стандардима.

Идентификовање потреба за обучавањем у оквиру сектора

Пољопривредници – производна група:

Обука треба да обухвати следеће теме:

- књиговодство и управљање, спровођење новог, тржишно оријентисаног приступа,
- примена нових технологија сточарске производње,
- побољшање квалитета производње и хигијене, као и безбедности хране,
- заштита животне средине и добробит животиња,
- ширење начела добре пољопривредне праксе.

Кланична индустрија:

Главни фокус и оријентација треба да буду на обуци за примену *GZP*, *DPP* и *HACCP* принципа, као и управљање према *ISO 9001*. Такође, веома је важно обавити обуку о сечењу и класирању меса у складу са прописом ЕУ „Класирање говеда према *ЕС/1215/2003*”.

Идентификовање према сектору - нивоу

Промене на пољопривредним газдинствима:

Српска газдинства су недовољно механизована. Треба обновити пољопривредне објекте и пратећу инфраструктуру. Ово се може постићи улагањем у модернизацију и опремањем постојећих објеката, као и изградњом нових.

Треба да се успостави финансијска подршка за побољшање исхране, квалитета приплодног материјала и објеката за смештај животиња, заједно са подршком за руковање, складиштење и дистрибуцију стајњака у складу са стандардима ЕУ.

Промене у прерађивачкој индустрији:

Модернизација у погледу ветеринарских, здравствених стандарда и стандарда за заштиту животне средине је од виталног значаја. Тренутно су захтевани стандарди уведени у мали број погона за прераду меса који су постали лиценцирани за извоз у ЕУ. Осим тога, производња меса у Србији показује низак ниво употребе постојећих производних капацитета, као и низак ниво специјализованости за специфичне врсте производа. Технолошка инфраструктура кланица и погона за прераду меса је такође на ниском нивоу.

У шта треба инвестирати?

У пољопривредна газдинства:

Као приоритет постављају се замена лоше техничке опреме и старих објеката, и увођење нових технологија и начина сточарске производње у складу са принципима безбедности хране, заштите животне средине и добробити животиња. Ово су захтеви који се односе на пољопривредна газдинства свих величина. Такође је потребно побољшати механизацију.

У прерађивачку индустрију:

Инвестиције у циљу достизања стандарда ЕУ у области безбедности хране и заштите животне средине представљају највиши приоритет. Такође, инвестиције треба да имају за циљ оријентисање производње ка тржишту, коришћење постојећих тржишних позиција, стварање нових производних места, увођење нових технологија, итд.

3.2.4. Сектор производње и прераде воћа и поврћа

Позадина и кључни фактори

Подсектор за воће и поврће чини око 20% укупне производне вредности у пољопривреди.

Производња/Пољопривредници

Број и величина

Структуру подсектора за воће и поврће можемо дефинисати као хетерогену. Примарна производња се делом заснива на раду пољопривредних субјеката у државном власништву, док највећи удео у укупној производњи имају породична пољопривредна газдинства.

Воћњацима припада 5,7% коришћене пољопривредне површине, а половину тога чине шљивици. Више од половине (54%) газдинстава која се баве производњом воћа обрађују мање од 5 ха КПП.

Табела 12: Коришћена пољопривредна површина за производњу воћа, ha

Број пољопривредних газдинстава	Коришћена пољопривредна површина, ha						
	< 1	1,1 - 2	2,1 - 5	5,01 – 10	10,01 – 50	50 <	Укупно
ПГ - Воће и бобичасто воће	60.079	57.219	101.608	53.771	21.412	1.114	295.203
ПГ - Јагода	1.292	1.301	3.016	1.698	656	19	7.982
ПГ - Виногради	81.436	1.590	716	131	88	16	83.977
ПГ - Хмељ	0	2	4	1	3	1	11
Укупно	142.807	60.112	105.344	55.601	22.159	1.150	387.173

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

40% земљишта за производњу поврћа припада малим газдинствима, испод 5 ha. Већина њих гаји парадајз, паприку, пасуљ, купус, лубеницу, дињу, лук и бели лук, грашак итд. Оваква производња намењена је директној потрошњи, интерној употреби и индустријској производњи. На великим пољопривредним газдинствима, од поврћа се најчешће гаји грашак (30%), паприка (9%) и боранија (7%) и производња се првенствено обавља за потребе прерађивачке индустрије.

Табела 13: Коришћена пољопривредна површина за производњу поврћа, ha

Број пољопривредних газдинстава	Коришћена пољопривредна површина, ha						
	< 1	1,1-2	2,1-5	5,01–10	10,01–50	50 <	Укупно
ПГ - Парадајз	11.947	10.169	17.097	8.372	3.160	115	50.860
ПГ - Паприка	15.040	14.300	23.065	10.033	3.903	210	66.551
ПГ - Кромпир	19.972	23.261	42.820	22.397	8.663	252	117.365
ПГ - Поврће у пластеницима	3.768	2.787	5.253	2.486	1.248	83	15.625

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

Производња воћа

У 2012. години површина под воћњацима износила је 239.846 ha, што представља 4,4% КПП. У оквиру ове површине, традиционално су доминантни шљивици (41%), затим производња јабука (20%) и воћњаци вишње (10%). Расподела производње воћа је приказана у Табели 14.

Табела 14: Производња воћа у Републици Србији

Производња (000) t	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Структура Ø 2010-12 (%)
Укупно	1.218	1.381	1.299	1.452	1.077	1.337	925	100,0
Дрвенасто воће - укупно	1.073	1.242	1.145	1.295	927	1.178	802	86,7
Јабукe	240	245	236	282	240	266	179	19,4
Крушке	58	61	62	68	48	65	39	4,2
Трешње	23	29	30	29	22	29	22	2,4
Вишње	81	100	90	105	66	91	75	8,1
Кајсије	22	23	22	31	23	33	17	1,8
Дуња	10	13	12	15	11	14	11	1,2
Шљиве	556	681	607	663	427	582	391	42,3
Брескве	59	66	63	77	69	75	54	5,8
Орах	24	25	24	25	21	24	15	1,6
Јагодасто (бобичасто) воће - укупно	145	139	154	157	150	159	123	13,3
Купине	31	29	32	34	33	34	26	2,8
Малине	80	77	84	87	84	90	70	7,6
Јагоде	34	33	38	36	33	36	27	2,9

Извор: РЗС

Производња поврћа

У периоду 2009-2012. године забележен је значајан принос поврћа, иако је производња била слабија због суше у току вегетационог периода у 2012. години. Поврће се производи у количини од око 1 милион тона годишње (према Попису пољопривреде из 2012. године), што није довољно да би се покрила домаћа потражња.

У оквиру ове производње (Ø2010-12), највећи удео има кромпир (36%), затим купус и кељ (16%), диња и лубеница (12%), парадајз (10%), паприка (8%) и лук (7%). Највећи део површине под поврћем припада малим пољопривредном газдинствима, која на годишњем нивоу производе углавном за потрошњу на газдинству у свежеј стању, а мање у сврхе индустријске прераде. Око 10.000 ха припада великим произвођачима, где се гаји поврће за комерцијалну употребу, као што су грашак (30%), паприка (9%) и пасуљ (7%).

Ниво производног квалитета

Квалитет производње карактерише низак технолошки ниво, заједно са старим и традиционалним воћњацима и виноградима, застарелим сортама, непостојањем система за наводњавање, неадекватном заштитом усева од болести и штеточина, старим машинама и опремом за заштиту усева и бербу.

Табела 15: Производња поврћа (укључујући кромпир)

Производња (000) t	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Структура Ø 2010-12 (%)
Укупно	2.279	1.871	2.120	2.207	2.201	2.166	1.618	100,0
Кромпир	930	743	844	898	887	891	578	35,7
Шаргарепа	68	57	66	68	101	60	47	2,9
Лук	140	116	141	131	144	140	107	6,6
Бели лук	26	21	24	23	22	21	17	1,0
Пасуљ	55	39	42	46	43	39	27	1,7
Боранија	14	13	15	17	18	17	12	0,7
Грашак	36	35	42	39	37	41	33	2,0
Краставац	67	60	62	67	70	72	55	3,4
Купус и кељ	325	280	301	326	337	315	266	16,5
Парадајз	189	152	176	189	189	199	156	9,6
Паприка	177	150	151	171	155	145	130	8,0
Диња и лубеница	251	205	256	230	197	225	190	11,8

Извор: РЗС

Прерађивачка индустрија

Број и величина

Србија има дугу традицију и искуство у узгајању воћа, укључујући грожђе, као и поврћа и у њиховој преради лежи велики потенцијал.

Прерађивачка индустрија за воће и поврће је у транзицији. Србија има велике производне објекте, али су они лоше развијени и неретко смештени у областима са малим бројем произвођача. Неки од објеката су приватизовани, док су други у процесу приватизације. Значајан број прерађивача више не ради, док остали имају застарелу опрему, углавном услед недостатка инвестиција. У већини објеката опрема је на нивоу нижем од оног који захтевају стандарди за извоз, посебно на тржиште ЕУ. Само мали број предузећа поседује прерађивачку технологију високог квалитета.

Србија има значајан извор сировина за прераду и извоз. Просечна производња на десетогодишњем нивоу износи око 2,1 милион тона свежег поврћа и око 1,2 милиона

тона свежег воћа. Ипак, ово је недовољно искоришћено, с обзиром на то да се само 15% поврћа и 20% воћа произведе, преради и прода у Србији.

Термичка обрада и сушење воћа и поврћа, као и производња сокова се обавља у 85 предузећа са укупним уграђеним капацитетом од око 565.000 тона. Значајан део капацитета за прераду се односи на производњу воћа и поврћа.

Постоји 181 регистрована хладњача у Србији намењена чувању воћа и поврћа, са укупним капацитетом од 608.000 тона.

Већина постојећих хладњача је застарела и није климатизована, што резултира великим губицима. Продужетак сезоне свежег воћа је ограничен slabим складишним капацитетима. Само око 12 хладњача има технологију УНК (ултра ниског кисеоника) или квалитетне радне системе (нпр.НАССР и ISO стандарде).

Поред великих, постоји и око 363 малих хладњача са капацитетом у опсегу од 50 до 350 тона. Неке од ових објеката су недавно отворили пољопривредници да би повећали своју конкурентност на тржишту. Само око 50% објеката за термичку обраду воћа, као и за мешано воће и поврће је у потпуности оперативно.

Број предузећа у сектору за воће и поврће, у погледу капацитета за прераду, приказан је у Табели 16.

Табела 16: Број већих предузећа у сектору за воће и поврће

	>2 мил. kg	1-2 мил. kg	0,5-1 мил. kg	0,1- 0,5 мил. kg
Број предузећа	18	29	27	109

Извор: Привредна комора Србије

Тржиште и трговина

Процена ситуације на тржишту (производи, образац потрошње, трговина)

Постоји велики потенцијал за извоз, посебно када је у питању конзервирано, замрзнуто и суво поврће. Извоз воћа добија све већи значај услед приступа новим тржиштима. Замрзнуто воће чини 80% извоза, а свеже 16,6%. Извоз воћа значајно је допринео развоју пољопривреде последњих двадесет година. Међу најпрофитабилнијим производима су малине, које се углавном извозе на тржиште ЕУ као замрзнут производ. Свеже воће (углавном јабуке) се извози у Руску Федерацију, Немачку, Аустрију и скандинавске земље.

Ниво достизања стандарда ЕУ

У погледу испуњења стандарда за безбедност хране у сектору за воће и поврће, главна правна акта су усвојена, али без одговарајућих подзаконских аката, прописа за спровођење и контролних мера. Стога, није доступна статистика по овим питањима.

Закон о безбедности хране који је ступио на снагу 2009. године („Службени Гласник РС”41/2009) је усклађен са Регулативом ЕК 178/2002 и Регулативом ЕК 882/2008. Дефинише надлежности Министарства пољопривреде и заштите животне средине (МПЗЖС) и Министарства здравља (МЗ). Овај закон успоставља Дирекцију за

националне референтне лабораторије (ДНРЛ), Закон о министарствима и правила организације која дефинишу структуру и линије управљања између одговарајућих директората и њихових подјединица. Званичне контроле у оквиру интерне контроле повремено обавља пољопривредна инспекција.

Закон о средствима за заштиту биља, здравље биљака и права узгајивача су делимично усклађени са директивама и прописима ЕУ. Велике празнине остају, посебно када су у питању спровођење и контрола. Закон о семену и садном материјалу воћа и грожђа су делимично усклађени са законом ЕУ.

Идентификовање потреба за обучавањем у оквиру сектора

Обуке треба првенствено да помогну произвођачима да побољшају компетентност како би увећали своју производњу и конкурентност, да би се ускладили са *acquis communautaire*. Инспекторе МПЗЖС треба обучити како би били способни да контролишу испуњеност државних стандарда и стандарда ЕУ (Добра пољопривредна пракса и мере за заштиту животне средине).

Идентификација на нивоу сектора

Потребе за развојем сектора

Главне препоруке активности за побољшање конкурентности у сектору за воће и поврће су следеће:

- Развој пољопривредне инфраструктуре на земљишту,
- Развој савремених велетржница, центара за расподелу/паковање,
- Потребно је појачати обуке и образовање,
- Диверзификација сортимента воћа и поврћа,
- Побољшање конкурентности српских производа,
- Треба дати предност развоју производних група,
- Пружити помоћ МСП у развоју бизнис планова, стандардизацији, лиценцирању, безбедности хране и умрежавању са европским партнерима.

У шта треба инвестирати?

Инвестирање у пољопривредна газдинства:

- Инвестирање у механизацију за рад након бербе/жетве,
- Инвестирање у савремене објекте за складиштење,
- Инвестирање зарад формирања модерних центара за дистрибуцију/паковање и велетржница,
- Инвестирање у нове технологије,
- Инвестирање у циљу побољшања квалитета и стандарда.

Инвестирање у прерађивачку индустрију:

- Инвестирање у циљу модернизације објеката за прераду у оквиру МСП,
- Подршка у лиценцирању производних објеката и финалних производа.

3.2.5. Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)

Позадина и кључни фактори

Највећа површина пољопривредног земљишта у Србији припада производњи житарица и обухвата око 60% укупне пољопривредне површине. Производња житарица у Србији је једна од највећих компоненти пољопривредне производње, са око 32% удела у укупној производњи (2004-2012). Кукуруз је најзаступљенији усева са преко 1,2 милиона посејаних хектара, а затим следи пшеница са око пола милиона хектара. Овим је представљен удео кукуруза од 25% у вредности пољопривредне производње и пшенице од 6,6%. Због велике површине под житарицама, овај сектор је међу секторима са највећом примарном производњом, што се додатно повећава даљом прерадом. Србија је највећи регионални произвођач житарица, а према подацима ФАО, она је на 19. месту произвођача кукуруза на свету и на 35. месту када је у питању пшеница. Производња житарица задовољава потребе домаће прерађивачке индустрије, и остварује одређену количину за извоз. На пример, последњих година, у укупној вредности извоза робе из Србије, кукуруз заузима прво место. Ланац житарица на тржишту је кратак, док преовлађују неформални канали продаје.

Око 400.000 хектара обрадиве земље је под индустријским биљним културама (12% укупне пољопривредне површине). Највећи део површине под уљарицама је на територији Војводине, где су такође смештени и капацитети за прераду. Сунцокрет и соја су међу најбитнијим пољопривредним усевама у Србији (раст у производњи уљане репице је забележен током последње деценије).

Србија се убраја у ред највећих произвођача шећерне репе у Европи, али и у свету, према подацима ФАО; заузима 14. место у производњи соје и 15. место у производњи сунцокрета. Захваљујући дугој традицији и повољним климатским условима и земљом за производњу, Србија постиже задовољавајући просек приноса уљарица. Производња уљарица задовољава домаће потребе, док су сунцокретово и сојино уље значајни производи за извоз.

У погледу просечног приноса житарица, Србија је на нижем нивоу у односу на земље чланице ЕУ, посебно у производњи пшенице. Међутим, једно од објашњења за то је незавршено усклађивање података о приносу, па се могу очекивати евентуална одступања у смислу повећања наведених вредности. Има неколико иновација у производњи и технологији након бербе, а цене се крећу по сезонским трендовима, у зависности од односа потражње, цене и конкурентности квалитета. Уљарице и шећерна репа су изузеци са приносима једнаким европским, јер се већим делом производе у равницама на северу Србије, на великим, савременим пољопривредним газдинствима. Србија је један од најзначајних европских произвођача житарица, посебно кукуруза (Србија производи 11% укупног ЕУ-27), соје (35%), сунцокрета (6%) и шећерне репе (2,5%).

Разлози ниског приноса су вишеструки, попут технолошког застоја, неадекватне пољопривредне праксе, недостатка одговарајућег плодореда житарица, неефикасних

система за пренос знања, коришћења семена без сертификата, неадекватног коришћења ђубрива и недовољних финансијских средстава.

Произвођачи

Житарице су најуниверзалнији усеви у Србији, а саде се на пољопривредним газдинствима свих типова и величина. Укупно 458.196 газдинстава (72,6% од укупног броја газдинстава) учествује у производњи житарица и простире се на око 1,7 милиона хектара, са просечном величином од 3,7 ха по газдинству. Највећи број газдинстава (37%) припада групи до 2 ха, са укупном површином од око 123.000 хектара, што представља само 7% укупне површине под житарицама, и просечну површину под зрном од 0,7 ха по газдинству. Детаљнији подаци су приказани у Табели 17. Тешкоће стварања фондова потребних за повећање продуктивности и производње на породичним газдинствима резултат су великог броја парцела, мале просечне површине под житарицама, ниског просечног образовног нивоа пољопривредника, недостатка информација које долазе до произвођача, као и других проблема у вези са производњом и маркетингом.

Табела 17: Број газдинстава и површина под житарицама* по газдинствима

	Број газдинстава	Број газдинстава (%)	КПП (ха)	КПП (%)
Укупно (сва газдинства)	631.552	100,0	3.437.423	100,0
До 2 ха КПП	171.695	27,2	123.441	3,6
Преко 2 ха до 5 ха	155.393	24,6	284.673	8,3
Преко 5 ха до 10 ха	81.686	12,9	295.833	8,6
Преко 10 ха до 20 ха	30.809	4,9	227.283	6,6
Преко 20 ха до 50 ха	12.669	2,0	237.129	6,9
Преко 50 ха до 100 ха	4.231	0,7	195.024	5,7
Преко 100 ха	1.713	0,3	352.179	10,2
Укупно	458.196	72,6	1.715.562	49,9

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

* Пшеница, раж, јечам, овас, кукурузно зрно и друге житарице за зрно

Посматрајући регионе (*NUTS* 1 и *NUTS* 2), северна Србија са 28% укупног броја газдинстава укључених у производњу пшенице, држи 61% укупне површине под житарицама, са просечном површином под зрном од 8,2 ха по газдинству. Од газдинстава у Војводини, око 23% поседује 53% укупне површине под житарицама, са просечном површином од 9,3 ха по газдинству. Насупрот томе, у јужној Србији је велики број малих газдинстава која производе житарице (72%) са просечном површином од 2 ха по газдинству. Иста ситуација је и са Шумадијом, западном и источном Србијом.

Житарице се гаје уз помоћ 425.000 двоосовинских трактора, 261.000 једноосовинских трактора, 25.000 комбајна и више од 3 милиона прикључних и стационарних машина и опреме. Рурална транспортна инфраструктура је неразвијена, док су пољопривредне

машине и опрема генерално у лошем стању. Просечна старост трактора је 12 година, а комбајна-сакупљача 15 година.

Прерађивачка индустрија

Прехрамбена индустрија се издваја као подсектор са највећим бројем произвођача у оквиру овог сектора. Стога, Србија тренутно има око 370 складишта за зрнасте ратарске производе (различитих капацитета) која раде у оквиру предузећа и задруга, трговаца зрном (извозника), као и занатских објеката, силоса за зрно и млинова. Процењен укупни капацитет складиштења износи око 3,8 милиона тона зрна, где је однос између индустријских и институционалних капацитета 75:25%. Основни проблем представљају неједнак капацитет складиштења и застарела технологија за сушење и складиштење робе.

У производњи хране за животиње, велики је број занатских објеката и миксера за храну, док се индустријски објекти свде углавном на складишта и млинове. Цени се да укупно постоји више од 750 индустријских објеката, од којих 111 има капацитет да произведе више од 10 тона концентрата на сат.

Капацитет прераде пекарске индустрије износи 2,5 милиона тона пшенице, што се последњих година користи до 60%, уз релативно стабилан производни ниво у току последњих десет година. Производња хлеба и пецива врши се у индустријским и занатским објектима. Према званичној статистици, постоји 3.408 објеката од којих 3.023 чине мањи објекти, док постоји 120 великих индустријских постројења. Тестенина се индустријски производи у шест објеката, док је број трговинских објеката значајно већи, и процењен је на око 600 објеката. Годишња производња износи око 35.000 тона тестенине, што је око 60% расположивог капацитета. Капацитети су поједнако расподељени, а може се приметити да је у јужној Србији присутан већи број занатских објеката. Постоје две фабрике за производњу скроба са годишњим капацитетом прераде од 140.000 тона кукуруза, и обе раде.

Тренутно у Србији постоји једна фабрика за производњу биоетанола која је 2007. године саграђена у Шиду, са годишњим капацитетом од 100.000 тона. Фабрика може да произведе биодизел по стандарду квалитета ЕУ EN 14214.

Тржиште и трговина

Укупан промет пшенице и кукуруза се повећао током последњих десет година. За остале зрнасте производе може се констатовати смањење обима промета.

Житарице заузимају значајно место у извозу са уделом од 21% од укупне вредности извоза. Пшеница и кукуруз су нето извозни производи и из године у годину су водећи пољопривредни производи, како у погледу количине тако и вредности извоза.

Ипак, упркос позитивном развоју сектора за житарице последњих година, газдинства су недовољно опремљена техничком опремом и механизацијом.

Србија је на путу да створи механизам за процену ризика аплицирања за увоз или узгој биотехничких усева и производа. И даље постоји велики отпор прихватања

биотехничких усева и производа насталих од ГМ усева. У 2013. години, један број српских градоначелника потписао је „Декларацију о ГМ усевима” позивајући на забрану ГМ производа у тим општинама. Јануара 2013. године, Србија је потписала уговор „Асоцијација Дунав соја” која промовише узгој соје која није генетски модификована и прераду у дунавском региону Европе. Такође су се, током последњих неколико година, појавиле поједине грађанске групе које промовишу кампању против генетски модификованих усева.

3.3. УПРАВЉАЊЕ ЖИВОТНОМ СРЕДИНОМ И ЗЕМЉИШТЕМ

Србија намерава да уведе агро-еколошке мере у каснијим фазама програма, у складу са спремношћу институција и потенцијаних корисника. Међутим, и инвестиционе мере су такође намењене стварању значајног утицаја на побољшање стања животне средине. Србија још увек није дефинисала GAEC стандарде на државном нивоу.

3.3.1. Биолошка разноврсност

Србију карактерише високи степен генетичке, специјске и екосистемске разноврсности. Планинска и брдска подручја Србије, као део Балканског полуострва, су један од шест центара биодиверзитета Европе. Такође, Србија је потенцијално један од глобалних центара биљног диверзитета, у смислу богатства флоре.

Стратегија биолошке разноврсности Републике Србије и Акциони план за период 2011-2018. године (Службени гласник РС, бр. 13/2011) укључују преглед статуса биолошке разноврсности у Србији, најбитније факторе који су јој претња, као и преглед људских активности које покрећу ове факторе. Наглашава се богатство Србије аутохтоним биљним врстама и агро-биодиверзитетом који укључује врсте и станишта гајених биљака и животиња.

Генетички ресурси српске пољопривреде су веома богати; сматра се да у Србији постоји између 700 и 800 варијетета и врста различитих генетских ресурса.

На биолошку разноврсност у највећој мери утиче интензивирање пољопривредне производње претварањем великих површина у монокултуре и коришћењем хемикалија.

Не постоји централизована база података или координисан систем праћења биолошке разноврсности на државном нивоу. Праћење биолошке разноврсности је непотпуно и из делова. Квалитет и количина података се веома разликују, нису стандардизовани и често су неупоредиви са подацима других европских земаља.

Генетички ресурси Србије су веома богати и укључују велики број аутохтоних сорти и раса гајених биљака и животиња:

1) Биљни генетички ресурси

Србију карактеришу огромне географске и биолошке различитости које се огледају у богатству аутохтоне флоре. Према најскоријим проценама, флора Србије садржи око 4.000 врста од укупних 11.000 биљних врста у Европи.

Процењује се да домаће пољопривредне организације чувају око 15.000 узорака гајеног биља у виду семена и око 3.500 узорака воћних стабала и винове лозе, углавном пореклом из Србије или других земаља западног Балкана. Државна колекција *ex situ* биљних генетичких ресурса ван природног станишта, коју одржава банка биљних гена, садржи укупно 4.238 узорака. У природи постоји око 1.000 дивљих сродника *in situ* биља (у природном станишту). Такође, постоји преко 400 познатих врста званично регистрованог медицинског биља. 150 врста је законски заштићено од коришћења и транспорта, а постоји и велики потенцијал разних врста биљака (око 1.800 врста медоносног биља) и екосистема, као и станишта опрашивача (пчеле, бумбари) за коришћење у пољопривреди.

2) Животињски генетички ресурси

Према најновијим подацима, аутохтоне, локално прилагођене расе Србије су потиснуте и игнорисане. Регистровано је петнаест врста домаћих животиња, као и 30 угрожених врста. Очување и рационално коришћење животињских генетичких ресурса директно доприноси очувању биолошке разноврсности, уз давање предности одрживом систему производње, промоцији домаћих производа, као и развоју региона у целини. Популациони тренд насељавања аутохтоних раса је стабилан, уз присуство благог пораста. Банка животињских генетичких ресурса још увек није основана.

3) Шумски генетички ресурси

Опште стање шума дефинисано је као „незадовољавајуће”. Негативни утицај шумарства на биолошку разноврсност долази од коришћења монокултурних засада тополе (тренутно око 39.000 ha) и бора (100.000 ha белог бора). Монокултурни састав шуме умањује биолошку разноврсност и нарушава укупан квалитет станишта за многе врсте. Шумски генетички ресурси и шумски екосистеми се састоје од 282 врсте дрвећа, од чега је око 250 аутохтоно. Посебно је значајно 88 врста дрвећа дивљег воћа у 18 родова. Најчешће су две врсте букве и храста. Као вид заштите генетичке разноврсности шумског дрвећа на лицу места, као и у сврхе њиховог контролисаног коришћења, препознато је 212 семенских састојина (58 четинарских и 154 листопадних врста) на укупној површини од 1.865 ha. Биолошку разноврсност животињских врста у шумским екосистемима карактерише 46 врста водоземаца и гмизаваца, 350 врста птица и 94 врсте копнених сисара.

3.3.2. Квалитет воде

Закон о водама (*Службени гласник РС бр. 30/10*) – регулише правни статус вода, интегрисано управљање водама, управљање воденим структурама и мочварама, изворима и начинима финансирања управљања водом, праћење и спровођење закона, као и друга релевантна питања у погледу управљања водом. Закон о водама се примењују на све подземне и површинске воде, укључујући и воду за пиће, термалне и минералне воде. У складу је са препорукама оквирне директиве о водама Европске уније (Директива 2000/60/ЕС Европског парламента и Савета, ОДВ), док је

транспозиција ОДВ и других одговарајућих закона и подзаконских аката и даље парцијална.

У складу са Законом о водама, предвиђено је усвајање следећих државних планова и стратешких докумената: Стратегија управљања водама на територији Републике Србије (планирано за 2015. годину), План управљања водама за речни слив Дунава (и ПУРС за водне округе, предвиђен за 2015-2021) и програмске мере, као и Уредба о усвајању Плана за заштиту вода од загађивања (планирано за 2015. годину) која је у завршној фази. Подаци праћења доступни су само за 102 водних тела од укупно 496 површинских водних тела. Систем за праћење квалитета воде је недавно проширен како би укључио параметре неопходне за одређивање еколошког статуса водног тела. У случају подземних водних тела прате се само плитке подземне воде. Главни извор загађења воде су углавном нетретирани индустријске и комуналне отпадне воде, одвод воде из пољопривреде, оцедне воде и загађења у вези са речним пловидбама и термоелектранама.

У нацрту Плана за заштиту вода од загађивања, оптерећење воде нутријентима анализира се за одређене категорије извора загађења, попут тачкастих извора (насеља и индустрија), и извора који нису тачкасти (коришћење земље, хортикултура, стока, итд.), те се праве одговарајуће мапе. Према доступним подацима, просечна вредност азота је око 120 kg/ha годишње, узимајући у обзир да је укупно оптерећење око 2 kg/ha годишње, а око 3 kg/ha у подручјима са интензивном пољопривредом.

Осетљиве и угрожене зоне према директиви *UWWT* и Нитратној директиви још увек нису обележене у Србији. Тренутно на пројекту обележавања тих зона ради шведска Агенција за заштиту животне средине. Завршетак пројекта се очекује у 2015. години.

Још увек није започело спровођење Нитратне директиве (91/676/ЕЕС), али ће оно бити важно за прикључење Србије ЕУ и захтеваће значајне инвестиције. Подршка ће бити потреба да би се дугорочно одржало праћење квалитета воде и земљишта у подручјима интервенције. Ефективно спровођење Нитратне директиве такође може имати значајан позитиван утицај на јавно здравство кроз побољшање квалитета ваздуха и ублажавање утицаја климатских промена, како је лоше управљање животињским ђубривом такође у вези са повећаним емисијама метана и азотсубоксида. Према подацима Светске банке, емисија ГСБ из пољопривреде у облику метана има 44% у Србији, а азотних 64% од укупних испарења са свих извора. У ЕУ, одговарајући подаци за пољопривредна испарења овог типа су 41% и 56%.

3.3.3. Климатске промене и емисије ГСБ, као и њихова повезаност са пољопривредом

Србија је чланица Оквирне конвенције УН о промени климе од 10. јуна 2001. године, као и потписница Кјото протокола, од 17. јануара 2008. године, и има статус земље у развоју (земље које не припадају Прилогу I). Србија није у обавези да одреди степен смањења емисија гасова са ефектом стаклене баште у првом обавезујућем периоду, мада обавезе преузете ратификацијом Конвенције значе да она мора да дефинише и врши активности које доприносе достизању тих циљева.

Агро-климатска класификација Србије извршена је на основу метеоролошких података за главну климатску станицу у периоду од 1961 - 2004. Анализе показују повећање средње годишње температуре. Територију карактерише сувља клима у равницама и долинама, где се налази већи део пољопривредног земљишта. Током последњих деценија дошло је до повећања од 0,2°C. Просечна годишња температура за пределе на надморској видини до 300 m износи 10,9°C, а за пределе са надморском висином од 300 m до 500 m око 10,0°C. У планинским пределима изнад 1.000 m годишња температура износи око 6,0°C, а за надморске висине преко 1.000 m годишња температура износи око 3,0°C. Узимајући у обзир атмосферске процесе и карактеристике рељефа, падавине су на територији Србије неравномерно распоређене временски и просторно. Већи део Србије има континенталне обрасце падавина, укључујући веће количине падавина током топлијих годишњих периода. Нормалан годишњи износ за читаву земљу је 896 mm. У нижим пределима, годишње падавине се крећу између 540 и 820 mm. Годишња количина падавина се повећава са надморском висином. Области са надморском висином преко 1.000 m имају у просеку 700 до 1.000 mm падавина, док неки планински врхови у југозападној Србији имају падавине до 1.500 mm.

Табела 18: Просечна годишња температура

Висина (msl)	Просечна годишња температура (°C)
< 300	10,9
300-500	10,0
500-1.000	9,0
>1.000	6,0
>1.500	3,0

Извор: Републички хидрометеоролошки завод Србије

Чешће и интензивније суше у последње две деценије нанеле су велику штету пољопривредном сектору у Србији. Осим тога, повећан је број олуја, као и појава града и ноћног мрза. У Србији климатске промене доводе до повећаних варијација како температуре тако и падавина, и већег броја екстремних временских неприлика. Сценарији климатских промена развијених за Србију показују да ће се у сваком од њих температуре повећавати. Што се тиче падавина, до 2030. године очекује се повећање падавина са непредвидивим варијацијама по различитим областима и током годишњих доба. Касније у овом веку, очекује се да ће се укупна количина падавина смањити.

Очекивани утицаји климатских промена на пољопривреду, засновани на сценаријима климатских промена, су следећи:

- Уопштено, пољопривреда у Србији ће се суочити са смањењем жетви главних усева попут кукуруза, житарица, сунцокрета, махунарки и кромпира. Очекују се јаки утицаји у виду суша, поплава, екстремних временских услова и промена нивоа водостаја, што ће довести до негативног утицаја на пољопривреду. Такође, студије других земаља показују да се већ појављују инвазивне врсте биљака, инсеката и животиња, или се очекује да се појаве, крећући се ка северу. То доноси опасност од увођења страних штеточина у пољопривредно подручје;

- Претња фармама млеечних крава лежи у чињеници да ће повећане температуре изазвати „топлотни стрес” код животиња, што може имати за резултат смањену производњу млека и меса. Другу претњу за стоку и живину чини повећан ризик од појава „традиционалних обољења” (Е-коли, салмонела, кју грозница, болест бесних крава, слинавке и шапа, болест плавог језика, итд.), али такође и повећан ризик због „нових” обољења (афричка куга коња, итд.). Очекује се да ће климатске промене побољшати услове у којима ове болести и узрочници могу да преживе и да се шире.

Недавне студије о утицају климатских промена на шуме показују потенцијалне ризике попут:

- померање неких врста шума у односу на географску ширину и дужину;
- промене реалне дистрибуције различитих шума и њихов међусобни однос, као и промене у саставу појединих биљних заједница;
- шумске заједнице ће бити изложеније разним штетним утицајима;
- све горенаведено ће негативно утицати на очување биодиверзитета и изгледе за рационално управљање овим природним ресурсом.

3.3.4. Земљиште

Земљиште Србије је суочено са следећим факторима пропадања тла: ерозија водом, ерозија ветром, таложeње наноса, губитак нутријената, хемијско загађење од индустријских извора, механичко сабијање земљишта тешком механизацијом, засићење водом, плављење, смањена плодност и др. У централном делу, 80% земљишта спада у класу доброснабдевену хумусом, док је 20% земљишта са много хумуса. На северу земље углавном утиче ерозија ветром док на југу земље више утиче ерозија водом.

Услед релативно ниског интензитета сточарства, проблем емисија и деградације изазваних неадекватним руковањем и складиштењем стајњака је на ниском нивоу.

Читава територија Србије погођена је променљивим интензитетом ерозије водом, док је свеукупно присутан средњи ниво ерозије водом. У Војводини преовлађује еолска ерозија.

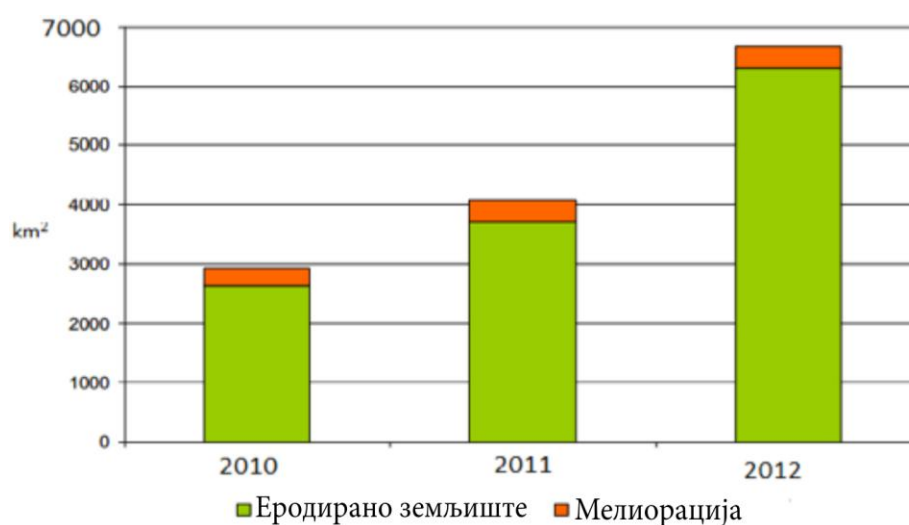
Ерозија падина преовлађује на теренима са деградираним каменим масивима. Најјача ерозија са ефектом бујице присутна је у Врањској Бањи, Долини Пчиње, Грделичкој клисури, сливу Власине, долини реке Лим, горњим потезима реке Ибар и планинским пределима Шумадије.

Ерозија и бујице често наносе велику штету насељима, индустријским и енергетским постројењима, транспортној инфраструктури и пољопривредном земљишту. Флувијална ерозија са деградацијом речних корита и плављењем земље јавља се на обалама река близу сталних речних токова, а изазвана је обилним кишима, топљењем снега и ерозијом падина, као и бујицама водотокова у горњим и средњим сливовима у брдским и планинским регионима. Често засецање речних корита и деградација речних обала може изазвати клизишта на нестабилним и полу стабилним падинама.

Колапс речних обала преовлађује у зонама нерегулисаних речних корита, већином у руралним подручјима, где долази до оштећења пољопривредног земљишта, док има нерегулисаних или слабо регулисаних обала и у урбаним зонама. Према доступним подацима, 2013. године било је 6.996 km² еродираниог земљишта (3.708 km² у 2011.), док је око 277 km² стабилизовано (362 km² у 2011), што показује значајан негативан тренд у поређењу са претходним годинама.

Према доступним статистичким подацима, закључује се да за читаву територију Србије постоје тачни подаци о клизиштима, одронима и ерозији, представљени графиком испод.

Осетљиве и угрожене зоне према директиви *UWWT* и Нитратној директиви још увек нису обележене у Србији. Тренутно на пројекту обележавања тих зона ради шведска АЗЖС, а завршетак пројекта се очекује у 2015. години.

Графикон 1: Еродирано земљиште и мелиорација

Последњих година постигнути су значајни резултати заштите од ерозије и бујичних поплава, усредсређујући се на заштиту животне средине, заштиту резервоара, путева и насеља. Србија има специјализована државна и локална предузећа, као и научне институтције са стручним особљем ангажованим у домену контроле поплава и ерозија, док се државна политика примењује у овој области у оквиру усвојених закона и подзаконских аката.

Дренажа

У 2010. години КПП покривена дренажним системом износила је 1.971.000 ha, док је дренирана КПП износила 1.673.000 ha, чинећи 33 процената укупне КПП. Према државном прегледу Србије (Светска банка, 2007.), проблеми слабе дренаже довели су до zasiћења водом, салинизације и ерозије. Дренажни канали, повезане структуре и црпна станица су временом пропали. Неопходно је обновити објекте. Процене из наведене студије показују да са побољшањем дренажних система долази до повећања приноса усева за 20-30%. Нема скорашњих података којима би се проценило тренутно стање дренажних система.

Поплаве

Директива 2007/60/ЕС Европског парламента и Савета од 23. октобра 2007. године о процени и управљању ризицима од поплава је делимично транспонована у домаће законодавство кроз Закон о водама (*СГ РС, 30/10*) и Правилник о утврђивању методологије за израду прелиминарне процене ризика од поплава (*СГ РС, 1/2012, 11.01.2011, 91-95*). Према Закону о водама, заштита од штетног дејства вода, обухвата припрему Прелиминарне процене ризика од поплава, и спровођење Планова управљања ризицима од поплава, засноване на мапама штете и ризика од поплава. Закон о водама обухвата припрему Општег плана за одбрану од поплава и Годишњег оперативног плана одбране од поплава, спровођење мера редовне и хитне заштите од поплава, као и мере за заштиту од леда на водотоцима и мере за контролу ерозије и бујица.

На основу Прелиминарне процене ризика од поплава, која је за територију Републике Србије завршена 2012. године, 99 подручја је препознато као Подручја са потенцијалним значајним ризиком од поплава (ППЗРП) којима прети флувијална ерозија. Припрема мапа штете и ризика од поплава је у току. До сада је 27 од 99 ППЗРП мапирано у оквиру различитих пројеката. Планове управљања ризицима од поплава треба припремити за територију Србије, али и за водена подручја. Општи циљеви и садржај планова дефинисани су Законом о водама, док су иницијалне активности већ почеле на међународном нивоу, у оквиру активности Међународне комисије за заштиту реке Дунав (*ICPDR*). Највећи ризик од поплава је концентрисан у равницама поред највећих река, као што су Дунав, Тиса, Сава, Дрина, Велика Морава, Јужна Морава и Западна Морава, које опслужују највеће градове и економске активности. Грубе процене показују да је подручје од око 12.000 km², као и око 1.500.000 људи потенцијално угрожено флувијалном ерозијом.

Влажна подручја

У погледу влажних подручја постоји одређен број *Ramsar* подручја у Србији, као и других већих мочвара, под одговарајућом контролом у складу са државним Законом о заштити природе. Ипак, треба рећи да је велики део ових подручја исушено претходним радовима на регулацији река и дренажним системима. С обзиром на предвиђене промене падавина услед климатских промена, неким влажним подручјима може претити пропадање и чак нестанак.

3.3.5. Коришћење минералних ђубрива и пестицида

Просечан принос по обрађеној земљи се значајно увећао током претходних деценија, услед већег коришћења разних хемијских инпута током процеса производње усева, најчешће минералних ђубрива, различитих група пестицида, поспешивача раста, итд. Ипак, сви ти хемијски инпути утичу на биолошке процесе, а њихова прекомерна употреба може да наруши природне циклусе и равнотежу, првенствено земљишта, али и агроекосистема и читавог природног окружења. Коначно, они могу посредно или непосредно да утичу на здравље животиња и људи.

У просеку се употреби 40 килограма минералног ђубрива по хектару. Сматра се да је употреба агрохемикалија на прилично ниском нивоу, и редовно је контролишу врло организовани системи ветеринарске, фитосанитарне и санитарне инспекције.

Подаци о коришћењу инпута (укључујући ђубрива и пестициде) у Србији већ дуго нису доступни. Наиме, анкетање пољопривредних газдинстава у оквиру Анкете о пољопривредним газдинствима није вршено више од две деценије. На основу резултата Пописа пољопривреде из 2012. године, 2013. године објављени су први подаци о коришћењу инпута у пољопривредној производњи. Републички завод за статистику Србије ће вршити анкетање пољопривредних газдинстава до 2016. године, што ће омогућити редовно извештавање о коришћењу наведених инпута. Тренутно је у току усклађивање података и временских распона за производњу и принос у претходним годинама, заснованих на подацима Пописа пољопривреде из 2012. године, и оно треба да буде завршено до краја 2017. године. Према подацима из 2012., употреба минералног ђубрива је била присутна на 491.157 газдинстава (77,8% свих газдинстава), покривајући површину од 2.298.574 ha, док је органско ђубриво користило 314.299 (49,8%) газдинстава, покривајући површину од 400.276 ha. Производи за заштиту биља су коришћени на 455.103 газдинстава (72,1%), покривајући површину од 2.107.311 ha.

Основни циљ је да се унапреди постојећа ситуација увођењем система за праћење/контролу коришћења агрохемикалија, као и да се обезбеди подршка за пренос знања кроз образовне услуге.

3.3.6. Концепт пољопривредне производње високе природне вредности у Србији

Србија је начинила прве кораке ка идентификацији пољопривредних *HNV* газдинстава. Индикативна мапа дистрибуције пољопривредних подручја овог типа је првенствено анализирана коришћењем ограниченог броја доступних података. Мапа наводи да око 11.872 km² пољопривредног земљишта има *HNV* статус. Ово је еквивалентно са приближно 19% КПП, и 13% укупне територије Србије. Треба нагласити да је реална површина *HNV* пољопривредних подручја значајно већа, јер је анализа пратила само идентификацију *HNV* газдинстава Типа 1 (газдинства са великом количином полуприродне вегетације) и није у потпуности укључила Типове 2 и 3 (газдинства са комбинацијом пољопривреде ниског интензитета и природних и структуралних елемената).

Традиционални пољопривредни системи и подручја екстензивне пољопривреде подржавају разноврсност дивљих врста и станишта и/или присуство угрожених дивљих врста од европског или глобалног значаја. Примери пољопривреде ниског интензитета, који имају потенцијал да постану пољопривредни *HNV* системи, могу се наћи у сваком од три распрострањена типа пољопривредне производње: у производњи стоке, једногодишњим или вишегодишњим засадима. У Србији разликујемо десет типова пољопривредних *HNV* система:

- 1) Листопадне шуме са високим учешћем травног покривача - агрошумарски системи ниског интензитета са полуприродним пашњацима за испашу оваца и говеда у плављеним шумама на обалама Саве, Дунава, Тисе, Тамиша и других низијских река Војводине. Један од најстаријих агрошумарских система у низијској Србији.
- 2) Зимски номадски пашњаци у руралним подручјима и стрњишта - ови пашњаци се углавном налазе у Срему и Банату, као и у долинама река близу високих планинских венаца широм Србије - овај систем се зове попаша, и више не постоји.
- 3) Полуприродне ливаде или ливаде са посејаним мешавинама које се користе за производњу сена - овај пољопривредни систем створио је пејзаж шумадијских планина у Србији. Њихово екстензивно управљање карактерише касно кошење и поновно природно засејавање аутохтоним врстама. Оба приступа су довела до одржања високе разноврсности биљних и животињских заједница.
- 4) Полуинтензивна испаша брдско-планинских полуприродних травњака у шумским зонама и природних пашњака изнад границе шума - полуинтензивни сточни системи засновани на испашама оваца, говеда и коња на брдско-планинским полуприродним пашњацима у шумским зонама и природним пашњацима изнад границе шума, који се обично могу наћи у влажнијим зонама западне Србије.
- 5) Екстензивна номадска испаша брдско-планинских пашњака – екстензивни сточни систем, са испашом оваца, коза и говеда на брдско-планинским пашњацима у јужној, југоисточној и источној Србији. Преко 100.000 ha пашњака је под екстензивном испашом, углавном аутохтоних раса оваца, као што је Праменка-Зекел.
- 6) Екстензивна испаша на сеоским испустима - екстензивни сточни систем са испашом свиња на отвореном, оваца и живине, на полуприродној вегетацији у контролисаним воћњацима (углавном шљивицима) и у деловима шуме, врши се широм централне Србије.
- 7) Комбинована употреба планинских травњака – сточни систем заснован на испашама оваца и говеда на долињским ливадама, ливадама средњих планинских предела комбиноване намене и високим пашњацима.
- 8) Листопадне шуме окресане за производњу лисника – екстензиван планински систем за узгој оваца, са зимском храном добијеном кресањем листопадних шума, практикује се у појединим планинским областима са ограниченим ресурсима за производњу зимске сточне хране.
- 9) Гранична испаша на лаганим, сланим и тешким земљиштима – полуинтензивни системи испаше за испашу оваца, говеда и магараца на песковитим динама, заслањеним или тешким земљиштима са високим нивоом воде, типично за Банат.
- 10) Испаша на влажним пределима у низијским селима – вековна пракса експлоатације колективних пашњака – утрина за испашу животиња које нису преживари (свиње и живина, углавном патке, гуске и ћурке) и данас траје у појединим областима Србије.

3.3.7. Органска производња

Органска пољопривредна производња у Србији је регулисана новим Законом о органској производњи („Службени гласник”, бр. 30/2010), који је ступио на снагу 1. јануара 2011. године. МПЗЖШ је усвојило Правилник о контроли и сертификацији органске производње и методама органске производње („Службени гласник”, бр. 48/11) у јулу 2011. године. Оба документа су припремљена у складу са Уредбом Савета бр.83/07, као и Уредбом Комисије бр. 889/08 и Уредбом Комисије (ЕС) бр. 710/2009.

Закон и подзаконска акта налажу производњу пољопривредних и других производа добијених методама органске производње. Након ступања на снагу новог Закона о органској производњи, дефинисан је надлежни орган за органску производњу (Одељење за органску производњу) у Дирекцији за националне референтне лабораторије. Надлежни орган за органску производњу овлашћује контролне органе, надзире њихов рад, води групну евиденцију о органској производњи, скраћује период конверзије и омогућава коришћење репродуктивног материјала из производње која није органска.

Сектор МПЗЖШ за пољопривредну политику и међународну сарадњу обавља послове у вези са побољшањем система органске производње, припрема стручне основе за израду нацрта прописа, предлаже мере подршке и припрема информације и анализе стања у органској производњи.

МПЗЖШ води базу података о органској производњи која се заснива на годишњим извештајима овлашћених контролних органа. Правилник о контроли и сертификацији органске производње и методама органске производње („Службени гласник”, бр. 48/11) прописује нови облик и начин вођења евиденције. Ови прописи су ступили на снагу почетком јула 2011. године. Најновији подаци о размерама органске производње у Србији представљени су у Табели 19 и Табели 20.

Табела 19: Органска биљна производња, 2013.

Биљна производња	Површина (ha)		
	Период конверзије	Органски статус	Укупно
Житарице	1.608	665	2.273
Воће и грожђе	324	1.160	1.484
Поврће	29	78	107
Лековито и ароматично биље	27	106	133
Остало*	832	526	1.358
Укупно обрадиве земље (ha)	2.820	2.535	5.355
Пашњаци/ливаде (ha)	2.221	652	2.873
Укупно	5.041	3.187	8.228

Извор: МПЗЖШ

* Индустијско биље, крмно биље, итд.

Табела 20: Органска сточарска производња, 2013

Производња животиња	Број животиња		
	Период конверзије	Органски статус	Укупно
Говеда	323	1.853	2.176
Овце	1.238	2.793	4.031
Козе	865	81	946
Коњи	162	48	210
Свиње	118	57	175
Живина	28	1.362	1.390
Пчеле (кошнице)	1.337	603	1.940

Извор: МПЗЖШ

Удео земљишта у органској производњи је веома низак, 0,23% од КПП (*Полис пољопривреде из 2012. године, РЗС и МПЗЖШ*). Површина под органском производњом и број произвођача који се баве овом производњом расту из године у годину.

Табела 21: Површина под органском производњом и број произвођача

	2010	2011	2012	2013
Површина под органском производњом	5.855	6.335	6.340	8.228
Број произвођача органских производа	137	323	1.061*	1.281*

Извор: МПЗЖШ

*укључена је групна сертификација, покривајући до једне стотине малих пољопривредника

Током 2013. године, повећала се укупна количина извоза (око 7.101 тона у 2013. и 1.562 тона у 2012. години). Слично томе, укупна вредност извоза је такође у порасту и износи око 101 милион евра у 2013., односно 3,74 милиона у 2012. години, према подацима *МФ, Управа царина*.

Од 2004. године, МПЗЖШ обезбеђује субвенције за органску производњу, с тим што је током година промењена врста подршке, корисника, као и висина и услови субвенција. Обим органске производње и даље није на задовољавајућем нивоу, посебно када се узму у обзир природни ресурси Србије. Из тог разлога, МПЗЖШ је израдило Национални акциони план развоја органске производње, који има за циљ да препозна препреке које спречавају интензиван развој органске производње у Србији, као и да дефинише активности за њихово превазилажење и предложи одговарајућа решења за интензивни развој.

3.3.8. Биоенергетски извори и биомаса

Србија има значајан технички искористиви потенцијал снаге обновљиве енергије, који је процењен на преко 4,3 милиона тона еквивалента нафте (toe) годишње – од чега је око 2,7 милиона toe биомасе, 0,6 милиона toe неискоришћене хидроенергије, 0,2

милиона toe постојећих геотермалних извора, 0,2 милиона toe снаге ветра и 0,6 милиона toe сунчане радијације.

Национални акциони план развоја органске производње у Србији садржи следеће основне спецификације у вези са биомасом:

- Детаљно дефинисани услови: биомаса (биљног или животињског порекла), биотечност, биогаз, објекти за производњу биогаза, итд.;
- Преглед мера за достизање пројектованог повећања удела обновљиве енергије у укупној потрошњи;
- Конкретне мере за промовисање коришћења енергије биомасе;
- Енергија биомасе се дели на:
 - Шумска биомаса (од сече, индустријски остаци, рециклирана),
 - Пољопривредна и рибарска (примарни производи, остаци примарне производње),
 - Отпадна биомаса (биоразградив отпад, папирни отпад, итд.);
- Дате су годишње процене, до 2020. године, повећања удела обновљиве енергије у укупној потрошњи, као и удела појединачне обновљиве енергије.

Будућност и изгледи за коришћење биомасе у Србији су неспорни, како највећи потенцијал обновљиве енергије у земљи припада биомаси. Потенцијал коришћења биомасе у Војводини мора се усмерити првенствено на коришћење пољопривредних остатака и отпада, а у централној Србији на шумску биомасу.

Зарад подстицања коришћења биомасе за производњу енергије, Влада Србије усвојила је Акциони план за биомасу (*Службени гласник РС, бр. 56/2010*) - који је дефинисао стратегију за коришћење биомасе као обновљивог извора енергије, имајући у виду потенцијал, државну стратегију, законодавство и европске директиве.

Републички Акциони план за биомасу креиран је у складу са њеним обавезама по основу Споразума о енергетској заједници и у духу нове Директиве ЕУ о обновљивој енергији (Директива 2009/28/ЕС), а у складу са препорукама ЕУ (СОМ/2005/628) у припреми акционих планова за биомасу како би повећали коришћење биомасе у ЕУ. До сада постоје следеће врсте постројења:

- Грејање: 20 јединица мањих од 5 MWth, 5 јединица преко 5MWth;
- Комбиновање топлотне и електричне енергије (СНР): мање 3 MWel 2 јединице;
- Биогаз из стајњака: мање 1 MWel 3 јединице;
- Биодизел: 300.00 t/Y 2 јединице;
- Произвођачи пелета: 2 велике и много малих јединица.

3.3.9. Шуме

Србија се сматра средње пошумљеном земљом. Од укупне површине (без територије АП Косово и Метохија) 29,1% је пошумљено. Укупна површина шуме (*Статистички годишњак 2013, РЗС*) износи 1.962.000 ha, од чега је 47,3% или 927.773 ha у државном власништву и 52,7% или 1.034.562 ha у приватном власништву. Постоји 49 врста

дрвећа, са преовлађујућим широколисним врстама (40) у односу на четинарске врсте (9).

Корисници шума - јавна предузећа дефинишу планове за заштиту шума, у складу са Законом о шумама (објављеном у *Службеном гласнику РС*, бр. 30/10), који укључује оперативне мапе деловања у случају пожара. Ове планове треба да одобри Министарство унутрашњих послова – сектор за заштиту и спасавање. Посебна осетљивост шума на пожар дефинисана је у планским документима. Иако су у западној Србији четинари присутнији, већина пожара јавља се у источној Србији, где преовлађују широколисне врсте. Закон о шумама покрива конзервацију, заштиту, планирање, гајење, коришћење шума, управљање шумама и шумским земљиштем, праћење спровођења овог закона, као и друга питања од значаја за шуме и шумско земљиште.

3.4. РУРАЛНА ЕКОНОМИЈА И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА

3.4.1. Рурална економија

Привредна структура руралних подручја у Србији је веома зависна од примарних индустрија, посебно пољопривреде, и заснива се на коришћењу природних ресурса. Висок проценат пољопривреде, прехранбене индустрије, рудника и сектора енергетике, као и мали значај терцијарног сектора су основне карактеристике привредне структуре руралних подручја у Србији.

Иако статистички извори бележе висок удео руралног запошљавања у пољопривреди (око 45%) и прерађивачкој индустрији (око 15%), неопходно је истаћи тенденцију промена у привредној структури руралних подручја у последњих шест година (од 2008. до 2013. године). Ове промене се односе на смањено учешће пољопривреде или примарног сектора (за око 10%) и секундарних индустрија (до 1/4), као и значајно повећање у услужном сектору (за преко 60%) у укупном руралном запошљавању током овог периода.

Ово представља промену привредних структура ка већим разликама у активностима.

Разлике у продуктивности радне снаге и економској структури су подједнако евидентне између урбаних и руралних подручја, као и између појединих региона или типова руралних подручја.

Ниво остварене диверзификације сличан је као и код суседних земаља, а ограничавајући фактори су готово идентични: неповољан положај пољопривредног сектора и руралних подручја у развојним политикама и обавезама, неповољно тржиште капитала и неизванстан инвестициони амбијент, тржишта ограничена на продају производа и услуга, недовољно образован људски потенцијал и слабо приватно предузетништво.

Низак степен образовне структуре, недостатак стручног искуства, слаба додатна знања и вештине и недовољна покривеност активним мерама за запошљавање од стране Националне службе за запошљавање, умањују могућности за запослење на тржишту за

сеоско становништво и његову конкурентност, нарочито за жене и младе. Преношење знања и нових технологија у области производње хране одвијају се у склопу активности пољопривредних саветодавних служби, националне Мреже за рурални развој, приватних саветника, трговинских предузећа и пољопривредних добављача. Други континуални образовни програми ретко су доступни сеоском становништву.

3.4.1. 3.4.2. Рурална инфраструктура

Сеоска газдинства у Србији карактеришу лош приступ основним инфраструктурним садржајима (становништво/путеви, развијеност путне мреже, снабдевање водом по становнику, отпадне воде из јавне канализације, телекомуникациона мрежа) и лошији квалитет стамбених објеката у односу на урбана подручја, у погледу снабдевања електричном енергијом, водоводних система, канализационих система, централног грејања, кухиња, тоалета и купатила у кућама. Србија успорава процес економског и друштвеног развоја. Главни показатељи су нижи у руралним општинама у поређењу са градским, што је уочено у окрузима претежно руралног карактера.

Најзначајније разлике тичу се повезаности са системима централног грејања, канализације, водоводне и путне мреже. Снабдевање енергијом је такође нестабилно у многим сеоским срединама и под утицајем је бројних прекида. Када је у питању грејни систем, више од две трећине руралних газдинстава није повезано на систем централног грејања. Инвестирањем у топлане које користе биомасу као извор енергије побољшала би се ова ситуација. Централно грејање се помиње у смислу градских система централног грејања који су уобичајени за Србију, за разлику од централног грејања у домаћинствима.

Иако су у неким општинама газдинства повезана на канализациону мрежу, већина нема решен проблем отпадних вода. Ово ствара проблеме у окружењу. У 21 општини постоје постројења за пречишћавање канализационих вода, али већина има различите проблеме у раду. Велике количине (85% од укупне) нечистих канализационих вода пуштају се директно у реке. Још једну препреку ка друштвено-економском развоју представља слабо развијена мрежа локалних улица и некатегорисаних путева. Према подацима Светског економског форума, Србија је на дну листе од 133 земље у погледу стања инфраструктуре.

Рурално становништво сматра приоритетним побољшање комуналне сервисне инфраструктуре, посебно водоводног и канализационог система, електричне и путне мреже, чак и у поређењу са сопственим економским проблемима.

3.4.2. 3.4.3. Пренос знања и информација

Пренос знања у области пољопривреде врши се кроз формално образовање на свим нивоима (од средњег образовања до докторских студија), кроз разне обуке које организују образовне и истраживачке институције, пољопривредне стручне саветодавне службе, приватна предузећа, пројектне јединице, медији, итд. Јавне пољопривредне саветодавне службе обухватају 34 пољопривредне саветодавне и стручне гране (ПССС) - 22 на подручју централне Србије које раде под МПЗЖШ и 12

ПССС, као и Еколошку станицу чији рад прати Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство.

Постојеће структуре и системи преноса знања недовољно су ефикасни и неадекватно испуњавају потребе динамичне техничке и технолошке измене сектора. Нема функционалних мрежа са специјализованим центрима знања. Такође, знање се не чува систематично и тешко је приступити одговарајућим информацијама на локалном нивоу. Квалитет опреме и читаве технике за истраживање заостаје иза европског просека. Ипак, постојеће научне и образовне институције имају релативно квалитетан кадар који је постигао низ међународно препознатих и признатих резултата (нових сорти, раса и сојева, научних радова и техничких решења).

Рад саветодавних служби обухвата око 41.500 газдинстава, где већину чине изабрана пољопривредна газдинства, интензивно праћена четири пута годишње (4.000 у централној Србији и 2.500 у Војводини), док су остала газдинства другачије укључена у саветодавни систем, углавном кроз учешће у групним обукама и повремене посете пољопривредним газдинствима/консултације. Оваквим образовањем обухваћено је 25.000 домаћинстава у централној Србији и 10.000 у Војводини. Организован пренос знања кроз саветодавне службе стиже до релативно малог броја корисника.

3.4.3. 3.4.4. Мала и средња предузећа

Србија је 2003. године усвојила Европску повељу о малим предузећима и тиме се обавезала да оствари своје циљеве уз мере економичне политике. Министарство економије (раније Министарство економије и регионалног развоја), у сарадњи са Европском комисијом и ОЕЦД, оцењује примену Повеље у земљама западног Балкана.

У 2009. години, у Србији је пословало укупно 88.586 МСП, што представља 99,4% од укупног броја предузећа. Посматрано по секторима, 63% МСП је део услужног сектора (трговина на велико и мало и услуге поправки за готову робу 34%, хотели и ресторани 6%, транспорт, складиштење и комуникација 10%, 13% некретнине), 17% је у производној индустрији и 8% у изградњи. МСП и предузетници запошљавају 872.540 радника, што представља више од 2/3 од 1,3 милиона активне радне снаге у Србији.

Број предузећа знатно је мањи у руралним него у урбаним зонама. Ипак, МСП у руралним подручјима претежно раде за локално тржиште и не улаже се довољан напор како би се поправио квалитет производа и услуга. Стога је неопходно инвестирати у побољшање стандарда квалитета за МСП да би ова предузећа постала конкурентнија.

Србија нема довољан број програма за подршку малих пословања у руралним подручјима, док су постојали разни облици помоћи развоја за неразвијене општине. Недостатак оснивачког капитала тренутно представља значајну препреку за развој одрживог пословања.

3.4.4. 3.4.5. Рурални туризам

Анализа сеоског туризма у Србији показује да он већ доприноси руралној економији и да има велики потенцијал за даљи развој. У Војводини, западној и централној Србији постоје добри примери као и значајна искуства у руралном туризму. Процењено је да има више од 32.000 лежајева (регистрованих и нерегистрованих) доступних за коришћење у сврхе туризма на руралним газдинствима. Процењује се да укупно 10 милијарди РСД прихода долази из сеоског туризма (5 милијарди од услуга смештаја и 5 милијарди директних прихода). Ово представља 16% од 62 милијарде РСД укупног директног БДП-а туризма, што је за Србију 2010. године прорачунала Светска туристичка организација.

Стратегија туризма Србије узима у обзир потенцијал развоја сеоског туризма у Србији, али не као приоритетног производа. Тако је сеоски туризам у производном портфолију постављен на дну списка приоритета у смислу атрактивности и конкурентности. Међутим, постоје и други производи који су у чврстој вези са сеоским туризмом као што су планине и језера, бање и велнес, обиласци, атракције у сфери посебних интересовања и наутике.

Стратегија развоја туризма Републике Србије из 2007. године дефинише 4 кластера „који нису засновани на административно-управним границама које актуелно постоје унутар земље, већ пре свега на рационалним упориштима и различитим облицима економије искуства”. Ова четири туристичка кластера која покривају читаву територију Србије су: Војводина, Београд, југоисточна Србија и југозападна Србија.

Промовисање дестинација руралног туризма не утиче на синергију између културних, природних и сеоских туристичких производа и производа руралног туризма. Пре свега, домаће туристичке агенције продају поједине активности руралног туризма у Србији уз показано смањено интересовање на међународном и регионалном тржишту. Промовисање руралног смештаја се не користи у пакету и као део свеукупног производа који обједињује руралне активности и смештај. Иако се у сврхе рекламирања користи интернет, он генерално, још увек није доступан за резервацију.

Што се тиче горенаведених тачака, укључивање Србије у две макро-регионалне стратегије (тј. Дунавска стратегија ЕУ (СОМ (2010) 715) и Стратегија ЕУ за јадранско-јонски регион (СОМ (2014) 357) је посебно значајно за МСП и сеоски туризам. Обе макро-регионалне стратегије идентификују специфичне стратешке приоритете у оквиру својих акционих планова, до којих се може доћи кроз пројекте реализоване у оквиру овог програма.

3.5. ПРИПРЕМА И СПРОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНИХ СТРАТЕГИЈА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА – LEADER

Од 2006. године МПЗЖШ подржава иницијативу за успостављање центара регионалног руралног развоја широм земље. Они се углавном налазе у општинама и раде удружено са локалним општинским запосленима како би промовисали рурални развој у оквиру својих региона.

У последње две године, сваки регионални центар почео је да припрема и развија локалне руралне стратегије након почетних састанака са локалним заинтересованим странама. Као резултат тога, завршено је више од 200 локалних „сеоских мапа” у складу са ПЛА/ПРА методологијом.

У четири регионална центра, завршене су стратегије за локални рурални развој, а пилот пројекти ЈАГ су формиран и подржани.

Средства за ИПАРД II мере „Техничке подршке” користиће се у циљу даљег побољшања капацитета Мреже за рурални развој, а у облику помоћи за промотивне и смештајне капацитете, обучавање, и зарад инспирисања становника руралних територија, као и за помоћ у изради стратегија за рурални развој широм Србије. До октобра 2011. године, 100 локалних актера заинтересованих за олакшање процеса на локалном нивоу поводом увођења LEADER приступа у Србију, добило је основну обуку. Они који испуне захтеве и активности из пројекта помоћи мерама „Техничке подршке” ићи ће на наредне обуке и на лицу места ће добити помоћ у процесу идентификације и стварања локалних партнерстава и процесу припреме локалних развојних стратегија. Ове активности ће се одвијати упоредо са израдом неопходних смерница и одговарајућих процедура на државном нивоу, у складу са захтевима ЕУ. Тренутно ЈАГ има припремљену стратегију локалног развоја и чека позитивну реакцију у смислу постизања стандарда ЕУ и бољег квалитета руралног живота.

На основу резултата помоћи и квалитета одговора од стране локалног нивоа, као и уз доступност у националним изворима буџета, МПЗЖШ ће истражити могућност увођења подршке потенцијалним локалним акционим групама у оквиру Националног програма за РР, да би олакшало процес увећења LEADER приступа.

3.6. ТАБЕЛА КОНТЕКСТ ПОКАЗАТЕЉА

Табела 22: Заједнички контекст показатељи

Друштвено-економска и рурална ситуација				
Назив контекст показатеља	Мерна јединица	Вредност контекст показатеља	Година	Коментари + извор за верификацију
1. Становништво - укупно	Милион становника	7,2	2012	РЗС /Eurostat
- рурално	%	40,6		
- средње	%	недоступно		
- урбано	%	59,4		
1а. Становништво-укупно (ОЕЦД)			2012	РЗС
- рурално	%	49,9		
- средње	%	27,0		
- урбано	%	23,1		
2. Структура - <15 година - 15-64 година - ≥ 65 година	Милион становника / % држављана	1,03 мил / 14,3% 4,91 мил / 68,4% 1,25 мил / 17,4%	2012	РЗС
3. Територија - државна - укупно	km ²	88.502 77.592	2012	РЗС
- без Косова и Метохије				
-рурална	km ²	70.113	2012	РЗС
	%	90,4		
-рурална (ОЕЦД)	km ²	58.282	2012	РЗС
	%	75,1		
4. Густина насељености	становништво/ km ²	92,8	2012	РЗС
5. Стопа запослености за становништво старости 15-64	%		2012	РЗС
- Укупно		45,6		
- Рурално		47,9		
6. Неплаћени породични радници - државни	%	6,7	2012	ИРС Неплаћени породични радници 15-64 /запослени 15-64
7. Стопа незапослености (15-64 година)			2012	ИРС
- Укупно	%	24,6		
- Рурално	%	21,3		

Друштвено-економска и рурална ситуација				
Назив контекст показатеља	Мерна јединица	Вредност контекст показатеља	Година	Коментари + извор за верификацију
8. БДП - национални	Паритет куповне моћи ЕУР/становник СКМ индекс	9.100 36,0	2012	<i>Eurostat</i>
- рурални	СКМ индекс	недоступно	2012	
9. Стопа сиромаштва - Укупно - Рурално (слабо насељене области)	% %	24,6	2012	Стопа ризика од сиромаштва за 2012
10. Структурна привреда	Милион евра (тренутне цене)	25.539,4	2012	РЗС
БДВ у примарном сектору	%	9,7	2012	РЗС
БДВ у секундарном сектору	%	28,6	2012	РЗС
БДВ у терцијарном сектору	%	61,7	2012	РЗС
11. Структура запосленог становништва (15-64)	(000)	2.143	2012	РЗС
рурална	%	45,3	2012	РЗС
Структура запосленог становништва по секторима	%		2012	РЗС
- У примарном сектору		21,0		
- У секундарном сектору	%	26,5		
- У терцијарном сектору	%	52,6		
12. Продуктивност радне снаге по привредним секторима - Укупна - У примарном сектору	Евро по особи	недоступно 3.531,51	2012	РЗС

Секторски показатељи				
Назив секторског показатеља	Мерна јединица	Вредност секторског показатеља	Година	Коментар + извор за верификацију
1. Запосленост према привредној активности - укупно Пољопривреда Шумарство Прехрамбена индустрија Туризам (Услуге смештаја и хране)	(000)	1.341,114	2012	Статистички годишњак 2013
	Хиљада лица /% од укупног броја	27,120 / 2% 4,838 / 0,4% 60,555 / 4,5% 20,306 / 1,5%		
2. Продуктивност радне снаге у пољопривреди	ЕУР/ГРЈ	4.061	2012	РЗС
3. Структура пољопривредне производње	Учешће следећих сектора: житарице, уљарице, шећерна репа, воће и поврће, месо, млеко, у укупној пољопривредној производњи (у квантитативном смислу)	41,4% 4,2% 13,5% 17,6 % 2,0% 6,6%	2013	РЗС
4. Продуктивност радне снаге у прехрамбеној индустрији	ЕУР/лице	22.339	2011	Статистички годишњак 2013

12. Пољопривредна обука управника ПГ Само практично пољопривредно искуство Основна пољопривредна обука Пуна пољопривредна обука	Број управника	602.170	2012	Попис пољопривреде
		20.390		
		8.992		
13. Повећање основних средстава у пољопривреди	Мил. евра % БДВ у пољопривреди	226 8,6%	2012	Национални рачуни
14. Шуме и остало пошумљено земљиште (ШОПЗ)	Укупна површина под шумама 1.000 ha	1.962	2011	Статистички годишњак 2013
	% укупне површине	22,2%		
	без Косова и Метохије	25,3%		
15. Инфраструктура туризма, укључујући инфраструктуру агротуризма	Укупно: број лежајева	113.385	2012	Статистички годишњак 2013

Показатељи животне средине				
Назив показатеља животне средине	Мерна јединица	Вредност показатеља	Година	Коментар + извор за верификацију
1. Тип земљишне вегетације	Укупна површина, 000 ha	8.850,2	2012	Статистички годишњак 2013
	- Пољопривредна површина	5.052		
	- Природни пашњаци	837		
	- Укупна површина под шумом, 000 ha	1.962		
			2011	
2. Индекс пољских птица на земљишту ПГ (FBI) (уколико		недоступно		

је доступно)				
3. Травњаци (према статусу заштите)(уколико је доступно)		недоступно		
4. Заштићена шума (уколико је доступно)		недоступно		
5. Квалитет воде	-kg N/ha/година -kg P/ha/година	120 kg N / ha пољопривредног земљишта 2.0 kg P / ha пољопривредног земљишта		
6. Ерозија земљишта водом	km ²	6.996	2013	Истраживање о заштити од штетног дејства вода http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/44/83/ZS10_107_srb+cir.pdf
7. Пољопривредне површине под ризиком од ерозије земљишта водом	%	80%	2012	РЗС
8. Производња обновљиве енергије из пољопривреде и шумарства	Шумарство % производње из шумарства у укупној производњи обновљиве енергије	13.997 TJ (Терацула) 31%	2011	Статистички годишњак 2013

4. SWOT – РЕЗИМЕ ПРЕТХОДНИХ АНАЛИЗА

4.1. SWOT – ПОЉОПРИВРЕДА, ШУМАРСТВО И ПРЕХРАМБЕНА ИНДУСТРИЈА (УКЉ. ЗАСЕБНЕ ТАБЕЛЕ ЗА СВАКИ СЕКТОР ОДАБРАН ЗА ПОДРШКУ)

СНАГЕ

- Добри агро-климатски услови за повећану пољопривредну производњу
- Довољна површина обрадивог земљишта високог квалитета за пољопривредну производњу
- Проширени производни капацитети и продуктивност у циљу задовољавајућег снабдевања домаћег тржишта
- Већа потражња потрошача за производима домаће производње
- Дуга традиција у производњи воћа, поврћа и грожђа, као и сточарска производња (месо и млечни производи)
- Задовољавајући прерађивачки капацитети за производњу хране
- Боље дефинисана политика и владина забринутост за развој конкурентности овог сектора
- Постојеће основне структуре за проширење и трансфер технологије за примарну производњу
- Неке од постојећих јединица за прераду хране (млека и меса) су усклађене са стандардима ЕУ за безбедност хране (категирија А)
- Постојећа шема подршке (директна плаћања и инвестициона подршка) за главне пољопривредно-прехранбене секторе
- Постојање великог броја образовних и научних институција

МОГУЋНОСТИ

- Повољни услови за органску производњу
- Планирана помоћ од ЕУ–ИПАРД II за период 2014-2020
- Могуће повећање прихода смањењем трошкова производње
- Усклађивање и спровођење државног законодавства са правним тековинама ЕУ
- Могућности извоза због боље усклађености са стандардима (суседним/ЕУ)
- Већа подршка из државног буџета за пољопривреду и прехранбену индустрију у циљу веће производње

СЛАБОСТИ

- Мала пољопривредна газдинства и велики део пољопривредне производње која није оријентисана ка тржишту (издржавана газдинства)
- Низак степен специјализоване пољопривредне производње
- Слабе способности управљања газдинствима и недостатак свеобухватне саветодавне подршке и сталне обуке
- Претежно старо становништво у руралним зонама
- Тежак приступ кредитима
- Недостатак финансијске подршке да би се испунили захтеви уведених прописа у области добробити животиња, безбедности хране, заштите животне средине, ветеринарских и фитосанитарних захтева
- Недовољно познавање стандарда ЕУ
- Недовољан ниво образовања пољопривредника на средњим и полувеликим газдинствима о производњи и економским активностима
- Недостатак пољопривредне механизације, велика физичка радна снага
- Застарела механизација, технолошка опрема и пољопривредни објекти
- Слабе способности управљања газдинствима и недостатак свеобухватне саветодавне подршке и сталне обуке
- Слаба повезаност истраживања и развоја, и мали корак ка иновацијама у пољопривредно-прехранбеном сектору
- Недовољно познавање коришћења обновљивих извора енергије из пољопривредне производње или прераде хране и ефикасне технологије ресурса
- Недовољно интерсовање или образовање пољопривредника
- Лоши системи за одводњавање и дренажу

ПРЕТЊЕ

- Време потребно за процес образовања и промену свести произвођача
- Високи трошкови за прилагођавање квалитету, безбедности хране и стандардима добробити животне средине/животиња
- Климатске промене и непредвиђене природне катастрофе
- Непредвидиве флукуације цена пољопривредних производа
- Селидбе људи, посебно младих, из руралних подручја
- Дуг временски процес добијања грађевинских дозвола
- Незавршен процес за легализацију изградње у неким селима и градовима
- Национални стандарди су слични стандардима ЕУ

4.1.1. SWOT анализа сектора за млеко и месо

СНАГЕ ➤ Велике површине под ливадама и пашњацима, као основа за квалитет и количину хране за животиње➤ Традиционални млечни производи, везани за српско културно наслеђе	СЛАБОСТИ ➤ Недостатак одговарајућих складишних капацитета за чување сточне хране➤ Недовољно знање о методама производње➤ Велики део млека не дистрибуира се преко директних трговинских ланаца➤ Недостатак квалитетног сировог млека за потребе прерађивачког сектора➤ Недовољно објеката за складиштење стајњака и одлагање истог
МОГУЋНОСТИ ➤ Смањење трошкова производње увођењем одговарајуће сточне хране➤ Повезивање система - субјекти у ланцу исхране➤ Коришћење расположивих ЕУ фондова за прецизно дефинисање и позиционирање производа српског порекла➤ Коришћење расположивих ЕУ фондова зарад чињенице да је реч о стварном потенцијалу Србије➤ Мере аграрне политике треба да буду усмерене ка већој заштити потрошача и усклађености са прописима ЕУ, промовисању квалитета и безбедности хране у вези са сировим млеком	ПРЕТЊЕ ➤ Државни прописи у области сточне хране➤ Не постоје законске одредбе за заштиту порекла и квалитета млечних производа➤ Потребно је време за процес образовања и промену свести произвођача➤ Потребно је време за процес образовања о доброј хигијенској пракси и промену свести произвођача➤ Недостатак независних акредитованих националних лабораторија➤ Дуг временски процес добијања грађевинских дозвола➤ Незавршен процес за легализацију изградње у неким селима и градовима➤ Национални стандардни су слични стандардима ЕУ

4.1.2. SWOT анализа сектора за воће и поврће и остале усеве

СНАГЕ ➤ Добро земљиште и климатски услови за усеве, воће и поврће➤ Дуга традиција у ратарској производњи и производњи воћа и поврћа➤ Производња која није ГМ➤ Довољно извора воде за наводњавање➤ Доступна радна снага➤ Развијена производња семена➤ Биолошка разноврсност – постојање различитих сорти гајених биљака➤ Велика конкурентност осталих усева и поврћа на регионалним тржиштима	СЛАБОСТИ ➤ Слаба вертикална и хоризонтална веза са домаћим тржиштем; смањена конкурентност на страним тржиштима➤ Недовољна организованост произвођача➤ Мали број произвођача са интензивном производњом и модерном технологијом окренутих према тржишту➤ Мали удео прерађевина у извозу➤ Државна подршка на ниском нивоу➤ Расцепкано коришћење земљишта➤ Низак ниво техничке и технолошке опреме (сушење и чување усева, постројења за паковање, хлађење воћа и поврћа, итд.)
МОГУЋНОСТИ ➤ Унапређење и организација домаћег држишта➤ Спремност потрошача да користи домаће производе➤ Приступ страним тржиштима➤ Оснивање организација произвођача	ПРЕТЊЕ ➤ Ограничења у погледу цене➤ Дуг временски процес добијања грађевинских дозвола➤ Незавршен процес за легализацију изградње у неким селима и градовима

4.2. SWOT - УПРАВЉАЊЕ ЖИВОТНОМ СРЕДИНОМ И ЗЕМЉИШТЕМ

СНАГЕ

- Висока билошка разноврсност и постојање генетичких ресурса
- Очуван разнолик природни пејзаж
- Добри климатски услови за пољопривреду
- Травњаци са великом вредношћу билошке разноврсности (богата структура врста)
- Слаба употреба хемикалија
- Закони (о животној средини, заштити природе, билошкој разноврсности итд.) усклађени са захтевима ЕУ
- Генетичка основа и природно окружење омогућују узгој локалних раса
- Висок квалитет земљишта, укључујући плодност, физичке, хемијске и биолошке карактеристике, као и управљање водом

СЛАБОСТИ

- Неконтролисана употреба хемикалија и пестицида
- Неправилно управљање рекама и уништавање речних корита
- Ерозија и пропадање земљишта
- Недостатак управљања рекама и каналима
- Недовољно објеката за складиштење и руковање стајњаком
- Недостатак система за сакупљање отпада у руралним зонама
- Недовољна развијеност канализације и постројења за третирање воде
- Слабо спровођење стратешке политике очувања пољопривредног земљишта од пропадања и губитка биолошке разноврсности пашњака (испаша без критеријума)
- Недовољно интересовање и образовање пољопривредника по питању животне средине
- Недостатак обука и специјалних саветодавних услуга по питању животне средине
- Недостатак одрживог управљања шумама
- Недовољно улагања у шуме и шумске активности
- Велика површина под шумама лошег квалитета
- Напуштање пољопривредног земљишта
- Недовољно података од стране ГИС-а

МОГУЋНОСТИ

- Осмишљавање и примена агро-еколошких мера и мера органске производње
- Успешно спровођење планираних агро-еколошких мера према ИПАРД II
- Одржавање травњака високе природне вредности
- Више зона сертифицираних за органску производњу
- Заштита генетичких ресурса у пољопривреди
- Заштита подземних и површинских вода због неадекватних објеката за одлагање стајњака
- Развој еколошког, руралног туризма, и зелене економије
- Промовисање добрих пракси у оквиру агро заштите и заштите животне средине од стране пољопривредника
- Већа свест о осетљивости на заштиту животне средине међу руралним становништвом
- Извоз сертифицираних органских производа
- Јачање саветодавних услуга и обука о пољопривредним, и проблемима животне средине
- Оптимална употреба свих функција шума, постизање циљева одрживог управљања шумама (SFM)
- Гајење биоенергетских усева

ПРЕТЊЕ

- Слабо спровођење закона који се тичу животне средине
- Недовољно обука за пољопривреднике и стручњаке који се баве заштитом животне средине, недовољно интересовање пољопривредника за питања која се тичу животне средине
- Губитак на квалитету земљишта услед интензивне производње
- Загађење воде
- Даља ерозија земљишта
- Климатске промене, суше, поплаве
- Недовољно коришћење травних површина
- Национални стандардни су слични стандардима ЕУ

- Могућност коришћења фондова ЕУ за управљање отпадом

4.3. SWOT - РУРАЛНА ЕКОНОМИЈА И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА

СНАГЕ

- Доступност природних ресурса са специфичним микроклиматским условима (земљиште, вода, добро земљиште итд.)
- Значајан удео малих газдинстава у пољопривреди са потенцијалом за раст
- Богато културно наслеђе
- Атрактиван пејзаж за рурални туризам
- Доступност људских ресурса
- Постојање добре праксе у руралном туризму и пратећим активностима

СЛАБОСТИ

- Неповољни демографски трендови и социјална структура
- Неактивно тржиште рада
- Слаб економски развој руралних зона
- Недостатак финансијских ресурса
- Слаба рурална инфраструктура (водовод, недостатак управљања отпадом, канализација); недовољан квалитет сеоских путева; лоше јавне услуге
- Недостатак адекватних саветодавних услуга и приступ стручним и пословним обукама

МОГУЋНОСТИ

- Потенцијална потражња за традиционалним пољопривредним производима
- Потенцијална потражња за туристичким услугама и услугама за одмор које се нуде у руралним зонама
- Ефективно коришћење ЕУ ИПАРД II фондова

ПРЕТЊЕ

- Сталне селидбе становништва настављају слабљење већ ограничених људских ресурса
- Све веће сиромаштво у руралним зонама
- Растуће разлике између руралних и урбаних зона
- Климатске промене и непредвиђене природне катастрофе
- Дуг временски процес добијања грађевинских дозвола
- Незавршен процес за легализацију изградње у неким селима и градовима

4.4. SWOT - ПРИПРЕМА И СПРОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНИХ СТРАТЕГИЈА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА - LEADER

СНАГЕ

- Постојеће групе типа ЛАГ
- Постојеће локалне (руралне) стратегије за развој на општинском нивоу
- Постојећа мрежа за рурални развој
- Основни капацитет планирања и искуство у финансирању, углавном из ЕУ и других донаторских пројеката
- Општа свест о могућностима локалне заједнице под LEADER иницијативом
- Постојеће државне мреже за подршку развоја LEADER иницијативе

СЛАБОСТИ

- Ограничени капацитети ЛАГ групе (недостатак људских ресурса, припреме пројеката/вештина управљања, итд.)
- Недостатак финансијских извора
- Ограничена свест о локалним развојним стратегијама
- Недостатак спровођења постојећих локалних развојних стратегија до сада
- Ограничене вештине за састављање пројеката, њихово спровођење, итд.

МОГУЋНОСТИ

- Национална рурална мрежа је јача да би подржала LEADER иницијативу
- Сарадња између ЛАГ групе и одговарајућих централних институција
- Веће могућности аплицирања за финансијска средства

ПРЕТЊЕ

- Недостатак усклађености између централних институција и локалног нивоа
- Слабо разумевање улоге ЛАГ групе и слаба сарадња са истом од стране локалног становништва

5. ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ ПРЕТХОДНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА

5.1. ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ ПРЕТХОДНИХ ДРЖАВНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА; ДОДЕЉЕНИ ИЗНОСИ, РЕЗИМЕ ЕВАЛУАЦИЈА ИЛИ ИЗВУЧЕНЕ ПОУКЕ

У 2013. години, 27,5 милијарди РСД потрошено је на финансирање подстицаја у пољопривреди и руралном развоју, предвиђених прописима и законима. Од тога, 25,9 милијарди РСД потрошено је на директна плаћања, тј. 94,4% средстава.

Инвестирање у примарну биљну производњу и узгој животиња током протеклих 8 година допринело је већој конкурентности домаћих произвођача. Уплате су вршене након што корисник изврши комплетно инвестирање. Спровођење ове мере пратио је низ административних проблема везаних за дуг период за издавање грађевинских и других дозвола, као и за дефинисање услова за одобравање пројеката. Такође, инвестирање је морало да се изврши у периоду од годину дана, услед захтева националних мера и државног буџета.

У 2013. години, субвенције за рурални развој износиле су 1,1 милијарду, односно 4,0% укупних средстава за субвенционисање пољопривреде и руралног развоја. Са подршком за руралну инфраструктуру (од 616,3 милиона), укупни износ плаћања у 2013. години износили су 1,72 милијарде РСД, тј. 6,25% укупног буџета.

У оквиру субвенција за рурални развој за 2013. годину, најчешће су реализоване субвенције за побољшање конкурентности пољопривреде путем инвестирања у пољопривредна газдинства. У те сврхе потрошено је 1,080 милијарди РСД или 98,6% од укупног износа подршке за рурални развој. Инвестиције у пољопривредна газдинства дате су у виду бесповратних средстава (до одређеног процента укупне вредности инвестиције) за реновирање и изградњу објеката, куповину стоке, опрему и механизацију, побољшање стандарда, као и обнову и проширење засада вишегодишњих биљака. У оквиру средстава додељених за ову намену, значајан део новца уплаћен је на основу обавеза из претходне године, 2012. (преко 90% од укупних средстава за инвестирање у пољопривредна газдинства).

У периоду од 2010. до 2012. године, 527 корисника добило је укупно 80.942.036,63 РСД као подршку инвестицијама за набавку машина за производњу житарица, индустријског биља и поврћа. За нове засаде воћа од 2002. до 2012. године, 3.789 корисника је добило укупно 1.377.114.326 РСД. За изградњу УЛО и стандарних хладњача и одељења за сушење воћа од 2006. до 2013. године, 33 корисника добило је укупно 469.651.270,9 РСД. Од 2002. до 2012. године, 1.804 корисника је добило 1.917.072.751 РСД за нове засаде винове лозе. Новчана подршка имала је значајан утицај на постепену промену различитих структура, тј. увођење нових сорти и клонова чији су плодови тражени на светском тржишту, повећање извоза, увођење новог асортимана и побољшање квалитета домаћег вина, више произвођача вина са

географском индикацијом, постављање основе за пословање да би се задовољиле домаће потребе за квалитетним и сертификованим садницама воћа и вина.

Током 2010. године инвестирано је у прераду и рекламирање пољопривредних производа и производа рибарства, док су 2011. године циљни производи били млеко, месо, воће и поврће. Апсорпција средстава овом мером је само 22% због недостатка информација о расположивој подршци, захтева за пријаву, недостатка средстава корисника за суфинансирање инвестиција, неповољних каматних стопа, због слабог разумевања потребних услова и одсуства стручне подршке за израду формулара за пријаву и подношење потребне документације. Најтежи део припреме пријава били су економски и финансијски критеријуми и недостатак разумевања значаја комплетности документације. У 2011. години, око 280 милиона РСД издвојено је за унапређење прерађивачких капацитета за инвестирање у производњу и прераду млека, меса, воћа и поврћа, грожђа, и подршку активностима усмереним ка стварању производа са додатом вредношћу. Конкурс за мере је касно отворен, те кандидати нису имали довољно времена да се припреме и поднесу пријаве, што је резултирало ниском способношћу апсорпције (око 6%).

Подстицаји за унапређење животне средине и руралних подручја односили су се на мере за подршку органске производње и генетичких ресурса. Подршка за унапређење животне средине је традиционално мање присутна у структури утрошених средстава за подршку руралном развоју. У 2013. години, само 14.693.000 РСД потрошено је на ове мере тј. 1,3% укупних средстава намењених за подршку руралном развоју. Имајући у виду сложеност проблема животне средине у Србији, значај овог вида подршке за одређене области и објективне могућности за боље коришћење претприступних фондова у ове сврхе, јасно је да ће се овом сегменту политике посветити много више пажње у наредном периоду.

Подршка диверзификацији активности на пољопривредним газдинствима финансирана је кроз меру економске активности у смислу додавања вредности пољопривредним производима, као и увођење и сертификација система безбедности и квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла. Мере за подршку развоја сеоског туризма, традиционалних заната и других, нису финансиране иако су биле предвиђене уредбом, зато што буџетска средства у то време нису била доступна. Укупна утрошена средства за подршку диверзификацији активности (сеоски туризам) у 2013. години износила су 712.112 РСД, што је само 0,07% од укупне подршке руралном развоју.

У 2011. години, Фонд за развој Републике Србије имао је посебну буџетску линију искључиво намењену финансирању сертификованих традиционалних уметности и рукотворина, што се наставило у 2012. години.

Инвестициона подршка руралне инфраструктуре раније је била много јача, нарочито у 2006. години, након чега су се умањила расположива средства. У 2013. години, подршка руралној инфраструктури износила је 616,3 милиона РСД или 2,24% од буџетских средстава за субвенције.

Подршка саветодавним службама и стручним активностима у пољопривреди и безбедности контроле хране део је посебних подстицаја у 2013. години са 442,05 милиона РСД, тј. 1,65% буџетских средстава за субвенције, што је нешто више у односу на претходну годину.

5.2. ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ ПОДРШКЕ ИЗ ФОНДОВА ЕУ, ДОДЕЉЕНИ ИЗНОСИ, РЕЗИМЕ ЕВАЛУАЦИЈА ИЛИ ИЗВУЧЕНЕ ПОУКЕ

Главни извори ЕУ финансирања пољопривредних пројеката у Србији били су *CARDS* програм и ИПА фондови. Србија је добила помоћ у оквиру ИПА фондова из прве две од укупно пет ИПА компонената од 2007. године, а први уговори потписани су 2010. године.

Неколико ИПА пројеката са циљем јачања капацитета и институционалне припремљености за ИПАРД:

Пројекат ИПА 2007: „Изградња капацитета за спровођење политике руралног развоја у складу са ЕУ стандардима” (4,5 милиона евра), намењен јачању капацитета и стручности Управе за аграрна плаћања и Управљачког тела. Пројекат се састојао од две компоненте. Компонента 1 - Твининг пројекат „Јачање капацитета Србије за апсорпцију фондова ЕУ за рурални развој у претприступном периоду”, и Компонента 2 - Техничка помоћ „Изградња капацитета за формирање и спровођење *LEADER* иницијативе у Србији (ЛИС)”.

Евалуациони извештај ОУ наводи да су резултати Компоненте 1 делимично остварени. Резултат 1 - оснивање ИПАРД Агенције (АП) у складу са захтевима ЕУ, није остварено. Резултат 2 - УТ је сада основано у оквиру одељења за рурални развој, и тако је циљ остварен, иако је потребно наставити са запошљавањем додатне радне снаге. План обуке за АП и УТ (резултат 3) је обрађен и тренутно се спроводи.

Компонента 2 - ЛИС пројекат је остварио мешовите резултате, а према евалуационом извештају ОУ, то су следећи; 1) Капацитети и свест локалних заједница да учествују у *LEADER* приступу (резултат 1) су повећане; 2) На основу овог снажног систематичног рада са локалним општинским групама, оцењена је пилот симулациона вежба за избор потенцијалних ЛАГ-ова за преко 25 пријава у новембру 2012 године. Процењено је да се очекује да ће најмање 15-20 потенцијалних ЛАГ-ова испунити критеријуме селекције који одговарају захтевима резултата 2. 3) Мање задовољавајући је напредак у постизању резултата 3 („људске, техничке, организационе и финансијске процедуре и/или средства за свеобухватну подршку *LEADER* приступу у оквиру МПЗЖШ су ојачали”). Није успостављен ниједан институционални мандат (најновији планови за „*Leader* саветодавни одбор” су пропали због недостатка посвећености и одлуке од стране Министарства за националне међуагенцијске форуме о руралном развоју, као што је то раније чињено кроз планове за '*Leader* водеће групе'). Нису развијени механизми у оквиру УАП-а за развој процедура за спровођење *LEADER* мера.⁷

⁷ „Техничка помоћ при евалуацији пољопривреде и сектора за рурални развој спроведена и финансирана од стране ИПА Програма и других Донатора у Републици Србији”, Евалуациони извештај, јануар 2013. године.

ИПА 2009 ОУ Europe Aid/127054/C/SER/multi – ЛОТ бр. 1: Рурални развој „Помоћ Управи за аграрна плаћања” (април 2013. - фебруар 2014. године). Циљ пројекта био је да се обезбеди ТП Управи за аграрна плаћања (УАП) у циљу јачања националних и регионалних капацитета потребних за приоритете усклађивања са ЕУ и развој сектора, са акцентом на испуњењу услова за акредитацију за ИПА Компоненту V. Један од резултата пројекта је процес самооцењивања који је истакао главне недостатке (факторе блокаде) који значајно могу утицати на акредитовање УАП-а. Резултат процеса самооцењивања био је коначан извештај о интерној ревизији (поднет 26. јула 2013. године).

Пројекат ИПА 2010 „Систем рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима (FADN)”, са буџетом од 2 милиона евра имао је за циљ да унапреди економске, финансијске, и податке о учинку на српским пољопривредним газдинствима. Извештај о евалуацији ОУ наводи да су рани показатељи за постизање резултата следећи: 1) развијен је петогодишњи Национални план за FADN; 2) основан је институционални оквир за FADN, а јачање капацитета је у току; 3) FADN софтвер је у фази развоја (мада се опет ИТ задужења делегирају ка УАП, постављајући још веће захтеве њеним реурсима); а све обуке, прикупљање података и методолошка питања у вези са првим пилот пољопривредним газдинствима су успешно спроведени.

ИПА 2010 ОУ: „Техничка помоћ за Национални фонд у оквиру Министарства финансија у Србији за припрему ИПА Компоненте V”. Циљ: Завршетак процедура, развој рачуноводствених стандарда, завршетак пакета акредитације за ИПАРД за Национални фонд. Статус: Пројекат завршен у јуну 2013. године.

ИПА 2011-ЕУ лаки твининг пројекат, SR/2013/IB/AG/01TWL: „Помоћ Управљачком телу српског Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде (МПШВ) у сарадњи са ИПАРД Програмом 2014-2020, подршка у акредитацији и обуци.” Пројекат је помогао у обради основних елемената ИПАРД Програма 2014-2020 (идентификовање адекватних мера подршке, индикатори, правни недостаци у вези са спровођењем мера, дефинисање списка мера, израда извештаја за праћење и евалуација са неопходним пратећим документима) уз додатну обуку за УТ током процеса. Нове мере су укључене, а списак минималних државних стандарда је ревидиран. Осим припрема за нови Програм 2014-2020, пројекат подржава обуку тренутно запосленог особља на радном месту и помаже у ревизији докумената у складу са добијеним коментарима и препорукама од DG AGRI и претходне евалуације. Подношење првог нацрта ИПАРД II Програма Европској комисији је највреднији резултат остварен у оквиру овог пројекта. Бројне обуке на радном месту су обављене за Управљачко тело како би се упознало са будућим задацима у оквиру радне структуре под ИПАРД II Програмом.

Спроведене су важне консултације са заинтересованим странама у циљу представљања нацрта ИПАРД II Програма. Позвани су представници прерађивачке индустрије и пољопривредници, удружења, задруге и НВО укључене у рурални развој како би својим писаним коментарима и дискусијом током састанка допринели бољем квалитету ИПАРД II Програма.

Пројекат ИПА 2012: „Техничка подршка српским властима у управљању програмима претприступне помоћи” у Министарству финансија који је започео у марту 2014. године, трајаће две године. Осим тога што ће бити претежно усмерен на запослене и процедуре НСО/НФ и канцеларије за подршку НСО, пројекат има и ИПАРД компоненту са следећим активностима: мапирање стања ИПАРД припреме, преглед тренутне правне основе и радних процедура за ИПА V и њена измена у складу са новим финансијским прописима, креирање и спровођење обука прилагођених за запослене у НФ и ИПАРД ОС, обуке и тренинге на радном месту кроз студије случаја у оквиру ИПАРД, посебно осмишљене за НФ и ИПАРД ОС и дајући смернице и алате за рад НФ у циљу ефективног функционисања управљачког контролног система.

ИПА 2012 ЛТВ пројекат 12SER01/11/71: „Подршка Управљачком телу српског МПЗЖШ у преговорима и акредитацији ИПАРД Програма 2014-2020 ” – требало би да почне са применом до краја 2014. године. Овај пројекат ће помоћи УТ у преговарачком процесу за ИПАРД и припреми за националну акредитацију. Пројекат ће, такође, помоћи у обради националних стандарда и стандарда ЕУ за ИПАРД и оснивању Сталне радне групе за регионални рурални развој (SWG), коју чине представници УТ, АП и техничких тела ИПАРД програма, који ће радити на дефинисању стандарда и припреми одговарајућих Приручника за кориснике ИПАРД II програма, у вези са националним стандардима и стандардима ЕУ, као и ИПАРД промотивним активностима.

ИПА Припрема стратешких програмских докумената 5 (PPF5) (Број уговора: 2012/302-220) припремила је ИПАРД II програм за МПЗЖШ. Квантитативне, квалитативне и ажуриране програмске информације за припрему ИПАРД II програма обезбеђене су кроз:

- а) Ажурирање табела у поглављу 3 нацрта програмског документа за ИПАРД I, описујући друштвено-економско стање и пољопривредне секторе кроз најновије изворе података, укључујући и званични Попис пољопривреде из 2012. године;
- б) Ажурирање секторских студија из 2010. године за производњу и прераду млека, производњу и прераду меса, као и за производњу и прераду воћа и поврћа;
- в) Надзор и стручну ревизију статистичких података и анализа, достављених у оквиру ажурираних секторских студија, и других извештаја за ажурирање друштвено-економских анализа које треба укључити у ИПАРД II програм;
- г) Обраду нацрта поглавља 3 ИПАРД II програма у складу са *DG AGRI* планским смерницама за садржај поглавља 3. Текст поглавља не треба да премаша 50 страна. Треба да садржи квантитативни опис тренутне ситуације приказујући диспаратите, недостатке и потенцијале развоја;
- д) Разматрање и пружање информација о постојећим минималним националним стандардима (МНС) и техничким телима, одговорним за контролу у областима: заштита животне средине, квалитет и безбедност хране, здравље и добробит животиња, здравље биља;
- ђ) Процену потреба везаних за пољопривредне машине/механизацију у сектору биљне производње;

е) *Ex-ante* евалуацију Програма за рурални развој у Републици Србији под ИПАРД Програмом 2014-2020.

ИПА пројекти усредсређени на област безбедности и стандарда су следећи:

За ИПА 2008 пројекат „Усаглашавање националних прописа у области регистрације и контроле средстава за заштиту биља са прописима Европске уније и примена нових законских прописа” издвојен је буџет од 1,2 милиона евра. Сврха пројекта била је подршка Управи за заштиту биља (УЗБ) у успостављању свеобухватне структуре за ефективну примену читавог система ауторизације и контроле производа за заштиту биља (ПЗБ) у складу са стандардима ЕУ, почев од законодавства и грађења институције, а затим омогућавање комуникационих система. Главни резултати су следећи:

- 1) Увођење нових начина рада у циљу побољшања ефикасности, припремање нових врста апликација које се могу очекивати када се законодавство усклади са оним у ЕУ и писање стандардних процедура рада за све кључне области посла, а такође, и нове стратегије за заштиту биља што је водило ка кораку напред уз прописе ПЗБ, развијено је и прихваћено;
- 2) Запослени у УЗБ, као и велики број стручњака са института и факултета, упознати су са свим областима стандарда и методологија ЕУ које се тичу процене ризика;
- 3) Припремљен је нацрт закона о ПЗБ, док су одговарајућа подзаконска акта за ауторизацију ПЗБ припремљена и објављена;
- 4) Спектар система за управљање учинком приближен је запосленима у УЗБ, на факултетима и институтима, који су процењени погодним за учешће у даљем процесу ауторизације, а нацрт тендера и уговора достављен им је како би били изабрани и ауторизовани;
- 5) Извршена је провера будућих организација добре експерименталне праксе и предложене су им мале измене у будућем раду у вођењу ефикасног испробавања ПЗБ.

Јавни конкурс за обављање послова евалуације ПЗБ у процесу ауторизације објављен је у Службеном гласнику РС, бр. 41/14. Селекција пријављених спољних институција (института и факултета) је у току, пошто су фаза провере усклађености докумената и друга фаза јавног конкурса (провера знања енглеског језика и рада на рачунару) завршене. Коначна одлука, ауторизација и потписивање уговора биће, у складу са планом, завршени до краја 2014. године.

ИПА 2008 пројекат „Јачање капацитета и техничка подршка за обнову рејонизације виноградарства и за систем ознака географског порекла вина“ (1,2 милиона евра) имао је за циљ да побољша ситуацију у виноградарском сектору, посебно кроз нову рејонизацију виноградарства која би помогла малим произвођачима вина у сиромашним и слабије развијеним руралним подручјима, који производе специфична вина типична за дати географски простор.

ИПА 2010 пројекат „Опремање Дирекције за националне референтне лабораторије Србије у ланцу исхране” (6,5 милиона евра) имао је за циљ изградњу капацитета

новоосноване Дирекције за националне референтне лабораторије и пуштање у рад лабораторијског комплекса у Батајници, као и довођење исте у потпуно оперативно стање како би била усклађена са најбољим праксама и стандардима ЕУ. Пројекат је заснован на одредбама националног Закона о безбедности хране, усвојеног 2009. године. Ипак, иницијатива за измену закона на снази покренута током почетне фазе пројекта (која још увек није била спроведена) утицала је на спровођење. Такође, подела задужења између НРЛ и осталих сектора Министарства, посебно Управе за ветерину (ветеринарске инспекције), Генералног инспектората (фито-санитарна инспекција) и Управе за заштиту биља, није јасно дефинисана. Према евалуационом извештају ОУ постизање резултата је на ниском нивоу (укупно је постигнуто само 26% резултата до краја септембра 2012. године). Наводи се да је 35% резултата постигнуто у оквиру Компоненте II (изградња, систем за управљање информацијама лабораторије), а 33% у оквиру компоненте III (акредитација). Објекти у Батајници намењени мрежи лабораторија потпуно су обновљени, али и даље без довољног броја стручног особља, а такође су скупи за одржавање.

ИПА 2011 пројекат „Изградња капацитета у области безбедности хране и добробити животиња” имао је за циљ развијање капацитета за ветеринарски сектор како би се омогућило испитивање потенцијалних ризика који проистичу из базе података животиња за будуће активности које су у складу са правним тековинама ЕУ. Завршен је у септембру 2014. године. Коначни извештај о постигнутим резултатима је још увек недоступан. Треба препознати следеће резултате који су већ постигнути:

- Ажуриран систем документовања по питању управљања храном и сточном храном;
- Обучени запослени у Управи за ветерину, укључујући и инспекторе, о увођењу закона ЕУ о храни.

ИПА пројекти усредсређени на област здравља животиња су следећи:

ИПА 2008, 2009, 2011 пројекат „Подршка за контролу/искорењивање класичне куге свиња”, (допринос ЕУ од 20,3 милиона евра) има за циљ да искорени болести животиња у земљама западног Балкана, посебно оне које су и даље претња земљама чланицама ЕУ, попут беснила и класичне куге свиња (ККС). Пројекат се мора примењивати најмање пет узастопних година на читавој територији западног Балкана (нпр. 2010, 2011, 2012, 2013 и 2014. година), уз вакцинације два пута годишње, на пролеће и у јесен (април-мај и октобар-новембар). Постигнути резултати су следећи: 1) Акциони план за побољшање тренутног институционалног оквира за искорењивање, контролу и праћење ККС и беснила; 2) Стратешки оперативни вишегодишњи акциони план за искорењивање, контролу и праћење ККС и беснила; 3) Стратешки оперативни вишегодишњи акциони план за искорењивање, контролу и праћење ККС, укључујући план против невакцинисања за ККС; 4) План за непредвиђене случајеве и радни приручник за ККС; 5) Програм обуке који је уведен уз сагласност корисника; 6) Упутства или протоколи усвојени од стране корисника, за праћење и надзор броја и просторне распрострањености лисица и дивљих свиња; и, 7) систем за надзор заснован на ГИС-у за беснило и ККС прилагођен од стране

ветеринарског информационог менаџмент система (ВИМС). Као резултат програма вакцинације, број идентификованих случајева беснила у Србији спао је са готово 200 у 2009. години на само 1 у 2014. са перспективом да Србија добије статус земље без беснила, у наредним годинама.

Праћење ефектности оралне вакцинације лисица (ОРВ) непрекидно се спроводи од 2011. године и засновано је на: а) *post mortem* лабораторијска испитивања можданог ткива циљних животињских група (лисице, шакали и други месоједи) тестом флуоресцентних антитела (ФАТ), б) детекција антитела против вируса беснила у узорцима крви *ELISA* методом и в) детекције биомаркера тетрациклина у вилицама зарад евалуације реакције на мамак са вакцином. Од септембра 2011. до маја 2014. године, анализирано је укупно 4.943 узорака можданих ткива, 4.241 крвних серума и 4.984 вилица. Број потврђених ткива позитивних на беснило смањено се од 10 у 2011/2012 на 6 у 2012/2013, и до 1 позитивне лисице у 2013/2014. години. Стопа сероконверзије се повећала са 10,48% (133/1269) на 20,12% (362/1800) и 42,23% (495/1172) у 2011/2012, 2012/2013, односно 2013/2014. години. Заједно са сероконверзијом, и број детектованих тетрациклин позитивних вилица забележио је тенденцију раста у истом периоду, од: 49,67% (682/1373) у 2011/2012, 62,54% (1294/2067) у 2012/2013 и 90,33% (1383/1531) у програму за праћење спроведеном током 2013/2014. године. Приказани резултати показују да је ОРВ дивљих животиња у Србији против беснила била успешна и пропраћена сталним растом узимања мамака са вакцином и имунизацијом животиња.

ИПА 2012 твининг пројекат „Јачање капацитета за унапређење објеката за производњу хране и управљање споредним производима животињског порекла” (2.000.000 евра) подржава развој стратегија у две различите области: за унапређење објеката за прераду хране и за управљање споредним производима животињског порекла. Такође подржава развој одговарајућих стандарда у различитим секторима (нпр. меса и млека), а спроводи обуке за инспекторе и кампање подизања шире јавне свести. Овај пројекат је снажно повезан са припремама за реализацију ИПАРД програма за инвестирање у пољопривредна газдинства, као и инвестирање у прерађивачку индустрију у секторима за месо, млеко, воће и поврће. Подносиоци пријава треба да испуне минималне националне стандарде у погледу здравља животиња, јавног здравља, заштите на раду, како би испунили услове за помоћ у оквиру мера за инвестирање у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства, за коју подносиоци пријаве, односно, потенцијални корисници, на крају инвестирања морају да достигну стандарде ЕУ. Следећа важна ставка је да се стандарди морају проверавати на лицу места, што значи да се ветеринарска инспекција сматра техничким захтевом за спровођење ИПАРД програма. Крајњи резултат било би побољшање стандарда прехранбених објеката корисника што би помогло већој апсорпцији средстава.

5.3. ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ СПРОВЕДЕНЕ МУЛТИЛАТЕРАЛНЕ ПОМОЋИ, ДОДЕЉЕНИ ИЗНОСИ, РЕЗИМЕ ЕВАЛУАЦИЈА ИЛИ ИЗВУЧЕНЕ ПОУКЕ

У вези са оваквом врстом помоћи, помоћ националном расту кроз повећану конкурентност српских МСП, подршку предузећа да задрже међународне стандарде и сертификацију, подршку продаје и рекламирања (сајмови и истраживање тржишта), стварање индустријских група и удружења, симулирање пословних кластера, стварање мреже за сарадњу између државних и приватних заинтересованих страна и подршку електронској управи кроз стандардизацију интернет страница подржали су донатори, попут Аустрије, Чешке, Немачке, Јапана, Холандије, Данске, Норвешке, Румуније, Шпаније, Шведске, Швајцарске, САД, Уједињених нација и Светске банке (списак донатора са одговарајућим буџетима и трајањем видети у Прилогу 1). Према ефикасности ЗРП, подршка се може најбоље сагледати на локалном нивоу и уз билатералне пројекте, које често финансирају мали донатори, као и помоћ покривену другим сектором (реформа државне управе (РДУ), конкурентност, грађанско друштво, медији и култура).⁸

Норвешка пружа помоћ Србији од 2001. године. Последњи пројекат био је „Унапређење организације рада земљорадничких задруга у Србији по норвешком моделу” (1 милион евра). Циљ пројекта био је да унапреди пословање нових и постојећих задруга и земљорадничких удружења према западноевропском-норвешком моделу. Кључни резултати су следећи: 1) Јачање пољопривредне производње у Србији кроз ревитализацију осам пољопривредних задруга и стварање нових, савремених организација пољопривредних произвођача према европским принципима; 2) Организоване обуке о: успостављању и раду модерних пољопривредних задруга; маркетингу и трговини; преносу знања саветодавним службама и пољопривредним задругама и њиховој стратегији; 3) Развијена упутства и приручници за успостављање задруга; 4) Припремљена основна анализа о пољопривредним задругама у Србији; и 5) Припремљена стратегија о пољопривредним задругама у Србији.

Пројекат „Спровођење програма приватног сектора за подршку воћарству и сектору гајења јагодастог и бобичастог воћа на југу Србије“ (донација Данске) – подржао је пет вредних воћних ланаца за домаћа и страна тржишта. Ово је био потпуно одговарајући пројекат јер Србија има одређене конкурентне предности у сектору воћарства. Пројекат је почео крајем 2010., а биће завршен 2014. године. Њиме су обезбеђени техничка подршка (4 милиона евра) и донације (5,3 милиона евра) кроз два позива за аплицирање годишње.

Пројекат „Партнерство за ревитализацију руралних подручја“ (донација Владе Румуније) – спроведен је од стране програма УНДП. Буџет: 0,2 милиона евра. Пројекат је започет у јулу 2010. и настављен је до краја 2011. године; разматра се даље проширење пројекта на општине Кучево, Жагубица и Голубац. Овај пројекат има за циљ да повеже постојеће потенцијале пет засебних руралних општина у Војводини користећи *LEADER* приступ. Пројектне активности представљају јачање руралног друштвеног капитала и промовисање руралног развоја кроз иновативне обуке,

⁸ Извештај агенције *SIDA* о „Евалуацији делотворности и ефикасности развојне помоћи Републици Србији по секторима”

побољшану сарадњу свих учесника битних за рурални развој и повећање разноликости руралних развојних стратегија. Резултати пројекта су следећи: 1) Подржан развој руралних подручја у Војводини кроз подршку пет постојећих мрежа и мрежа у развоју, 2) Ангажован рурални друштвени капитал и напори задруга у учешћу како би се ојачале активности за рурални развој циљних пилот општина, 3) Реализована изградња капацитета потенцијалних ЛАГ-ова у циљним подрегионима и општинама и Мреже за рурални развој у циљу одрживијег спровођења иницијатива за локални рурални развој кроз промовисање и обуке о *LEADER* приступу и методологији.

Пројекти Светске банке

Пројекат „Транзициона реформа пољопривреде Републике Србије“ (*STAR*) покренут је у децембру 2008. године, а завршен у мају 2013. године, уз Уговор о зајму од 12,5 милиона евра и ГЕФ Уговор од 4,5 милиона УСД. Циљ је био поспешити конкурентност српске пољопривреде и у оквиру пројекта интервенције су подржале: јачање Агенције за плаћање зарад давања донација за инвестирање у рурални развој и евалуације утицаја истих; Капацитет пољопривредних произвођача и прерађивача да искористе ова средства; Програм обуке за пружаоце саветодавних услуга проширен је са 250 на 1.800 пољопривредних саветника од новембра 2011. године; Критичне инвестиције у општинску инфраструктуру у удаљеним руралним подручјима подржане од стране ГЕФ програма по основу овог пројекта су започете и допринеле су већој приступачности понуде руралног туризма. Програм транзиционе реформе пољопривреде (*STAR*) Светске банке током прве три године вратио је само 6% од ИБРД Уговора о зајму и 7,6% од финансијског програма Светске банке намењеном подршци заштите животне средине (ГЕФ). Из разговора по питању ове евалуације јасно је да је пред МПЗЖС постављен одређен изазов у разумевању и спровођењу мера и интервенција ЗРП.⁹

Пројекат смањења загађења реке Дунав из индустрије – ДРЕПР (ГЕФ, *SIDA*), Светска банка покренула је почетком 2006. године, са буџетом од 9 милиона евра. Глобални циљ пројекта за заштиту животне средине био је смањење нутритивних одлива у водотокове повезане са реком Дунав са одређених пољопривредних газдинстава и предузећа, као и промовисање доброг дејства на јавно здравље, економску одрживост пољопривредне производње, очување природног наслеђа и заштита животне средине. Пројекат је успешно остварио дефинисане пројектне циљеве и кључне резултате кроз четири компоненте пројекта: регулаторну реформу и изградњу капацитета, инвестирање у смањење нутријената, праћење квалитета воде и земљишта, повећање свести јавности и стратегија репликације и управљање пројектима, спровођење и праћење. Главни постигнути резултати ДРЕПР пројекта били су: 1) Припремљен правилник добрих пољопривредних пракси; 2) Развој студије „Припрема плана за увођење нитратне директиве и правних оквира за Србију”; 3) припремљено је 120 планова за управљање нутријентима; 4) Посећивање и рад са преко 200 пољопривредних газдинстава; 5) 105 пољопривредних газдинстава – добило је донације за подршку; 6) Три кланице су подржане кроз набавку опреме за управљање

⁹Извештај агенције *SIDA* о „Евалуацији делотворности и ефикасности развојне помоћи Републици Србији по секторима”

ризичним отпадом; 7) Основан је Центар за обуку и информисање (ЦОИ) за пренос знања о Доброј пољопривредној пракси; 8) 650 учесника обучено је у ЦОИ центру о законодавству ЕУ у вези са НД и ОДВ, ПДПП, правилном управљању стајњаком и отпадом из кланица; 9) Набавка опреме за лабораторије и софтвера за Институт за земљиште (ИЗЗ), Хидрометеоролошки институт (ХМИ) и 4 локалне лабораторије; 10) 104 пољопривредна газдинства подржана су у изградњи објеката за одлагање стајњака са опремом за растурање стајњака.

Подршка агроеколошкој политици и програмима за Србију - IUCN (Међународна унија за очување природе). Главни резултати били су: 1) Припрема две пилот агро-еколошке шеме за различите заштићене зоне где је битно наставити традиционалну пољопривредну праксу у циљу очувања биолошке разноврсности у вези са HNV пољопривредним системима и пољопривредним земљиштем; 2) Основана агро-еколошка радна група, типологија HNV пољопривредних система, нацрт мапе за HNV пољопривредно земљиште, као и разна техничка документа; 3) Вођене обуке о стварању и спровођењу агро-еколошке политике: значај пољопривредне производње високе природне вредности (HNV); 4) Завршен и одштампан приручник за припрему националног агро-еколошког програма са циљем да се покрене и обезбеди заштита биолошке разноврсности и управљање одрживим природним ресурсима у Србији.

Пројекат агенције УН „Одрживи туризам за рурални развој”. Планирани резултати овог пројекта: развијен је правни и политички оквир за подршку диверзификације руралне економије кроз туризам и он доприноси постизању Миленијумских развојних циљева; локални рурални туризам и пратећа производња су боље повезани и организовани; и капацитет локалних заинтересованих страна је побољшан у смислу достављања услуга и производа у складу са државним стратегијама. Пројекат са планираним резултатима: Развој правног и политичког оквира за подршку диверзификације руралне економије кроз туризам; 2) Израда националног плана за рурални туризам; 3) Израда националног програма за рурални развој 2010-2013; 4) Боље умрежавање и организација локалног туризма као и пратећих индустрија; 5) Побољшање капацитета локалних заинтересованих страна за пружање услуга и понуду производа у складу са државним стратегијама.

Како би се постигли ови резултати, Заједнички програм користио је неколико стратешких приступа у свом спровођењу, и то су: 1) Изградња капацитета како би помогли припрему *LEADER* програма ЕУ и 2) портфолио обука и активности за развој капацитета усмерених ка низу локалних заинтересованих страна у јавном, приватном, и цивилном сектору.

Главна достигнућа: 1) Пројекат је подржао развој Националног плана за рурални туризам који је одобрила Влада. Чине га дијагностички, стратешки, акциони планови и план за спровођење, а садржи оквир и принципе за развој дечјег, породичног и туризма за младе. Такође је основан и Национални савет за рурални развој. 2) Повећање капацитета за одрживи рурални туризам; преко 1.000 заинтересованих за рурални туризам је обучено кроз радионице, практичне тренинге и обуке у оквиру програма који су углавном концентрисани на енергетску ефикасност и одрживо

коришћење ресурса. Програм је такође помогао критичном умрежавању група и појединаца укључених у рурални туризам (добављача, локалних туристичких агенција, општина и цивилног друштва); 3) Разрађене су локалне развојне стратегије за све општине и у сваком од четири циљна региона. Капацитет је појачан бројем претходних организација за стварање локалних акционих група, укључујући планирање, развој стратегије и формирање група. Програм је такође развио способност појединаца или група, укључених у рурални развој, да припреме локалне развојне стратегије и управљају пројектним циклусом; 4) Партнерства између јавног, цивилног и приватног сектора подстакнута су кроз више од 60 пројеката, и припремљене су смернице за јавно-приватна партнерства у руралном туризму.

6. ОПИС СТРАТЕГИЈЕ

6.1. ОПИС ПОСТОЈЕЋЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА

Национална стратегија пољопривреде и руралног развоја Србије (NARDS) за период 2014-2024 усвојена је 31. јула 2014. године и објављена у Службеном гласнику РС, бр. 85/14. Заснована је на следећој визији за развој пољопривреде и руралних подручја:

Ефикасан и иновативан пољопривредно-прехрамбени сектор заснован на знању, модерним технологијама и стандардима, нуди производе високог квалитета на домаћем и страном тржишту, као и одрживи развој природних ресурса, животне средине и културног наслеђа руралних подручја, обезбеђујући економске активности и могућности запошљавања, као и квалитет живота за младе и друге становнике руралних подручја.

У складу са овом визијом, дефинисани су следећи циљеви стратешког развоја:

- Повећање раста производње и стабилност прихода произвођача;
- Побољшање конкурентности уз прилагођавање захтевима домаћих и страних тржишта и уз технолошко и техничко унапређење сектора;
- Одрживо управљање ресурсима и заштита животне средине;
- Бољи квалитет живота у руралним подручјима и смањење сиромаштва;
- Ефикасно управљање јавном политиком и побољшан институционални оквир за развој пољопривреде и руралних подручја.

Зарад постизања ових стратешких развојних циљева, дефинисани су следећи принципи политике:

- Пољопривредна политика и политика руралног развоја треба да буду усмерене ка горенаведеним циљевима;
- Треба обезбедити усвајање и потпуно усклађивање са *acquis communautaire*, и
- Институционалне реформе у вези са ефикасним спровођењем политике и изградњом капацитета за примену ЕУ ЗПП – треба спровести прописе.

Као резултат анализе стања и сагледаних унутрашњих и спољашњих изазова, одређени су следећи секторски приоритети за интервенцију:

- ✓ Стабилизација прихода у пољопривреди;
- ✓ Повећано финансирање пољопривреде и руралног развоја, и управљање ризицима;
- ✓ Ефикасно управљање земљиштем и унапређење расположивости земљишних ресурса;
- ✓ Унапређење физичких ресурса;
- ✓ Бољи систем преноса знања и развој људских ресурса;
- ✓ Ублажавање ефеката климатских промена и прилагођавање истим;
- ✓ Развој технологије и модернизација пољопривредне производње и прераде;

- ✓ Развој трговинских ланаца и логистичка подршка сектора;
- ✓ Заштита и унапређење животне средине и очување природних ресурса;
- ✓ Очување пољопривреде, људских и природних ресурса у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди;
- ✓ Диверзификација руралне економије и очување културног и природног наслеђа;
- ✓ Побољшање друштвене структуре и јачање друштвеног капитала;
- ✓ Модернизација и прилагођавање институција и правног оквира;
- ✓ Побољшање квалитета и безбедности производа.

Да би се остварили стратешки циљеви, одређене су следеће политичке интервенције:

- Директна плаћања и интервенције подршке тржишту и ценама, у вези са подршком прихода пољопривредника;
- Интервенције у области руралног развоја, финансиране кроз ИПАРД II програм и државне шеме финансирања;
- Подршка општим услугама, укључујући ветерину и заштиту биља;
- Институционални развој и изградња капацитета.

Осим тога, Србија такође има за циљ да подржи горенаведену политику и остварење својих циљева кроз две макро-регионалне стратегије у којима учествује (тј. кроз стратегију ЕУ за Дунавски регион (*COM (2010) 715*) и стратегију ЕУ за јадранско-јонску област (*COM (2014) 357*)).

6.2. УТВРЂИВАЊЕ ПОТРЕБА И РЕЗИМЕ ЦЕЛОКУПНЕ СТРАТЕГИЈЕ

6.2.1. 6.2.1. Утврђене потребе:

1. Повећање конкурентности пољопривредног сектора

Пољопривредници у Србији немају довољно конкурентне производе, услед нивоа стандарда својих имања, нестабилних услова производње и ниске ефикасности производње, као и великих производних трошкова. Као резултат тога, приходи су нестабилни.

ИПАРД мера „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава” осмишљена је да подстакне инвестирање у објекте, механизацију, опрему и технологију, који би омогућили развој продуктивности и ефикасности, уз задржавање стандарда ЕУ за производњу, посебно у домену јавног здравља, заштите животне средине, добробити животиња и заштите на раду. Хитна су инвестирања у повећање стандарда фарми за узгој животиња у циљу побољшања нивоа хигијене сировог млека (објеката за производњу и хлађење млека), услова за добробит животиња (чување, проветравање, итд.) и одлагање и чување стајњака. Инвестирање у газдинства која се баве производњом воћа и поврћа је потребно у смислу побољшања инфраструктуре која се користи након бербе и да би се оптимизовало коришћење воде за наводњавање. Такође, инвестирање у газдинства је потребно да би се постигла ефикасна производња. НППР је осмишљен како би се помогло мањим пољопривредним газдинствима да

поспеше своју производњу и/или да задрже пољопривредну производњу било као посао са тенденцијом развитака, или као додатни извор прихода.

2. Унапређење сектора за прераду до постизања стандарда ЕУ

За велики број предузећа у прехранбеној индустрији потребно је инвестирање у модернизацију објеката и производних линија. Постоје хитни захтеви за успостављање безбедног сакупљања и складиштења сировина у циљу смањења отпада и безбедности хране. Подршка овом сектору планирана је искључиво кроз ИПАРД меру „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства“. Подршка ће бити усредсређена на повећање продуктивности и ефикасности прераде хране да би се издржао притисак тржишне конкуренције, као и да би се помогло сектору да се постепено усклади са стандардима ЕУ. Обновљени агро-индустријски капацитети треба да испуне побољшане стандарде на нивоу ЕУ, нарочито у вези са хигијеном, добробити животиња, околином и квалитетом производа.

3. Диверзификација активности и извора прихода у руралним подручјима

ИПАРД мера „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања“ доприноси диверзификацији руралне економије и смањеној зависности руралних подручја од пољопривредних прихода, и ствара услове за мала пољопривредна газдинства. ИПАРД мера „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања“ ће подржати рурални туризам, а тиме и дати могућност пољопривредницима да примене и разликују своје активности и зараду. Анализа руралног туризма у Србији показује да он већ доприноси руралној економији, као и да има велики потенцијал за даљи развој. Штавише, рурална подручја карактеришу разноликост пејзажа, висока биолошка разноврсност, културно наслеђе и природни ресурси.

Осим тога, националне шеме за подршку ће обезбедити средства за пчеларство и производњу меда, као и за сектор аквакултуре.

4. Развој непољопривредног сектора руралне економије

Диверзификација економских активности у руралним подручјима проширује спектар услуга које су доступне руралном становништву и подржава производе и услуге засноване на традиционалном знању и технологији, природним ресурсима и културном наслеђу, и биће подржана кроз националне мере подршке, пројекте руралног туризма у оквиру ИПАРД мере „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања“ који ће бити усредсређени на оне зоне које имају одговарајући развојни потенцијал. Економска диверзификација треба да подржи раст, запосленост и одрживи развој руралних подручја, и тиме допринесе бољој територијалној уједначености, како економској, тако и друштвеној, директно повећавајући приход у руралним подручјима развијањем непољопривредних активности.

5. Бољи квалитет стручних обука и информативних сервиса за пољопривреднике и мала локална предузећа

Саветодавне службе биће обучене да помогну пољопривредницима, шумарима и МСП у руралним подручјима у коришћењу подстицаја које пружа програм ИПАРД II, као и у унапређењу одрживог управљања и економског и еколошког учинка пољопривредних газдинстава или повезаних предузећа, а тиме и читавог сектора. Развој саветодавних служби један је од главних приоритета МПЗЖШ. Државни буџет и ИПА изградња институција омогућиће подршку развоја саветодавних служби. Под мерама ИПА ТП, саветодавне службе биће подржане у активном организовању јавног оглашавања и неформалних кампања за потенцијалне кориснике донација.

6. Боље управљање природним ресурсима и ефикасно коришћење ресурса

Јак допринос смањењу садашњег тренда уништавања природе и животне средине услед неодрживог управљања земљиштем и пољопривредних пракси које за резултат имају пропадање и ерозију земљишта, загађење воде и губитак биолошке разноврсности, може се остварити кроз ИПАРД мере „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства“ и „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава“. Оне су чврсто повезане за овом потребом, пошто су у великој мери намењене побољшању еколошких стандарда у примарној производњи и преради пољопривредних производа, па тако доприносе смањењу загађивања ваздуха и земљишта, посебно кроз инвестирање у бољи систем управљања отпадом, увођење технологија за чување воде и обновљиву енергију. Подршка за физичку имовину намењену примарној производњи и преради млека, меса, воћа и поврћа, и житарица, обезбедиће корисницима неопходну опрему и алате за правилно управљање природним ресурсима и бољи квалитет воде и земљишта и истовремено ће помоћи у спровођењу добрих еколошких пракси у примарној пољопривредној производњи и преради. На крају сваког подржаног пројекта, читаво предузеће ће морати да буде усклађено са главним, релевантним, минималним националним стандардима на снази у вези са заштитом животне средине, јавним здрављем, добробити животиња и заштитом на раду. Инвестирање у системе за наводњавање допринеће адекватном коришћењу водних ресурса. С обзиром на то да постоје добре могућности у вези са повећаном потражњом органских производа, као и за екотуризмом и агротуризмом, који зависе од очувања животне средине а и доприносе очувању природе, „Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње“ као и „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања“ су кључне мере директно осмишљене за решавање ових проблема. Развој капацитета саветодавних служби и боље пружање информација и савета пољопривредницима о одрживом управљању природним ресурсима подржаће ову потребу.

7. Одржавање биолошке разноврсности и еколошке вредности пољопривредних зона и пољопривредних система, као и одржавање квалитета водних ресурса

„Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње” ИПАРД програма подижу свест произвођача о заштити и унапређењу доступних природних ресурса. Оне обухватају заштиту и очување земљишта, квалитета ваздуха, воде, животињских и биљних станишта, традиционалних руралних и пољопривредних подручја велике природне вредности. Заједнички ефекти инвестиционих мера „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства” и „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава” попут: дефинисања посебних критеријума за инвестициону подршку, посебног програма субвенционисања у области снабдевања енергијом, технолошког унапређења производних процеса и посебних субвенција за увођење добре еколошке технологије, могу такође довести до побољшања и заштитних ефеката. Политика подршке ће постепено добијати облик политике која је усклађена са стандардима ЕУ, што захтева административно јачање у подручјима надзора и спровођења агро-еколошких шема. НППР ће наставити са пружањем подршке у области агроекологије кроз очување животињских и биљних генетичких ресурса, као и у очувању и заштити земљишта. Нове мере НППР обезбедиће подршку одрживом управљању шумама и шумским активностима. Ако у будућности то дозволе доступни ресурси, посебна пажња посветиће се очувању биолошке разноврсности и аутохтоних раса.

8. Промовисање одрживог управљања шумама (ОУШ), побољшавајући приступачност шума и доступност добрих еколошких технологија у сектору шумарства

Подршка одрживом и климатски повољном коришћењу земљишта треба да укључи развој шумских зона и одрживо управљање шумама. Шуме играју кључну улогу ка преласку на економију ниске емисије угљеника, очувања биолошке разноврсности, секвестрације угљеника, пружања услуга екосистема, олакшане рекреације и пружања могућности запослења и зараде у руралним подручјима. Те активности и подршка за очување и заштиту шума, промовисање улагања у шумска подручја и њихову заштиту, финансираће се из државног буџета и могућих средстава донатора.

9. Одржавање ниског нивоа емисија гасова са ефектом стаклене баште (ЕГС) из пољопривредног сектора и руралних подручја и подршка за прелазак на економију на бази ниске емисије угљеника

Пољопривредни развој ће у будућности све више бити соучен са утицајима климатских промена. Веће количине угљен-диоксида и других гасова са ефектом стаклене баште, виша температура, промена годишњих и сезонских падавина и учесталије екстремне температуре неизбежно ће утицати на обим производње и квалитета хране, стабилност приноса и окружење. Такође се могу очекивати последице попут смањене доступности воде, чешћих појава болести и штеточина, као и пропадања квалитета земљишта. Све одабране мере у оквиру ИПАРД II програма осмишљене су да допринесу смањењу емисија CO₂ и помогну у ублажавању утицаја

које климатске промене имају на пољопривредни сектор. С обзиром на то да се НППР концентрише на мања пољопривредна газдинства, њиме нису предвиђена средства за ову врсту инвестиција.

10. Смањење степена сиромаштва и ризика од социјалне искључености

У Србији има преко 750.000 незапослених и они углавном живе у сеоским пределима. Економска криза је снажно погодила српску привреду, што потврђује раст стопе сиромаштва током последњих година. Рурална подручја су посебно погођена сиромаштвом, док су разлике између руралних и урбаних подручја све веће. У том смислу, више пажње треба посветити овом проблему и одабраним мерама јер ИПАРД може да обезбеди подршку смањењу сиромаштва и социјалне искључености одржавањем и стварањем позиција за запослење на селима. Конкретно, инвестиционе мере као што су „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава” и „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”, „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања”, али и нпр. мера која се односи на органску производњу, могу помоћи у смањењу овог проблема. Главна подршка се очекује кроз НППР зато што омогућава финансирање мањих пољопривредних газдинстава, а тиме корисницима олакшава услове за коришћење мера подршке.

11. Боља основна инфраструктура и услуге у руралним подручјима

Тешко је остварити услуге, економски развој у руралним подручјима, потенцијал раста и промовисање одрживости без задовољавајуће основне инфраструктуре. У периоду од 2014-2020. године основна инфраструктура и услуге у руралним областима биће подржани из националног буџета и донаторским средствима.

12. Отварање радних места у руралном окружењу

Без отварања нових радних места није могуће постићи одрживи развој села, а тако и неопходне структурне промене. Из тог разлога се избор мера ИПАРД II програма у великој мери своди на оне које могу директно да допринесу стварању нових радних места, као што су „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава”, „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”, и „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања”. Услед разлике у ограничењима и величини корисника, НППР ће се пре концентрисати на задржавање постојећих радних места, радије него на стварање нових, и на припреме за даљи развој газдинстава.

13. Побољшање капацитета локалних заинтересованих страна са циљем увођења LEADER приступа

На локалном и регионалном нивоу успостављено је до 24 потенцијалних ЛАГ-ова, подржаних са 605 тематских акционих група. Остварен је велики напредак у развоју цивилног друштва и друштвеног дијалога у оквиру руралног становништва Србије, и олакшавању доброг управљања кроз локална партнерства, као и у подстицању

запошљавања и развоју људског капитала. Оваквим приступом интегрисаног територијалног развоја на „локалном” нивоу, боље је загарантован уравнотежен територијални развој руралних подручја, што је један од свеобухватних циљева политике руралног развоја. Зарад постизања свеобухватније покривености територије ЛАГ групама и финансирања првих пројеката, наведених као приоритетних у СЛР, планирано је увођење ИПАРД мере „Имплементација локалних развојних стратегија – LEADER приступ” у другој фази увођења програма ИПАРД II. Мере ТП и НППР ће се користити да би се олакшало стварање партнерстава и развијање способности потенцијалних локалних акционих група за израду и имплементацију СЛР.

6.2.2. Преглед главних потреба руралног развоја и оперативних мера

Резиме стратегије у оквиру ИПАРД II програма

У складу са стратешким циљевима *NARDS* стратегије за период од 2014-2024. године заснованим на свеобухватној *SWOT* анализи и утврђеним потребама, а у складу са ИПА II приоритетима, интервенције ИПАРД II програма у Србији ће се концентрисати на следеће циљеве:

- На подршку конкурентности пољопривредно-прехранбеног сектора, усклађивање са ЕУ ветеринарским и фитосанитарним, еколошким и стандардима безбедности хране, као и реструктурирање и модернизацију сектора;
- На допринос развоју одрживих пракси управљања земљиштем подржавајући органску производњу и друге агро-еколошке праксе;
- На допринос одрживом руралном развоју кроз подршку диверзификацији економских активности и јачање *LEADER* приступа;
- На подршку за ефикасно спровођење Програма, за праћење, евалуацију и оглашавање у оквиру мере „Техничка помоћ“.

Под ЕУ ИПАРД II програмом доступно је 11 мера које пружају средства за различите интервенције и циљне групе. Изабрано је шест мера које ће бити укључене у ИПАРД II програм за период од 2014-2020. године.

Избор мера које треба укључити у ИПАРД II програм за период од 2014-2020. године заснован је на секторским анализама приоритетних сектора у оквиру пољопривреде и прехранбене индустрије, на процени потреба и потенцијала за диверзификацију руралне економије и анализи стања животне средине.

Пољопривредно-прехранбени сектор суочава се са великим изазовима у смислу успешног реструктурирања, увођења стандарда ЕУ и повећања продуктивности и конкурентности. Процес усклађивања државног законодавства са *acquis communautaire* и постепено усклађивање са стандардима ЕУ у области безбедности хране, хигијене, добробити животиња и животне средине, захтева значајно инвестирање у модернизацију постројења уз акценат на побољшању знања и вештина радне снаге.

Најважнији изазови су унапређење ситуације за пољопривреднике у примарном сектору и за предузећа у преради и продаји. Стога је, из укупног буџета за период од 2014-2020. године планирано око 44% за меру „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава” и око 35% за меру „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”. У том контексту, сектор ће доживети побољшања нарочито у области конкурентности, стандарда квалитета и унапређења животне средине, модернизације производње и прераде, и стабилизације прихода у пољопривреди. Успешан развој конкурентног пољопривредно-прехранбеног сектора важан је за одрживи развој руралних подручја. Унапређење утицаја на стање животне средине пољопривредно-прехранбеног сектора такође је важан за животну средину и очување биолошке разноврсности. Стога, подршка пољопривредно-прехранбеног сектора ће такође допринети развоју руралне економије и побољшању животне средине, као и ублажавању климатских промена, што је један од стратешких циљева ИПА.

Са буџетом од око 10% за меру „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања” побољшаће се ситуација по питању стабилизације дохотка у руралним подручјима, како за породице пољопривредника, тако и за друге људе у руралним подручјима, кроз подршку инвестирања у рурални туризам. *LEADER* приступ („Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ”) ће започети касније са укупним буџетом од око 3%. На почетку, *LEADER* приступ у Србији ће бити подржан у оквиру мере „Техничка помоћ“ за стицање вештина потенцијалне локалне акционе групе и израду стратегије локалног развоја.

Свеобухватан циљ агро-еколошко-климатских мера и мере органске производње повезан је са увођењем пилот пројеката за развој пољопривредних метода усклађених са заштитом и очувањем животне средине. Имајући у виду сложеност припреме тих мера и механизме неопходне за њихово спровођење, планирано је да се „Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње” уведу у каснијој фази пројекта. До тада, ова мера ће бити у процесу израде уз подршку по основу ИПА 2012 пројекта техничке подршке, чији се почетак очекује до краја 2014. године. Стога, буџет планиран за ову меру износи око 5%.

Око 3% укупног буџета додељено је мери „Техничка помоћ”. Ова мера ће подржавати управљање програмом ИПАРД II, тако што ће помагати Управљачком телу (УТ) да оснује систем за праћење и евалуацију, комуникацију и активности јавног објављивања, и рад који се односи на Одбор за праћење ИПАРД II. Ова мера ће такође подржати стицање знања потенцијалних ЛАГ-ова и даље унапређење државне руралне мреже, такође ће обучавати УТ и помагати у примени политике руралног развоја.

Део који се односи на утврђене потребе пољопривредно-прехранбеног сектора и руралног становништва (потребе за стручним обучавањем, бољи рурални путеви итд.) вршиће се изван програма ИПАРД II преко области ИПА политике и државних програма као и донаторских пројеката, на начин резимиран у доњој табели.

Табела 23: Збирна табела која показује главне руралне развојне потребе и мере за рад

Идентификоване потребе	ИПАРД мере	ИПА	Други донатор	Државно
Потреба 1: Повећање конкурентности пољопривредног сектора	„Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава”	✓		✓
Потреба 2: Надградња сектора за производњу до постизања стандарда ЕУ	„Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”	✓		✓
Потреба 3: Диверзификација активности и извора прихода у руралним подручјима	„Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања”		✓	
Потреба 4: Развој сектора непољопривредне руралне економије	„Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања”		✓	✓
Потреба 5: Бољи квалитет стручних обука и информативних сервиса за пољопривреднике и мала локална предузећа			✓	✓
Потреба 6: Боље управљање природним ресурсима и ефикасно коришћење ресурса	Допринос кроз мере „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”, „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава”, „Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње”, „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања”	✓	✓	✓
Потреба 7: Одржавање биолошке разноврсности и еколошке вредности пољопривредних зона и пољопривредних система, као и одржавање квалитета водних ресурса	„Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње” Допринос кроз мере „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и продаје пољопривредних и рибљих производа” и „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава”	✓	✓	✓
Потреба 8: Промовисање одрживог управљања шумама (ОУШ), побољшавајући приступачност шума и доступност добрих еколошких технологија у сектору шумарства		✓	✓	✓

Потреба 9: Одржавање ниског нивоа емисија гасова са ефектом стаклене баште (ЕГС) из пољопривредног сектора и руралног подручја и подршка за прелазак на економију на бази ниске емисије угљеника	Допринос кроз мере „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава”, „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”, - „Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње”	✓	✓	✓
Потреба 10: Смањење степена сиромаштва и ризика од социјалне искључености	Допринос кроз мере „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава” и „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”, „Агро-еколошка мера”, „Спровођење локалних стратегија руралног развоја– LEADER приступ”	✓	✓	✓
Потреба 11: Боља основна инфраструктура и услуге у руралним подручјима		✓	✓	✓
Потреба 12: Отварање радних места у руралном окружењу	Допринос кроз мере „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава” и „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”, „Агро-еколошка мера”, „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања” „Спровођење локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ”	✓	✓	✓
Потреба 13: Побољшање капацитета локалних заинтересованих страна са циљем увођења LEADER приступа	„Спровођење локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ” „Мера техничке подршке”		✓	

6.3. УСКЛАЂЕНОСТ ИЗМЕЂУ ПРЕДЛОЖЕНЕ ИПАРД ИНТЕРВЕНЦИЈЕ И ДРЖАВНОГ СТРАТЕШКОГ ДОКУМЕНТА (ДСД)

Државни стратешки документ (ДСД) дефинише приоритете за финансијку помоћ ЕУ за период од 2014-2020. године зарад помоћи Србији на путу ка придруживању. Он преводи политичке приоритете као што је дефинисано у стратегији за проширење и најновијим годишњим Извештајима о напретку у кључне зоне, где би коришћење финансијске подршке водило ка испуњењу критеријума за придруживање.

Развој пољопривреде и рурални развој су део кључних области политике које ће подржати пројекат ИПА II у периоду од 2014-2020. године.

Циљ помоћи ЕУ је да подржи усклађивање српске пољопривредне политике са Заједничком пољопривредном политиком (ЗПП), да допринесе стварању конкурентног, одрживог и ефикасног пољопривредног сектора, одржавајући руралне заједнице живим, и да побољша безбедност хране, ветеринарске и фитосанитарне прописе, као и здравље животиња и биљака. Очекују се следећи резултати:

- Српска пољопривредна политика се постепено усклађује са правним тековинама ЕУ, укључујући успостављање структуре и система неопходних за спровођење ЗПП;
- Конкурентност српског пољопривредног сектора је побољшана кроз модернизацију пољопривредно-прехрамбених погона, како би испунили еколошке стандарде, стандарде за безбедност хране и друге одговарајуће стандарде;
- Територијални развој је уравнотежен у руралним подручјима, укључујући диверзификацију економских активности и инвестирање у руралну инфраструктуру;
- Безбедност хране је побољшана у складу са стандардима ЕУ;
- Ветеринарске и фитосанитарне услуге и контроле спроводе се у складу са захтевима ЕУ, и
- Здравље животиња је побољшано кроз искорењивање болести и/или бољу контролу бруцелозе, леукозе и туберкулозе говеда, беснила и класичне куге свиња.

Подршка ће бити обезбеђена за спровођење нове стратегије пољопривредног сектора, законодавних реформи и структурног прилагођавања неопходног да би Србија преузела обавезе чланства у ЕУ. Подршка ће бити обезбеђена за мере које омогућавају раст и развој у пољопривредној производњи и преради, и које имају за циљ обезбеђивање конкурентног, одрживог и ефикасног пољопривредног сектора. Активности изградње капацитета ће допринети прилагођавању политике подршке пољопривредницима у складу са принципима ЗПП. Подршка ће бити обезбеђена за успостављање структура и система неопходних за спровођење ЗПП.

ИПА помоћ ће бити обезбеђена у оквиру две линије: институционалне и линије за изградњу капацитета, у оквиру седмогодишњег програма руралног развоја (ИПАРД).

Програм ИПАРД II, уз одабране мере, пружиће пре свега инвестициону подршку за јачање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора и својим постепеним прилагођавањем стандардима ЕУ за хигијену, безбедност хране, ветеринарским и еколошким стандардима, допринеће променама у руралној економији. Штавише, подршка за агроколошке шеме и подршка локалним иницијативама биће остварене кроз програм ИПАРД II. Програм ИПАРД II ће такође ојачати капацитете одговарајућих структура за управљање фондовима ЕУ да би могао ефикасно да управља програмом и да га спроводи у складу са захтевима ЕУ. Институционални капацитети МПЗЖШ и повезане организације попут проширених и саветодавних услуга биће ојачани како би се извршила припрема за приступ подршци ЕУ.

Приоритети програма ИПАРД II су у потпуности усклађени са ИПА Државним стратешким документом за Србију, што се огледа у финансијској тежини додељеној мерама и селекцији приоритетних подручја за интервенцију. Припрема оба документа организована је у блиској међуминистарској координацији и уз консултовање најзначајнијих заинтересованих страна и, истовремено, уз коришћење припремљених анализа сектора.

Осим тога, као што је наведено у Државном стратешком документу, Србија такође учествује у *Дунавској стратегији ЕУ* и *Стратегији за јадранско-јонски регион (EUSAIR)*, које представљају макро-регионалне стратегије са циљем побољшања сарадње, друштвено-економског развоја и територијалне уједначености између земаља чланица ЕУ и земаља које нису у саставу ЕУ у датим регијама. Стратегије нуде решења за заједничке изазове у датим макро-регијама. Концентришу се, између осталог, на бољу заштиту животне средине, одрживе активности туризма, као и мере за друштвено-економски развој у оквиру специфичног географског контекста. Макро-регионалне стратегије подржавају усклађеност прописа и стога, олакшавају ИПАРД интервенције.

6.4. ТАБЕЛА КОЈА РЕЗИМИРА ЛОГИКУ ИНТЕРВЕНЦИЈА И ПОКАЗУЈЕ ОДАБРАНЕ МЕРЕ

Мера	Квантификовани циљеви	Програмски циљеви (укупно као комбинација индикатора на нивоу мере)
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	Број подржаних пројеката Број газдинстава која спроводе пројекте за модернизацију Број газдинстава која прогресивно напредују ка стандардима ЕУ Број газдинстава која инвестирају у производњу обновљиве енергије Број газдинстава која улажу у управљање сточарством у погледу смањења N20 и емисије метана (одлагање стајњака) Укупна подржана инвестирања у физички капитал по газдинству (ЕУР)	720 600 380 60 120 168.977.778 Број пројеката који су добили ИПА подршку у пољопривредно-прехранбеном сектору и руралном развоју: 1.439 Укупан износ инвестиција добијених кроз ИПА за пољопривредно-прехранбени сектор и рурални развој (ЕУР): 370.768.547
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	Број подржаних пројеката Број предузећа која спроводе пројекте за модернизацију Број предузећа која прогресивно напредују ка стандардима ЕУ Број предузећа која инвестирају у производњу обновљиве енергије Укупна подржана инвестирања у физички капитал по предузећу (ЕУР) Број новостворених радних места (брuto)	463 463 463 46 165.893.333 160 Број предузећа која спроводе пројекте за модернизацију у пољопривредно-прехранбеном сектору: 1.063
Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње	Број уговора Пољопривредно земљиште (ha) под еколошким уговорима Број подржаних типова активности Укупна површина према врсти, по типу активности (органска пољопривреда) Број газдинстава подржаних органском пољопривредном производњом	1.029 10.294 1 10.294 1.029
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	Број подржаних пројеката Број пољопривредних газдинстава/предузећа која развијају додатне или диверзификоване изворе прихода у руралним подручјима Број корисника који инвестирају у обновљиву енергију Укупна подржана инвестирања у физички капитал по кориснику (ЕУР) Број новостворених радних места (брuto)	256 167 50 35.897.436 100 Број предузећа која прогресивно напредују ка стандардима ЕУ: 843 Број остварених новостворених радних

Спровођење локалних стратегија руралног развоја– <i>LEADER</i> приступ	Број ЛАГ које послују у руралним подручјима	30	места (брото): 260 Број корисника који улажу у промовисање ресурсне ефикасности и подржавају помак ка ниској емисији угљеника, као и економију отпорну на климатске промене у пољопривредном, прехранбеном и сектору за шумарство: 276
	Становништво које покривају ЛАГ	2.550.000	
	Број новостворених радних места (брото)	60	
	Број предложених пројеката	50	
	Број малих пројеката	700	
Техничка помоћ	Број промотивних материјала за опште информисање о свим заинтересованим странама (леци, брошуре и сл.)	11.118	
	Број јавних кампања	167	
	Број радионица, конференција, семинара	334	
	Број подржаних ангажовања стручњака	44	
	Број састанака Надзорног комитета	14	
	Број студија о изради и спровођењу програмских мера	83	
	Број подржаних активности руралног умрежавања	49	
Број потенцијалних подржаних ЛАГ група	72		

7. СВЕОБУХВАТНА ФИНАНСИЈСКА ТАБЕЛА

7.1. МАКСИМАЛАН ИНДИКАТИВНИ ДОПРИНОС ЕУ ЗА ИПАРД ФОНДОВЕ У ЕУР¹⁰, 2014-2020

Година	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014-2020
Укупно (ЕУР)	-	15.000.000	20.000.000	25.000.000	30.000.000	40.000.000	45.000.000	175.000.000

7.2. ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ПРЕМА МЕРИ У ЕУР, 2014-2020

Мера	Укупна јавна помоћ (ЕУР)	Допринос ЕУ (ЕУР)	Допринос ЕУ проценат (%)	Национални допринос (ЕУР)	Национални допринос стопа (%)
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	101.386.667	76.040.000	75	25.346.667	25
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних и производа рибарства	82.946.667	62.210.000	75	20.736.667	25
Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње	10.294.118	8.750.000	85	1.544.118	15
Спровођење локалних стратегија руралног развоја– <i>LEADER</i> приступ	5.833.333	5.250.000	90	583.333	10
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	23.333.333	17.500.000	75	5.833.333	25
Техничка помоћ	6.176.471	5.250.000	85	926.471	15
Укупно	229.970.588	175.000.000		54.970.588	

¹⁰ Годишњи доприноси су само индикативни пошто се годишњи износи дефинишу на годишњем нивоу у оквиру буџета ЕУ.

7.3. АНАЛИЗА БУЏЕТА ПО МЕРАМА 2014-2020

Мера	Укупна јавна помоћ (ЕУР)	Приватни допринос (ЕУР)	Укупни расходи (ЕУР)
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	101.386.667	67.591.111	168.977.778
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	82.946.667	82.946.667	165.893.333
Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње	10.294.118	-	10.294.118
Спровођење локалних стратегија руралног развоја– <i>LEADER</i> приступ	5.833.333	-	5.833.333
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	23.333.333	12.564.103	35.897.436
Техничка помоћ	6.176.471	-	6.176.471
Укупно	229.970.588	163.101.880	393.072.469

7.4. АНАЛИЗА БУЏЕТА ПО МЕРАМА 2014-2020

Мера	Допринос ЕУ (ЕУР)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014-2020 ЕУР
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	-	7.535.248	9.900.325	10.622.224	11.199.743	17.002.434	19.780.025	76.040.000
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и продаје пољопривредних и рибљих производа	-	6.164.752	8.099.675	8.690.276	9.162.757	13.910.066	16.182.475	62.210.000
Агро-еколошко-климатске мере и мере органске производње	-	-	-	2.187.500	2.187.500	2.187.500	2.187.500	8.750.000
Спровођење локалних развојних стратегија – <i>LEADER</i> приступ	-	-	-	500.000	1.000.000	1.900.000	1.850.000	5.250.000
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	-	1.000.000	1.500.000	2.000.000	5.000.000	4.000.000	4.000.000	17.500.000
Техничка подршка	-	300.000	500.000	1.000.000	1.450.000	1.000.000	1.000.000	5.250.000
Укупно	-	15.000.000	20.000.000	25.000.000	30.000.000	40.000.000	45.000.000	175.000.000

7.5. ПРОЦЕНАТ ДОПРИНОСА ЕУ ПО МЕРАМА 2014-2020

Мера	Допринос ЕУ (%)						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	-	50,23	49,50	42,49	37,33	42,51	43,96
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	-	41,10	40,50	34,76	30,54	34,78	35,96
Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње	-	-	-	8,75	7,29	5,47	4,86
Спровођење локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ	-	-	-	2,00	3,33	4,75	4,11
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	-	6,67	7,50	8,00	16,67	10,00	8,89
Техничка помоћ	-	2,00	2,50	4,00	4,83	2,50	2,22
Укупно (%)	-	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

8. ОПИС ОДАБРАНИХ МЕРА

8.1. ЗАХТЕВИ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА СВЕ МЕРЕ

Општи захтеви обухватају: минималне националне стандарде, релевантне националне прописе, основ за избор мера, као и могућност њихове провере и контроле.

8.1.1. Минимални национални стандарди и државни прописи од значаја за програм

Применљиви национални стандарди и прописи наведени су у Прилогу 3: Минимални национални стандарди. Корисници ИПАРД II програма треба да испуне релевантне националне стандарде у погледу регистрације пољопривредног газдинства, добробити животиња и заштите животне средине, здравствене безбедности хране и хране за животиње, као и начина обележавања и регистровања животиња.

Пољопривредници би требало да буду упознати са захтевима које треба да испоштују на читавом газдинству, прво, на дан пријављивања, а затим, пре коначне исплате одобрене инвестиције.

8.1.2. Општи критеријуми прихватљивости применљиви на све или на неке од мера

8.1.2.1. Прихватљиви трошкови

У складу са чланом 29. и 31. ОС и чланом 28. тачка 5. СС, прихватљиви трошкови ограничени су на:

- (а) изградњу или унапређење непокретне имовине до њене тржишне вредности;
- (б) куповину нових машина и опреме, укључујући компјутерске програме, до износа њихове тржишне вредности;
- (в) опште трошкове у вези са трошковима који се односе на тачку (а) и тачку (б) овог става, као што су накнаде за архитекте, инжењере и друге консултантске накнаде, студије изводљивости, који ће бити прихватљиви до 12% износа трошкова који се односе на наведене тачке према следећим условима:
 - Прихватљив износ општих трошкова не треба да прелази разуман трошак дефинисан у складу са чланом 12. тачка (2) подтачка (ф) и чланом 12. тачка (3) подтачка (д) СС;
 - За пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тачке (а) и (б) већим од 3 милиона евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 3% прихватљивих трошкова ових инвестиција;

- За пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тачке (а) и (б) у износу од најмање милион евра, и не већем од 3 милиона евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 4% прихватљивих трошкова ових инвестиција;
- За пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тачке (а) и (б) у износу мањем од милион евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 5% прихватљивих трошкова ових инвестиција.

Детаљније одредбе у вези са максималним прихватљивим износом из овог става по мери и сектору дате су у оквиру текста одговарајуће мере у наредним поглављима.

У складу са чланом 31. тачка (1) подтачка (б) ОС и чланом 28. тачка (6) СС, инвестициони пројекти ће остати прихватљиви за финансирање од стране Европске уније под условом да, током пет година од коначне исплате од стране ИПАРД агенције, не претрпе суштинске промене. Суштинске промене пројекта су оне које за резултат имају:

- прекид или измештање неке производне активности изван области које су обухваћене ИПАРД програмом;
 - промене у власништву компоненте инфраструктуре која даје предузећу или јавном органу неоправдану предност; или
 - суштинске измене које утичу на природу, циљеве или услове спровођења пројекта које резултирају изменом његових полазних циљева.
- (г) Постројења за производњу енергије из обновљивих извора су прихватљива за подршку само ако њихов производни капацитет није већи од просечне комбиноване годишње потрошње термалне и електричне енергије у оквиру пољопривредног предузећа/газдинства.

8.1.2.2. Правила о пореклу прихватљивих трошкова

У складу са чланом 19. тачка (1) ОС, сва роба купљена по основу уговора о набавци, или у складу са уговором о донацији, које финансира овај програм треба да потиче из једне од следећих прихватљивих земаља:

(а) Државе чланице Европске уније, кориснице ИПА II, уговорне стране Споразума о европском економском простору и партнерске државе обухваћене Инструментом за европску суседску политику, и

(б) Државе за које Комисија утврди реципрочни приступ спољној помоћи. Реципрочни приступ може бити додељен, на ограничен период од најмање једне године, када држава одобри учешће под једнаким условима субјектима из Уније и из других држава које се сматрају прихватљивим у оквиру ИПА II. Пре него што одлучи о реципрочном приступу и његовом трајању, Комисија се консултује са корисником ИПА II. Међутим, роба може имати порекло из било које друге

државе када је вредност робе која се набавља нижа од минималног износа за спровођење конкурентног преговарачког поступка. У ове сврхе, термин „порекло” је дефинисано у члану 23. и 24. Уредбе Савета (ЕЕЗ) број 2913/92 од 12. октобра 1992. године, која успоставља Царински закон ЕУ и друге прописе Заједнице које регулишу неприференцијално порекло.

8.1.2.3. Неприхватљиви трошкови

У складу са чланом 28. тачка (3) СС, следећи трошкови неће бити прихватљиви у оквиру ИПАРД II програма:

- Порези, укључујући порез на додату вредност;
- Царине и увозне дажбине, или неке друге дажбине;
- Куповина, закуп или лизинг земљишта и постојећих објеката, без обзира на то да ли ће лизинг резултирати променом власништва, осим ако одредбама ИПАРД II програма није другачије одређено;
- Казне, финансијски пенали и трошкови парничења;
- Трошкови пословања, осим када је то оправдано природом мере ИПАРД II програма;
- Половна механизација и опрема;
- Банкарски трошкови, трошкови гаранција и слични трошкови;
- Трошкови конверзије, трошкови и губици у погледу курсне разлике у вези са ИПАРД наменским рачуном, као и други чисто финансијски трошкови;
- Доприноси у природи;
- Куповина пољопривредних производних права, животиња, једногодишњих биљака и њихова садња;
- Било какви трошкови одржавања, амортизације или закупа, осим у случајевима када то оправдава природа мере ИПАРД II програма;
- Било какав трошак и било каква плаћања настала од стране државне администрације приликом управљања и спровођења помоћи, односно трошкови управљања и оперативне структуре и, посебно, режијски трошкови, трошкови закупнине и плате за запослене у оквиру активности управљања, спровођења, надзора и контроле, осим у случајевима када то оправдава природа мере ИПАРД II програма.

У складу са чланом 28. тачка (4), осим уколико Комисија јасно и изричито не одлучи другачије, следећи трошкови се такође сматрају неприхватљивим:

- Трошкови пројеката који су, пре завршетка, наплаћени корисницима или учесницима, осим уколико примљене надокнаде нису одузете од трошкова који се потражују;
- Промотивни трошкови, осим оних који су од заједничког интереса;

- Трошкови корисника, који у структури власништва има више од 25% јавног капитала, осим уколико Комисија другачије не одлучи у специфичном случају на основу оправданог захтева поднетог од стране српских власти. Комисија ће о томе одлучити у року од три месеца након пријема захтева. Изузеће није применљиво на инфраструктурне трошкове, LEADER приступ или људски капитал.

8.1.3. Могућност контроле и проверљивости мера

У складу са чланом 9. и 10. СС, Управљачко тело, на основу мишљења ИПАРД агенције, потврђује могућност проверљивости и контроле мера.

Могућност контроле и проверљивости мера биће осигурани на следећи начин:

- Дефинисањем и применом јасних, транспарентних и недискриминишућих критеријума прихватљивости и селекције;
- Критеријумима селекције који имају за циљ да осигурају подједнак третман подносилаца пријава, бољу искоришћеност финансијских средстава и одабир мера у складу са дефинисаним приоритетима Програма. Приликом дефинисања критеријума селекције, треба узети у обзир принцип пропорционалности у зависности од величине подршке. Процес селекције је заснован на претходно дефинисаним и објављеним критеријумима са транспарентним и документованим процедурама (ревизорски извештај) и административним капацитетима, који омогућава усклађеност са принципима доброг финансијског управљања, и укључује селекцију пријава, административну контролу и контролу прихватљивости трошкова на лицу места, проверу усклађености са принципом вредност за новац и прописима за јавне набавке, као и адекватним ИТ системима. Успостављен је одговарајући систем процене пријава заснован на бази референтних цена и коришћењу „стандардних трошкова”. Исправно вођење документације и провера докумената – од корисника ће се захтевати да воде евиденцију о пословању, фактурама, као и рачуноводствену евиденцију. *Ex-post* провере активности у вези са инвестицијом се спроводе ради провере поштовања обавеза наведених у ИПАРД II програму. *Ex-post* провере се врше у року од 5 година од дана коначне исплате кориснику. Све инвестиције ће се проверавати на основу анализе ризика и финансијског утицаја које имају различите радње или мере.

Ризик настанка грешака ће бити умањен уз помоћ следећих мера:

- Добро успостављеног система интерне контроле, који гарантује да се контроле описане у процедурама заиста примењују на начин на који су акредитоване, а супервизори надгледају функционисање контрола;
- Објављивања и дисеминације пратећих докумената за потенцијалне кориснике, који јасно описују критеријуме прихватљивости, услове

конкурса, критеријуме селекције, правила спровођења пројеката и припрему захтева за исплату;

- Обука и објављивања водича за кориснике по питању прихватљивости, спровођења и припреме захтева за исплату;
- Редовних обука запослених у ИПАРД агенцији, као и техничких тела о процедурама за верификацију прихватљивости подносилаца пријава, пријава и захтева за исплату, препознавању и спречавању неправилности.

8.1.4. Одабир мера

Одабир мера је спроводен на следећи начин:

- Критеријуми прихватљивости ограничавају подршку на приоритетне секторе и циљне групе. Циљне групе се одређују на основу: потребе достизања ЕУ стандарда, нивоа производње, одрживости производње и величине корисника;
- Критеријуми селекције усмеравају подршку ка испуњавању приоритета ИПАРД II програма и циљева мера.

8.1.5. Пакет мера

Спровођење мера почеће након што се изврши поверавање послова имплементације буџета и то у две фазе. Имајући у виду услове неопходне за спровођење ИПАРД II програма, потребе за изградњом капацитета оперативних структура, као и стечено искуство у спровођењу националних шема подршке, одлучено је да се у првој фази спроводе мере подршке инвестицијама.

Стога ће ИПАРД II програм у Србији почети спровођењем четири мере, и то:

- Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава;
- Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства;
- Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања;
- Техничка помоћ

Мере чија се спровођење припрема у 2017. години су:

- Спровођење локалних стратегија рурланог развоја – *LEADER* приступ;
- Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње.

8.2. ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

8.2.1. Правни основ

- Члан 2. тачка (1) ИПА Уредбе (ЕУ) бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније
- Члан 22. тачка 1 подтачка (1) Секторског споразума
- Прилог 4 Секторског споразума

8.2.2. Образложење

У складу са анализама у Поглављу 3, тренутно стање техничке опремљености пољопривредно-прехрамбеног сектора је такво да захтева значајна улагања у циљу јачања производног ланца. Стратегија пољопривреде и руралног развоја предвиђа давање подршке корисницима у циљу повећања продуктивности и конкурентности пољопривредне производње.

Инвестиције у физичку имовину ће кроз технолошка побољшања довести до повећања продуктивности и конкурентности пољопривредних газдинстава. Поред тога, газдинства ће се, пре свега, ускладити са сетом националних стандарда и на крају са стандардима ЕУ по питању заштите животне средине и добробити животиња.

Кроз подршку за набавку нове механизације и технологије, ова мера ће такође допринети ублажавању утицаја пољопривредног сектора на климатске промене.

Инвестиције у обновљиве изворе енергије на пољопривредним газдинствима би могле значајно да допринесу ублажавању сиромаштва кроз смањење трошкова за струју. Мањи рачуни за струју остављају већи расположиви приход за газдинства, појединце и правна лица. Такође, инвестиције у енергетску ефикасност су важан део владиних стратегија за повећање зелене производње која доводи до смањења емисија ГСБ и ублажавања климатских промена.

Преглед по секторима

Сектор 1: Млеко

Сектор се суочава са следећим специфичним проблемима који се тичу процеса производње и маркетинга (анализа сектора у Поглављу 3):

- Основни проблем је низак ниво квалитета произведеног млека и ниска млечност крава, што води ка непрофитабилном пословању, мали обим производње;
- Веће фарме се суочавају са лошом технологијом исхране животиња, недостатком напредног генетичког потенцијала и лошим условима држања стоке;

- Следећи значајан проблем је увођење правилног начина складиштења и правилне дистрибуције течног и чврстог стајњака. Ове инвестиције представљају значајан инвестициони трошак за газдинства средње величине, али су веома важне за здравље животиња и заштиту животне средине; Неадекватан начин складиштења и хлађења млека као и недовољна заступљеност производа са додатом вредношћу утичу на нижи ниво конкурентности и квалитета производа.

Сектором доминирају мали произвођачи. Натурална и полунатурална пољопривредна газдинства су доминантно заступљена. Улагања у побољшање квалитета и квантитета млека, као и реструктурирање величине газдинстава, утицаће на побољшање квалитета, конкурентности и одрживости пословања пољопривредног газдинства.

Сектор 2: Месо

Према секторској анализи, сектор производње меса се суочава са значајним структурним проблемима. У сектору сточарства доминира велики број газдинстава са ниским интензитетом производње, која треба да повећају производњу и побољшају квалитет производа.

У оквиру производње црвеног меса (говеда, оваце и козе), трендови показују пад у производњи говеђег меса, што резултира мањом укупном производњом меса. Газдинства која се баве производњом меса нису специјализована и не користе правилно пашњаке (низак квалитет пашњака), и уопште, квалитет коришћене сточне хране није на одговарајућем нивоу. Други кључни проблеми су лоши услови складиштења хране за животиње и објеката за чување стоке.

Пад производње црвеног меса се делимично компензује значајним порастом производње и потрошње живинског меса. Сектор говедарства карактерише ограничени број великих товних фарми (углавном у Војводини) и велики број релативно малих мешовитих фарми које производе млеко и месо.

- Потребна је специјализација газдинстава у производњи меса, са фокусом на узгоју свиња, говеда и оваца.

- Мала газдинства треба да побољшају продуктивност и конзистентност у производњи прасади у циљу унапређења резултата това, као и квалитета меса.

- Велика газдинства и фарме пилића треба да унапреде објекте за складиштење стајњака, као и механизацију за руковање стајњаком.

Са становишта будућег придруживања Србије ЕУ, важно је подржати специјализован, одржив сектор како би се припремио за конкуренцију на тржишту и ускладио са стандардима ЕУ. ИПАРД интервенције у оквиру ове мере треба да буду усмерене на помоћ сектору за производњу говеда, оваца, коза и свиња, како би се ускладили са релевантним стандардима ЕУ, посебно оним који се тичу добробити животиња и заштите животне средине.

Сектор 3: Воће и поврће

Сектор производње воћа и поврћа карактерише неколико проблема који се односе на мала пољопривредна газдинства, иако ова газдинства могу имати специјализованију производњу воћа и/или поврћа. Мали произвођачи не стварају довољно профита због високих трошкова производње и веома малих могућности да утичу на цене у ланцу исхране. Као последица тога, они не могу довољно да инвестирају и повећају своју конкурентност, што резултира падом у квалитету производа и проблемима у преради. Штавише, млади пољопривредници из овог сектора желе да дођу до другог, профитабилнијег посла у оближњим градовима.

Такође, очигледна је потреба да се унапреде објекти за сортирање, паковање и складиштење. Низак степен образовања и стручне оспособљености ствара потешкоће у смислу правилне употребе савремене опреме за производњу и бербу, као и за правилно коришћење инпута. Неопходно је спречити губитке изазване раним мразом и повећати продуктивност унапређењем метода наводњавања. Проблем у ланцу прераде воћа и поврћа је што се прерађивачки капацитети не снабдевају довољно високо квалитетним сировинама.

Сектор 4: Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)

Према анализи сектора (Поглавље 3), приноси усева у Србији су знатно нижи него у већини земаља ЕУ, пре свега, због недовољне употребе минералних ђубрива и сертификованог семенског материјала. Српски пољопривредници користе мање од половине потребне количине минералног ђубрива у односу на пољопривреднике развијених земаља, углавном због недостатка финансијских средстава, технолошке заосталости и неефикасног система трансфера технологија. Штавише, опрема/механизација која се користи у ратарству је застарела, нарочито у погледу заштите животне средине.

Имајући у виду горенаведене проблеме, постоји потреба да се кроз ИПАРД подршку утиче на повећање приноса и побољшање агро-технологије, као и на модернизацију складишних капацитета газдинстава која се баве ратарском производњом.

8.2.3. Општи циљеви

- Подржати српске произвођаче у примарној пољопривредној производњи у прогресивном усклађивању са правилима ЕУ, стандардима, политикама и праксама са циљем чланства у ЕУ;
- Подржати економски, социјални и територијални развој, са циљем паметног, одрживог и инклузивног раста, кроз развој физичког капитала;
- Одговорити на изазове климатских промена кроз промовисање ефикасне употребе ресурса;
- Повећати продуктивност, квалитет производа и смањити трошкове производње;

- Унапредити конкурентност локалних произвођача и прилагодити се захтевима домаћег и иностраног тржишта.

8.2.3.1. Специфични циљеви

Мера се односи на следеће секторе:

Сектор 1: Млеко

Специфични секторски циљеви у оквиру ове мере за сектор млека су:

- да се првенствено помогне малим и средњим, али, такође, и већим, одрживим газдинствима која производе млеко (од 20 до 300 крава), како би достигли стандарде у погледу квалитета производње млека, добробити животиња и заштите животне средине, као и да се унапреди производна инфраструктура и опрема газдинства, у циљу достизања одрживости и конкурентности;
- већа, специјализована газдинства која производе млеко (више од 300 крава) подршку могу да остваре само за инвестиције које се односе на складиштење и дистрибуцију стајњака у складу са стандардима.

Сектор 2: Месо

Специфични секторски циљеви у оквиру ове мере за сектор меса су:

- да се првенствено помогне одрживим малим и средњим газдинствима (20 – 1.000 говеда; 150 – 1.000 оваца и коза; 100 – 10.000 свиња; 4.000 до 50.000 бројлера), како би достигли стандарде који се односе на добробит животиња и заштиту животне средине, као и да унапреде производну инфраструктуру и опрему, а у циљу достизања одрживости и конкурентности на тржишту ЕУ;
- већа, специјализована газдинства (више од 1.000 говеда, 1.000 оваца, 10.000 свиња и 5.000 бројлера) могу да остваре подршку само за инвестиције које се односе на стандарде ЕУ у вези са добробити животиња и складиштењем и дистрибуцијом стајњака.

Сектор 3: Воће и поврће

Специфични секторски циљеви у оквиру мере за сектор воћа и поврћа су:

- успостављање нових производних линија и обнављање постојеће производње, постављање заштићеног простора;
- модернизација машина и опреме ради смањења губитака након бербе и ради побољшања производног процеса кроз читав производни ланац;
- унапређење складишних капацитета воћа, поврћа и садница.

Сектор 4: Остали усеви: житарице, уљарице, шећерна репа

Специфични секторски циљеви у оквиру ове мере су следећи:

- Куповина трактора (до 100 kW), машина и механизације (осим комбајна), као и изградња и опремање објеката за складиштење;

- Изградња, проширење, реновирање, модернизација и опремање складишних капацитета.

8.2.4. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерама

Мера је повезана са мером „Инвестиције у физичку имовину за прераду и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства”.

Бољи услови прераде и маркетинга воде ка унапређењу квалитета и безбедности сировина потребних прерађивачкој индустрији и усклађивању производног ланца. Отуда произлази да рационална и ефикасна прерада резултира синергетским ефектом на обе стране.

Разлика је обезбеђена дефинисањем различитих типова корисника, те је ова мера намењена пољопривредним газдинствима која се баве примарном производњом, док су корисници других мера предузећа која се баве прерадом и маркетингом.

Националне мере (НППР 2015–2020) подржаће мала пољопривредна газдинства да унапреде конкурентност пољопривредне производње или да се диверзификују ка непољопривредним активностима (разграничења су дата у Поглављу 10). Такође, нека од њих треба подстаћи да премаше ниво одрживости.

8.2.5. Корисници

Корисници ове мере су пољопривредни произвођачи или групе произвођача, физичка или правна лица, и друга пољопривредна правна лица (нпр. приватна пољопривредна предузећа) одговорна за финансирање и спровођење инвестиција на пољопривредном газдинству (како је дефинисано националним прописима и уписана у Регистар пољопривредних газдинстава).

Корисници морају да имају у структури власништва мање од 25% јавног капитала или гласачких права јавних органа, и да буду регистровани у Регистру пољопривредних газдинстава према Закону о пољопривреди и руралном развоју.

8.2.6. Општи критеријуми прихватљивости

8.2.6.1. Прихватљива газдинстава

Прихватљива газдинства треба да:

- Докажу да, у тренутку подношења пријаве, немају неизмирених пореза или обавеза за социјално осигурање или било какву другу обавезу према држави;
- Поднесу потписану изјаву да не постоји пријава за исто улагање у другим јавним фондовима;
- У случају подношења пријаве за инвестиције, корисник мора да испуни све уговорне обавезе по основу раније одобрених инвестиција финансираних од стране МПЗЖС;
- У случају да корисник није власник газдинства или земљишта где се инвестиција спроводи, треба да достави уговор о лизингу или закупу. Уговор

између заинтересованих страна треба да покрије период од најмање пет година од дана коначне исплате.

8.2.6.2. Национални стандарди

Најкасније до коначне исплате инвестиције, цело газдинство мора да испуни одговарајуће минималне националне стандарде који су на снази у вези са заштитом животне средине и добробити животиња.

У ту сврху, подносилац треба да обезбеди, као обавезан део захтева за коначну исплату, потврду од националних органа надлежних за ветерину и животну средину, који потврђује да су сви важећи минимални национални стандарди испоштовани. Комплетна листа ових стандарда дата је у Прилогу 3 и биће доступна потенцијалним корисницима уз конкурсну документацију.

8.2.6.3. Економска одрживост газдинства

Подносилац пријаве мора да докаже економску одрживост газдинства кроз бизнис план на крају инвестиционог периода. Бизнис план треба да буде у складу са обрасцем који припрема ИПАРД агенција. За инвестиције веће од 50.000 евра, као што је дефинисано ИПАРД имплементационом регулативом, потребан је комплетан бизнис план, док је за мање инвестиције, испод 50.000 евра, потребан бизнис план у поједностављеном облику.

Економска одрживост је дефинисана као коришћење свих ресурса пољопривредног газдинства у оптималном обиму. Пољопривредно газдинство треба да покаже да ће моћи редовно да измирује своје обавезе, не доводећи у ризик обављање текућих послова на пољопривредном газдинству.

Критеријуми које ће ИПАРД агенција користити за процену будуће економске одрживости газдинства налазе се у Прилогу 2. ИПАРД агенција припрема образац бизнис плана, који ће бити доступан свим потенцијалним корисницима.

8.2.6.4. Стандарди ЕУ

Релевантни стандарди ЕУ у погледу заштите животне средине и добробити животиња морају бити испоштовани до завршетка инвестиције.

Пре подношења захтева за коначну исплату ИПАРД агенцији, надлежни државни органи морају да процене да ли су испуњени релевантни стандарди ЕУ, након чега издају потврду. Потврда представља обавезан део захтева за коначну исплату коју подносилац доставља ИПАРД агенцији.

8.2.6.5. Остали критеријуми прихватљивости

- Инвестиција мора да се односи на производњу пољопривредних производа обухваћених Прилогом I Уговора о ЕУ, укључујући и производе рибарства, и/или на развој нових производа, поступака и технологија у вези са напред наведеним производима.

- Потенцијални корисници треба да докажу да имају довољно искуства у пољопривреди и стручност у једној од следећих категорија:
 - средњошколско образовање у области пољопривреде, или
 - најмање три године искуства у пољопривреди (доказано потврдом од стране послодавца или статусом регистрованог газдинства у том периоду у Регистру пољопривредних газдинстава), или
 - висока стручна спрема, или
 - средњошколско образовање и потписана изјава да ће похађати обуке у минималном трајању од 50 часова предавања у одговарајућем сектору пре него што поднесу захтев за завршну исплату;
 - у случају правних лица наведени услови односе се на менаџере.
- Сва роба купљена у оквиру ове мере треба да потиче из прихватљиве земље. Међутим, она може потицати из било које земље, када је количина робе која се купује испод прага за коришћење конкурентног преговарачког поступка (тренутно 100.000 евра). За потребе ове мере, термин „порекло” треба користити на начин дефинисан у Поглављу 8.1.2.2;
- Само инвестиције остварене након потписивања уговора могу се сматрати прихватљивим за надокнаду од стране ИПАРД агенције, осим за студије изводљивости и друге консултантске трошкове у вези са припремом пријаве;
- Корисници ИПАРД подршке могу добити средства за набавку једног трактора, са максималном снагом (не већом од 100 kW) одређеном на основу обима и природе активности коју обављају. За набавку трактора у оквиру мере инвестирања у физичку имовину пољопривредних газдинстава може бити потрошено највише 20% од укупног износа додељених средстава ЕУ;
- Корисник је обавезан да, пет година након коначне исплате од стране ИПАРД агенције, наменски користи инвестицију без измена, које значајно утичу на њену природу или на услове спровођења исте, или на давање неоправдане предности предузећу или јавном органу, и/или резултирају променом природе власништва над компонентом инфраструктуре, или прекидом или измештањем једне производне активности која је кофинансирана.

8.2.6.6. Инвестиције у постројења за производњу енергије из обновљивих извора

Мера ће подржати инвестиције за производњу енергије из обновљивих извора (на газдинству) само за сопствену потрошњу. Продаја струје мрежи дозвољена је у оквиру граница сопствене потрошње (нпр. струја продата мрежи једнака је просечној годишњој потрошњи струје на газдинству).

8.2.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)

Сектор 1: Млеко

Пољопривредна газдинства са минимум 20 и максимум 300 крава на почетку инвестиције су прихватљива за:

- инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање објеката или штала за музне краве, укључујући опрему за објекте за производњу млека попут машина за мжу, хлађење млека на газдинству, складишне капацитете на газдинству; у објекте и опрему за управљање отпадом, третман отпадних вода, мере за спречавање загађења ваздуха, у изградњу и/или реконструкцију капацитета за складиштење стајњака, укључујући специфичну опрему за манипулацију и коришћење сточне хране и стајњака попут резервоара за стајњак, специјализована опрема за транспорт стајњака;
- инвестирање у пољопривредну механизацију (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему;
- инвестирање у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Пољопривредна газдинства са више од 300 крава на почетку инвестиције су прихватљива за улагање у:

- изградњу и/или реконструкцију складишних капацитета за стајњак и/или у специфичну опрему и механизацију за манипулацију и коришћење стајњака;
- инвестирање у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Сектор 2: Месо

Пољопривредна газдинства са минимум 20 и максимум 1.000 говеда или минимум 150 и максимум 1.000 оваца и коза или минимум 100 и максимум 10.000 свиња или минимум 4.000 и максимум 50.000 бројлера, на почетку инвестиције су прихватљива за:

- инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање објеката или штала, у објекте и опрему за управљање отпадом, третман отпадних вода, мере за спречавање загађења ваздуха, у изградњу и/или реконструкцију капацитета за складиштење стајњака, укључујући специфичну опрему за манипулацију и употребу сточне хране и стајњака, попут резервоара за стајњак, специјализована опрема за транспорт стајњака;
- инвестирање у пољопривредну механизацију (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему;
- инвестирање у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Пољопривредна газдинства са више од 1.000 говеда или више од 1.000 оваца и коза или више од 10.000 свиња, или више од 50.000 бројлера по турнусу, на почетку инвестиције су прихватљива за:

- изградњу и/или реконструкцију складишних капацитета за стајњак и/или специфичну опрему и механизацију за манипулацију и коришћење стајњака;
- инвестирање у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Сектор 3: Воће и поврће

Пољопривредна газдинства са минимум 2 и максимум 20 ha јагодастог воћа и минимум 5 и максимум 100 ha другог воћа прихватљива су за:

- куповину трактора (до 100 kW), машина и опреме;
- изградњу/проширење/реновирање/модернизацију заштићеног простора (покривеног стаклом и/или пластиком), као и куповину опреме и/или материјала за производњу воћа, хортикултуру и расадничку производњу;
- инвестирање у системе противградне заштите на газдинству за воћњаке (укључујући рачуарску опрему);
- инвестирање у системе за наводњавање на газдинству користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице који ће заменити старе неефикасне системе и допринети уштеди у количини потрошене воде;
- инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање складишних капацитета за воће, укључујући УЛО капацитете.

Пољопривредна газдинства са капацитетом од најмање 500 m² до 10.000 m² заштићеног простора или минимум 0,5 до максимум 50 ha отвореног простора за производњу поврћа, прихватљива су за улагање у:

- куповину трактора (до 100 kW), машина и опреме;
- изградњу/проширење/реновирање/модернизацију заштићеног простора (покривеног стаклом и/или пластиком), као и куповину опреме и/или материјала за производњу поврћа и сакупљање, хортикултуру и расадничку производњу;
- системе за наводњавање на газдинству (отворена поља) за поврће, који користе подземне (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система, укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице;
- изградњу и/или реконструкцију и/или опремање складишних капацитета за поврће, укључујући УЛО капацитете.

Сектор 4: Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)

Пољопривредна газдинства која имају минимум 2 и максимум 50 ха земљишта под осталим усевима су прихватљива за инвестиције у:

- куповину трактора (до 100 kW), машина и механизације (осим комбајна), и изградњу објеката за складиштење и опремање.

Пољопривредна газдинства која имају 50 – 100 ха земљишта под осталим усевима су прихватљива за инвестиције у:

- куповину механизације и машина (осим комбајна) за пољопривредну производњу и изградњу објеката за складиштење и опремање.

Пољопривредна газдинства која имају више од 100 ха земљишта под осталим усевима су прихватљива за инвестиције у:

- изградњу, проширење, реновирање, модернизацију и опремање објеката за складиштење.

8.2.8. Прихватљиви трошкови

У складу са чланом 29. и 31. ОС и чланом 28. тачка 5. СС, прихватљиве трошкове треба ограничити на следеће:

- (а) изградња или унапређење непокретне имовине до њене тржишне вредности;
- (б) куповина нових машина и опреме, укључујући компјутерске програме, до њихове тржишне вредности;
- (в) опште трошкове у вези са трошковима који се односе на тачку (а) и тачку (б) овог става, као што су накнаде за архитекте, инжењере и друге консултантске накнаде, студије изводљивости, који ће бити прихватљиви до 12% износа трошкова који се односе на наведене тачке према следећим условима:
 - прихватљив износ општих трошкова не треба да прелази разуман трошак дефинисан у складу са чланом 12. тачка (2) подтачка (ф) и чланом 12. тачка (3) подтачка (д) СС;
 - за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тачке (а) и (б), у износу већем од 3 милиона евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 3% од прихватљивих трошкова ових инвестиција;
 - за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тачке (а) и (б), у износу од најмање милион евра, и не већим од 3 милиона евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 4% прихватљивих трошкова ових инвестиција;

- за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тачке (а) и (б), у износу мањем од милион евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 5% прихватљивих трошкова ових инвестиција.

Детаљније одредбе у вези са максималним прихватљивим износима из овог става за ову меру и секторе дате су у оквиру текста мере у наредним поглављима.

У складу са чланом 31. тачка (1) подтачка (б) ОС и чланом 28. тачка (6) СС, инвестициони пројекти ће остати прихватљиви за финансирање од стране ЕУ, под условом да током пет година од коначне исплате од стране ИПАРД агенције, не претрпе суштинске промене. Суштинске промене пројекта су оне које за резултат имају:

- прекид или измештање неке производне активности изван области које обухвата ИПАРД програм;
- промене у власништву компоненте инфраструктуре која даје предузећу или јавном органу неоправдану предност; или
- суштинску измену која утиче на његову природу, циљеве или услове спровођења пројекта које резултирају изменом његових полазних циљева.

(г) Постројења за производњу енергије из обновљивих извора су прихватљива за подршку само ако њихов производни капацитет није већи од просечне комбиноване годишње потрошње термалне и електричне енергије у оквиру пољопривредног газдинства/предузећа. Просечна потрошња енергије рачунаће се на основу три претходне године пре подношења пријаве.

8.2.9. Критеријуми селекције

Врста критеријума селекције	Одговор	Бодови
Инвестиција се налази у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди ¹¹	да/не	25/0
Подносилац пријаве је сертифициван за органску производњу	да/не	20/0
Инвестициони пројекат је у оквиру сектора млеко за газдинстава са максимум 50 крава; или представља инвестицију у сектору производње меса за газдинства са максимум 100 говеда или максимум 500 оваца и коза, или максимум 1.000 свиња	да/не	15/0
Потенцијални корисник је лице млађе од 40 година у тренутку пријављивања	да/не	15/0
Потенцијални корисник је жена	да/не	15/0

¹¹ Подручја са отежаним условима рада у пољопривреди чини списак насеља у планинским подручјима као што је приказано у Прилогу 4 и списак осталих насеља као што је приказано у Прилогу 5.

Врста критеријума селекције	Одговор	Бодови
Корисник је задруга или члан задруге	да/не	10/0

8.2.10. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Интензитет помоћи, изражен као удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиције, износи до:

- 60% укупних прихватљивих трошкова, или
- 65% у случају када је инвестицију реализовао млади пољопривредник (млађи од 40 година у тренутку подношења пријаве),
- 70% - за инвестиције у планинским подручјима (списак насеља у планинским подручјима се налази у Прилогу 4),
- додатних 10% може бити додељено за инвестиције у складиштење стајњака, које су значајне за заштиту животне средине.

Стопа кофинансирања ЕУ је 75% укупне јавне помоћи.

Корисник може захтевати подршку, без обзира на укупну вредност инвестиције, за прихватљиве трошкове у оквиру следећих граница:

За воће, поврће и остале усеве:

- Минимални износ 10.000 евра;
- Максимални износ 700.000 евра.

За секторе млеко и месо:

- Минимални износ 15.000 евра;
- Максимални износ 1.000.000 евра.

Корисник може да прими укупну подршку од максимално 1,5 милиона евра јавне помоћи из ИПАРД II програма.

Исплате за инвестиције се могу примити из два дела, што се дефинише уговором потписаним између корисника и ИПАРД агенције.

8.2.11. Бюджет 2014-2020 за меру „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава“

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Приватно учешће	
		Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће			
	ЕУР	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%
	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6=5/3	7	8=7/3	9	10=9/2
2014	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015	16.744.995	10.046.997	60	7.535.248	75	2.511.749	25	6.697.998	40
2016	22.000.723	13.200.434	60	9.900.325	75	3.300.108	25	8.800.289	40
2017	23.604.943	14.162.966	60	10.622.224	75	3.540.741	25	9.441.977	40
2018	24.888.318	14.932.991	60	11.199.743	75	3.733.248	25	9.955.327	40
2019	37.783.187	22.669.912	60	17.002.434	75	5.667.478	25	15.113.275	40
2020	43.955.612	26.373.367	60	19.780.025	75	6.593.342	25	17.582.245	40
УКУПНО	168.977.778	101.386.667		76.040.000		25.346.667		67.591.111	

8.2.12. Индикатори и циљеви

Назив индикатора	Циљна вредност
Број подржаних пројеката	720
Број газдинстава која су модернизовала производњу	600
Број газдинстава која напредују ка достизању стандарда ЕУ	380
Број газдинстава која инвестирају у производњу енергије из обновљивих извора	60
Број газдинстава која инвестирају у смањење N ₂ O и емисије метана (складиштење стајњака)	120
Укупна вредност инвестиција у физички имовину подржаних газдинстава (ЕУР)	168.977.778

8.2.13. Административна процедура

Мера ће бити спроведена од стране ИПАРД агенције. Пројекти у оквиру ове мере ће бити изабрани кроз јавне конкурсе за подношење пријава. Одлука о расподели финансијских средстава по мери, по конкурс, биће донета уз сагласност ИПАРД агенције. Управљачко тело ће сваке године састављати годишњи програм за конкурсе за подношење пријава, прописујући број конкурса, време расписивања конкурса и рокове за подношење пријава, као и индикативни буџет за сваку меру.

ИПАРД агенција ће расписати конкурсе за подношење пријава и спровести свеобухватну кампању информисања у сарадњи са Управљачким телом.

Достављене пријаве ће бити административно проверене од стране ИПАРД агенције, као и на лицу места, у смислу комплетности, административне усаглашености, прихватљивости и одрживости бизнис плана. Пријаве које испуњавају услове и које су прихватљиве, биће рангиране и финансиране до износа расположивих средстава.

Корисници подносе попуњене пријаве на обрасцима који су део конкурсне документације. Детаљне административне провере се спроводе пре одобравања пријаве како би се утврдила комплетност, правовременост и испуњеност услова за одобравање пријаве. Провере се документују на детаљним контролним обрасцима.

Пријаве које стигну потпуне, благовремено и у складу са условима акта о спровођењу мере и јавног конкурса ће бити прегледане по редоследу њиховог пристизања. Након што ИПАРД агенција обради пријавни формулар, на основу критеријума рангирања формира се ранг листа. Ранг листа се креира, а пројекти бирају након сваког конкурса. У случају када постоји више пројеката са истим

бројем бодова према критеријумима за рангирање, предност добија пројекат са ранијим датумом подношења комплетне пријаве. У случају када је поднет мањи број пријава, које испуњавају услове и које су прихватљиве, од расположивих средстава за подршку, ранг листа неће бити формирана.

Након административне контроле, прихватљиве пријаве ће бити проверене на лицу места од стране ИПАРД агенције. Након административне контроле и контроле на лицу места, биће склопљени уговори са подносиоцима пројеката одабраних за финансирање.

Све горе наведене одредбе су подложне акредитацији и могу бити предмет измена. Завршне одредбе ће бити утврђене процедурама Управе за аграрна плаћања.

Подносиоци пријава за подстицаје по основу мера у оквиру ИПАРД II програма су у обавези да ИПАРД агенцији доставе своје пријаве и бизнис планове заједно са другим траженим документима.

8.2.14. Географски обим мере

Мера се примењује на области дефинисане у одељку 2.1. програма.

8.3. ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ КОЈЕ СЕ ТИЧУ ПРЕРАДЕ И МАРКЕТИНГА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА И ПРОИЗВОДА РИБАРСТВА

8.3.1. Правни основ

- Члан 2 (1) ИПА Уредбе (ЕУ) бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније
- Члан 22 (1) (3) Секторског споразума
- Прилог 4 Секторског споразума

8.3.2. Образложење

Према анализи из Поглавља 3, прехранбена индустрија и маркетинг у Србији захтевају значајну подршку у области модернизације технологије, обогаћивања асортимана производа, јачања трговинских ланаца и побољшања ефикасности производње и квалитета производа.

Инвестиције у модернизацију прерађивачких капацитета у индустрији млека и млечних производа, као и у секторима за месо, воће и поврће ће повећати продуктивност, конкурентност и укупан учинак овог сектора, и допринети достизању потребних стандарда ЕУ. Осим тога, ове инвестиције ће олакшати и омогућити боље позиционирање производа на тржишту и повећати извоз производа.

Корист од унапређења енергетске ефикасности за предузећа у оквиру ове индустрије укључују мање искоришћавање ресурса и смањење загађења, унапређење капацитета производње и његове искоришћености, као и мање рада и одржавања, што води ка већој продуктивности и конкурентности. Такође, инвестиције у енергетску ефикасност су важан део владиних стратегија за повећање зелене производње која доводи до смањења емисија ГСБ и ублажавања климатских промена.

Преглед по секторима

Сектор 1: Млечно-прерађивачка индустрија

Према секторској анализи, тржиште млечних производа постаје све захтевније. Предвиђа се да ће се у наредним годинама смањити броја млекара, пошто многи неће моћи да инвестирају у увођење стандарда ЕУ и тако опстану на тржишту.

Неопходно је унапредити технолошке стандарде у микро, малим и средњим млекарама у циљу усклађивања са стандардима ЕУ у области хигијене хране и заштите животне средине. Неопходно је подићи ниво конкурентности, како на домаћем тако и на страном тржишту, стварајући висококвалитетне производе.

Србија може да ојача своју улогу на домаћем и међународном тржишту млечних производа адекватним инвестицијама у модернизацију млечно-прерађивачке индустрије и повећањем квалитета млека који је усклађен са стандардима ЕУ.

Такође, квалитет сировог млека се може побољшати бољом организацијом прикупљања млека и боље опремљеним објектима за прикупљање и складиштење млека, коришћењем специјализованих возила за транспорт млека и одговарајуће опреме за прераду.

Да би могла да се такмичи на домаћем и иностраном тржишту, прерађивачка индустрија би требало да улаже у маркетинг и савремену прерађивачку опрему, како би повећала конкурентност и профитабилност готових производа.

Сектор 2: Месно-прерађивачка индустрија

Анализа сектора указује да се у наредним годинама очекује смањење броја кланица. Велики број постојећих објеката неће бити у могућности да инвестира у прилагођавање стандардима ЕУ и стога неће опстати на тржишту, док са друге стране, постоји велики проценат неискоришћених постојећих капацитета. Како би могла да се такмичи са другим добављачима, месна индустрија мора да се модернизује и технолошки унапреди, мора да побољша маркетинг, квалитет меса и месних производа, као и да се прилагоди стандардима ЕУ.

Општи циљеви мере су усклађивање/поштовање ветеринарских и санитарних прописа у складу са одговарајућим стандардима ЕУ и већа конкурентност пољопривредних производа.

Важно је повећати извоз, као и укупан учинак у читавом ланцу производње меса, клања и прераде. Мале кланице и постројења за сечење и обраду меса се морају модернизовати како би се ускладиле са прописима који се односе на хигијену и безбедност хране, као и са прописима који се односе на здравље људи и заштиту животне средине.

Сектор 3: Индустрија за прераду воћа и поврћа

Према анализи, сектор прераде воћа и поврћа захтева улагања у реконструкцију објеката и набавку нове опреме за потребе испуњавања стандарда ЕУ. Овим инвестицијама ће се повећати конкурентност прерађивачке индустрије на домаћем и посебно на иностраном тржишту.

Прерађивачи воћа и поврћа треба да унапреде своје пословање кроз увођење нових технологија, нових и модернизованих производа и побољшање маркетинга како би могли да се такмиче са другим добављачима и обезбеде бољи пласман својих производа на домаћем и иностраном тржишту.

Такође, неопходно је обезбедити подршку микро, малим и средњим правним лицима у циљу прилагођавања њихових производних процеса у смислу квалитета, безбедности хране, хигијене и заштите животне средине као што је дефинисано националним и стандардима ЕУ.

8.3.3. Општи циљеви

- Омогућити пољопривредно-прехрамбеном сектору да се избори са притиском конкуренције улагањем у његову модернизацију, односно ефикаснију производњу;
- Прогресивно усклађивање са правилима и стандардима ЕУ у погледу заштите животне средине, безбедности хране и квалитета производа, добробити животиња и следљивости у ланцу исхране и управљању отпадом;
- Јачати конкурентност прехрамбене индустрије у одабраним секторима прилагођавајући се захтевима домаћег и иностраног тржишта, и техничко-технолошко унапредити сектор;
- Одговорити на изазове климатских промена промовисањем енергије из обновљивих извора.

8.3.3.1. Специфични циљеви

Сектор 1: Сектор прераде млека

Специфични циљеви за сектор прераде млека су:

- Подржати одржива предузећа за прераду млека чији је просечан дневни капацитет прикупљеног млека између 3.000 - 100.000 литара, са циљем бољег позиционирања млечних производа на домаћем и међународном тржишту кроз:
 - унапређење технологије прераде млека и маркетинга;
 - увођење нових технологија, процеса и производа;
- Бољи квалитет и микробиолошка исправност млека;
- Достизање стандарда ЕУ који се односе на безбедност и квалитет млечних производа код подржаних правних лица.

Сектор 2: Сектор прераде меса

Специфични циљеви месно-прерађивачког сектора су:

- Подржати инвестиције у кланице са минималним капацитетом од 8 радних часова за: 10 говеда или 50 свиња или 50 оваца и коза или 5.000 јединки живине, како би се ускладиле са стандардима ЕУ;
- Омогућити увођење нових технологија, побољшање процеса и производа у циљу постизања боље позиције на домаћем и међународном тржишту;
- Подржати увођење система безбедности и квалитета хране (*GHP*, *GMP*, *HACCP* и *ISO*);
- Побољшати третман и управљање отпадом.

Сектор 3: Сектор прераде воћа и поврћа

Специфични циљеви за сектор прераде воћа и поврћа су:

- Подржати микро, мала и средња предузећа за прераду воћа и поврћа како би се:
 - сектор прераде воћа и поврћа унапредио и достигао стандарде ЕУ;
 - побољшала техника и технологија производње;
 - подржало увођење система безбедности хране и система квалитета;
 - побољшао маркетинг производа од воћа и поврћа;
 - увођењем нових технологија и опреме, боље позиционирала на домаћем и међународном тржишту.

8.3.4. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерама

Мера је посебно повезана са мером „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава”, која утиче на стабилност понуде сировина. Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа ће обезбедити/осигурати прикупљање/откуп квалитетних производа од примарних произвођача, пољопривредних газдинстава/фарми, из приоритетних сектора.

8.3.5. Корисници

Корисници су предузетници и правна лица/предузећа, која у структури власништва имају мање од 25% јавног капитала или гласачких права јавних органа. Предузеће може да чини један или више објеката (локалне производне јединице).

Корисници подстицаја морају да буду регистровани у Агенцији за привредне регистре и морају бити у активном статусу.

8.3.6. Општи критеријуми прихватљивости

8.3.6.1. Врсте подржаних правних лица

Право на постицаје имају микро, мала и средња правна лица, као што је дефинисано у члану 6. Закона о рачуноводству Републике Србије (*Службени гласник РС*, 62/2013 и његове накнадне измене). Национална дефиниција микро, малих и средњих правних лица дата је у Прилогу 6.

Корисници:

- Морају да, у случају да корисник није власник, обезбеде уговор о закупу земљишта или објекта са минималним трајањем закупа од десет година од дана подношења пријаве;
- Треба да докажу да немају неизмирени порез или плаћања за социјално осигурање у тренутку подношења пријаве/захтева за плаћање.
- Подносилац доставља потписану изјаву да нема за исту инвестицију поднету пријаву за коришћење других јавних донација или шема субвенције;

- Мора, у случају да је корисник правно лице, доказати да рачун није блокиран¹² у тренутку подношења пријаве, и да није био у блокади дуже од 30 дана, у периоду од 12 месеци пре подношења пријаве.
- Објекти трећих земаља, који су одобрени од стране ЕУ, за специфичне категорије порекла хране и животиња, и наведени на интернет страници ЕУ (*DG SANCO*), нису прихватљиви.

8.3.6.2. Економска одрживост правног лица

Подносилац пријаве мора да докаже економску одрживост предузећа кроз бизнис план на крају инвестиционог периода. Бизнис план треба да буде усклађен са обрасцем који је припремила ИПАРД агенција. За инвестиције које прелазе 50.000 евра као што је дефинисано ИПАРД имплементационом регулативом, потребан је комплетан бизнис план, док је за мање инвестиције, испод 50.000 евра, потребан бизнис план у поједностављеном облику.

Критеријуми које ће ИПАРД агенција користити за процену будуће економске одрживости газдинства приказани су у Прилогу 2.

8.3.6.3. Национални стандарди/стандарди ЕУ

- Цело предузеће мора бити у складу са главним релевантним минималним националним стандардима који су на снази у вези са заштитом животне средине, јавног здравља, добробити животиња и безбедности на раду (Прилог 3), најкасније до момента коначне исплате;
- Подржана инвестиција мора бити у складу са релевантним стандардима ЕУ на крају реализације инвестиције;
- Сваки пројекат, пре подношења ИПАРД агенцији, мора бити анализиран од стране релевантних националних ветеринарских и еколошких органа по следећим питањима: да ли ће предузеће које је корисник на крају пројекта достићи релевантне националне стандарде и да ли ће инвестиција достићи релевантне стандарде ЕУ;
- На крају пројекта, корисник ће приложити као обавезан део финалног захтева за плаћање, потврду издату од стране националних ветеринарских/ фитосанитарних и еколошких органа који потврђују да су у предузећу испоштовани сви минимални национални стандарди и да је инвестициони пројекат у складу са стандардима ЕУ.

8.3.6.4. Остали критеријуми прихватљивости

- Подржане инвестиције морају се односити на прераду и/или маркетинг производа обухваћених Прилогом I Уговора о ЕУ, укључујући производе

¹² Односи се на случај несолвентног пословања правног лица, када може бити блокиран рачун. У случају када је правно лице користило рачун у банци као средство плаћања, а није било у стању да исплати рачун о року, рачун у банци је блокиран/суспендован за повлачење, и сав прилив капитала ће бити пренет на рачун клијента којем правно лице дугује.

рибарства, и/или на развој нових производа, процеса и технологија у вези са напред наведеним производима;

- Сва роба купљена у оквиру ове мере мора потицати из прихватљиве земље. Међутим, роба може потицати из било које земље када је количина робе која се купује испод прага за коришћење компетитивног преговарачког поступка (тренутно 100.000 евра). За потребе ове мере, термин „порекло“ треба користити на начин дефинисан у Поглављу 8.1.2.2;
- Инвестиције на нивоу малопродаје нису прихватљиве у оквиру ове мере;
- Само инвестиције остварене након потписивања уговора могу се сматрати прихватљивим за надокнаду од стране ИПАРД агенције, осим за студије изводљивости и друге консултантске трошкове у вези са припремом пријаве;
- Корисник је обавезан да, пет година након коначне исплате од стране ИПАРД агенције, наменски користи инвестицију без измена које значајно утичу на њену природу или на услове спровођења исте, или на давање неоправдане предности предузећу или јавном органу, и/или резултирају променом природе власништва над компонентом инфраструктуре, или прекидом или измештањем једне производне активности која је кофинансирана.

8.3.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)

Сектор 1: Прерада млека и маркетинг

- Корисник мора бити регистрован у Регистру привредних субјеката (у складу са Законом о ветеринарству (*Службени гласник Републике Србије, бр. 91/2005, 30/2010* и накнадне измене));
- Мора имати просечан дневни капацитет прикупљеног млека од 10.000 - 100.000 литара у последњој години пословања пре подношења пријаве.

Сектор 2: Прерада меса и маркетинг

- Корисник мора бити регистрован у Регистру привредних субјеката (у складу са Законом о ветеринарству (*Службени гласник Републике Србије, бр. 91/2005, 30/2010* и накнадне измене));
- У случају кланица, прихватљиви су корисници са минималним капацитетом од 8 радних часова за: 10 говеда или 50 свиња или 50 оваца и коза или 5.000 јединки живине.

Сектор 3: Прерада воћа и поврћа и маркетинг

Право на постицаје имају само микро, мала и средња правна лица, као што је дефинисано у члану 6. Закона о рачуноводству Републике Србије (*Службени гласник РС, бр. 62/2013* и његове накнадне измене). Национална дефиниција микро, малих и средњих правних лица дата је у Прилогу 6.

8.3.8. Прихватљиви трошкови

У складу са чланом 29. и 3. ОС и чланом 28. тачка 5. СС, прихватљиве трошкове треба ограничити на следеће:

- (а) изградња или унапређење непокретне имовине до њене тржишне вредности;
- (б) куповина нових машина и опреме, укључујући компјутерске програме, до њихове тржишне вредности;
- (в) општи трошкови у вези са трошковима који се односе на тачку (а) и тачку (б) овог става, попут накнада за архитекте, инжењере и друге консултантске накнаде, студије изводљивости, биће прихватљиви до 12% износа трошкова који се односе на наведене тачке према следећим условима:
 - прихватљив износ општих трошкова не треба да прелази разуман трошак дефинисан у складу са чланом 12. (2) (ф) и чланом 12. (3) (д) СС;
 - за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тачке (а) и тачке (б) већим од 3 милиона евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 3% од прихватљивих трошкова ових инвестиција;
 - за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тачке (а) и тачке (б) од најмање милион евра, и не већем од 3 милиона евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 4% прихватљивих трошкова ових инвестиција;
 - за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тачке (а) и тачке (б) у износу мањем од милион евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 5% прихватљивих трошкова ових инвестиција.

Детаљније одредбе у вези са максималним прихватљивим износима из овог става за ову меру и секторе дате су у оквиру текста мере у наредним поглављима.

У складу са чланом 31. (1) (б) ОС и чланом 28. (6) СС, пројекти инвестирања ће остати прихватљиви за финансирање од стране ЕУ, под условом да током пет година од коначне исплате од стране ИПАРД агенције, не претрпе суштинске промене. Суштинске промене пројекта су оне које за резултат имају:

- прекид или измештање неке производне активности изван области које обухвата ИПАРД програм;
 - промену у власништву компоненте инфраструктуре која даје предузећу или јавном органу неоправдану корист; или
 - суштинску измену која утиче на његову природу, циљеве или услове спровођења пројекта које резултирају изменом сврхе пројекта.
- (г) постројења за производњу енергије из обновљивих извора су прихватљива за подршку само ако њихов производни капацитет није већи од просечне комбиноване годишње потрошње термалне и електричне енергије у оквиру

пољопривредног газдинства/правног лица. Просечна потрошња енергије рачунаће се на основу три претходне године пре подношења пријаве.

Примери прихватљивих инвестиција по секторима

Сектор 1: Сектор млека и млечних производа

Прихватљиве инвестиције за сектор млека и млечних производа:

- Изградња/проширење/модернизација сабирних центара за млеко и постројења за прераду млека, опрема за складиштење и хлађење млека, специјализована опрема за превоз млека, опрема и технологија за унапређење и контролу квалитета и хигијене, укључујући једноставну тест опрему за детекцију млека лошег и доброг квалитета, физичке инвестиције за успостављање система безбедности хране (*GHP, GMP, HACCP*), ИТ хардвер и софтвер за регистар млека и праћење, контролу и управљање, улагање у технологије за уштеду енергије, заштиту животне средине, опрему и постројења за прераду отпада и међу-производа; третирање и уклањање отпада, специјализована возила за транспорт млека.

Сектор 2: Сектор прераде меса

Прихватљиве инвестиције за кланице и погоне за прераду меса су:

- Изградња/реновирање кланица/објеката за прераду меса и расхладних просторија за складиштење, опрема за кланице, технологија и опрема за третман отпада и нус-производа, физичко инвестирање у успостављање система безбедности хране (*GHP, GMP, HACCP*), ИТ хардвер и софтвер за праћење, контролу и управљање, улагање у обновљиве изворе енергије (изградња инсталација и опрема) првенствено усмерена на сопствене потребе.

Сектор 3: Сектор прераде воћа и поврћа

Прихватљиве инвестиције за сектор прераде воћа и поврћа:

- Изградња/проширење/модернизација просторија које се користе за прераду, у складу са релевантним стандардима ЕУ, објекти и опрема за прераду воћа и поврћа (чување, пастеризацију, сушење, замрзавање, итд.), опрема за паковање и етикетирање, укључујући линије за пуњење, умотавање, обележавање и друга специјализована опрема, улагање у обновљиве изворе енергије (изградња инсталација и опрема) првенствено усмерено на сопствене потребе, физичко инвестирање у успостављање система безбедности хране и система квалитета (*GHP, GMP, HACCP*).

8.3.9. Критеријуми селекције

Врста критеријума селекције	Одговор	Поени
Инвестиција се налази у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди	да/не	20/0
Инвестиција је усмерена ка заштити животне средине или управљању отпадом	да/не	20/0
Корисник је сертификован за производњу ЗОП и ЗГО производа	да/не	20/0
Инвестиција за унапређење целокупног предузећа за достизање стандарда ЕУ	да/не	20/0
Инвестиција усмерена ка побољшању енергетске ефикасности, укључујући и коришћење обновљивих извора енергије	да/не	20/0

Уколико подносиоци пријаве имају исти број бодова, предност ће се дати кандидату који је први поднео пријаву.

8.3.10. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Интензитет помоћи, изражен као удео јавне подршке у прихватљим трошковима инвестиције, износи до:

- 50% укупних прихватљивих трошкова, или
- За инвестиције које се односе на складиштење отпада максимални интензитет помоћи се може повећати за 10% (максимум 60%).

Стопа кофинансирања ЕУ износи 75% укупне јавне помоћи.

Корисник може захтевати подршку, без обзира на укупну вредност инвестиције, за прихватљиве трошкове у оквиру следећих граница:

Прерада млека и маркетинг

- Минимални износ 20.000 евра;
- Максимални износ 2.000.000 евра.

Прерада меса и маркетинг

- Минимални износ 20.000 евра;
- Максимални износ 1.000.000 евра.

Прерада воћа и поврћа и маркетинг

- Минимални износ 20.000 евра;
- Максимални износ 1.000.000 евра.

Корисник не може да добије више од 2 милиона евра јавне подршке у оквиру ИПАРД II програма.

Пријава за нове инвестиције се може поднети тек након финализације (коначне исплате) претходне инвестиције.

8.3.11. БУДЕТ 2014-2020 ЗА МЕРУ „ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ КОЈЕ СЕ ТИЧУ ПРЕРАДЕ И МАРКЕТИНГА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА И ПРОИЗВОДА РИБАРСТВА“

Година	Укупан прихватљиви трошак	Јавни трошкови						Приватно учешће	
		Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће			
	ЕУР	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%
	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6=5/3	7	8=7/3	9	10=9/2
2014	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015	16.439.339	8.219.670	50	6.164.752	75	2.054.917	25	8.219.670	50
2016	21.599.132	10.799.566	50	8.099.675	75	2.699.892	25	10.799.566	50
2017	23.174.069	11.587.034	50	8.690.276	75	2.896.759	25	11.587.034	50
2018	24.434.018	12.217.009	50	9.162.757	75	3.054.252	25	12.217.009	50
2019	37.093.509	18.546.755	50	13.910.066	75	4.636.689	25	18.546.755	50
2020	43.153.266	21.576.633	50	16.182.475	75	5.394.158	25	21.576.633	50
УКУПНО	165.893.333	82.946.667		62.210.000		20.736.667		82.946.667	

8.3.12. Индикатори и циљеви

Назив индикатора	Циљна вредност
Број подржаних пројеката	463
Број предузећа која су модернизовала производњу	463
Број предузећа која прогресивно напредују ка достизању стандарда ЕУ	463
Број предузећа која инвестирају у производњу енергије из обновљивих извора	46
Укупна вредност инвестиција у физичку имовину подржаних предузећа (ЕУР)	165.893.333
Број новостворених радних места (брuto)	160

8.3.13. Административна процедура

Мера ће бити спроведена од стране ИПАРД агенције. Пројекти у оквиру ове мере ће бити изабрани кроз јавне конкурсе за подношење пријава. Одлука о расподели финансијских средстава по мери, по конкурсy, биће донета уз сагасност ИПАРД агенције. Управљачко тело ће сваке године састављати годишњи програм за конкурсе за подношење пријава, прописујући број конкурса, време расписивања конкурса и рокове за подношење пријава, као и индикативни буџет за сваку меру.

ИПАРД агенција ће расписати конкурсе за подношење пријава и спровести свеобухватну кампању информисања у сарадњи са Управљачким телом.

Достављене пријаве ће бити административно проверене од стране ИПАРД агенције, као и на лицу места, у смислу комплетности, административне усаглашености, прихватљивости и одрживости бизнис плана. Пријаве које испуњавају услове и које су прихватљиве, биће рангиране и финансиране до износа расположивих средстава.

Корисници подносе попуњене пријаве на обрасцима који су део конкурсне документације. Детаљне административне провере се спроводе пре одобравања пријаве како би се утврдила комплетност, правовременост и испуњеност услова за одобравање пријаве. Провере се документују на детаљним контролним обрасцима.

Пријаве које стигну потпуне, благовремено и у складу са условима акта о спровођењу мере и јавног конкурса ће бити прегледане по редоследу њиховог пристизања. Након што ИПАРД агенција обради пријавни формулар, на основу критеријума рангирања формира се ранг листа. Ранг листа се креира, а пројекти бирају након сваког конкурса. У случају када постоји више пројеката са истим бројем бодова према критеријумима за рангирање, предност добија пројекат са ранијим датумом подношења комплетне пријаве. У случају када је поднет мањи

број пријава, које испуњавају услове и које су прихватљиве, од расположивих средстава за подршку, ранг листа неће бити формирана.

Након административне контроле, прихватљиве пријаве ће бити проверене на лицу места од стране ИПАРД агенције. Након административне контроле и контроле на лицу места, биће склопљени уговори са подносиоцима пројеката одабраних за финансирање.

Све горе наведене одредбе су подложне акредитацији. Завршне одредбе ће бити утврђене процедурама Управе за аграрна плаћања.

Подносиоци пријава за подстицаје по основу мера у оквиру ИПАРД II програма су у обавези да ИПАРД агенцији доставе своје пријаве и бизнис планове заједно са другим траженим документима.

8.3.14. Географски обим мере

Мера се примењује на области дефинисане у одељку 2.1 програма.

8.4. АГРО-ЕКОЛОШКО-КЛИМАТСКЕ МЕРЕ И МЕРА ОРГАНСКЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Овај одељак ће детаљно бити разрађен у каснијој фази, а пре почетка спровођења мере за органску производњу (ОП).

8.4.1. Правни основ

- Члан 2 (1) ИПА Уредбе (ЕУ) Бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније
- Члан 22 (1) (4) Секторског споразума
- Прилог 4 Секторског споразума

8.4.2. Образложење

Развој органске пољопривреде у Србији је до сада текао релативно споро, али свакако постоји потенцијал за брзо напредовање уз одговарајућу подршку и подстицаје. Инвестиције у органску производњу могле би да допринесу повећању површина под органском производњом за 25% у односу на тренутно стање. Србија има земљиште и климатске услове повољне за органску производњу тако да у погледу органских производа постоје значајне могућности за развој како домаћег, тако и извозног тржишта.

Плаћања за конверзију ка органској производњи посебно су значајна у смислу помоћи пољопривредним произвођачима за улазак на тржиште органских производа. Неопходно је компензаторно плаћање за изгубљене приходе и додатне трошкове повезане са преласком на методе органске производње и одржавање пракси и метода органске пољопривреде.

Предност органске производње огледа се у чињеници да поспешује стварање прихода на мањим пољопривредним газдинствима, што је од посебног значаја за пољопривредни сектор Србије. Велики део пољопривредне производње се одвија на традиционалан начин, на малим газдинствима, без употребе савремене механизације или великих количина пестицида и минералних ђубрива. Таква пољопривредна газдинства је врло лако превести на систем органске производње.

Органска производња доприноси смањењу загађења животне средине, чува биолошку разноврсност, и унапређује управљање водом и земљиштем. Штавише, не оптерећује земљу хемијским пестицидима, минералним ђубривима, генетски модификованим организмима и производима који садрже или који су настали од генетски модификованих организама. Она смањује емисију гасова са ефектом стаклене баште и амонијака, што доприноси бољем квалитету ваздуха и ублажавању климатских промена. Позитиван утицај пољопривредне производње на окружење и све већа потреба и заинтересованост тржишта за органске производе, су добри разлози да се обезбеди финансијска подршка за активности

ове врсте. Пилот пројекти ће у будућности можда бити проширени на већу пољопривредну територију.

8.4.3. Општи циљеви

- Допринос одрживом управљању ресурсима и прилагођавању климатским променама, као и њиховом ублажавању, применом метода пољопривредне производње које су у складу са заштитом и унапређењем животне средине, и које иду изван релевантних обавезних стандарда ЕУ;
- Допринос припреми Србије за спровођење агро-еколошко-климатске мере обухваћене програмом руралног развоја након приступања.

8.4.4. Специфични циљеви

- Подршка за увођење и одржавање метода органске пољопривредне производње;
- Ублажавање и прилагођавање климатским променама;
- Повећање пољопривредног земљишта и броја пољопривредних газдинстава којима се управља у складу са Законом о органској производњи и одговарајућим прописима;
- Повећање конкурентности органске пољопривредне производње;
- Повећање извоза органских производа на инострана тржишта.

8.4.5. Дисеминација резултата

Редовне обуке и активности по питању подизања свести путем националне саветодавне службе користиће се у циљу ширења најбољих пракси, резултата и искустава стечених током спровођења мере.

8.4.6. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерама

Мера је повезана са мером „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава”, као и са мером „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”.

Критеријуми селекције за меру „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава” дају приоритет инвестирању у пројекте сертифицираних органских произвођача, што доприноси спровођењу агро-еколошке мере.

Побољшани услови прераде и маркетинга представљају покретачку снагу за побољшање примарне производње специфичних производа са додатом вредношћу. Ово би могло да води ка побољшању квалитета и безбедности сировина које су потребне прерађивачкој индустрији и које би могле да утичу на

повећање извозног потенцијала. На тај начин ће се остварити рационална и ефикасна прерада, као резултат обостране синергије.

Разграничење обезбеђује чињеница да је органска производња сертифициван процес праћен одговарајућом доказном документацијом.

Националне мере по основу НППР (2015-2020) подржаће мала газдинства било у смислу унапређења конкурентности пољопривредне производње или ради диверзификације на непољопривредне активности (разграничење, Поглавље 10). Такође, нека од њих треба охрабрити да пређу ниво одрживости. ИПАРД мера ће подржати само органске произвођаче који су укључени у биљну производњу (гајење житарица, уљарица, поврћа, воћа или грожђа и ароматичног/лековитог биља), док ће органска производња животиња као и животињски и биљни генетички ресурси бити предмет подршке у НППР.

8.4.7. Корисници

Корисници су:

- Активна регистрована пољопривредна газдинства – физичка лица (укључујући предузетнике);
- Правна лица, која у структури власништва имају мање од 25% јавног капитала или гласачких права јавних органа, и која су регистрована у националном Регистру пољопривредних газдинстава у складу са Законом о пољопривреди и руралном развоју.

8.4.8. Врсте активности

Предложена агро-еколошка мера ће бити усредсређена на спровођење органске производње.

Основни циљ изабране шеме јесте стицање искуства у спровођењу и увођење методологија и пракси ЕУ у овај сектор. Истовремено, њен избор треба да допринесе решавању главних агро-еколошких проблема који су идентификовани у Србији. Мера за органску пољопривредну производњу се већ спроводи у Србији последњих десет година и у том смислу постоји добра основа, као и механизам подршке за даљи развој у складу са шемом подршке ЕУ.

Примери врста активности

Активности ће се усредсредити само на подршку конверзији ка органској производњи и/или њеном одржавању.

8.4.9. Општи критеријуми прихватљивости за све врсте активности

8.4.9.1. Полазна основа

Корисник треба да поштује обавезне минималне стандарде на начин предвиђен националним законодавством који се односи на специфичну агро-еколошку (АЕ)

шему. Обавезни стандарди представљају национална правила која се посебно баве релевантним *GAEC* стандардима (добри пољопривредни и еколошки услови) који се односе на земљиште, воде, управљање пределима, одговарајуће минималне захтеве за коришћење ђубрива и производа за заштиту биљака.

8.4.9.2. Одговарајуће знање

Сви корисници морају да прођу обуку у вези са обавезама које преузимају. Корисник је дужан да похађа сертификовану обуку на тему органске пољопривредне производње у трајању од најмање 10 дана.

8.4.9.3. Прихватљива величина пољопривредног земљишта/ стада

Минимална површина ратарске и повртарске производње износи најмање 0,2 хектара, а за гајење воћа и грожђа најмање 0,3 хектара. Не постоје ограничења за органску производњу у заштићеним просторима (попут стакленика/пластеника).

8.4.10. Обавезе

Шема 1: Шема органске пољопривредне производње

Образложење	Органска производња побољшава природну равнотежу биљних хранљивих материја коришћењем плодореда и интегрисањем биљне и сточарске производње. Због слабог коришћења минералних ђубрива и пестицида, органска производња побољшава квалитет земљишта и воде, игра позитивну улогу у очувању билошке разноврсности и доприноси одрживом управљању земљиштем, воћем, поврћем и виноградима. Спровођење пилот шеме за ОП допринеће развоју органске производње у Србији, која је тренутно на ниском нивоу.
Еколошки циљеви	• Смањити употребу минералних ђубрива и пестицида на пољопривредном земљишту; • Допринети одрживом управљању земљиштем; • Повећати површину пољопривредног земљишта и број пољопривредних газдинстава којима се управља према стандардима органске производње.
Оквир пилот пројекта	Подршка ће бити обезбеђена за гајење поврћа, воћа или грожђа, и ратарских култура које су сертификоване као органске или су у процесу конверзије.
Специфични захтеви прихватљивости	Корисници морају имати минималну површину за гајење ратарских култура и поврћа од најмање 0,2 хектара, а за гајење воћа и грожђа најмање 0,3 хектара, док за органску производњу у заштићеном простору (стакленици/ пластеници) не постоје ограничења.
Обавезни минимални стандарди	– Закон о органској производњи (СГ РС, бр. 30/10) (захтеви за пољопривреднике који се баве органском производњом према Закону о органској производњи биће касније наведени); – Правилник о контроли и сертификацији органске производње и методама органске производње (СГ РС, бр. 48/11 и 40/12).
Захтеви управљања	– Похађати најмање 10 дана обуке на тему органске производње; – Управљати земљиштем у складу са националним законодавством које уређује област органске производње; – Поседовање уговора о контроли и сертификацији органске производње са овлашћеним контролним телом у складу са Законом о органској производњи за одоварајућу област рада.
Стопе плаћања	Процењене стопе плаћања биће израчунате пре акредитације мере.
Показатељи:	Полазна основа (2013) – 1.014 ha је укључено у подршку по основу ове мере; – 109 произвођача који користе подстицај за биљну органску производњу. Циљ – 7.500 ha је укључено у подршку по основу мере; – 500 произвођача који користе подстицај за биљну органску производњу.

8.4.11. Прихватљиви трошкови

Подршка ће бити обезбеђена за гајење житарица, уљарица, поврћа, воћа или грожђа, ароматичног/лековитог и крмног биља, органски сертифициваног или које је у процесу конверзије.

Стопе плаћања ће бити израчунате у процесу акредитације мере.

ИПАРД агенција ће вршити унакрсне контроле како би осигурала поштовање граница помоћи у случају комбиновања агро-еколошких плаћања и активности на истом земљишту.

8.4.12. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Интензитет помоћи (јавне помоћи) биће на нивоу од 100% од укупних прихватљивих трошкова. Стопа доприноса ЕУ ће износити 85% од јавних трошкова, а преосталих 15% ће бити обезбеђено из националног буџета.

8.4.13. Бѹдет 2014-2020 за меру „Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње”

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Приватно учешће	
		Укупно		Уешће ЕУ		Национално учешће			
	ЕУР	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%
	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6=5/3	7	8=7/3	9	10=9/2
2014	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2016	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2017	2.573.529	2.573.529	100	2.187.500	85	386.029	15	-	-
2018	2.573.529	2.573.529	100	2.187.500	85	386.029	15	-	-
2019	2.573.529	2.573.529	100	2.187.500	85	386.029	15	-	-
2020	2.573.529	2.573.529	100	2.187.500	85	386.029	15	-	-
УКУПНО	10.294.118	10.294.118		8.750.000		1.544.118		-	-

8.4.14. Индикатори и циљеви

Назив индикатора	Циљна вредност
Број уговора	1.029
Пољопривредно земљиште (ha) које је обухваћено еколошким уговорима	10.294
Број подржаних врста активности	1
Укупна површина према врсти активности (органиска производња)	10.294
Број подржаних газдинстава која се баве органиском производњом	1.029

8.4.15. Географски обим

Мера се примењује на подручја дефинисана у поглављу 2.1. програма.

8.5. СПРОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНИХ СТРАТЕГИЈА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА –LEADER ПРИСТУП

8.5.1. Правни основ

- Члан 2 (1) ИПА Уредбе (ЕУ) бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније
- Члан 22 (1) (5) Секторског споразума
- Прилог 4 Секторског споразума

8.5.2. Образложење

Рурална подручја Србије карактеришу биолошка разноликост и разноликост пејзажа, богато културно наслеђе и природни ресурси. С друге стране, ова подручја су суочена са последицама депопулације, што је основни разлог њиховог недовољног развоја, недостатка основних услова, и растућег сиромаштва. Већа атрактивност руралних подручја као места за живот је блиско повезана са побољшањем физичке инфраструктуре, бољим приступом социјалним службама, и побољшањем социјалних структура, као и подршком за развој предузетништва.

Недостатак поштовања специфичних потреба села и њиховог становништва, непостојање систематичног приступа, као и недовољно координисане активности различитих интересних група, представља озбиљну претњу даљем погоршању јаза у погледу разлика у односу на урбана подручја.

LEADER концепт обухвата истовремено дејство територијалног приступа, приступа „одоздо према горе”, јавно - приватних партнерстава, интегрисаног вишесекторског приступа, иновације, сарадње и умрежавања. Осмишљен је и развијен као инструмент руралног развоја у ЕУ који је значајно допринео јачању друштвеног капитала, стварању могућности додатног запошљавања, и диверзификацији економских активности у руралним подручјима, као и побољшању и одржавању конкурентности и подстицању иновативног начина решавања старих и нових руралних проблема.

Увођење мере за спровођење локалних стратегија руралног развоја по *LEADER* принципу и пратеће припремне активности су начин за активирање и спровођење руралног развоја у локалним руралним заједницама. Мера директно доприноси јачању социјалног капитала, промовисању бољег локалног управљања, унапређењу инфраструктуре, диверзификацији руралних активности, развоју услужног сектора у локалним заједницама као и неговању културног наслеђа.

Последњих година су на локалном нивоу спроведене пилот иницијативе, са партнерствима сличним локалним акционим групама (ЛАГ), која обезбеђују ефикасно спровођење мера руралног развоја. Партнерства ЛАГ типа основана су у Србији кроз различите пројектне иницијативе намењене јачању руралног друштвеног капитала и дефинисању приоритета локалних партнерстава, као и

јачању капацитета кроз обуку за припрему предлога пројеката, финансијско планирање и управљање пројектним циклусом.

У периоду од 2011. до 2013. године кроз пројекат техничке помоћи ЕУ, 605 учесника је регистровано меморандумима о разумевању, који су представљали Партнерства за територијални рурални развој. Током процеса формирања и јачања партнерстава, пројекат је подржао оснивање 24 партнерства. Симулацијом процеса ИПАРД евалуације, од 24, 21 локална стратегија руралног развоја (ЛСРР) је испунила критеријуме ИПАРД *LEADER* мере, што чини 8% популације и око 15% територије Републике Србије. Ови резултати постигнути су применом постепеног приступа, кроз усмеравање, прилагођене обуке, менторство, студије случаја, теренске посете и другу неопходну подршку, засновану на најбољим праксама у ЕУ, тамо где је то могуће и применљиво, прилагођено специфичностима Србије. Истовремено, пројекат је на националном нивоу успоставио принципе и координацију за спровођење *LEADER* приступа у Србији.

Ова успешна пракса биће настављена и у ИПАРД II програму. Први корак ће се односити на одабир ЛАГ-ова, а у другом кораку ће бити подржане активности/ пројекти ових група.

8.5.3. Општи циљеви

Општи циљеви су развој цивилног друштва и јачање социјалног дијалога унутар руралног становништва, подршка добром управљању, подстицање запошљавања и развој људског капитала, што, све заједно, уз спровођење мере кроз локална партнерства, доприноси одрживом развоју руралних подручја.

8.5.3.1. Специфични циљеви

Мера треба да допринесе промовисању руралног развоја кроз локалне иницијативе и партнерства, јачању капацитета руралног становништва и чланова основаних партнерстава, кроз обуке и едукацију, да развије, организује и води партнерство, да припреми и спроведе ЛСРР кроз локалне пројекте и да подстакне рурална подручја на умрежавање и међутериторијалну сарадњу.

LEADER приступ у Србији биће подржан следећим мерама:

- Мера “Техничке помоћи” – за потенцијалне ЛАГ-ове. Активност у оквиру мере Техничке помоћи „СТИЦАЊЕ ВЕШТИНА И АНИМИРАЊЕ РУРАЛНОГ СТАНОВНИШТВА” користиће се за изградњу капацитета потенцијалних ЛАГ-ова.

- Мера „Спровођење стратегија локалног развоја – *LEADER* приступ” – за одабране ЛАГ-ове која укључује следеће активности:

Активност 1: „СТИЦАЊЕ ВЕШТИНА, АНИМИРАЊЕ СТАНОВНИШТВА НА ЛАГ ТЕРИТОРИЈИ”, за изградњу капацитета и анимацију чланова и руралног становништва одабраних ЛАГ-ова.

Активност 2: „Текући трошкови и мали пројекти”, за вођење одабраних ЛАГ-ова и спровођење малих пројеката ЛАГ-а.

Активност 3: „Пројекти сарадње”, за међутериторијалне пројекте. Ова активност ће се увести у последњој фази имплементације. Управљачко тело ће накнадно развити одговарајућу процедуру за пријављивање за ову активност, и описати је у оквиру програма.

- Мере у ИПАРД II програмском документу за реализацију приоритетних пројеката наведених у ЛСРР.

8.5.4. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерама

ИПАРД *LEADER* мера се неће спроводити паралелно са НППР. Мера ће се спроводити у оквиру НППР до почетка њеног спровођења у оквиру ИПАРД програма, како би се избегло двоструко финансирање.

8.5.5. Корисници

Корисници по питању свих активности су одабрани ЛАГ-ови.

8.5.6. Општи критеријуми прихватљивости

Критеријуми прихватљивости за одабир ЛАГ-ова

ИПАРД агенција ће критеријуме прихватљивости на основу пријава ЛАГ-ова које је одабрало Управљачко тело проверавати на следећи начин:

- ЛАГ је удружење регистровано у Агенцији за привредне регистре Републике Србије;
- Изабрани ЛАГ обухвата уједначену, добро дефинисану, географски континуирану руралну територију, са више од 10.000 и мање од 150.000 становника, укључујући насеља са популацијом мањом од 25.000;
- На нивоу доношења одлука, економски и социјални партнери, као и други представници цивилног друштва, попут пољопривредника, сеоских жена, младих и њихових удружења, морају чинити више од 50% партнерства. Штавише, представници локалних власти треба да чине минимум 20%. Међутим, јавни органи, као што је дефинисано националним прописима, или свака интересна група, треба да има мање од 50% гласачких права;
- Чланови и председавајући управљачке структуре ЛАГ-а морају бити становници и/или регистровани огранак у оквиру територије ЛАГ-а;
- ЛАГ мора да предложи свеобухватну Локалну стратегију руралног развоја засновану на акту за *LEADER* меру, који ће развити Управљачко тело. Одредбе о минималним елементима које ЛСРР треба да укључи биће објашњене у каснијој фази ИПАРД II програма.

8.5.7. Прихватљиве активности и прихватљиви трошкови

Мера „Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ“ – за одабране ЛАГ-ове ће обухватати прихватљиве трошкове за следеће активности:

8.5.7.1. Прихватљиве активности за активност 1 - „Стицање вештина, анимирање становништва ЛАГ територија” за изградњу капацитета и анимацију одабраних ЛАГ-ова:

- а) Анимација, подизање свести и промотивне активности, догађаји (нпр. семинари, радионице, састанци, итд.);
- б) Обука и едукација за особље и чланове ЛАГ-а (нпр. припрема бизнис планова, припрема пројектних пријава, рачуноводство, итд.); студије, анализе територије и друге анализе, као и прикупљање података неопходних за спровођење локалних стратегија руралног развоја;
- в) Публицитет који подржава процес припреме локалних стратегија руралног развоја и израду промотивног материјала за заинтересоване стране у оквиру предложене територије ЛАГ-а;
- г) Обуке за особље и чланове ЛАГ-а укључених у оснивање локалне акционе групе и спровођење локалне стратегије руралног развоја и/или у припрему бизнис планова, пријава за пројекте, итд.;
- д) Учешће чланова ЛАГ-а на семинарима, радионицама, састанцима, студијским посетама, укључујући догађаје националне и европске мреже за РР;
- ђ) Планирање, надзор, праћење, и ревизија локалне стратегије руралног развоја (ЛСРР) за територију ЛАГ-а са којим је закључен уговор;
- е) Студије које подржавају спровођење ЛСРР за подручје ЛАГ-а са којим је закључен уговор;
- ж) Информативне и промотивне активности за подршку у спровођењу ЛСРР, у циљу подстицања сарадње и умрежавања руралних актера у оквиру територије ЛАГ-а са којим је закључен уговор, и како би се повећало учешће осетљивих друштвених група (жена, младих, старијих особа, мањина, особа са инвалидитетом и других) у спровођењу ЛСРР.

Примери прихватљивих трошкова:

- Експертске услуге;
- Превод и тумачење;
- Путни трошкови, укључујући смештај и дневнице;
- Активности анимације (нпр. обуке, учешће на семинарима, радионице, сајмови, претплате и набавке публикација, друге подстицајне активности, итд.);
- Закуп простора и опреме за догађаје, и угоститељске услуге.

8.5.7.2. Прихватљиве активности за активност 2 - „Текући трошкови и мали пројекти” за вођење одабраних ЛАГ-ова и спровођење малих пројеката:

- а) Трошкови вођења канцеларије (закуп канцеларије и режијски трошкови) у оквиру територије ЛАГ-а са којим је закључен уговор и плате запослених у ЛАГ-у;
- б) Обука и изградња капацитета за особље ЛАГ-а са којим је закључен уговор у циљу побољшања капацитета за спровођење ЛСРР;
- в) Мали пројекти које спроводе ЛАГ-ови (у вредности од 1.000 - 5.000 евра за подршку културних догађаја, промовисање локалних производа, обнову или изградњу културног и природног наслеђа, инвестирање у културна добра, малу туристичку инфраструктуру, итд.).

Примери прихватљивих трошкова:

- Плате (кофинансирање) за менаџера ЛАГ-а и/или друге запослене у ЛАГ-у;
- Закуп канцеларије и режијски трошкови;
- Канцеларијски материјал (писаћи прибор итд.);
- Куповина опреме, укључујући ИТ опрему, намештај;
- Трошкови комуникације;
- Трошкови обуке;
- Услуге (ИТ стручњаци, рачуновође, итд.)
- Мали пројекти спроведени од стране ЛАГ-ова. Одабир и управљање малим пројектима биће објашњени у локалним стратегијама руралног развоја (ЛСРР), а предложене активности ће бити у складу са ЛСРР. Активности мале вредности: 1.000 – 5.000 евра треба да подрже, нпр. културне догађаје, промовисање локалних производа, обнову или изградњу културног и природног наслеђа, инвестирање у културна добра, итд.

8.5.7.3. Прихватљиве активности за активност 3 – „Пројекти сарадње за међутериторијалне или међудржавне пројекте”

- а) Обука и изградња капацитета за особље ЛАГ-а са којим је закључен уговор у циљу успостављања анимације и евалуације пројеката сарадње;
- б) Заједничке акције и удружене активности у сарадњи са националним партнерима.

Примери прихватљивих трошкова:

- Плате подржане од стране ЛАГ-а и/или њених локалних партнера;
- Путни трошкови за особље ЛАГ-а и њихових локалних партнера;

- Трошкови комуникације;
- Трошкови обуке;
- Услуге (ИТ стручњаци, рачуновође, итд.);
- Мали пројекти у вези са заједничким акцијама спроведеним од стране ЛАГ-а: активности мале вредности (1.000 – 5.000 евра) за заједничке културне догађаје, заједничку промоцију локалних производа, инвестирање у културна или туристичка добра.

8.5.7.4. Неприхватљиви трошкови

- Порези, јавне таксе/ накнаде/ обавезе;
- Парнични трошкови (закон);
- Трошкови финансирања;
- Трошкови осигурања (инвестиције);
- Накнаде за лиценце;
- Трошкови за фискалне савете и адвокате;
- Трошкови (финансијског) лизинга;
- Трошкови инвестирања који не представљају стварно стање;
- Трошкови који проистичу из времена пре потписивања уговора са ИПАРД агенцијом (пријава).

8.5.8. Критеријуми селекције

8.5.8.1. Критеријуми селекције за оцењивање Локалних стратегија руралног развоја ЛАГ-ова и биће засновани на:

- Територијалном приступу и кохерентности ЛСРР са територијом коју покрива;
- Квалитету ЛСРР, заснованом на анализи развојних потреба и потенцијала територије ЛАГ-а, и његовом усклађеношћу са садржајем и циљевима дефинисаним у ИПАРД II програму;
- Капацитету ЛАГ-а за спровођење ЛСРР;
- Квалитету партнерства;
- Орган управљања ЛАГ-а мора да осигура старосну разноликост и полну равноправност;
- Орган управљања ЛАГ-а мора бити репрезентативан, у погледу старосне разноликости и полне равноправности, са најмање 30% учешћа жена;
- Пројекте подржане из других извора (искључујући ИПАРД програм) треба посматрати као додатну вредност, међутим, двоструко финансирање се мора избећи писаном изјавом од стране ЛАГ-а.

8.5.8.2. Минимална садржина ЛСРР

- Дефиниција подручја и становништва које је обухваћено стратегијом;
- Опис тренутне ситуације: анализа развојних потреба и потенцијала подручја, укључујући *SWOT* анализу;
- Опис ЛСРР и њених циљева. Стратегија треба да буде усклађена са ИПАРД програмом;
- Опис процеса укључивања заједнице у развоју стратегије;
- Опис партнерстава ЛАГ-а и интерних правила за доношење одлука;
- Опис радњи које показују како ће циљеви довести до очекиваних активности и врсте подржаних пројеката (процес дефинисања мера и активности ЛСРР);
- Опис пројеката сарадње које ЛАГ намерава да прати (субјекти сарадње, циљани региони/земље) и опис начина на који ће ова сарадња имати позитивне ефекте на локалну стратегију руралног развоја и локалне актере;
- Финансијски план стратегије, укључујући трошкове за стицање вештина и анимацију, текуће трошкове и мале пројекте;
- Опис поступка који се односи на предлоге локалних пројеката.

Детаљни критеријуми за евалуацију биће дати у акту о спровођењу мере, који сачињава УТ.

Након што Евалуациона комисија изврши селекцију и рангира ЛАГ-ове, ИПАРД агенција ће закључити уговоре са ЛАГ-овима који остваре минимум бодова дефинисаних актом о спровођењу мере који сачињава УТ.

8.5.9. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Подршка је обезбеђена из ЕУ и националног буџета и изражава се као удео јавне подршке у прихватљивим трошковима у износу до 100%, где стопа доприноса ЕУ износи 90%, а удео Републике Србије 10%.

Највећи могући годишњи износ јавне подршке за специфичне активности и врсте трошкова биће дефинисани актом о спровођењу мере. Прихватљиви трошкови и повезани трошкови/издаци биће детаљније разрађени актом о спровођењу мере и конкурсом.

8.5.10. Индикатори и циљеви

Назив индикатора	Циљна вредност
Број ЛАГ-ова у руралним подручјима	30
Становништво које је обухваћено ЛАГ-овима	2.550.000
Број новостворених радних места (брuto)	60

Број предложених пројеката	50
Број малих пројеката	700

8.5.11. Административна процедура

Процедура за селекцију ЛАГ-ова и одобравање стратегија

Поступак наведен у наставку описује процедуру за селекцију ЛАГ-ова коју ће вршити Управљачко тело.

- ЛАГ-ови ће бити изабрани на основу отворене тендерске процедуре за сва рурална подручја, коју ће расписати ИПАРД агенција.
- Користиће се посебни критеријуми да би се обезбедио: а) приступ заснован на територијалном развоју, б) квалитет и усклађеност предложених локалних стратегија руралног развоја са циљевима ИПАРД програма и в) способност ЛАГ-а да управља спровођењем предложеног ЛСРР.
- Примењен поступак селекције засниваће се на систему рангирања на основу критеријума за селекцију, а не на основу времена пристизања захтева. Систем критеријума за рангирање биће развијен (у оквиру акта о спровођењу мере) од стране Управљачког тела, као део упутства за меру *LEADER* приступ.
- На основу поднетих пријава и њихове евалуације применом сета критеријума за селекцију, прелиминарну селекцију ЛАГ-ова извршиће Одбор за евалуацију којег чине представници МПЗЖС/Управљачког тела и других релевантних руралних актера и непрофитних организација које се баве руралним развојем. Одбор за евалуацију предаје прелиминарну листу одабраних ЛАГ-ова ИПАРД агенцији на даљу селекцију/одобравање. Улога ИПАРД агенције је ограничена на проверу прихватљивости у оквиру процедура за одобрење.
- Коначну селекцију извршиће Одбор за селекцију чије чланове именује Министар МПЗЖС. Приликом процеса доношења одлука о пријавама које му је доставила ИПАРД агенција, Одбор за селекцију поштује правила поступка дефинисана актом о спровођењу мере. Уколико је његова одлука у супротности са евалуационим извештајем Одбора за евалуацију, треба је образложити као неусклађену са критеријумима прихватљивости. Министар МПЗЖС доставља писаним путем подносиоцима пријаве званично обавештење о одобрењу или одбијању њихове пријаве за статус ЛАГ.
- Одбијање пријаве и захтева за допуну / објашњење/ исправку поднете пријаве издате од стране ИПАРД агенције могуће је у случају да су поднете након рока, уколико не испуњавају основне критеријуме прихватљивости или нису поднете у складу са одредбама акта о спровођењу мере сачињеног од стране УТ, или ако су непотпуне и потребно их је допунити или исправити, итд.

Уговорна процедура

- ИПАРД агенција ће потписати уговоре који даље обухватају пројекте у складу са Активностима 1 и 2 и спровођење специфичних пројеката сарадње са одабраним ЛАГ-овима, као и успостављање система за регистрацију одабраних/одобрених ЛАГ-ова.
- Закључени уговор са ЛАГ-овима успоставља основу за надокнаду прихватљивих трошкова.

Поступак уговарања вршиће ИПАРД агенција и он укључује административну контролу, контролу на терену и закључивање уговора о додели ИПАРД средстава за кофинансирање ЛАГ-ова (у даљем тексту Уговор), заснованог на приложеном Годишњем акционом плану који је одобрила ИПАРД агенција.

- Уговор за финансирање текућих трошкова ЛАГ-ова, трошкова изградње капацитета и малих пројеката, ИПАРД агенција закључује са одабраним ЛАГ-овима који су приложили Годишњи акциони план и који је ИПАРД агенција одобрила на период од годину дана, чиме се регулишу заједничка права и обавезе.
- Захтев за исплату - Средства из ИПАРД програма исплаћују се уговореном ЛАГ-у на основу захтева за исплату који ће ЛАГ достављати ИПАРД агенцији на кварталном нивоу. Сви трошкови настали од стране уговореног ЛАГ-а и наведени на фактурама или изјавама о трошковима предатим као део захтева за исплату, морају бити исплаћени у пуном износу од стране уговореног ЛАГ-а пре него што се поднесу као део захтева за исплату. Уговореном ЛАГ-у се не могу исплатити донације у износу већем од износа наведеног у ИПАРД уговору, или Прилогу ИПАРД уговора. Након административне контроле и контроле захтева за исплату на терену, директор ИПАРД агенције доноси одлуку о исплати, или о одбијању исплате, или обавештење о одбијању исплате.
- Административну контролу и контролу захтева за исплату на терену врши ИПАРД агенција. Такође, надлежно Министарство, Канцеларија за ревизију система управљања средствима ЕУ, овлашћени и легитимни национални органи за супервизију, као и легитимне власти ЕУ имају право да провере усклађеност са прописима (ревизија усклађености).
- Извештавање уговорених ЛАГ-ова - Уговорени ЛАГ-ови су у обавези да Управљачком телу за сваку годину рада поднесу два извештаја о раду (у даљем тексту Извештаји). Управљачко тело, на основу достављених извештаја уговорених ЛАГ-ова, припрема годишњи преглед, који се објављује на званичној интернет страници Управљачког тела.
- У случају да приоритетни пројекти предложени од стране ЛАГ-ова одговарају прихватљивим активностима појединих мера у оквиру ИПАРД програма, примењиваће се исти услови који се у оквиру ИПАРД програма примењују за дату меру. У погледу локалних пројеката у оквиру ИПАРД

мера, ЛАГ издаје писмо препоруке којим потврђује да је пројекат у складу са ЛСРР.

8.5.12. Географски обим мере

LEADER приступ ће се спроводити у руралним подручјима на начин дефинисан у програмском поглављу 3.1.

8.5.13. Друге информације карактеристичне за меру

Не постоје.

8.5.14. Буџет 2014-2020 за меру „Спровођење локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ”

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Приватно учешће		
		Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће				
		ЕУР	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%
		2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6=5/3	7	8=7/3	9	10=9/2
2014	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2015	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2016	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2017	555.556	555.556	100	500.000	90	55.556	10	-	-	
2018	1.111.111	1.111.111	100	1.000.000	90	111.111	10	-	-	
2019	2.111.111	2.111.111	100	1.900.000	90	211.111	10	-	-	
2020	2.055.556	2.055.556	100	1.850.000	90	205.556	10	-	-	
УКУПНО	5.833.333	5.833.333		5.250.000		583.333		-		

8.6. ДИВЕРЗИФИКАЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА И РАЗВОЈ ПОСЛОВАЊА

8.6.1. Правни основ

- Члан 2 (1) ИПА Уредбе (ЕУ) Бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније
- Члан 22 (1) (7) Секторског споразума
- Прилог 4 Секторског споразума

8.6.2. Образложење

Доминантан део руралне радне снаге у Србији, око 45% запосленог руралног становништва, ради у пољопривреди. Високо учешће пољопривредног становништва у руралној популацији, сврстава Србију међу „претежно аграрне” европске земље. Поред пољопривреде, рурална радна снага је ангажована у прерађивачкој индустрији (преко 16%), трговини на велико и мало (10,2%), грађевинарству (5,8%) и саобраћају (4%). Области са преко 3% учешћа у запошљавању руралног становништва су јавна управа, образовање, здравство и социјални рад. Главни разлог за мали број радних места у овим областима и њихову малу заступљеност у укупној запослености, јесте недовољна развијеност сектора јавних услуга у руралним подручјима. Садашња структура запослености у руралним подручјима је резултат недовољно диверзификоване економске структуре, која је високо зависна од примарног сектора и експлоатације природних ресурса.

Интервенције у оквиру ове мере теже побољшању могућности за запошљавање у руралним подручјима. Оне су усмерене на главне проблеме руралних подручја, који су анализом идентификовани, и дефинисани на следећи начин:

- Недостатак могућности за запошљавање;
- Висока зависност од пољопривреде;
- Опадање квалитета и доступности основних услуга и инфраструктуре.

Ови проблеми резултирају смањењем атрактивности руралних подручја као места за рад и живот, и повећањем разлика између урбаних и руралних подручја. Падом квалитета живота и могућности запошљавања, рурална подручја се суочавају са демографским падом и смањењем запошљавања.

Доступност ИПАРД фондова, јачење социјалног капитала и тржишних веза, требало би да ојачају руралне заједнице и допринесу њиховом одрживом развоју у будућности.

Анализе руралног туризма показују да он доприноси руралној економији и има велики потенцијал за даљи развој (Поглавље 3.4.). Фокус диверзификације у оквиру ИПАРД II програма ће бити рурални туризам због постојања дуге традиције подршке кроз националне шеме, као и због великог потенцијала и потребе за даљим развојем тог сектора. Штавише, рурална подручја у Србији карактеришу разноврсност пејзажа и биолошка разноврсност, богато културно наслеђе и природни ресурси. Диверзификација руралне економије кроз виши ниво услуга и активности у руралном туризму ће смањити зависност прихода од пољопривреде и обезбедити услове за стабилан додатни приход. Ова врста подршке ће допринети мањој економској и социјалној угрожености руралних подручја. Са друге стране, активности у руралном туризму проширују обим додатних услуга доступних руралном становништву, као и услуга и производа који се заснивају на традиционалном знању, технологији, природним ресурсима и културном наслеђу.

8.6.3. Општи циљеви

- Повећање степена диверзификације и развоја економских активности у руралним подручјима кроз развој пословних активности, уз могућност стварања нових радних места, и директно увећање прихода газдинства и домаћинства;
- Побољшање квалитета живота у руралним подручјима и, сходно томе, смањење депопулације руралних подручја.

8.6.3.1. Специфични циљеви

- Инвестициона подршка за развој туристичких објеката и услуга за пољопривредне произвођаче и друге привредне субјекте у руралним подручјима, а стога, и проширење економских активности у земљи у области руралног туризма;
- Подршка развоју туристичких и рекреативних активности, нарочито за породични и дечји туризам.

8.6.4. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерама

Спровођење ове мере је у блиској вези са *LEADER* приступом. У овом случају, локална популација и њене локалне структуре морају бити од почетка укључене у израду локалне стратегије руралног развоја која идентификује активности прихватљиве за сваки специфичан регион.

Мера је повезана са мером: „Спровођење локалних стратегија руралног развоја-*LEADER* приступ”.

Мера ће употпунити подршку у оквиру националног програма за заштиту локалног наслеђа (нпр. заната и традиционалних производа), као и за продајна места традиционалних производа.

8.6.5. Корисници

Корисници ове мере су:

- Физичка лица регистрована као пољопривредни произвођачи у руралним подручјима или чланови пољопривредног газдинства која диверзификују своје активности, било да су пољопривредне или непољопривредне;
- Микро и мала приватна правна лица, као што је дефинисано у Закону о рачуноводству (*Службени гласник РС, бр. 62/2013* и његове накнадне измене), која су основана, или раде у руралним подручјима. Национална дефиниција микро и малих правних лица је приказана у Прилогу 6. Правна лица, истог распона, основана изван руралних подручја такође су прихватљива за подршку ако се подржане инвестиције/активности налазе у руралним подручјима.

8.6.6. Општи критеријуми прихватљивости

1. На крају реализације, инвестиција мора бити у складу са релевантним националним стандардима и захтевима, као што је наведено у Прилогу 3;
2. Корисник мора бити регистрован у складу са одредбама Закона о туризму (*Службени гласник РС, бр. 36/2009, 88/2010, 99/2011* и његове накнадне измене) на крају реализације инвестиције, а пре коначне исплате;
3. Подносилац пријаве мора да докаже економску одрживост предузећа кроз бизнис план на крају инвестиционог периода. Бизнис план треба да буде усклађен са обрасцем који је припремила ИПАРД агенција. За инвестиције које прелазе 50.000 евра као што је дефинисано ИПАРД имплементационом регулативом, потребан је комплетан бизнис план, док је за мање инвестиције, испод 50.000 ЕУР, потребан бизнис план у поједностављеном облику. Критеријуми које ће ИПАРД агенција користити за процену будуће економске одрживости газдинства су приказани у Прилогу 2.
4. Подносилац пријаве мора да докаже да нема неизмирених обавеза у тренутку подношења пријаве/захтева за исплату. Подносилац доставља потписану изјаву да не постоји пријава за исту инвестицију из другог јавног фонда или шеме за субвенционисање;
5. Корисник је обавезан да, пет година након коначне исплате од стране ИПАРД агенције, наменски користи инвестицију без измена, које значајно утичу на њену природу или на услове спровођења исте, или на давање неоправдане предности предузећу или јавном органу, и/или резултирају променом природе власништва над компонентом инфраструктуре, или прекидом или измештањем једне производне активности која је кофинансирана.

8.6.7. Специфични критеријуми прихватљивости

- Максималан број лежајева је ограничен на 30 лежајава по регистрованом кориснику.

8.6.8. Прихватљиви трошкови

Следећи трошкови ће бити прихватљиви:

1. Изградња и унапређење непокретне имовине;
2. Куповина нове опреме и намештаја, укључујући и специјалну опрему и намештај за особе са инвалидитетом и децу;
3. Куповина нових машина и опреме за одржавање туристичког места и пејзажа, за туристичке и гастрономске сврхе, укључујући и ИТ хардвер и софтвер до њихове тржишне вредности;
4. Инвестиције у спољашње и унутрашње просторе као што су игралишта и одговарајућа опрема;
5. Општи трошкови, као што су накнаде за архитекте, инжењере и друге консултантске накнаде, студије изводљивости, стицање патентних права и лиценци до 12% од вредности укупних прихватљивих трошкова, од којих су трошкови бизнис планова прихватљиви до 5%, али не више од 2.000 евра;
6. Инвестиција у обновљиве изворе енергије на пољопривредном газдинству (изградња инсталација и опремање), за сопствене потребе, мора бити део пројекта за туризам (слање електричне енергије у националну мрежу је дозвољено све док се поштује граница сопствене потрошње - тј. струја која се прода мрежи једнака је у просеку количини струје која се из ње потроши у току годину дана).

8.6.9. Прихватљиве активности

Инвестиција у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање објеката за пружање туристичких и угоститељских услуга, као што су собе, ресторани и други објекти, укључујући и објекте за рекреацију, играње, туристичке кампове, побољшање спољашњих простора (за јахање, риболов на површинским водама, бициклизам, тематске руте, стазе за јахање), трошкови маркетинга, као што су штампање летака, пропагандног материјала, трошкови за интернет страницу, итд.

8.6.10. Критеријуми селекције

Врста критеријума селекције	Одговор	Бодови
Подносилац није старији од 40 година у тренутку подношења пријаве	да/ не	20
Подносилац је жена или предузеће које у својој структури запослених има најмање 30% жена	да/ не	20
Подносилац се налази у планинском региону дефинисаном у Прилогу 4	да/ не	20
Сертификат за специјализоване стручне обуке, средња школа у области туризма/универзитетска диплома	да/ не	3/6/10
Пројекат подразумева отварање нових радних места на основу бизнис плана	да/ не	20

8.6.11. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Интензитет помоћи, изражен као удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиције износи до 65%.

Стопа кофинансирања ЕУ је 75% од јавне помоћи.

Корисници могу да пријаве више од једног пројекта током трајања ИПАРД програма. Пријава за наредни инвестициони пројекат може се поднети након финализације (коначне исплате) претходног инвестиционог пројекта.

Корисник може захтевати подршку, без обзира на укупну вредност инвестиције, за прихватљиве трошкове у оквиру следећих граница:

- Минимална прихватљива инвестиција је 5.000 евра;
- Максимална прихватљива инвестиција је 300.000 евра.

Корисник може поднети до три пројекта и да прими укупну подршку у износу од максимално 400.000 евра јавне подршке из ИПАРД II програма.

8.6.12. Бюджет 2014-2020 за меру „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања”

Година	Укупни прихватљив трошак	Јавни трошкови						Приватно учешће	
		Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће			
	ЕУР	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%
	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6=5/3	7	8=7/3	9	10=9/2
2014	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015	2.051.282	1.333.333	65	1.000.000	75	333.333	25	717.949	35
2016	3.076.923	2.000.000	65	1.500.000	75	500.000	25	1.076.923	35
2017	4.102.564	2.666.667	65	2.000.000	75	666.667	25	1.435.897	35
2018	10.256.410	6.666.667	65	5.000.000	75	1.666.667	25	3.589.744	35
2019	8.205.128	5.333.333	65	4.000.000	75	1.333.333	25	2.871.795	35
2020	8.205.128	5.333.333	65	4.000.000	75	1.333.333	25	2.871.795	35
УКУПНО	35.897.436	23.333.333		17.500.000		5.833.333		12.564.103	

8.6.13. Индикатори и циљеви

Назив индикатора	Циљна вредност
Број подржаних пројеката	256
Број пољопривредних газдинстава/предузећа која развијају додатне или диверзификоване изворе прихода у руралним подручјима	167
Број корисника који инвестирају у производњу енергије из обновљивих извора	50
Укупна вредност подржаних инвестиција у физичу имовину по кориснику (ЕУР)	35.897.436
Број новостворених радних места (брото)	100

8.6.14. Административна процедура

Мера ће се спроводити од стране ИПАРД агенције. Пројекти у оквиру ове мере ће бити изабрани кроз јавне конкурсе за подношење пријава. Одлука о расподели финансијских средстава по мери, по конкурс, биће донета уз сагласност ИПАРД агенције. Управљачко тело ће сваке године састављати годишњи програм за конкурсе за подношење пријава, прописујући број конкурса, време расписивања конкурса и рокове за подношење пријава, као и индикативни буџет за сваку меру.

ИПАРД агенција ће расписати конкурсе за подношење пријава и спровести свеобухватну кампању информисања у сарадњи са Управљачким телом.

ИПАРД агенција ће достављене пријаве проверавати административно и на лицу места, у смислу комплетности, административне усаглашености, прихватљивости и одрживости бизнис плана. Пријаве које испуњавају услове и које су прихватљиве, биће рангиране и финансиране до расположивих средстава алоцираних за појединачни конкурс.

Корисници попуњавају пријаве на обрасцима који су у складу са захтевима и јавним конкурсима. Детаљне административне провере се спровode пре одобравања пријаве како би се утврдила комплетност, правовременост и испуњеност услова за одобравање пријаве. Провере се документују на детаљним контролним обрасцима.

Пријаве који стигну потпуне, благовремено и у складу са условима акта о спровођењу мере и јавног конкурса ће бити прегледане по редоследу њиховог пристизања. Након што ИПАРД Агенција обради пријавни формулар, на основу критеријума рангирања формира се ранг листа. Ранг листа се креира, а пројекти бирају након сваког конкурса. У случају када постоји више пројеката са истим бројем бодова према критеријумима за рангирање, предност добија пројекат са

ранијим датумом подношења комплетне пријаве. У случају када је поднет мањи број пријава које испуњавају услове и које су прихватљиве, од расположивих средстава за подршку, ранг листа неће бити формирана.

Након административне контроле, прихватљиве пријаве ће бити проверене на лицу места од стране ИПАРД агенције. Након административне контроле и контроле на лицу места, биће склопљени уговори са подносиоцима пројеката одабраних за финансирање.

Све горенаведене одредбе су подложне акредитацији и могу бити предмет измена. Завршне одредбе ће бити утврђене процедурама Управе за аграрна плаћања.

Подносиоци пријава за подстицаје по основу мера у оквиру ИПАРД програма су у обавези да ИПАРД агенцији доставе своје пријаве и бизнис планове заједно са другим траженим документима.

8.6.15. Географски обим мере

Мера се примењује на рурална подручја на начин дефинисан у одељку 3.1 програма.

8.7. ТЕХНИЧКА ПОМОЋ

8.7.1. Правни основ

- Члан 2 (1) ИПА Уредбе (ЕУ) бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније
- Члан 22 (1) (9) Секторског споразума
- Прилог 4 Секторског споразума

8.7.2. Образложење

Мера подржава техничку помоћ и трошкове у вези са спровођењем ИПАРД програма.

8.7.3. Општи циљеви

Циљ ове мере јесте да помогне у спровођењу и надзору програма, као и у његовој евентуалној измени.

8.7.3.1. Специфични циљеви

У оквиру подршке за спровођење и надзор програма, специфични циљеви обухватају следеће:

- Подршку за надзор програма;
- Подршку одговарајућем протоку информација и публицитету;
- Подршку за студије, посете и семинаре;
- Подршку за екстерну експертизу;
- Подршку за евалуацију програма;
- Подршку потенцијалним ЛАГ-овима и припрему за *LEADER* меру ИПАРД програма;
- Подршку за националну мрежу руралног развоја.

8.7.4. Повезаност са другим ИПАРД мерама и националним мерама

Мера ће обухватати потребе техничке помоћи за све мере програма.

8.7.5. Корисници

Корисник у оквиру мере Техничке помоћи је Управљачко тело ИПАРД програма.

8.7.6. Општи критеријуми прихватљивости

Прихватљиви трошак је стварни трошак спровођења финансиране активности и мора се односити на исплате које изврши крајњи корисник, што се доказује рачунима или рачуноводственим документима једнаке доказне вредности¹³.

Сви пројекти морају бити припремљени у складу са правилима екстерне помоћи Комисије, која су садржана у Финансијској уредби. У те сврхе, примена PRAG процедура се може прилагодити специфичностима земље кориснице. Јавну набавку може спровести централизован надлежни државни орган у име финансијског корисника.

Уколико се у оквиру твининг или других пројеката подржаних по основу других ИПА компонената финансирају или су предвиђене да се финансирају активности из ове мере, оне неће бити прихватљиве.

Техничка помоћ за подршку успостављању система управљања и контроле је прихватљива и пре почетка преноса управљања: „поверавања задатака за реализацију буџета”, за трошкове настале након 1. јануара 2014. године.

Извештај о прихватљивим трошковима представља део годишњег извештаја.

8.7.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)

Не постоје.

8.7.8. Прихватљиви трошкови

- а) Трошкови одржавања састанака Одбора за праћење, укључујући трошкове стручњака и осталих учесника, тамо где се њихово присуство сматра неопходним да би се обезбедио ефикасан рад Одбора;
- б) Други трошкови неопходни за извршавање обавеза Одбора за праћење који се односе на следеће категорије:
 - Експертска помоћ за разматрање и преглед полазних основа и индикатора програма;
 - Стручна помоћ или саветовање Одбора за праћење у погледу спровођења и функционисања система праћења;
- в) Трошкови одржавања састанака и трошкови додатних задатака радних група;
- г) Трошкови информативних и јавних кампања, укључујући трошкове штампања и дистрибуције;
- д) Трошкови превоза и тумачења на захтев Комисије, не укључујући оне које

¹³ „Рачуноводствени документ једнаке доказне вредности” означава било који документ приложен ради доказивања да унос у рачуноводствене књиге представља истиниту и стварну трансакцију у складу са Законом о рачуноводству који је на снази.

- захтева примена Оквирног, Секторског и Финансијског споразума;
- ђ) Трошкови у вези са посетама и семинарима. Свака посета и семинар захтевају благовремено подношење извештаја Одбору за праћење у писаној форми;
 - е) Трошкови у вези са припремом или унапређењем спровођења мера у оквиру програма, у циљу обезбеђења њихове ефективности, укључујући и мере чија је примена предвиђена у каснијој фази;
 - ж) Трошкови у вези са „Стицањем вештина” за припрему потенцијалних ЛАГ-ова за имплементацију мере „Спровођење локалних стратегија руралног развоја– *LEADER* приступ”;
 - з) Трошкови евалуације програма;
 - и) Трошкови у вези са успостављањем и радом националне мреже за координацију активности припреме и спровођења локалних стратегија руралног развоја. Овде су, такође, укључени и трошкови који се односе на оснивање националне мреже за рурални развој у складу са правилима ЕУ за државе чланице, као и трошкови у вези са учешћем у Европској мрежи за рурални развој;
 - ј) Трошкови подршке заради који узимају у обзир нивое зарада на тржишту рада у циљу задржавања запослених и изградње/одржавања знања у оквиру администрације. Увођење оваквог трошка може се извршити само након претходне сагласности Комисије и може бити временски ограничено;
 - к) Трошкови за набавку неопходних софтвера, хардвера, специјализоване и канцеларијске опреме, као и материјала у циљу побољшања квалитета и ефективности рада Одбора за праћење;
 - л) Трошкови у вези са побољшањем одређених делова система за управљање и контролу, у циљу веће ефективности и ефикасности путем специфичних краткорочних активности.

8.7.9. Критеријуми селекције

Не постоје.

8.7.10. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Интензитет помоћи, изражен као удео јавне подршке у прихватљивим трошковима износи до 100%, док је стопа учешћа ЕУ 85%. Предфинансирање се може обезбедити националним учешћем, али се не може сматрати трошковима које ће надокнађивати Комисија.

8.7.11. Буџет 2014-2020 за меру „Техничка помоћ”

Година	Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће	
	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%
2014	-	-	-	-	-	-
2015	352.941	100	300.000	85	52.941	15
2016	588.235	100	500.000	85	88.235	15
2017	1.176.471	100	1.000.000	85	176.471	15
2018	1.705.882	100	1.450.000	85	255.882	15
2019	1.176.471	100	1.000.000	85	176.471	15
2020	1.176.471	100	1.000.000	85	176.471	15
Укупно	6.176.471		5.250.000		926.471	

8.7.12. Индикатори и циљеви

Индикатор	Циљна вредност
Број промотивних материјала за опште информисање свих заинтересованих страна (леци, брошуре итд.)	11.118
Број промотивних кампања	167
Број радионица, конференција, семинара	334
Број подржаних експертских задатака	44
Број састанака Одбора за праћење	14
Број студија о изради и спровођењу програмских мера	83
Број подржаних активности руралног умрежавања	49
Број подржаних потенцијалних ЛАГ-ова	72

8.7.13. Административна процедура

Управљачко тело сваке године саставља оквирни акциони план за активности предвиђене мером Техничке помоћи, који подноси ИПАРД Одбору за праћење на сагласност. Уговоре би требало одобрити након спровођења процедура набавке у складу са правилима екстерне помоћи ЕУ, и у том погледу треба поштовати основне принципе Уговора, као што су: транспарентност, пропорционалност, једнак третман, недискриминација и добро финансијско управљање (вредност за новац).

8.7.14. Географски обим мере

Није применљиво.

8.7.15. Прелазни аранжмани

Активности техничке помоћи подржане по основу програмског периода 2014-2020. год. могу се такође односити и на наредне програмске периоде. Стога се техничка помоћ додељена за програмски период 2014-2020. год. може користити да олакша нпр. припрему за програмски период након 2020. године.

9. НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА РУРАЛНИ РАЗВОЈ

Процес подстицања свих заинтересованих страна укључених у рурални развој за припрему Националне мреже за рурални развој у Србији започео је оснивањем удружења „Мрежа за рурални развој Србије”. Удружење представља волонтерску, невладину и непрофитну организацију, засновану на слободном удруживању физичких лица или правних субјеката, и основану са циљем побољшања квалитета живота и стварања баланса у регионалном развоју руралних подручја Србије.

Област деловања удружења је територија Републике Србије, а чланове Мреже за рурални развој Србије чини 15 регионалних Удружења НВО која покривају читаву територију Србије.

Визија Мреже: Уједначено развијена Србија, где рурална подручја представљају места пожељна за живот, и где људи, својим радом и активностима, доприносе очувању, развоју и увећању свих потенцијала, вредности и предности које руралне заједнице поседују.

Мисија Мреже: Мрежа има за циљ да обезбеди подршку заинтересованим странама у руралном развоју, кроз идентификовање, приступање, унапређење и умрежавање учесника, потенцијала и предности, што доприноси јачању регионалног развоја и побољшању квалитета живота у руралним заједницама.

Вредности Мреже: Мрежа ће заснивати свој рад на принципима волонтерства, демократије, отворености, једнаких могућности, родној равноправности, транспарентности, спровођењу најбољих пракси и усклађености са свим локалним карактеристикама присутним у руралним заједницама Србије.

Кључне области за постизање визије

1. Јачање капацитета и одрживости организације;
2. Боља видљивост и идентитет организације;
3. Боље информационе и сервисне одредбе за циљне групе;
4. Активно учешће у планирању и спровођењу мера за рурални развој;
5. Јачање партнерстава са међународним организацијама.

Основни радни концепт Мреже:

- Побољшање укупних капацитета за рад на активностима у области руралног развоја и пољопривредне подршке, укључујући информације које су од значаја за рурална подручја и имајући у виду развојне политике пољопривреде и села, као и друге државне политике и политике на нивоу Европе које су од значаја за становништво;

- Остваривање функционалне сарадње са институцијама на међународном, државном, регионалном и локалном нивоу, са акцентом на МПЗЖШ и постојећим руралним мрежама у иностранству;
- Организовање и вођење обука, информативних догађаја и семинара за рурално становништво и друге заинтересоване у руралном развоју;
- Јачање и формализовање повезаности са институцијама на локалном нивоу и јачање удружених развојних активности у вези са руралним развојем, са циљем да се осигура потпуна једнакост између руралних подручја по питању коришћења фондова из државног буџета.
- Промовисање *LEADER* приступа и започињање иницијативе за стварање локалних акционих група, уз укључивање заинтересованих страна из јавних, цивилних и комерцијалних сектора;
- Започињање иницијатива за сарадњу са локалним властима, удружењима и свим другим заинтересованим странама за припрему локалних и регионалних руралних развојних стратегија;
- Утврђивање и промовисање добрих пракси и успешних иницијатива широм Србије и Европе, зарад стицања знања и подстицања креативности и нових идеја за коришћење и развој постојећих потенцијала за рурални развој на локалном нивоу.

Кључне циљне групе и потенцијални чланови: Регистрована пољопривредна газдинства у Србији, локалне заједнице, организације цивилног друштва, локалне власти, иницијативе локалних акционих група и активна предузећа у руралним зонама.

Кључни партнери: Оснивачи и чланови МРРС, Министарство пољопривреде и заштите животне средине, Покрајински секретаријат за пољопривреду, регионалне Привредне коморе, Агенције за регионални развој и Пољопривредне саветодавне службе, остала министарства.

Сарадња са Министарством пољопривреде и заштите животне средине:

- а) Развијање оквира за удружено деловање при развоју и спровођењу политике РР;
- б) Сарадња у обезбеђивању могућности за идентификацију и даљу изградњу капацитета осталих локалних заинтересованих страна по основу тема које се односе на РР;
- в) Прикупљање података са терена и помоћ у промотивним активностима Министарства на локалном и регионалном нивоу;
- г) Подржавање учешћа цивилног друштва у планирању и спровођењу националне политике РР и процеса за приступ ЕУ, као и подршка информисања и консултовања

са локалним заинтересованима о националној политици РР и питањима приступања ЕУ.

Међународна сарадња: Удружење „Мрежа за рурални развој Србије” постало је стални члан *EU PREPARE* мреже у 2011. години и оснивач је Мреже за рурални развој Балкана од 2013. године.

Национална мрежа за рурални развој у Србији ће се даље развијати у оквиру ИПАРД II програма за период од 2014-2020. године. Развој НМРР ће бити финансиран кроз мере Техничке подршке, и следеће врсте трошкова ће бити покривене:

- Оперативно функционисање управне јединице НМРР, као и постављање и вођење оперативних форума на мрежи;
- Припремање акционог плана за мрежу и његово спровођење укључујући организацију за размену стручности и знања, припрему програма за обуку за *Leader* локалне акционе групе, укључујући техничку подршку за активности сарадње унутар и ван земље од стране ЛАГ група;
- Успостављање интегрисане базе података и интернет портала за мрежу који ће помоћи размени стручности, знања и најбољих пракси;
- Правила, начин рада и обавезе мреже треба дефинисати даље у писаном статуту.

10. ИНФОРМАЦИЈЕ О КОМПЛЕМЕНТАРНОСТИ ИПАРД ПРОГРАМА СА МЕРАМА ФИНАНСИРАНИМ ИЗ ДРУГИХ (ДРЖАВНИХ ИЛИ МЕЂУНАРОДНИХ) ИЗВОРА

10.1. КРИТЕРИЈУМИ ЗА РАЗГРАНИЧЕЊЕ ИПАРД ПРОГРАМА КОЈИ ИМАЈУ ПОДРШКУ ДРУГИХ ОБЛАСТИ ИПА ПОЛИТИКЕ

Разграничење програма ИПАРД од других ИПА програма врши се углавном у односу на одговарајуће кориснике, с обзиром на то да ће програм ИПАРД II углавном подржавати приватне кориснике (пољопривреднике, МСП из пољопривредно-прехрамбеног сектора, итд.), док су друге ИПА компоненте углавном усмерене на јавне институције. Координација и планирање подршке на државном нивоу за све ИПА компоненте спада под одговорност Сектора за планирање, програмирање, праћење и извештавање о средствима ЕУ и развојној помоћи у оквиру Канцеларије за европске интеграције Републике Србије (КЕИ). КЕИ координише планирање и коришћење европских фондова, донација и других облика стране помоћи за развој. Потпредседник Владе задужен за европске интеграције има улогу координатора те помоћи. Остали капацитети за координацију донатора на централном нивоу укључују Комисију за програмирање и управљање фондовима ЕУ и развојном помоћи, и Секторске радне групе високог нивоа, где ИПАРД УТ има своје представнике.

Секторске радне групе (СРГ) су главни механизми за координацију развојне помоћи на националном нивоу. СРГ основане су 2010. године са циљем да обезбеде ефикасну помоћ у оквиру следећих области: владавина права; државна администрација; цивилно друштво; медији и култура; конкурентност; развој људских ресурса; транспорт; животна средина и енергија; и пољопривреда и рурални развој. Водећи принцип сваке од СРГ је да осигура и помогне спровођење циљева и програма националне стратегије у складу са дефинисаним потребама и приоритетима сектора.

У погледу критеријума за разграничење *LEADER* мере са прекограничном сарадњом (ПГС), детаљи контроле биће дефинисани у припреми за акредитацију мере и биће повезани са јачањем контролног механизма у оквиру Управног одбора ПГС, као и са предајом писаних изјава од стране корисника.

10.2. КОМПЛЕМЕНТАРНОСТ ИПАРД ПРОГРАМА СА ДРУГИМ ФИНАНСИЈСКИМ ИНСТРУМЕНТИМА

Други институционални механизам за координацију је Група за координацију помоћи у области пољопривреде. Заснована је на документу Правилник о координацији донатора. Овај правилник заснован је за документу „Дефинисање ефикаснијег механизма за координацију помоћи у Србији”

Група за координацију помоћи задужена је за:

1. Координацију и усклађивање донаторске подршке и стратегија;
2. Анализу стања сектора и давање предлога за развој сектора;
3. Дискусију о стратегијама подршке;
4. Дефинисање/постављање очекиваних резултата групе (годишњих, шестомесечних или кварталних)
5. Идентификовање слабости и проблема током процеса програмирања и спровођење донаторске помоћи, као и предлагање мера за њихову елиминацију;
6. Припрема улазних информација за Секторске радне групе;
7. Сарадња са координаторима макро-регионалне стратегије.

Послове Одељења везаних за Групу за координацију помоћи врши водећа национална институција – МПЗЖШ, што гарантује искључење могућности дуплог финансирања.

Други инструмент који штити од додатног суфинансирања ИПАРД мера обезбеђен је у Закону о пољопривреди и руралном развоју, *Службени Гласник РС, бр. 41/09*, члану 14. Према овом члану, све општине које планирају да добију подршку за пољопривреду и рурални развој, морају да прибаве одобрење МПЗЖШ пре увођења исте. Ова одобрења издаје УТ, обезбеђујући увид у друге видове подршке РР, како би се спречило преклапање са ИПАРД мерама подршке.

10.2.1. Комплементарност са приступом заснованим на развоју територије

У оквиру Стратегије SEE2020, ЕУ треба да помогне земљама западног Балкана да боље одговоре на тржишне сигнале, интегришу пољопривреду у све већа регионална и међународна тржишта, увећају ефикасност и да обезбеде алтернативне послове ван пољопривреде. Регионална сарадња и размена најбољих пракси су ефикасан начин промовисања руралног развоја, посебно у пограничним подручјима која треба боље повезати са суседним регионима. Ови изазови биће најбоље савладани уз праћење свеобухватног приступа по угледу, на пример, на приступ заснован на развоју територије (*ABD*).

Постоји одређена потреба да се подстакне одрживи локални развој и повећа просперитет људи и заједница у удаљеним и руралним пограничним подручјима која често економски заостају. Током година, погранична подручја су се претворила у маргинализоване периферије са ограниченим приступом тржишту, где је суштински тешко пренети знања и технологију, и где су демографски показатељи у паду. Ипак, многа ова подручја имају значајан постојећи потенцијал, који би, ако би се ослободио,

преокренуо тренд и довео до повећања руралног просперитета. Одрживи развој циљних пограничних зона подстакло би запосленост и допринео даљој регионалној сарадњи и добрим суседским односима.

ABD означава свеобухватни приступ ка друштвено-економском развоју територија које покривају мање повољне локалне заједнице у пограничним зонама. Током последњих година, рад на припреми за спровођење овог приступа подржала је Европска комисија, а спровела Стална радна група за регионални рурални развој (*SWG*). За сада су издвојени актери, а приоритети постављени за четири региона западног Балкана, док је припремни рад у два региона у току. Неколико општина у Србији припада региону Дрина-Тара, Дрина-Сава где је олакшан *ABD* приступ.

Потребе и приоритети дефинисани под *ABD* приступом ће у великој мери, и у облику пројеката, бити предложени за финансирање од стране релевантног Програма за прекограничну сарадњу. Међутим, да би се постигла значајна промена у изабраним подручјима, неопходно је објединити све изворе финансирања, који су у многим случајевима допуњени државном законодавном активношћу и локалним властима. У том погледу, спровођење ИПАРД програма у тим подручјима ће такође играти значајну улогу. Стога је неопходно уложити труд како би се омогућили допринос ИПАРД програма ка *ABD* и синергија између два различита инструмента која доприносе остварењу *ABD* циљева.

10.3. КРИТЕРИЈУМИ ЗА РАЗГРАНИЧЕЊЕ И КОМПЛЕМЕНТАРНОСТ ИПАРД МЕРА И ДРЖАВНЕ ПОЛИТИКЕ

Постоји потреба за дефинисањем критеријума за разграничење између новог Националног програма за рурални развој 2015- 2020 и ИПАРД II мера.

Србија гарантује да су све мере осмишљене у складу са правилима које налаже ИПАРД II. Током испитивања прихватљивости и одабира појединачних пројеката од стране ИПАРД Агенције, дати критеријуми за разграничење ће бити проверени и искључиће се могућности двоструког финансирања.

Под светлом реформе ЗПП на нивоу ЕУ и недавно спроведеног Пописа пољопривреде Србије, МПЗЖШ је развило нову Стратегију пољопривреде и руралног развоја за период од 2014. до 2024. године. Стратегија пружа ажурирани преглед главних циљева за најрелевантније пољопривредне секторе и рурални развој. Истовремено су идентификоване главне мере које ће помоћи у даљем развоју датих сектора током будућег временског периода. У складу са овом стратегијом припремљен је нови Национални програм за рурални развој 2015 - 2020. године. Нови Национални програм (који чека на усвајање Владе) ће обезбедити алате и конкретне мере за подршку у циљу достизања стандарда у квалитету производње и прераде хране, као и побољшања у области очувања и заштите животне средине и добробити животиња.

У 2011. години МПЗЖШ је основало Национални савет за РР како би обезбедило добру координацију и комуникацију са релевантним министарствима, институцијама и заинтересованим странама. Један од основних циљева је спречавање двоструког финансирања, као и преклапања финансирања пројеката и програма за РР.

Разграничење између ИПАРД и НППР програма биће омогућено путем различитих критеријума за одабир корисника подршке. ИПАРД програм ће у већој мери пружити подршку одрживим пољопривредним газдинствима и приватним корисницима (пољопривредницима, МСП из пољопривредно-прехрамбених сектора, итд.), док ће друге националне мере углавном бити усмерене ка помоћи мањим пољопривредним газдинствима како би повећала своју производњу, и усредсређене на диверзификацију пољопривредне и непољопривредне економије, искључујући подршку туризму која је предвиђена програмом ИПАРД II. Газдинства изнад ИПАРД II лимита, по мери 8.2 биће прихватљива само за инвестирање у управљање стајњаком или за инвестирање у производњу енергије из обновљивих извора на пољопривредном газдинству. Велика предузећа не улазе у разматрање за доделу подршке, било из националног буџета, или из програма ИПАРД II.

Програми ИПАРД II и НППР су комплементарни. Спровођење НППР програма почеће заједно са спровођењем програма ИПАРД II. У табели²⁴, приказани су критеријуми за разграничење између ИПАРД II и НППР мера. Критеријуми за разграничење у оквиру сектора за млеко под мером „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава” представљају минималан и/или максималан број крава музара на почетку инвестиције. Слично томе, критеријуми за разграничење у сектору за месо у оквиру исте мере су минималан/максималан број говеда, оваца, коза, свиња или бројлера на почетку инвестиције. Критеријуме за разграничење у сектору за воће и поврће представља минимална/максимална површина земљишта или капацитет пластеника. Инвестирање у производњу грозђа предвиђа само НППР. У контексту мера за агро-еколошко-климатску и органску пољопривредну производњу, ИПАРД програм ће подржати само органске произвођаче који су укључени у биљну производњу (житарица, уљарица, поврћа, производњу воћа или грозђа, као и у производњу ароматичног/лековитог биља), док ће органска сточарска производња бити предмет подршке НППР програма.

Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства, као и рурални туризам и *LEADER* мера, биће обезбеђени искључиво кроз ИПАРД II програм.

Табела 24: Разграничење и комплементарност ИПАРД и НППР програма

Мера		ИПАРД	НППР ¹⁴
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	Сектор млека	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са минимум 20 до максимум 300 крава на почетку инвестиције ПОДРШКА - Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање штала за краве музаре, укључујући опрему за производњу млека попут машина за мужу, опрему за хлађење на лицу места и складишта на газдинству; у постројења и опрему за управљање отпадом, пречишћавање отпадних вода, мере за спречавање загађења ваздуха, изградњу и/или реконструкцију капацитета за одлагање стајњака укључујући посебну опрему за одлагање и коришћење сточне хране и стајњака, попут резервоара стајњака, посебне опреме за транспорт стајњака; - Инвестирање у механизацију пољопривредног газдинства (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему - Веће специјализоване млечне фарме (више од 300 крава) имају право само на управљање стајњаком и на тај начин имају корист од инвестиција подршке за одлагање стајњака и достизање стандарда - Инвестиције на пољопривредном газдинству у производњу енергије из обновљивих извора	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са мање од 20 крава на почетку инвестиције ПОДРШКА - Куповина животиња - Инвестирање у изградњу/ проширење/ адаптацију/ модернизацију и/или у опрему за штале за краве музаре, укључујући опремање постројења за производњу млека (за мужу у отвореном или затвореном систему, за објекте за хлађење и складиштење); - Инвестирање у изградњу/ проширење/ адаптацију/ модернизацију објеката за чување сточне хране и/или опрема/механизација за припрему, рад, дистрибуцију и чување хране и сточне хране на пољопривредном газдинству; - Инвестирање у изградњу/ проширење/ адаптацију/ модернизацију објеката за управљање, чување и прераду стајњака и/или механизацију/опрему за одлагање, чување и коришћење стајњака
	Сектор млека	КОРИСНИК Пољопривредна газдинства са више од 300 крава на почетку инвестиција ПОДРШКА - Изградња и/или реконструкција капацитета за рад и /или специфична опрема и механизација објеката за коришћење и рад са стајњаком - Инвестиције на пољопривредном газдинству у производњу енергије из обновљивих извора	
	Сектор меса	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са минимум 20 и максимум 1.000 говеда или минимум 150 и максимум 1.000 оваца или коза или минимум 100 и максимум 50.000 бројлер пилића по турнусу на почетку инвестиције ПОДРШКА - Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање штала, у постројења и опрему за управљање отпадом, пречишћавање отпадних вода, мере за спречавање загађења ваздуха, изградњу и/или реконструкцију капацитета за одлагање стајњака укључујући посебну опрему за	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са мање од 20 говеда или мање од 150 оваца или коза или мање од 100 свиња на почетку инвестиција и објектима са капацитетом мањим од 4.000 бројлер пилића. ПОДРШКА - Куповина животиња - Изградња/ проширење/ адаптација/ модернизација објеката/просторија за складиштење хране и сточне хране (сена, силаже, сенаже); - Куповина опреме и механизације за припрему, руковање и дистрибуцију хране и сточне хране (сена,

¹⁴ Део табеле који се односи на НППР ће бити ажуриран након усвајања НППР 2015-2020

		одлагање и коришћење сточне хране и стајњака, попут резервоара стајњака, посебне опреме за транспорт стајњака; - Инвестирање у механизацију пољопривредног газдинства (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему - Инвестиције на пољопривредном газдинству у производњу енергије из обновљивих извора	силаже, сенаже) на пољопривредном газдинству, електричних ормара и термалних-појила; - Изградња/ проширење/ адаптација/ модернизација објеката за руковање, складиштење и коришћење стајњака у случају чувања у затвореном на пољопривредном газдинству и куповина опреме и механизације у те сврхе, - Изградња/ проширење/ адаптација/ модернизација боксева за крмаче, узгој прасића
	Сектор меса	КОРИСНИК Пољопривредна газдинства са више од 1.000 говеда или више од 1.000 оваца и коза или више од 10.000 свиња или више од 50.000 бројлер пилића на почетку инвестиције ПОДРШКА - Изградња и/или реконструкција капацитета за одлагање стајњака и/или специфичну опрему и механизацију за рад са стајњаком и коришћење истог. - Инвестиције на пољопривредном газдинству у производњу енергије из обновљивих извора	
	Воће	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са минимум 2 и максимум 20 ha јагодастог воћа и минимум 5 и максимум 100 ha осталог воћа; ПОДРШКА - Куповина трактора (до 100 kw), механизације и опреме - Изградња/ проширење/ обнова/ модернизација пластеника (прекривених стаклом и/или пластиком), као и куповина опреме и/или материјала за производњу воћа, расадничка производња у области хортикултуре; - Инвестирање у системе на пољопривредном газдинству за заштиту воћњака од непогода (укључујући и компјутеризовану опрему); - Инвестирање у системе за наводњавање на пољопривредном газдинству уз коришћење подземних вода (из извора, бунара) и површинских вода (из река, језера и резервоара) као и изградња система, укључујући пумпе, цеви, вентиле и спринклере; - Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или у опремање објеката за складиштење воћа; укључујући УЛО капацитета	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са мање од 2 ha јагодастог воћа или мање од 5 ha осталог воћа/ производње грожђа, или са мање од 500m² под пластеницима за производњу ситног воћа ПОДРШКА - Инвестирање у нове или у обнову постојећих плантажа воћа, грожђа и хмеља - Инвестирање у узгој нових или у обнову постојећих (искорењивање и садњу) плантажа воћа и грожђа, као и плантажа за производњу репродуктивног материјала. - Инвестирање у механизацију/опрему за узгој, орезивање и брање воћа/засада винограда; - Инвестирање у механизацију/опрему за сетву, садњу, заштиту биља и за наводњавање зарад производње воћа и грожђа и производње садног материјала - Инвестирање у изградњу/ проширење/ обнову/ модернизацију пластеника, као и куповина опреме и/или материјала за производњу ситног воћа у пластеницима и полузаштићеном простору; - Инвестирање у изградњу/ проширење/ обнову/ модернизацију објеката за сакупљање и складиштење воћа и грожђа, као и у куповину опреме за припрему воћа и грожђа за тржиште, и опрему за паковање
	Поврће	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са капацитетом од минимум 500 m² до 10.000 m² под пластеницима или са минимум 0,5 и максимум 50 ha отвореног простора за производњу поврћа ПОДРШКА - Куповина трактора (до 100 kw), механизације и опреме - Изградња/ проширење/ обнова/ модернизација стакленика и пластеника (прекривених стаклом и/или пластиком) као и куповина опреме и/или	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са капацитетом мањим од 500 m² под пластеницима за поврће/ цвеће/ расадничку производњу или мање од 0,5 ha под производњом поврћа/цвећа на отвореном. (Изградња стакленика и пластеника, висок квалитет покривке за стакленике и пластенике системи за грејање стакленика и пластеника и система за вештачко осветљење, као и столова за узгој садница) ПОДРШКА

		материјала за производњу и брање поврћа, и расадничка производња и производња у области хортикултуре; - Инвестирање у системе за наводњавање на пољопривредном газдинству (на отвореном) за поврће уз коришћење подземне воде (из извора, бунара) и површинске воде (из река, језера и резервоара) као и изградња система, укључујући пумпе, цеви, вентиле и спринклере; - Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или у опремање објеката за складиштење поврћа; укључујући УЛО капацитете.	- Инвестирање у механизацију/опрему за сетву, садњу, заштиту усева и системе наводњавања за производњу поврћа/ цвећа/ расадничку производњу на отвореном; - Инвестирање у изградњу/ проширење/ обнову/ модернизацију стакленика и пластеника, као и куповина опреме и/или материјала за производњу поврћа/ цвећа/ расадничку производњу у стакленицима и пластеницима; - Инвестирање у изградњу/ проширење/ обнову/ модернизацију објеката за сакупљање и складиштење поврћа, као и у куповину опреме за припрему поврћа/ цвећа/ расадника за тржиште, и опрему за паковање
	Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства која имају минимум 2 и максимум 50 ha земљишта под осталим усевима; ПОДРШКА - Куповина трактора (до 100 kw), механизације и опреме (осим комбајна) и конструкција објеката за чување, као и опремање. КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства која имају 50-100 ha земљишта под осталим усевима; ПОДРШКА - Куповина механизације и машина (осим комбајна) за пољопривредну производњу и изградња објеката за складиштење, као и опремање; КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства која имају преко 100 ha земљишта под осталим усевима; ПОДРШКА - Изградња/ проширење/ обнова/ модернизација и опремање објеката за складиштење;	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства која имају мање од 2 ha земљишта под усевима; ПОДРШКА - Куповина вучених комбајна; - Куповина машина и механизације за обраду земљишта; сетву, ђубрење и заштиту биља КОРИСНИК Пољопривредна изградња ПОДРШКА - Изградња и опремање обејеката за складиштење зрнастих производа (кроз велике инвестиције). - Куповина опреме за утврђивање стања складишта и утврђивање квалитета зрнастих производа
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	Сектор млека	ПРИМАЛАЦ - Одржива предузећа и правна лица/ предузећа за производњу млека са капацитетом између 3.000 l - 100.000 l сакупљеног млека у просеку по дану ПОДРШКА - Изградња/ проширење/ обнова/ модернизација центара за сакупљање и постројења за прераду млека, складиштење и хлађење млека, специјализоване опреме за транспорт млека, опреме и технологије за побољшање и контролу квалитета и хигијенских услова, укључујући једноставну опрему за испитивање која може да разграничи лош и добар квалитет млека, физичко инвестирање у оснивање система за безбедност хране (GHP, GMP, HACCP), ИТ хардвере и софтвере за регистровање и праћење, контролу и рад са млеком, инвестирање у технологије за уштеду енергије, заштиту животне средине, опрему и објекте за прераду полупроизвода и отпад; одлагање и елиминисање отпада, посебна	Подршка за инвестирање у физичку имовину која се односи на производњу и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства биће обезбеђена кроз ИПАРД II програм

		возила за транспорт млека	
	Сектор меса	КОРИСНИК - Предузетници и правна лица/ предузећа – кланице са минималним капацитетом од 8 радних сати за: 10 говеда или 50 свиња или 50 оваца или коза, или 5.000 јединки живине ПОДРШКА - Изградња/обнова кланица/објеката за прераду меса и одељења за хлађење, опрема за кланице, технологија и опрема за одлагање отпада и нуспроизвода, физичко инвестирање у оснивање система за безбедност хране (<i>GHP, GMP, HACCP</i>), ИТ хардвере и софтвере за праћење, контролу и управљање, инвестирање у обновљиву енергију (изградњу и уградњу опреме) примарно засновану на сопственим потребама.	Подршка за инвестирање у физичку имовину која се односи на производњу и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства биће обезбеђена кроз ИПАРД II програм.
	Воће и поврће	КОРИСНИК Само микро, мала и средња предузећа за прераду воћа и поврћа ПОДРШКА - Изградња/ проширење/ модернизација објеката за прераду хране, како би били у складу са релевантним стандардима ЕУ, објеката и опреме за прераду воћа и поврћа (чување, пастеризација, сушење, замрзавање, итд.), опреме за паковање и обележавање, укључујући линије за пуњење, завијање, означавање и осталу специјализовану опрему, инвестирање у обновљиву енергију (изградњу и уградњу опреме) примарно засновану на сопственим потребама, физичко инвестирање у оснивање система за безбедност и управљање квалитетом хране (<i>GHP, GMP, HACCP, ISO</i>)	Подршка за инвестирање у физичку имовину која се односи на производњу и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства биће обезбеђена кроз ИПАРД II програм. НППР ће покрити подршку у оквиру сектора вина.
Диверзификација руралне економије		КОРИСНИК - Физичка лица која су регистрована као пољопривредни произвођачи у руралним подручјима или су чланови пољопривредних домаћинстава која д диверзификују пољопривредне или непољопривредне активности на газдинству - Приватна правна лица која су основана или која раде у руралним подручјима у опсегу микро и малих предузећа, како је дефинисано у Закону о рачуноводству (СГ РС, бр. 62/2013 и његове накнадне измене и допуне) ПОДРШКА Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање објеката за пружање туристичких и угоститељских услуга, попут соба, ресторана и других објеката, укључујући објекте намењене рекреацији, игри, туристичким камповима, унапређење простора на отвореном (за јахање, риболов на површинским водама, бициклизам, тематске руте, стазе за јахање), трошкови маркетинга попут штампања промотивног материјала, прављење/ одржавање интернет странице.	КОРИСНИК Физичка лица уписана у Регистар пољопривредних газдинстава, микро и мала предузећа, задруге, удружења ПОДРШКА - Инвестирање у опремање објеката за традиционалне занате; - Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање објеката за директну продају пољопривредних и традиционалних, ручно израђених производа и сувенира

Агро-екологија	Органска производња	КОРИСНИК - Активна регистрована пољопривредна газдинства - физичка лица (укључујући предузетнике) - Правна лица ПОДРШКА - Подршка ће бити обезбеђена само за узгој биља (житарица, уљарица, поврћа, узгој воћа и грожђа и узгој ароматичног/лековитог биља) који је сертифициран као органски или је у фази конверзије	КОРИСНИК Физичка лица уписана у регистар пољопривредних газдинстава, правна лица, истраживачке и образовне институције, социјалне институције, манастир, црква и фондација, произвођачи кооперанти ПОДРШКА Органски узгој животиња
<i>LEADER</i>		КОРИСНИК Одабрани ЛАГ-ови ПОДРШКА почиње од 2018. - „Стицање вештина, подстицање становника ЛАГ територија“ за изградњу капацитета и подстицање селектованих ЛАГ, - „Текући трошкови и мали пројекти“ за покретање изабране ЛАГ и спровођење малих пројеката, - „Пројекти сарадње за међутериторијалне или транснационалне пројекте“.	<i>LEADER</i> подршка обиће омогућена само кроз ИПАРД програм. До 2017. године НППР ће подржати оснивање партнерстава и припрему СЛР који се могу користити за ИПАРД програм.

11. ОПИС ОПЕРАТИВНЕ СТРУКТУРЕ, УКЉУЧУЈУЋИ НАДЗОР И ЕВАЛУАЦИЈУ

11.1. ОПИС ОПЕРАТИВНЕ СТРУКТУРЕ И ОСНОВНЕ ФУНКЦИЈЕ ЊЕНИХ ОГРАНАКА

Оперативна структура за ИПАРД II програм основана је у складу са захтевима чл.10 (1) (в) ОС:

(а) Управљачко тело, као јавно тело које делује на националном нивоу, биће задужено за припрему и спровођење програма, укључујући одабир мера и разглашавање, координацију, евалуацију, надзор и извештавање о датом програму, и водиће га високи представник са ексклузивним одговорностима; и

(б) ИПАРД Агенција, са функцијама сличним као што их има Агенција за плаћање у држави чланици, задужена је за разглашавање, одабир пројеката, као и за ауторизацију, контролу и обрачун обавеза и уплата и извршење плаћања.

Одлуком Владе Републике Србије број 48-200/2014 од 10. јануара 2014. године, МПЗЖШ је одређено за Оперативну структуру (ОС) за спровођење ИПА програма за рурални развој. У оквиру МПЗЖШ, Одељење за рурални развој је одређено као УТ за ИПАРД, док је Управа за аграрна плаћања одређена као ИПАРД Агенција.

11.1.1. Управљачко тело

Одељење за рурални развој МПЗЖШ има улогу УТ:

- У складу са чланом 10. (1) ОС и чланом 9. СС, Управљачко тело је одговорно за управљање програмом ИПАРД II на ефикасан, делотворан и исправан начин. Биће му додељене функције и одговорности у складу са Прилогом 1 Секторског споразума (СС):
 - израда нацрта програма ИПАРД II и било које измене и допуне истог;
 - провера и потврда мера, дефинисаних програмом ИПАРД II у сарадњи са ИПАРД Агенцијом;
 - одабир мера за сваки позив за аплицирање по основу ИПАРД II програма и финансијска расподела за сваку меру, по конкурсу, уз сагласност ИПАРД Агенције;
 - гарантовање да је одговарајући национални правни основ за спровођење ИПАРД програма релевантан, и по потреби ажуриран;

- помоћ у раду ИПАРД II Одбора за праћење, као што је дефинисано чланом 47. СС, посебно у прибављању докумената неопходних за праћење квалитета спровођења ИПАРД II програма;
- Управљачко тело ће успоставити систем за извештавање и информисање како би сакупило финансијске и статистичке информације о напредовању ИПАРД II програма, на основу информација које добије од ИПАРД Агенције, и ове податке ће проследити ИПАРД II Одбору за праћење, у складу са договорима постигнутим између Србије и Комисије, користећи, где је то могуће, компјутеризоване системе који омогућавају размену података са Комисијом и који су повезани са системом за извештавање и информисање које дефинише НСО;
- Систем за извештавање и информисање допринеће изради годишњих и коначних извештаја о спровођењу;
- Управљачко тело предлаже Комисији измене и допуне ИПАРД II програма, уз приложену копију за НИПАК, а након консултовања са ИПАРД Агенцијом, и у складу са договором између ИПАРД II Одбора за праћење. Управљачко тело има одговорност да обезбеди информисање надлежних органа о потреби да се изврше одговарајуће административне промене када су исте потребне након одлуке Комисије о измени ИПАРД II програма;
- Управљачко тело треба сваке године да састави акциони план за радње предвиђене мером Техничке помоћи, који треба да поднесе на сагласност ИПАРД II Одбору за праћење;
- Управљачко тело саставља план за евалуацију у складу са чланом 51 СС. Исти треба да поднесе ИПАРД II Одбору за праћење најкасније годину дана након усвајања ИПАРД II програма од стране Комисије. Треба да поднесе ИПАРД II Одбору за праћење и Комисији извештај о напретку у спровођењу овог плана;
- Управљачко тело ће саставити доследан план комуникационих и јавно видљивих активности, у складу са чланом 24. ОС, који се спроводи путем годишњег списка активности, а консултоваће и информисати Комисију, након што се посаветује са ИПАРД II Одбором за праћење. План треба конкретно да покаже предузете иницијативе, као и оне које треба предузети у погледу информисања опште јавности о улози коју има Европска унија у вези ИПАРД II програма, као и о резултатима;

- Када део својих задужења делегира другом телу, Управљачко тело ће и даље бити у потпуности одговорно за управљање и спровођење ових задужења, у складу са принципом здравог финансијског управљања.

Графикон 2: Организациона шема УТ

11.1.2. ИПАРД Агенција

Улогу ИПАРД Агенције (АП) врши Управа за аграрна плаћања, званично основана у октобру 2009. године. Управа за аграрна плаћања је одговорна за пољопривредне субвенције и плаћања. Мере за рурални развој обрађује директно Управа за аграрна плаћања, укључујући и потраживања за наплату.

ИПАРД Агенцији биће додељене функције и одговорности у складу са Прилогом 1 Секторског споразума (СС).

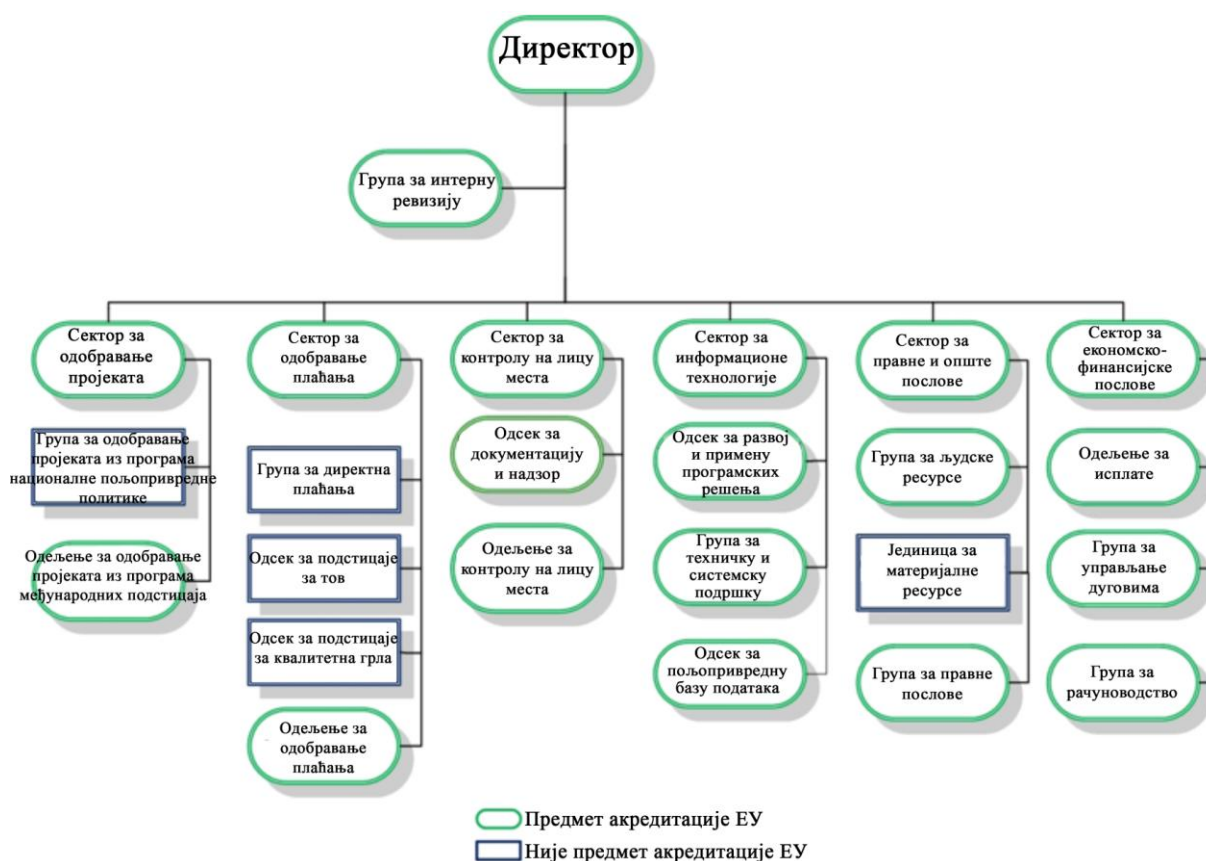
У складу са чланом 10.(1) ОС и чланом 10. СС, одговорна је да:

- да мишљење Управљачком телу о могућности контроле и проверљивости мера у оквиру ИПАРД II програма;

- позива на аплицирање и објављује услове за стицање права на исто уз претходно обавештавање Управљачког тела;
- одабере пројекте који ће се спроводити;
- писаним путем успостави уговорне обавезе између ИПАРД Агенције и корисника, укључујући и информације о могућем санкционисању у случају неусклађености са тим обавезама и, где је то потребно, да одобрење за почетак рада;
- пропрати активности како би обезбедила напредовање пројеката који су у току;
- извештава о напретку мера које се спроводе у односу на индикаторе;
- осигура да је корисник упознат који је допринос пројекту дала Европска унија;
- обезбеди извештавање о неправилностима на националном нивоу;
- се постара да НСО, управљачка структура и Управљачко тело добију све информације које су им неопходне да би обављали своје задатке;
- осигура усклађеност са обавезама које се тичу објављивања као што је наведено у члану 23. ОС.
- У погледу инвестиција у пројекте инфраструктуре оног типа за који би се стандардно очекивало генерисање значајног нето прихода, ИПАРД Агенција треба да процени, пре него што ступи у уговорне аранжмане са потенцијалним корисником, да ли се ради о пројекту тог типа. Када се закључи да то јесте случај, ИПАРД Агенција треба да обезбеди да јавна помоћ из свих извора не прелази 50% укупних трошкова који се односе на овај пројекат и који се сматрају прихватљивим за суфинансирање од стране Европске уније.

ИПАРД Агенција треба да обезбеди да за било који пројекат у оквиру ИПАРД II програма акумулација одобрене јавне помоћи из свих извора не прелази максималне лимите за јавне расходе, наведене у члану 27. СС.

Графикон 3: Шематски приказ организационе структуре Управе за аграрна плаћања

11.2. ОПИС СИСТЕМА ЗА НАДЗОР И ЕВАЛУАЦИЈУ, УКЉУЧУЈУЋИ И ПРЕДВИЂЕНИ САСТАВ ОДБОРА ЗА ПРАЋЕЊЕ

11.2.1. Надзор

У складу са планским одредбама ЕУ, функција надзора је институционализована оснивањем система за надзор у оквиру Управљачког тела и ИПАРД Одбора за праћење.

Управљачко тело и ИПАРД II Одбор за праћење прате ефективност, делотворност и квалитет спровођења ИПАРД II програма и извештавају ИПА II Одбор за праћење и Комисију о напретку мера програма у складу са чланом 53 (2) ОС и чланом 46. СС.

Надзор програма треба да се врши према индикаторима наведеним у ИПАРД II програму.

Прикупљање података

ИПАРД Агенција поступа као орган који доставља податке Управљачком телу, одговоран да достави проверене и тачне податке, на начин на који је то Управљачко

тело дефинисало у припремљеним табелама за надзор. Табеле су постављене у односу на индикаторе и у складу са предложеним табелама ЕК за надзор. Читав поступак биће заснован на ИТ и подржан неопходним софтверима, старајући се да је сваки корак исправно регистрован.

За сваку меру биће припремљен формулар за надзор са заједничким индикаторима и биће приложен као обавезан део пријавног формулара и коначног захтева за плаћање. ИПАРД Агенција биће одговорна да у базу података за надзор унесе податке које доставе корисници, и да обезбеди проверу квалитета. Проверени подаци биће у договореном и одговарајућем формату пребачени у систем за надзор УТ, где ће се даље обрађивати и где ће се израђивати табеле за надзор. Детаљне обавезе и одговорности УТ и ИПАРД Агенције у погледу надзора, евалуације и извештавања биће дефинисане у Меморандуму о разумевању.

Уговорне обавезе са корисницима поставиће одговорности за достављање података ИПАРД Агенцији / Управљачком телу и/или проценитељима или другим органима који треба да изврше надзор и евалуацију Програма.

Одбор за праћење

У складу са чланом 19. Уредбе Комисије о спровођењу (ЕУ) бр. 447/2014, чланом 53. Оквирног споразума, ИПАРД II Одбор за праћење биће основан најкасније 6 месеци након што први уговор о финансирању ступи на снагу.

У складу са чланом 47. СС ИПАРД II програма, Одбор за праћење треба да:

- испита резултате ИПАРД II програма, а посебно постизање циљева дефинисаних за одређене мере и напредак у коришћењу финансијских средстава додељених тим мерама. С тим у вези, Управљачко тело треба да се постара да све релевантне информације у вези са напретком мера буду доступне Одбору за праћење и НИПАК-у;
- повремено испита напредак ка остварењу циљева дефинисаних у ИПАРД II програму;
- узме у обзир и одобри, по потреби, било који предлог који сачини Управљачко тело зарад измена и допуна ИПАРД програма и који Управљачко тело треба да преда Комисији, уз копију за НИПАК;
- без обзира на одредбе члана 9(3) СС, ИПАРД II Одбор за праћење може, након што консултује Управљачко тело и ИПАРД Агенцију, да предложи УТ за доставу Комисији, и уз копију за НИПАК и НСО, измене и допуне или мишљење о ИПАРД II програму како би обезбедио постизање циљева програма и побољшао ефикасност пружене помоћи;

- узме у обзир и одобри годишње и коначне извештаје о спровођењу пре него што их пошаље НИПАК-у за доставу Комисији и службенику НСО, уз копију за Ревизорско тело;
- испита евалуације ИПАРД II програма;
- узме у обзир и одобри план активности које се тичу јавне видљивости и комуникације, као и било каква додатна ажурирања плана;
- буде консултован о активностима техничке помоћи по основу ИПАРД II програма. Треба да узме у обзир и одобри индикативни акциони план за спровођење активности техничке подмоћи за сваку годину, укључујући индикативне износе у неформалне сврхе.

Сва коначна документа са састанака ИПАРД II Одбора за праћење су јавна.

Састав Одбора за праћење

ИПАРД II Одбор за праћење чине представници надлежних државних органа и тела, одговарајућих економских, социјалних и еколошких партнера. Број невладиних организација у оквиру ИПАРД Одбора за праћење треба у најмању руку да буде једнак броју чланова из државних органа и тела. Економске, социјалне и еколошке невладине организације, позване да постану чланови ИПАРД Одбора за праћење, биће одабране међу организацијама, консултованим током припреме Програма или дугим релевантним организацијама које су најбољи представници датог сектора. Представници билатералних и мултилатералних донаторских организација, банкарског сектора, академских и осталих организација, релевантних за ИПАРД програм, биће позвани као посматрачи ИПАРД Одбора за праћење.

Радне групе ИПАРД II Одбора за праћење могу бити основане да би се бавиле специфичним проблемима.

ИПАРД II Одбором за праћење треба да председава виши представник МПЗЖШ који има право гласања.

Комисија, Оперативна структура, НСО и НИПАК учествују у раду ИПАРД II Одбора за праћење без права гласања.

ИПАРД II Одбор за праћење треба да усвоји свој правилник о раду. ИПАРД II Одбор за праћење треба да се састаје најмање два пута годишње. Такође, могу да буду сазвани и ad-hoc састанци.

ИПАРД II Одбор за праћење треба да извештава ИПА Одбор за праћење и може да да предлог за било коју корективну меру како би обезбедио постизање циљева активности и побољшали ефикасност, делотворност, утицај и одрживост ИПАРД подршке.

УТ ће поступати као Секретаријат ИПАРД Одбора за праћење, помагаће му у раду кроз достављање информација и анализа, и обавештаваће га о својим одлукама.

11.2.2. Евалуација

Евалуација указује на ефективност (меру у којој су постигнути циљеви), ефикасност (најбоље односе између ангажованих ресурса и постигнутих резултата), и релевантност интервенције (меру у којој циљеви интервенције одговарају потребама, проблемима и питањима).

Обавеза за евалуацију ИПАРД II програма дефинисана је члановима 55. и 57. Оквирног споразума, а даље је појашњена члановима 49-53. Секторског споразума. Када Комисија то сматра потребним, ИПАРД II програм биће предмет *ex-ante* и *ex-post* повремених евалуација спроведених од стране независних евалуатора под одговорношћу Управљачког тела које организује евалуације. Евалуације ће бити финансиране мерама техничке помоћи. УТ ће бити одговорно за исправно извештавање о резултатима евалуације, као и за предлоге предате надлежним државним органима и Комисији.

Евалуације треба да испитају степен искоришћености ресурса, ефективност и ефикасност програмирања, његов друштвено-економски утицај, као и утицај на дефинисане циљеве и приоритете. Оне треба да покрију циљеве програма ИПАРД II и да теже да извуку поуку у вези са политиком руралног развоја. Такође, треба да идентификују факторе који су допринели успеху или неуспеху у спровођењу ИПАРД II програма, укључујући одрживост активности и идентификовање најбољих пракси.

У складу са чланом 51. СС, Управљачко тело ће бити одговорно за састављање плана евалуације за период од 2014-2020. године, следећи захтеве члана 57. ОС. План евалуације ће бити предат ИПАРД II Одбору за праћење најкасније годину дана након што Комисија усвоји ИПАРД II програм. Управљачко тело ће сваке године извештавати ИПАРД II Одбор за праћење о постигнутим резултатима према плану евалуације, уз достављене копије за Ревизорско тело. Закључак о активностима биће укључен у годишњи извештај.

Детаљне препоруке евалуација биће разматране и уведене у процес спровођења ИПАРД програма. Квалитет и назнаке евалуација процениће Управљачко тело, ИПАРД Одбор за праћење и Комисија.

У складу са чланом 53. СС, најкасније у току прве године након периода спровођења програма, треба да се припреми *ex-post* евалуација за ИПАРД II програм. Тај извештај ће бити комплетиран и предат Комисији најкасније до краја те године.

Ex-post евалуација треба да покрије искоришћеност извора и ефективност и ефикасност ИПАРД II програма, његов утицај и доследност са *ex-ante* евалуацијом. Треба да

покрије факторе који доприносе успеху или неуспеху у спровођењу, достигнућима и резултатима ИПАРД програма, укључујући и њихову одрживост. Такође, треба да извуче закључке релевантне за ИПАРД II програм, као и за процес проширења.

11.2.3. Извештавање

Обавеза извештавања о ИПАРД II програму дефинисана је члановима 58, 59. и 60. Оквирног споразума, а детаљније описана чланом 54. Секторског споразума.

У складу са члановима 58. и 59. Оквирног споразума у вези са општим захтевима по питању извештавања и захтевима по питању извештавања Комисији под индиректном управом корисника ИПА II, НИПАК и НСО треба да доставе Комисији годишњи извештај о спровођењу ИПА II подршке и годишњи извештај о спровођењу послова које треба урадити по питању повереног буџета до 15. фебруара наредне финансијске године.

У складу са чланом 60. ОС, оперативна структура доставља све неопходне информације НИПАК координатору и НСО у сврхе извештавања.

Обавеза Управљачког тела да састави годишње и коначне извештаје о спровођењу ИПАРД II програма дефинисана је чланом 54. Секторског споразума. Управљачко тело, након што консултује ИПАРД Агенцију, саставља годишње извештаје о спровођењу ИПАРД II програма током претходне календарске године, до 30. јуна сваке наредне године, следећи пуну календарску годину спровођења ИПАРД програма.

Годишњи извештаји о спровођењу треба да укључе податке који се односе на претходну календарску годину, као и кумулативне финансијске податке и податке за надзор за читав период спровођења ИПАРД програма, заједно са сажетим табелама за надзор. Коначни извештаји о спровођењу ИПАРД програма треба да покрију читав период спровођења и могу да обухвате и последњи годишњи извештај.

Сви годишњи и коначни извештаји о спровођењу треба конкретно да садрже информације које се односе на: напредак у спровођењу приоритета и мера у вези са остваривањем циљева ИПАРД II програма, проблеме на које се наишло током вођења програма уз предузете мере, финансијске табеле које показују трошкове ЕУ, националне и укупне трошкове по мери и/или сектору, као и обављене активности финансијског, надзорног или евалуационог карактера.

Годишње и коначне извештаје о спровођењу треба послати, након што их прегледа и одобри ИПАРД II Одбор за праћење НИПАК координатору, како би их предао Комисији уз копије за НСО и Ревизорско тело.

Комисија треба да прегледа годишње и коначне извештаје о спровођењу и информише (корисника ИПА II) о свом мишљењу у року од четири месеца од датума пријема

годишњег извештаја о спровођењу, и пет месеци од датума пријема коначног извештаја о спровођењу.

Коначни извештај треба предати најкасније шест месеци након крајњег датума за прихватљивост трошкова по основу ИПАРД II програма.

Комисија издаје смернице по питању садржаја и начина приказа годишњег и коначног извештаја о спровођењу.

12. РЕЗИМЕ О СТРУКТУРИ УПРАВЉАЊА И КОНТРОЛЕ

У складу са чл. 7. Уредбе Комисије о спровођењу (ЕУ) бр. 447/2014, Србија је именовала све органе власти по основу ИПА прописа.

Табела 25: Структура и надлежни органи у односу на ситуацију у Србији

Тело / Надлежни орган	Опис у односу на ИПА II прописе	Ситуација у Србији
Национални ИПА координатор	НИПАК треба да буде основан од стране корисника ИПА II. НИПАК ће бити високо рангиран представник владе или државне управе корисника ИПА II, уз одговарајућу власт. Осим функција и одговорности по основу чланова 6(2), 18(2), 62. и 78. ОС, где су задаци за спровођење буџета поверени кориснику ИПА II, НИПАК ће: (а) предузети мере како би обезбедио да се циљеви наведени у активностима или програмима за које су већ поверени задаци за спровођење буџета адекватно извршавају током спровођења подршке ИПА II. (б) у складу са чланом 60. овог Споразума, координисати састављање плана за евалуацију уз консултовање Комисије и представљајући евалуационе активности које треба спровести током различитих фаза спровођења по основу одредаба члана 58. овог Споразума.	Влада Републике Србије је, Закључком бр. 119-3909/2014 од 22. маја 2014. године, поставила Министарку без портфеља одговорну за европске интеграције, госпођу Јадранку Јоксимовић, за Националног ИПА координатора (НИПАК) и потврдила улогу Одељења за планирање, програмирање, праћење и извештавање о фондовима ЕУ и развојну помоћ у оквиру српске Канцеларије за европске интеграције као техничког Секретаријата за НИПАК. Улоге и одговорности свих органа у оквиру ИПА структуре наведене су у новом нацрту ОС који је још увек у фази коначних консултација и усвајања. Усвојен Оквирни споразум биће потврђен у облику Закона и ратификован од стране српског Парламента (његово усвајање предвиђено је до краја 2014. године). Специфичности у вези са програмом ИПАРД анализирани су у различитим поглављима у зависности од теме сваког поглавља споразума. Ово је такође случај код Прилога А где се налазе информације о функцијама и одговорностима структурних тела и органа власти (укључујући НИПАК), као и члан 18. Одељка III Правила за програмирање, Ставови 2 и 5 Нацрта модела ОС.
Национални службеник за одобравање	НСО оснива корисник ИПА II. НСО треба да буде високо рангиран представник владе или државне управе корисника ИПА II, уз одговарајућу власт. НСО сноси читаву одговорност за финансијско вођење ИПА II подршке [ИПА II корисник] и обезбеђујући законитост и исправност трошкова. НСО ће конкретно бити оговоран за: (а) управљање рачунима и финансијским пословима програма ИПА II; (б) ефикасно функционисање унутрашњих контролних система за спровођење подршке ИПА II у складу	Влада Републике Србије је Закључком бр. 119-8560/2013 од 14. октобра 2013. године, именовала Државног секретара у Министарству финансија за Националног службеника за одобравање (НСО). Меморандум о разумевању које треба да потпишу НСО и ИПАРД ОПС (ИПАРД Агенција и УТ) одражаваће институционалне, процедуралне, комуникационе аранжмане и аранжмане за извештавање, и биће потписан у догледно време.

Тело / Надлежни орган	Опис у односу на ИПА II прописе	Ситуација у Србији
	са Прилогом Б овог Споразума. Структуру за управљање чиниће Национални фонд и канцеларија за подршку НСО. Задаци и одговорности Националног фонда и канцеларије за подршку биће адекватно подељени.	
Национални фонд Одељење за подршку НСО	Национални фонд треба да се налази у оквиру државног министарства корисника ИПА II, са централном буџетском надлежношћу и да поступа као централни трезор. Треба да подржава НСО у вршењу његових/њених задатака, посебно оних који се тичу управљања рачунима ИПА II и финансијским пословима дефинисаним у Клаузули 2(3) Прилога А ОС, и буде задужен за послове финансијског управљања подршком ИПА II, под одговорношћу НСО.	Нови акт систематизације Министарства финансија ступио је на снагу 5. фебруара 2009. године. Он подразумева Национални фонд (и у функцији трезора и функцији услуга за НСО), основан директно под НСО као ново Одељење Министарства финансија. Одељење Националног фонда за управљање фондовима ЕУ у оквиру Министарства финансија преузима улогу Националног фонда под директном надлежношћу Националног службеника за одобравање. Тренутно, број особља запосленог на пуно радно време у Националном фонду је 14. Правилници о раду НФ у контексту ИПАРД програма су израђени и биће усклађени са прописима ИПА II програма.
ИПАРД оперативна структура	Оперативну структуру коју тек треба успоставити у складу са члановима 10. и 55. Уредбе Комисије о спровођењу (ЕУ) бр. 447/2014, треба, у оквиру програма за рурални развој, да сачињавају следећи засебни органи који блиско сарађују: (а) Управљачко тело, као јавно тело које делује на националном нивоу, задужено за припрему и спровођење програма, укључујући одабир мера и разглашавање, координацију, евалуацију, надзор и извештавање о датом програму, и кога води високи представник са ексклузивним одговорностима; и (б) ИПА Агенција за рурални развој са функцијама сличним као што их има ИПАРД Агенција у држави чланици задужена за јавно оглашавање, одабир пројеката, као и за ауторизацију, контролу и обрачун обавеза и уплата и извршење плаћања.	Видети поглавље 10.1
Ревизорско тело	ИПА II корисник треба да обезбеди тело за екстерну ревизију које ће бити независно од НИПАК координатора, НСО, управљачке и оперативне	Владина канцеларија за ревизију система управљања фондовима ЕУ основана је Одлуком Владе Србије бр. 110-3278 / 2011-1 од 02. јуна

Тело / Надлежни орган	Опис у односу на IPA II прописе	Ситуација у Србији
	структуре, и коме ће бити обезбеђена неопходна финансијска аутономија. Оно треба да буде усклађено са међународно признатим ревизорским стандардима. Председника ревизорског тела именује ИПА II корисник. Он/она треба да поседује одговарајућу компетентност, знање и искуство у области ревизије зарад обављања захтеваних задатака. Ревизорско тело спроводи ревизије система за управљање и контролу, активности, трансакција и годишњих рачуна у складу са међународно прихваћеним ревизорским стандардима и у складу са ревизорском стратегијом. Даље смернице и дефиниције Комисије могу да допуне ове стандарде.	2011. године, као Ревизорско тело за ИПА програм под децентрализованим начином управљања. У децембру 2013. године, Влада Републике Србије усвојила је Уредбу о именовању Ревизорског тела и његовог директора за ревизију система управљања програмима претприступне помоћи ЕУ у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА), који представља правни основ за рад Ревизорског тела.

Табела 26: Именовање свих надлежних органа и преглед структуре управљања и контроле
(НИПАК, НСО, УТ, ИПАРД Агенција и Ревизорско тело)

Надлежни орган	Назив органа / тела, и одељења или јединице, где постоји	Директор органа/тела (позиција или место)	Адреса	Телефон	Електронска пошта
НСО	Није доступно	Државни секретар у Министарству финансија Никола Ћорсовић	Кнеза Милоша 20 11000 Београд Србија	+381 11 3642 602	nikola.corsovic@mfin.gov.rs
НИПАК	Није доступно	Министарка без портфеља задужена за европске интеграције Јадранка Јоксимовић	Немањина 11 11000 Београд Србија	+381 11 3617 580	kabinet@eu.rs
УТ	Одељење за рурални развој	Начелник одељења Драган Мирковић	Немањина 22-26 11 000 Београд	+381 11 3348 053	dragan.mirkovic@minpolj.gov.rs
ИПАРД Агенција	Управа за аграрна плаћања	Директор Владислав Крсмановић	Хајдук Вељкова 4-6 15 000 Шабац	+381 15 367 500	vladislav.krsmanovic@minpolj.gov.rs
Ревизорско тело	Канцеларија за ревизију система управљања средстава Европске уније	Директор Канцеларије Милош Тодоровић	Немањина 4 (и Немањина 11) 11000 Београд Србија	+381 11 3639-951	kancelarija@aa.gov.rs

13. РЕЗУЛТАТИ КОНСУЛТАЦИЈА ИЗРАДЕ ПРОГРАМА И ОДРЕДБЕ ЗА УКЉУЧИВАЊЕ НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА И ТЕЛА, КАО И АДЕКВАТНИХ ПАРТНЕРА У ОБЛАСТИ ЕКОНОМИЈЕ, ДРУШТВА И ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

13.1. УСВОЈЕНЕ ОДРЕДБЕ ЗА УКЉУЧИВАЊЕ НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА, ТЕЛА И ПАРТНЕРА

У складу са специфичним одредбама о програмима руралног развоја, наведеним у члану 55. Уредбе Комисије о спровођењу (ЕУ) бр. 447/2014 од 2. маја 2014. године, ИПАРД II програм припремљен је уз консултације са одговарајућим заинтересованим актерима који примењују принцип о партнерству.

Србија има вишегодишње значајно искуство у примени принципа о партнерству у оквиру националног стратешког формулисања политике, које укључује владу, цивилно друштво и заинтересоване стране приватног сектора, како на националном, тако и на локалном нивоу. Партнерство је широко примењивано током припреме Националне стратегије пољопривреде и руралног развоја за период од 2014-2024. године, као и током припреме ИПАРД I и ИПАРД II програма од 2009. године. Релевантни актери (компетентни регионални, локални и остали државни органи, економски и социјални партнери, НВО) биће укључени у све фазе ИПАРД програма, у спровођење, надзор и евалуацију, у складу са правним захтевима ЕУ.

У циљу јачања унутрашње и међуминистарске координације по питању формулисања политике и програма руралног развоја Србије, Одлуком Владе бр. 02-9603/ 2010 (која је измењена и допуњена Одлуком Владе бр. 02-6999/2011), основан је Национални савет за рурални развој (НСРР). Тренутно овим Саветом председава Министар пољопривреде и заштите животне средине, има 14 чланова, који представљају МПЗЖШ и друга министарства.

Савет ће бити реорганизован како би подржао нову организациону структуру Владе и МПЗЖШ, и такође поново успостављен за период од 2014-2020. године у циљу координације руралне развојне политике.

За укључивање у различите фазе припреме и спровођења ИПАРД програма изабране су следеће групе актера заинтересованих за политику: :

1. Државни органи и тела са циљем јачања унутрашње и међуминистарске координације, које чине:
 - Министарство пољопривреде и заштите животне средине (МПЗЖШ) са својим секторским управама, Управа за ветерину, Фитосанитарна управа и

Управа за безбедност хране, саветодавне службе, Агенција за заштиту животне средине, Дирекција за воде.

- Представници осталих министарстава Републике Србије - Министарство финансија, Канцеларија за европске интеграције Србије, Министарство државне управе и локалне самоуправе, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарство трговине, туризма и телекомуникација, Министарство привреде, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство омладине и спорта, РЗС.

2. Регионалне и локалне власти - Стална конференција градова и општина, Национална агенција за регионални развој.

3. Огранци удружења и невладине организације из области пољопривреде и руралног развоја Србије – Привредна комора Србије, Удружење пољопривредника, Национална асоцијација пољопривредника и задружни савез, Национална асоцијација прерађивача хране, Организације које се баве питањима животне средине, Национална удружења за промовисање права жена и мушкараца, као и питања у вези са особама са хендикепом, Ромима, итд.

4. Донаторске организације као што су Светска банка, УНДП, *USAID*, *GIZ*.

5. Остали партнери попут комерцијалне банке и микро-финансијских институција у Србији, истраживачких института и академских институција.

6. Представници Министарства спољних послова и Канцеларије за европске интеграције, као национални координатори за макро-регионалне стратегије ЕУ за Дунав и јадранско-јонски макро-регион.

Процес припреме Националне стратегије пољопривреде и руралног развоја за период од 2014-2024. године за републику Србију спровело је Управљачко тело уз подршку осам тематских/секторских радних група, основаних 2013. године решењем министра пољопривреде и заштите животне средине. Чланови радних група представљају одељења МПЗЖШ, истраживаче и најрелевантније заинтересоване стране. Како је МРРС припремљена и осмишљена у складу са захтевима ИПАРД програма, сви коментари и сугестије у вези са МРРС коришћени су за израду ИПАРД II програма. Рад радних група организован је кроз редовне састанке и радионице током којих се представљају и тумаче резултати.

Процес консултација започео је у мају 2013. године – у периоду од 13. до 17. маја 2013. године, организовано је осам радионица за чланове тематских радних група, у циљу представљања *SWOT* анализа и дискутовања о истим, као и о идентификованим потребама пољопривредно-прехрамбеног сектора и руралних подручја у Србији. У јулу

2013. године одржан је једнодневни састанак радних група ради презентовања *NARDS* стратегије и дискутовања о истој. Током наредног периода, организоване су три радионице са главним представницима радних група са циљем завршетка Нацрта стратегије, пре краја 2013. године.

Национални састанак заинтересованих страна, са циљем презентовања и дискусије о првом нацрту Националне стратегије пољопривреде и руралног развоја за период 2014-2024. године, организован је 29. јануара 2014. године у Београду. Све именоване заинтересоване стране биле су позване да учествују на састанку.

У фебруару и марту 2014. године, *NARDS* је изложена јавном слушању у Новом Саду, Крушевцу, Чачку и Лесковцу, и истовремено је постављена на интернет портал Министарства са електронским адресама за коментаре и предлоге. Сви примљени коментари и мишљења садржани су у тексту *NARDS* стратегије, односно ИПАРД II програма.

У периоду март-јун 2014. године, Први нацрт ИПАРД II програма, као и потенцијалне мере за кориснике, приказани су на различитим радионицама и састанцима радних група, као што су:

- Две паралелне путујуће радионице - Каравани одржани у периоду 31. март – 1. април 2014. године са руралним заинтересованим странама зарад дискутовања о *LEADER* приступу у Србији и могућностима које нуди ИПАРД II програм за период 2014-2020. године.
- Састанци са заинтересованим странама и представницима предузећа и удружења пољопривредника у виду семинара и конференција, одржаним на Међународном сајму пољопривреде у Новом Саду у мају 2014. године.
- Састанци тематских радних група које се баве ланцем трговине, сектором за воће, поврће и сточарство, зарад разговора о концепту мере „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава“, укључујући и специфичне критеријуме за селекцију по сектору, погодне инвестиције, економску оправданост за пољопривредна газдинства, итд.
- Састанак са представницима цивилног сектора, као и са представницима заинтересованих група из области заштите животне средине, пољопривреде и руралног развоја зарад разговора о политици руралног развоја и Нацрту ИПАРД II програма, одржан је 16. јуна 2014. године у организацији Владине Канцеларије за сарадњу са цивилним друштвом.

Током процеса припреме МРРС и ИПАРД II програма, УТ организује састанке на три нивоа. Први ниво чине представници огранака удружења, пољопривредне задруге, локалне самоуправе и општине, НВО укључене у рурални развој, организације за

заштиту животне средине, удружења из области прехранбене индустрије и маркетинга, организације за пружање једнаких могућности и родне равноправности, друге заинтересоване стране које представљају потенцијалне кориснике ИПАРД II мера и националних шема подршке, као и представници саветодавних служби и Мреже за рурални развој Србије.

Други ниво обухвата представнике свих организационих јединица МПЗЖШ (као што су Управа за ветерину, Управа за шуме, Управа за заштиту биља, Дирекција за земљиште, Генерална инспекција, Сектор за анализе и пољопривредну политику, Агенција за заштиту животне средине итд.), као и представнике међународних организација и универзитета.

Трећи ниво чине представници осталих министарстава и државних тела.

Састанак о националном партнерству организован је 24. јула 2014. године и том приликом приказан је Нацрт ИПАРД II програма, укључујући *SWOT* анализу, стратегију за утврђене потребе и одабране мере. Сви именовани партнери, на начин приказан у Табели 13.2., позвани су да дају свој допринос изради ИПАРД програма. Представници делегације ЕУ у Србији учествовали су у дискусијама на састанцима заинтересованих страна. Нацрт ИПАРД II програма послат је именованим на листи заинтересованих страна две недеље пре консултационог састанка, а од учесника је затражено да Управљачком телу предају коментаре и сугестије писаним путем. Значајан број заинтересованих страна је писаним путем дао свој допринос, што је УТ узело у разматрање током привођења крају текста ИПАРД II програма.

13.2. КОНСУЛТОВАНИ ПАРТНЕРИ – РЕЗИМЕ

Представници Универзитета		
Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Агроекономија	Проф. др Наталија Богданов
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Агроекономија	Проф. др Миладин Шеварлић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Опемењивање биља	Проф. др Славен Продановић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Воћарство	Проф. др Зоран Кесеровић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Сточарство	Проф. др Снежана Тривуновић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Воћарство	проф. др Нада Кораћ

Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Воће и грожђе	проф. др Драгослав Иванишевић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Сточарство	Милош Беуковић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Сточарство	Владан Богдановић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Прехрамбена технологија	Др Виктор Недовић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Сточарство	Цвијан Мекић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Прехрамбена технологија	Проф др Петар Пуђа
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Сточарство	Драган Гламочић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Агроекономија	Саша Тодоровић
Факултет техничких наука, Универзитет у Новом Саду	Биосистемско инжењерство	Милан Мартинов
Факултет ветеринарске медицине, Универзитет у Београду	Ветерина	Мила Савић
Представници јавних институција		
Саветодавна служба <i>Сомбор</i>	Пољопривредна стручна служба	Бранислав Огризовић
Гаранцијски фонд АП Војводине	Агроекономија	Горан Васић
Управа за пољопривреду и развој села града Ниша	Рурални развој	Иван Павловић
Покрајински фонд за развој пољопривреде	Регионални развој	Јожеф Сабо
Саветодавна служба Врбас	Пољопривредна стручна служба	Катарина Радонић
Савет за заштиту животне средине општине Вршац	Заштита животне средине	Милош Васић
Покрајински секретаријат за пољопривреду	Рурални развој	Слободан Теофанов
Институт за повртарство, Смедеревска Паланка	Пољопривредна стручна служба	Милан Здравковић
Институт ПКБ	Пољопривредна стручна служба	Петар Стојић
Саветодавна служба Краљево	Пољопривредна стручна служба	Векослав Савић
Саветодавна служба Сремска Митровица	Пољопривредна стручна служба	Желько Граовац
Саветодавна служба Чачак	Пољопривредна стручна служба	Весна Нишавић Вељковић

Институт за ратарство и повртарство, Нови Сад	Ратарство и повртарство	Ана Марјановић Јеромела
Агенција за заштиту животне средине	Заштита животне средине	Маја Крунић-Лазић
Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва	Социјално укључивање	Јелена Миловановић
Институт за кукуруз „Земун Поље”	Производња семенског кукуруза	Миодраг Толимир
Институт за економику пољопривреде	Агроекономија	Др Драго Цвијановић
Национална агенција за регионални развој	Регионални развој	Слободан Мишковић
Центар за развој Јабланичког и Пчињског округа	Регионални развој	Горан Миленковић
Институт за примену науке у пољопривреди	Агроекономија	Снежана Јанковић
Институт за водопривреду „Јарослав Черни”	Заштита вода	Милорад Миловановић
Представници међународних институција и организација		
GIZ	Пољопривреда	Емилија Стефановић
USAID	Пољопривреда	Ђорђе Бољановић
Амбасада Краљевине Холандије	Пољопривреда	Мила Мирковић
Млекарска индустрија		
Млекара Шабац	Производња млека и млечних производа	Зоран Ђерић
„Нишка млекара”	Производња млека и млечних производа	Звездан Гавриловић
АД „Имлек”	Производња млека и млечних производа	Драгица Болић
„Млекара Суботица”	Производња млека и млечних производа	Валентина Минић
„Meggle”	Производња млека и млечних производа	Тања Солдатовић
„Сомбоled”	Производња млека и млечних производа	Димитар Павлевски
„Млекопродукт”	Производња млека и млечних производа	Живанко Радованчев
„Куч-компани”	Производња млека и млечних производа	Ђукић Дејан
„Границе”	Производња млека и млечних производа	Немања Гајевић

	производа	
„Лазар“	Производња млека и млечних производа	Милан Видојевић
„Дис Тодоровић“	Производња млека и млечних производа	Славиша Тодоровић
„Еко-Млек“	Производња млека и млечних производа	Саша Недељковић
Меснопрерађивачка индустрија		
„Сарпех“	Производња меса	Милорад Шекуларац
АД „Неопланта“	Производња меса	Борис Мачак
„Јухор-експорт“	Производња меса	Драган Миладиновић
„Имес“ АД	Производња меса	Рајко Латиновић
ИМ „Бачка Топола“	Производња меса	Данило Жуњић
„Унион МЗ“	Производња меса	Звонко Миленковић
„Котленик промет“	Производња меса	Миломир Тошовић
„Недељковић“	Производња меса	Душан Бранковић
„Ђурђевић“	Производња меса	Небојша Никитовић
„Котекс“	Производња меса	Верица Јосиповић
Представници удружења		
Serbia Organica	Органска производња	Ивана Симић
Центар за обуку пољопривредних саветника и пољопривредника	Пољопривредна стручна служба	Александар Давидов
Панонска Ракија	Алкохолна пића	Ана Панцић
Удружење пољопривредника Гложан	Удружење пољопривредних произвођача	Андрија Бартош
Аграрна унија општине Кањижа	Удружење пољопривредних произвођача	Бата Ержебет
Прогнозно-извештајна служба НС	Услуге прогнозирања и извештавања	Драгица Јанковић
Удружење воћара „Еко-воће“ Ариље	Воћарство	Божо Јоковић
Удружење одгајивача оваца Шумадија-Wuerttemberg	Сточарство	Бранко Андријашевић
Банатски форум	Регионални развој	Зоран Сефкерицац
Унија пољопривредних произвођача	Удружење пољопривредних произвођача	Златан Ђурић
Савез удружења пољопривредника	Удружење пољопривредних произвођача	Јожеф Ковач
Удружење пољопривредника Сента	Удружење пољопривредних произвођача	Ференц Шоти

Савез удружења пољопривредника Војводине	Удружење пољопривредних произвођача	Миклош Нађ
Удружење „Футошки купус”	Производња купуса	Мирољуб Јанковић
Удружење пољопривредника „Суботица”	Удружење пољопривредних произвођача	Мирослав Киш
Удружење пољопривредних произвођача „Банатска ленија”	Удружење пољопривредних произвођача	Никола Филиповић
Шабачко удружење одгајивача говеда	Сточари	Слободан Илић
Српски млекарски форум	Производња млечних производа	Мира Чубрило
Савез пчеларских организација Србије	Председник Савеза пчеларских организација Србије	Родољуб Живадиновић
Удружење пивара Србије	Председник удружења	Миодраг Максимовић
Пословно удружење хладњача Србије	Извршни директор пословног удружења	Евица Михаљевић
„Жита Србије”, Удружење за унапређење производње и извоза житарица и уљарица	Председник удружења	Вукосав Саковић
ЗЗ „Агроном“, Пивара	Пољопривреда, Овлашћени представник	Стеван Бељански
Удружење пољопривредника „Суботица”	Председник удружења пољопривредника	Мирослав Ивковић
Пословно удружење за живинарство „Заједница Живинара”	Производи од живине	Раде Шкорић
SeCoNs Група за развојну иницијативу	Директор истраживања SeCoNS групе	Слободан Цвејић
Друштво српских домаћина	Пољопривредник	Никола Бајић
Партнерство за територијални рурални развој – ЛАГ Партнерство за Потамишје	Предузетник	Ненад Николић
пЛАГ Ђердап, Доњи Милановац	Проф др Директор	Весна Вандић
РРЦ Дунав	РРЦ Дунав координатор	Снежана Јовановић
ЗЗ Бегечки повртари	Инжењер пољопривреде, Директор	Горан Зец
Задружни савез Србије	Председник Задружног савеза Србије	Мр Драган Марковић
Пољопривредни произвођач Винча	Воћарство, расаднички произвођач	Верко Качаревић
НВО	Удружење пољопривредника	Ненад Николић

НВО	Зелени еко круг	Милорад Ћосић
НВО	Центар за одрживи развој	Наташа Глигоријевић
Представници привредних комора		
Привредна комора Србије	Удружење за пољопривреду, Удружење за храну и воду	Ненад Будимовић
Привредна комора Војводине, Нови Сад	Секретар удружења пољопривредника	Ђорђе Бугарин
Представници индустрије		
„Бамби“ а.д.	Генерални директор концерна „Бамби“	Мирослав Милетић
„Delhaize Србија“	Менаџер категорије производа	Биљана Каличанин
„Рубин“ АД	Заменик директора „Рубина“	Мирослав Јовановић
МК Група	Саветник председника МК Групе	Јарослав Ступавски
Други		
GROW расад, Ириг	Расаднички произвођач	Анђелко Мишковић
„Житовојводина“, Нови Сад	Заменик директора	Здравко Шајатовић
Агрогрња д.о.о.	Руководилац центра за кооперацију	Дејан Јовкић
СКГО	Саветник локалне власти	Марко Томашевић
СКГО	Саветник	Слађана Грујић

13.3. РЕЗУЛТАТИ КОНСУЛТАЦИЈА - ЗАКЉУЧАК

Табела са детаљним резултатима консултација налази се у Прилогу 7.

14. РЕЗУЛТАТИ И ПРЕДЛОЗИ *EX-ANTE* ЕВАЛУАЦИЈЕ ПРОГРАМА

14.1. ОПИС ПРОЦЕСА

Ex-ante евалуацију ИПАРД II програма за период од 2014-2020. године извршио је у периоду јун-јул 2014. год. тим за евалуацију који чине два међународна стручњака, гђа Симона Кристиано и г. Роберто Каљеро, (Уговор потписан 24. јуна 2014. године).

Коришћена методологија поштује процедуре дефинисане документима „Инструмент за претприступну помоћ руралном развоју 2014-2020 (ИПАРД II): Нацрт упутства за *Ex-ante* евалуацију” (Генерални директорат за пољопривреду и рурални развој, 2014) и „Максимално искористите ваш *RDP*: Смернице за *ex-ante* евалуацију за *RDP* 2014-2020” (*EENRD* 2012, нацрт). Одређени број накнадних релевантних студија и других докумената се односио на процес ове евалуације, и био је у вези са читавим програмским развојем.

Ex-ante евалуација спроведена је у тесној вези са Управљачким телом (УТ), а читав процес је био отворен и искрен. УТ и ИПАРД Агенција су у потпуности сарађивале у погледу достављања података, консултовања и ревизије Програма.

Ex-ante евалуација спроведена је коришћењем различитих приступа, укључујући преглед литературе, текстуалне анализе нацрта различитих докумената који посредно или непосредно доприносе ИПАРД програму, и организовањем неколико састанака између евалуационог тима и званичника укључених у процес развоја програма. Такође је било речи о активности евалуационог тима, и оне су координисане са услугама Комисије и особљем за *PPF5* - Припрема стратешких програмских докумената, Србија.

Ex-ante евалуација је званично започела првим састанком одржаним 26. јуна 2014. године у Београду. Овај састанак је упознао евалуаторе са кључним званичницима УТ и ИПАРД Агенције, омогућио преглед процеса за нацрт ИПАРД програма, и доставио копије материјала произведеног до тог тренутка, као и друга релевантна документа: правну основу за ИПАРД, релевантне националне прописе, стратешка документа, претходне програме за рурални развој и секторске анализе. Евалуатори су такође тражили Секторски споразум, коначну верзију ДСД, коначну верзију Оквирног споразума и прописе за имплементацију.

Почетни извештај (D0), који представља ревидирану евалуацију радног програма, достављен је УТ након почетног састанка, како би се узеле у обзир измене у временском оквиру израде нацрта ИПАРД програма.

Прелиминарна ревизија анализе контекста и одговарајућих *SWOT* анализа спроведена је одмах након почетка, уз повратну презентацију која је обављена 1. јула (засновану на новој прелиминарној верзији ИПАРД програма). Током састанка, евалуатори су се такође бавили проценом потреба и општом структуром логике интерних и екстерних интервенција, дајући почетне препоруке. Осим тога, евалуатор је пружио подршку у активностима за процену циља (резултата) на нивоу интервенције (Мера). Претходно наведене активности употпунио је одређени број неформалних повратних разговора и мејлова у различитим фазама процеса, као одговор на достављање додатних и

измењених докумената, и у односу на питања постављена евалуаторима. Анализа и *SWOT* шема, као и циљни индикатори, измењени су у складу са препорукама.

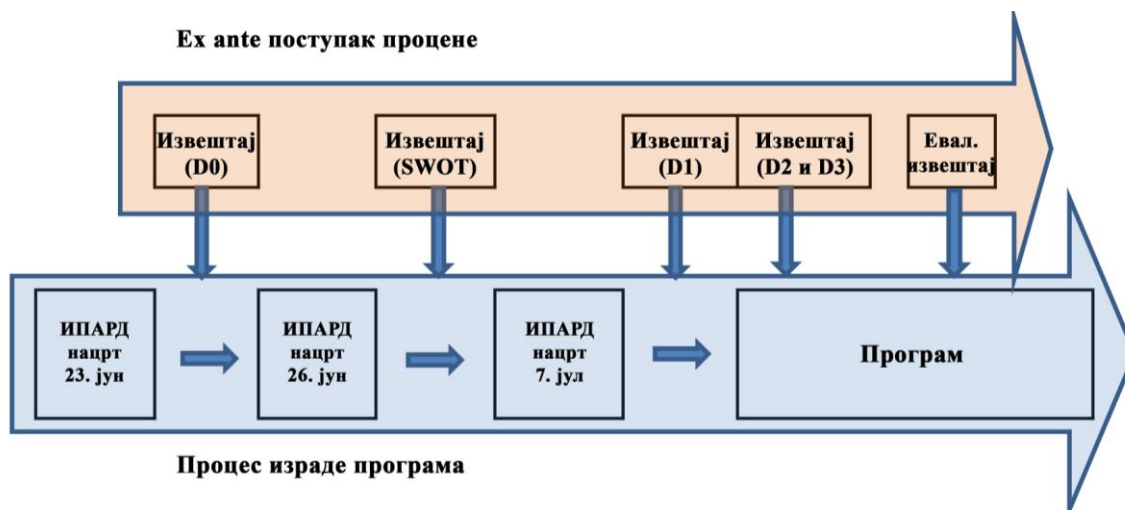
Писани извештај (D1) састављен је на основу прегледа расположиве документације и приказан је УТ 13. јула. Овај документ представља рани нацрт о опису процеса евалуације и главне закључке и препоруке (документарна табела), како би објаснио на који начин су резултати процене узети у обзир током развоја програма.

Повратне информације о нацрту логике интервенције, усклађености са мерама финансираних из других извора, опису оперативне структуре и опису структуре за управљање и контролу достављене су УТ 14. јула.

Током јула, евалуатор је био овлашћен да достави два привремена извештаја (D2 и D3), који се односе на фазу 1 (*SWOT* анализа), 2 (логика интервенције), 3 (руковођење и управљање). Завршни извештај о евалуацији је достављен до краја јула.

Извештај о евалуацији заснован је на евалуационим питањима садржаним у документу који је смерница, и оним специфичним питањима о којима се разговарало и сложило са УТ. Током процеса, посебна пажња посвећена је захтеву да ИПАРД демонстрира снажну интервентну логику и конкретан капацитет спровођења.

Евалуатори су били задовољни што су, као што је то приказано у нацрту ИПАРД програма, ти услови испуњени.

14.2. ПРЕГЛЕД ПРЕДЛОГА

П 1. Свеобухватност контекст анализе

Датум: 01.07.2014.

Тема: Обезбедити свеобухватнији опис подручја програмирања

Анализа контекста, као и *SWOT* анализа и процена потреба, не дају целовиту слику подручја програмирања. Конкретно, анализама тренутне ситуације недостаје конкретнији опис **кључних димензија** руралног развоја у Србији, као што су животна средина, рурална економија, квалитет живота и *LEADER*. Стога, анализе треба поспешити концентрисањем на те димензије.

Такође, у појединим случајевима анализа контекста не даје исправан опис **диспаритета**, трендова, почетних мерила или временских раздобља који би могли боље да објасне тренутну ситуацију у погледу различитих димензија руралног развоја у Републици Србији. Ово је посебно уочљиво у случају квалитета живота.

У том смислу, препоручује се боље анализирање контекста кроз наглашену идентификацију кључних покретачких снага које се могу посматрати за различите димензије руралног развоја у Србији.

Коначно, у случају **секторских анализа**, препоручује се свеобухватнији опис различитих сектора и појашњење разлога због чега се анализа концентрише само на поједине секторе. Осим тога, секторска анализа треба да буде боље сажета у складу са форматом ЕУ.

П 2. Употреба контекст индикатора

Датум: 01.07.2014.

Тема: Омогућити адекватније коришћење контекст индикатора

У складу са назнакама Европске комисије, читав списак заједничких контекст индикатора (ЗКИ) треба у потпуности да се примењује кроз контекст анализу. У том смислу, евалуатор препоручује квантитативно набрајање оних ЗКИ који још увек недостају у анализи, као и боље појашњење оних привремено процењених. Ово је посебно случај у области стања животне средине.

Такође, све док ЗКИ имају сврху у контекст анализи, ради бољег појашњења неких кључних аспеката тренутне ситуације у Републици Србији, евалуатор препоручује повезивање тих показатеља са различитим деловима анализе.

Евалуатор такође препоручује коришћење програмских контекст индикатора у погледу бољег истицања специфичне ситуације руралног развоја у Републици Србији, где је то потребно.

П 3. SWOT анализа

Датум: 01.07.2014.

Тема: Доставити адекватнију и свеобухватнију SWOT анализу

У складу са назнакама Европске комисије, *SWOT* анализу треба да оправда анализа контекста, о којој би требало да буде обезбеђено дијагностичко читање. У том смислу, препоручује се ревизија *SWOT* анализе, давањем јасног образложења сваке ставке, заснованог на анализи контекста, на заједничким/програмским индикаторима и квалитативним информацијама.

Евалуатор такође препоручује припрему *SWOT* матрица опште природе, којима се унапређују информације на нивоу сектора и на тематском нивоу, на начин на који то захтева предложена структура садржаја ИПАРД програма. Такође, чини се да *SWOT* анализи недостаје анализа усева.

Ревизија *SWOT* анализе треба да иде у правцу рационализације њених ставки, брисањем вишкова и поновним класификовањем одеђених ставки, као и бољег приказа њихове међусобне повезаности. У том погледу, *ex/ante* евалуатор препоручује коришћење рационалне *SWOT* анализе у циљу омогућавања динамичног ишчитавања контекста програма.

II 4. Процена потреба

Датум: 01.07.2014.

Тема: Омогућити целовиту процену потреба

Процена потреба може се разматрати у контексту *SWOT* анализе, па стога, 13 потреба ИПАРД програма делује оправдано, чак иако све потребе немају доследну основу у *SWOT* анализи. Такође, треба подвући, као критичну тачку, чињеницу да у појединим случајевима докази о диспаратитетима нису истакнути кроз избор временске или просторне одреднице. Са ове тачке гледишта, евалуатор препоручује, ако је потребно, постављање одговарајућих почетних мерила.

Осим тога, потребно је свих 13 потреба рангирати према важности, како би се директно управљало стратегијом, иако је приоритете могуће одредити индиректно. Главна препорука у погледу осмишљавања стратегије односи се на јасно дефинисање ИПАРД циљева, уместо ИПАРД приоритета на које је указано у нацрту програма.

II 5. Опис логике интервенције

Датум: 13.07.2014.

Тема: Обезбедити доследну стратегију

Логика интервенција и осмишљавање програма, укључујући и избор мера, су оправдани, и конкретно процењени у односу на друге националне програме и пољопривредне шеме, првенствено НППР.

Стратегија програма у целини треба да буде повезана са резултатима ранијих анализа контекста и *SWOT* анализа, и у смеру процене потреба у области програма. Евалуатор истиче потребу за побољшањем доследности логике интервенција у смислу повезаности са проценом потреба и другим инструментима који су комплементарни ИПАРД програму.

Конкретно, евалуатор препоручује да се настале потребе рангирају кроз подешавање оквира за ИПАРД циљеве, и да се јасно објасне мотиви који су довели до избора УТ да користи различите мере ИПАРД програма, као и у односу са друге инструменте. Критичну тачку представља објашњење зашто су само неке потребе предмет ИПАРД интервенција, док друге нису.

Што се тиче унутрашње доследности, ИПАРД циљеви (Нацрт од 7. јула) су у складу са потребама и изабраним интервенцијама и оправдани су путем логике интервенције. Баланс између различитих мера је одговарајући, и обезбеђивање међусобног јачања интеракција је на месту. Нема непосредних могућих конфликта и противречности између мера и циљева.

По питању екстерне доследности, повезаност програма са осталим интервенцијама (одељци 6 и 10), посебно са НППР, показују добар ниво могућности за уједначеност са тим другим интервенцијама, мада разграничење није увек веома јасно и није могуће уочити поједине ризике по питању проверљивости и контроле. Јасно је да паралелно спровођење, уз избегавање преклапања и омогућавајући синергију између ИПАРД програма и НППР, али такође заједно са другим инструментима, може бити стратешки релевантан кључ решења. У том погледу, најзначајнија препорука јесте успоставити „табелу за разграничење и комплементарну табелу”.

II 6. Опис одабраних мера

Датум: 13.07.2014.

Тема: Доследно описати мере

Садржај мера као и одабраних циљних група је одговарајућ.

Прегледи по секторима су јасни и у складу са анализом контекста (нпр.инвестиције?), али може бити подесно резимирати.

Оквир циљева одабраних интервенција је генерално у складу са циљевима ИПАРД програма, а специфични циљеви доприносе општим. Међутим, у неким случајевима у опису конкретних циљева су истакнути критеријуми прихватљивости, који су затим поновљени у одређеним деловима. Било би боље избећи таква дуплирања.

Описи повезаности са осталим инструментима, као и економска одрживост и стандарди, звуче сложено и имају одређене критичне тачке у проверљивости. Евалуатор у том смислу препоручује јасније објашњење ових ставки .

Административне процедуре треба детаљније описати, иако предлог мера захтева само генерички опис административних процедура за спровођење ове мере; али нпр. не постоје назнаке у области контроле. Евалуатор у том смислу препоручује да се ове ставке јасније објасне.

Критеријуми прихватљивости изведени су из веома бирократског приступа и могу имати ризик проверљивости; формулација Пословног плана није јасна, било би добро извршити поређење са *FADN* методологијом. Одабир критеријума се не види увек у анализи контекста, као ни у *SWOT* анализи. Евалуатор у том смислу препоручује јасније објашњење ових ставки .

II 7. Дефинисање циљева

Датум: 13.07.2014.

Тема: Омогућити јасно квантификовање циљева

Идентификовање одговарајућих квантификованих циљних вредности за оне индикаторе који су директно повезани са достигнућима у оквиру приоритетне области је од виталног значаја за мерење постигнутог нивоа првобитно постављених циљева датог програма. Управљачко тело има одговорност да постави одговарајуће циљне вредности, док тим за евалуацију треба да потврди веродостојност тих вредности.

Према оваквом начину сагледавања, евалуатор је директно дао подршку УТ током овог процеса.

Коришћени извори информација су поуздани, а предложене методе за обрачун су довољно ригорозне и засноване на информацијама које долазе из ИПАРД Агенције, и подељене су са експертском групом. Стога, циљеви су засновани на прорачуну јединичних трошкова из претходних сличних или истих интервенција финансираних у оквиру националних/регионалних програма.

Процена циљних вредности спроведена је заједно са анализом доприноса очекиваних исхода резултата, док актуелни нацрт програма не указује на укупну процену циљева (поглавље 6.4.) нити на било какве информације о индикаторима резултата и утицаја. У том смислу, евалуатор предлаже, с једне стране, да се провери реалан обим потенцијалних корисника и, с друге стране, да се дефинише сет одговарајућих и циљаних индикатора резултата и утицаја.

П 8. Расподела финансијских средстава

Датум: 13.07.2014.

Тема: Обезбедити доследну расподелу буџета

У садашњем контексту ограничених ресурса, дефинисање приоритета и усредсређивање је од великог значаја. ИПАРД програм, с ове тачке гледишта, показује да је расподела финансијских средстава по мерама уравнотежена, усредсређена и одговарајућа зарад испуњења постављених циљева. Све у свему, доследна расподела расположивих ресурса могла би да повећа додатну вредност јавне подршке и доведе до ефикаснијег коришћења ресурса ка постизању циљева, али само веома доследним спровођењем и са свим расположивим инструментима подршке.

У погледу доследности буџетских ресурса у односу на програмске циљеве, трошкови су усмерени ка потребама и изазовима идентификованим у *SWOT* анализи и процени потреба. Ипак, већи део буџета је адекватно алоциран у односу на циљеве са значајнијим утицајем. Заправо, није могуће проценити степен буџетске доследности са територијалног и становишта економских сектора.

Осим тога, за сада, тим за евалуацију не може да употпуни анализу буџета проценом нивоа ризика са становишта финансијке имплементације, да препозна оне мере које су, по својој природи, повезане са сложенијим развојним процесима. Међутим, могуће је подвући следеће:

- ИПАРД мере се никада нису примењивале,
- Опис административних процедура не може пружити исцрпну слику,
- Не постоје информације о неопредељености,
- Неке мере, нпр. *LEADER*, имају сложеније механизме спровођења, укључујући бројне заинтересоване стране,
- Остале мере, као и агроеколошко-климатске мере могле би да привуку већу потражњу од очекиване.

У овом смислу, евалуатор предлаже адекватан опис ризика спровођења.

П 9. Опис оперативних структура и њихових функција

Датум: 13.07.2014.

Тема: Обезбедити бољи опис рада, улога и функција

Опис оперативних тела је прилично свеобухватан. Укључује информације о практичном спровођењу ИПАРД мера, систему за надзор и евалуацију, али му недостаје детаљан опис управљања финансијама и контролних механизма ИПАРД програма. Конкретно, препоручује се да се боље објасни „шта ко ради и када”, кроз употребу функционалног графикона и графикона рада. То би могло да помогне јаснијој идентификацији задатака и улога сваког од оперативних тела, као и реципрочном протоку информација. Ипак, може послужити процени административних капацитета укључених у спровођење ИПАРД програма.

Осим тога, постоји конкретна потреба да се боље објасне начини управљања *LEADER* приступом, посебно детаљнијим описом улоге и функције ЛАГ-ова у активностима управљања, надзора, контроле и евалуације.

П 10. Људски ресурси и административни капацитети за управљање програмом

Датум: 13.07.2014.

Тема: Навести детаље о људским ресурсима укљученим у ИПАРД II

Нацрт програма не пружа довољно информација о људским ресурсима и административним капацитетима укљученим у спровођење ИПАРД II програма.

С тим у вези, евалуатор предлаже да се детаљно прикаже број запослених који раде у канцеларијама ИПАРД УТ и да се опишу активности спроведене са циљем унапређења њихових способности, попут обука. Такође треба детаљно описати подршку других активности за помоћ на радном месту, као што су твининг и техничка помоћ.

П 11. Систем извештавања

Датум: 13.07.2014.

Тема: Доставити детаље о систему извештавања

Опис система извештавања није задовољавајућ. Конкретно, треба га побољшати детаљним описом поступака за надзор и евалуацију за прикупљање података и информација и извештавање, као што је идентификација извора информација и са посебним освртом на употребу *FADN* и ИСУК система за спровођење ИПАРД програма.

Такође, постоји посебна потреба да се предвиде специфични аранжмани за спровођење *LEADER* приступа, посебно у сврху надзора, контроле и финансирања. То подразумева спровођење активности за подржавање ЛАГ-ова у веома раној фази.

Уз посебан осврт на питања надзора и евалуације, препоручљиво је да се објасни да ли је предвиђено успостављање посебних структура управљања и које канцеларије ће за то

бити задужене. Конкретно, препоручује се успостављање јединице за надзор и евалуацију, као и подршка управне групе за евалуацију, с тим да се обезбеди ангажовање адекватних специфичних капацитета у одређеним активностима.

П 12. Управљање финансијама

Датум: 13.07.2014.

Тема: Дати свеобухватнији опис финансијских аранжмана и склопа

Опис управљања финансијама је незадовољавајућ. Нацрт програма даје само опис одговорности. Посебно се препоручује да се опишу финансијски склоп и предвиђени аранжмани, ако је могуће путем графикана финансијског протока и идентификације оперативних тела и њихових задатака. Опис ИПАРД мера треба да објасни кључне кораке процеса плаћања: авансе, периодичне исплате и коначне исплате корисницима. Такође, треба обезбедити детаље о томе како ће подаци о финансијским токовима бити унети у систем за надзор.

Коначно, постоји специфична потреба да се предвиде посебни аранжмани за спровођење *LEADER* приступа, посебно разјашњавањем улоге коју ЛАГ-ови имају у финансијском систему.

П 13. Укључивање заинтересованих страна

Датум: 13.07.2014.

Тема: Дати свеобухватнији опис аранжмана за ефикасније и даље укључивање заинтересованих страна

Нацрт програма даје детаљан опис релевантних заинтересованих страна и консултација које је спровело УТ током фазе планирања. Међутим, опису недостаје осврт на критеријуме коришћене за идентификацију релевантних заинтересованих страна и на који начин су резултати консултација узети у обзир приликом планирања. Такође, треба обезбедити информације о даљем ангажовању заинтересованих страна током периода састављања програма, са посебним освртом на приказ напредовања спровођења ИПАРД програма и резултате.

Када је у питању *LEADER* приступ, постоји потреба за појашњењем да ли и на који начин се ЛАГ-ови сматрају релевантним заинтересованим странама програма.

Заправо, опис укључивања заинтересованих страна не пружа информације потребне за процену ефикасног учешћа заинтересованих страна у креирању и спровођењу програма.

Табела 27: Преглед препорука

Датум	Тема	Препорука	Начин на који је препорука размотрена
SWOT анализа, процена потреба			
01.07.	Обезбедити свеобухватнији опис области програма	Анализе треба буду појачане усредсређивањем на кључне димензије. Дати одговарајући опис диспаритета. Унапредити контекст анализу путем употребе кључних покретача. Секторске анализе треба резимирати, у складу са форматом ЕУ.	Препоруке су испраћене, а измене уведене у коначну верзију програма
01.07.	Омогућити адекватније коришћење контекст индикатора	Треба у потпуности применити читав списак ЗИК. Квантитативно описати оне ЗИК који још увек недостају у анализи и боље објаснити оне привремено процењене. Дефинисати групу најважнијих специфичних индикатора.	Препоруке су испраћене, а измене уведене у коначну верзију програма
01.07.	Доставити адекватнију и свеобухватнију SWOT анализу	Проверити ставке и омогућити да су све ставке оправдане. Ићи у правцу рационализације ставки: брисање вишкова, поновна класификација појединих ставки. Омогућити приказ повезаности међу ставкама.	SWOT табела је у потпуности реорганизована у складу са препорукама.
01.07.	Омогућити целовиту процену потреба	Проценити рангирање 13 потреба.	Препоруке су испраћене, а измене уведене у коначну верзију програма
Стварање логике интервенција			
01.07.	Обезбедити доследну стратегију	Поставити оквир ИПАРД циљева, да би се јасно објаснио избор УТ да користи различите ИПАРД мере. Успоставити „табелу за разграничење и комплементарну табелу” у одељку 10.	Препоруке су испраћене, а измене уведене у коначну верзију програма

13.07.	Доследно описати мере	Избегавати дуплирања и вишкове. Дати детаљнији опис повезаности, разграничења и критеријума. Административне процедуре морају бити детаљније описане.	Препоруке су испраћене, а измене уведене у коначну верзију програма
Дефинисање циљева, расподела финансијских средстава			
13.07.	Омогућити јасно квантификовање циљева	Дефинисати реалан обим потенцијалних корисника. Доставити низ одговарајућих индикатора резултата и утицаја.	Препоруке су испраћене, а измене уведене у коначну верзију програма
13.07.	Обезбедити доследну расподелу буџета	Доставити адекватан опис ризика спровођења.	
Спровођење програма, надзор, евалуација и финансијски аранжмани			
13.07.	Обезбедити бољи опис рада, улога и функција	Боље објаснити „шта ко ради и када”, кроз употребу функционалног графикона и графикона рада. Боље објаснити начине управљања <i>LEADER</i> приступом.	Ова препорука ће бити узета у обзир кроз Национални одбор за спровођење <i>LEADER</i> мера
13.07.	Навести детаље о укљученим људским ресурсима	Детаљно приказати бројно стање људских ресурса који раде у канцеларијама ИПАРД УТ и описати активности спроведене ка унапређењу њихових способности.	Препоруке су испраћене, а измене уведене у коначну верзију програма
13.07.	Доставити детаље о систему извештавања	Систем извештавања мора бити јасније описан.	Ова препорука ће бити узета у обзир кроз Национални одбор за спровођење као што је горенаведено
13.07.	Дати свеобухватнији опис финансијских аранжмана и склопа	Описати финансијски склоп и предвиђене аранжмане, ако је могуће путем графикона финансијског тока и идентификације оперативних тела и њихових задатака.	Ова препорука ће бити узета у обзир кроз Национални одбор за спровођење ове мере
Остало			
13.07.	Дати свеобухватнији опис аранжмана за ефикасније и даље укључивање заинтересованих	Доставити информације о даљем ангажовању заинтересованих страна током периода састављања програма. Појаснити да ли и на који начин се ЛАГ	Препоруке су испраћене, а измене уведене у коначну верзију програма

	страна	групе сматрају релевантним заинтересованим странама програма. Описати, где је могуће, ефикасно учешће заинтересованих страна у осмишљавању и спровођењу програма	

15. ПУБЛИЦИТЕТ, ВИДЉИВОСТ И ТРАНСПАРЕНТНОСТ У СКЛАДУ СА ИПА ПРОПИСИМА

У складу са правилима која су дефинисана у члановима 23. и 24. ОС и даље детаљно описана у члановима 24. и 25. Секторског споразума, МПЗЖШ ће формирати усклађен сет активности и одговарајућих процедура како би обезбедило транспарентно спровођење и максимално доступне информације, публицитет и видљивост подршке по основу ИПАРД програма за период од 2014-2020. године. Оперативна структура ИПАРД II програма треба да испуни захтеве у вези са информисањем, промоцијом, транспарентношћу, и да обезбеди ЕУ одговарајућу видљивост активности.

Активности по питању комуникација и видљивости тежиће да:

- омогуће довољан број квалитетних апликација и транспарентност спровођења путем ефикасне доставе информација о приликама за финансирање по основу ИПАРД II програма;
- се постарају да резултати спроведених пројеката буду видљиви и да промовишу позитиван допринос ЕУ и националних фондова за рурални развој у Србији;
- омогуће транспарентност јавне подршке објављивањем имена корисника донација;
- повећају свест опште јавности о процесу приступања ЕУ и ИПАРД подршци Србији.

У складу са чланом 25. СС, све активности по питању информисања, публицитета и видљивости биће испланиране, спроведене, надгледане и оцењене у оквиру ИПАРД II плана видљивости и комуникација за период од 2014-2020. године, и спроведене кроз годишњи списак активности. О плану активности које се тичу видљивости и комуникација треба да се сложе Управљачко тело и Комисија. Одбор за праћење ИПАРД II програма треба да процени план активности које се тичу видљивости и комуникација и да дефинише:

- циљеве и циљне групе;
- садржај и стратегију мера комуникације и информационих мера, наводећи мере које треба предузети;
- свој индиктивни буџет;
- административна одељења или тела одговорна за спровођење.

Критеријуми ће бити коришћени за евалуацију утицаја мера које се тичу информација и публициитета у смислу транспарентности, свести о ИПАРД II програму и улози коју игра Унија.

Програми који доприносе макро-регионалним стратегијама могу бити позвани да прикажу своја најбоља достигнућа на годишњим форумима и другим догађајима који су повезани са макро-регионалним стратегијама где је земља чланица.

Активности Плана видљивости и комуникација биће финансиране из мера Техничке помоћи. На састанцима Одбора за праћење ИПАРД II програма, председавајући ће дати извештај о напретку у спровођењу активности које се тичу информисања и јавности, и доставиће члановима Комитета примере таквих активности.

15.1. АКТИВНОСТИ ПРЕДВИЂЕНЕ У ЦИЉУ ИНФОРМИСАЊА ПОТЕНЦИЈАЛНИХ КОРИСНИКА, СТРУЧНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА, ПАРТНЕРА У ДОМЕНУ ЕКОНОМИЈЕ, ДРУШТВА И ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, КАО И ТЕЛА УКЉУЧЕНИХ У ПРОМОВИСАЊЕ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ И НВО О МОГУЋНОСТИМА КОЈЕ ПРУЖА ПРОГРАМ, КАО И О ПРАВИЛИМА ЗА ПРИСТУП ФИНАНСИРАЊУ

УТ, у блиској сарадњи са ИПАРД Агенцијом, биће оговорно за информисање потенцијалних корисника о могућностима финансирања у оквиру ИПАРД II програма. УТ ће осигурати успостављање посебне интернет странице која ће пружити информације о, као и приступ ИПАРД II програму за Србију, укључујући информације о роковима спровођења програма, као и било којим другим повезаним процесима јавних консултација.

Потенцијалним корисницима биће на располагању широки спектар алата за подршку, попут штампаног информативног материјала, информативних састанака, семинара и обука. УТ ће се постарати да све ово дође до публике којој је намењено, а посебну пажњу посветиће широкој распрострањености штампаног материјала и коришћењу локалних медија јавног информисања у случају руралних подручја где је још увек ограничен приступ интернету. Представници организација за подршку, саветодавних служби, огранака удружења и НВО ће такође бити позвани на информативне догађаје, семинаре и обуке.

Како би помогли корисницима ИПАРД програма да квалитетно припреме своје пријаве, стручњаци из саветодавних служби и приватни консултанци биће обучени о правилима за стицање права за пријављивање. Обуке за саветодавне службе и приватне консултанте биће организоване пре почетка мера и биће усредсређене на Водич за кандидате, конкретније, на то како помоћи потенцијалним корисницима у попуњавању пријавних формулара и припреми бизнис планова. Списак канцеларија саветодавних служби и контаката обучених консултаната биће доступан потенцијалним корисницима на ИПАРД интернет страници.

15.2. АКТИВНОСТИ ПРЕДВИЂЕНЕ У ЦИЉУ ИНФОРМИСАЊА КОРИСНИКА О ДОПРИНОСУ ЕУ

Корисницима са којима је закључен уговор по основу мера ИПАРД програма биће достављене детаљне смернице у писаној форми о спровођењу пројекта, укључујући упутства за припрему захтева за плаћање, као и смернице по питању видљивости. УТ и ИПАРД Агенција постараће се да корисници донација стриктно испуњавају услове видљивости дефинисане у Водичу за подносиоце пријава и у закљученом уговору.

УТ и ИПАРД Агенција обезбедиће неопходну подршку у спровођењу ових правила, укључујући издавање јасних техничких описа и упутстава и организујући обуке.

Административна упутства и Водич за подносиоце пријава за спровођење мера обухватиће јасне смернице, дефинишући одговорност корисника по питању јавности и видљивости, као и информацију о томе да ће списак финалних корисника са износом ИПАРД подршке бити објављен од стране ИПАРД Агенције.

15.3. АКТИВНОСТИ У ЦИЉУ ИНФОРМИСАЊА ШИРЕ ЈАВНОСТИ О УЛОЗИ ЕУ У ПРОГРАМИМА И РЕЗУЛТАТИМА ИСТИХ

УТ ће информисати јавност о усвајању ИПАРД програма, његовим изменама и допунама, главним достигнућима у процесу спровођења и резултатима, уз помоћ медија на националном, регионалном и локалном нивоу. Посебан акценат биће на информисању о доприносу ЕУ у оквиру пројеката финансираних ИПАРД програмом.

По одобравању програма, УТ ће објавити садржај програма и учинити програм и административна упутства за спровођење мера доступним за све заинтересоване стране кроз јединствену интернет страницу ИПАРД II програма, кроз интернет страницу МПЗЖШ и интернет странице партнера/посредника и, где је то могуће, доставиће одштампане примерке. УТ ће такође организовати информативну кампању, укључујући информативне састанке, конференције за штампу, објаве у медијима, итд.

УТ ће планирати и спроводити мере за објављивање намењене информисању опште јавности о резултатима програма. У сврху обезбеђења транспарентности и одговорности у спровођењу, УТ ће редовно објављивати информације о програму, укључујући финансијске индикаторе, индикаторе резултата, као и евалуационе извештаје.

Да би се омогућила транспарентност по питању подршке по основу ИПАРД програма, ИПАРД Агенција ће бити одговорна за објављивање списка активности и корисника подршке ИПАРД II програма у складу са условима дефинисаним чланом 23(2) ОС. Списак активности треба да буде доступан кроз јединствену интернет страницу ИПАРД II програма и ажуриран најмање на сваких шест месеци.

16. ПРОМОВИСАЊЕ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈЕ ТОКОМ РАЗЛИЧИТИХ ФАЗА ПРОГРАМА (ПЛАНИРАЊА, СПРОВОЂЕЊА, НАДЗОРА И ЕВАЛУАЦИЈЕ)

16.1. ПОЈАШЊЕЊЕ НАЧИНА НА КОЈИ ЋЕ РОДНА РАВНОПРАВНОСТ БИТИ ПРОМОВИСАНА ТОКОМ РАЗЛИЧИТИХ ФАЗА ПРОГРАМА

Родна равноправност гарантована је Уставом, а Србија је потписница неколико међународних конвенција и докумената који гарантују равноправност мушкараца и жена и који забрањују дискриминацију засновану на полу. Стратегија за побољшање положаја жена и унапређење равноправности полова за 2009-2015. је идентификовала шест области у којима је неопходан напредак: поправљање економског статуса, побољшање здравља, већа укљученост у процес доношења одлука, напредак у извршној власти и државној управи, равноправност у образовању, спречавање насиља и искорењивање полних стереотипа у медијима.

Упоредо са развојем прописа који се тичу родне равноправности, изграђени су одговарајући институционални механизми на свим нивоима. Управа за родну равноправност (УРП), основана 2007. године као управно тело у оквиру Министарства рада и социјалне политике, задужена је за предлагање правних и политичких мера намењених побољшању позиције жена и промовисању политике једнаких могућности. Државни парламент је основао Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова, док Влада Републике Србије има Савет за равноправност полова као саветодавни орган. У Канцеларији националног омбудсмана налази се представник за равноправност полова, права деце и права особа са инвалидитетом. Одређивање Повереника за заштиту равноправности као независне државне агенције у 2010. години сматра се врло важним. На нивоу Аутономне покрајине Војводине, политику за равноправност полова промовише Секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Одбор за равноправност полова, представник Омбудсмана за равноправност полова и Завод за равноправност полова. Више од половине локалних самоуправа (око 100) основало је тела за равноправност полова.

Принципи родне равноправности разматрани су током процеса припреме ИПАРД програма. Да би се осигурао одговарајући осврт на питања која се тичу полова, државни органи и НВО активне у области једнаких могућности се консултују током Националне стратегије руралног развоја и припреме ИПАРД програма.

Ситуација међу половима се узима у обзир у процесу креирања засебних мера за подршку, давањем приоритета женама предузетницама у критеријумима за избор мера. Штавише, програм обезбеђује укључивање организација руралног женског становништва у партнерство са Локалним акционим групама и родну равноправност у управном телу ЛАГ.

Током спровођења ИПАРД програма, биће посебно праћено коришћење мера подршке од стране жена које управљају пољопривредним газдинствима и предузећима. Сви извештаји надзора и евалуације укључиће одељак о једнаким могућностима, у оквиру којих ће се испитати утицаји ИПАРД програма на родну равноправност. Представници државних и НВО организација које промовишу једнаке могућности биће позване да учествују у ИПАРД Одбору за праћење.

Информације и промотивне активности ће такође имати за циљ равноправно учешће жена и мушкараца.

16.2. ПОЈАШЊЕЊЕ НАЧИНА НА КОЈИ ЋЕ СЕ ДИСКРИМИНАЦИЈА ЗАСНОВАНА НА ПОЛУ, РАСИ, ПОРЕКЛУ, РЕЛИГИЈИ, СТАРОСТИ, СЕКСУАЛНОМ ОПРЕДЕЉЕЊУ, СПРЕЧАВАТИ ТОКОМ РАЗЛИЧИТИХ ФАЗА ТОКОМ СПРОВОЂЕЊА ПРОГРАМА

У Србији је успостављен правни оквир против дискриминације. Поред Устава, општи режим заштите обухвата Закон о забрани дискриминације, Закон о Заштитнику грађана и Статут Аутономне покрајине Војводине. Клаузуле против дискриминације су део и других правних аката, тако да је политика једнаких могућности, гарантована Уставом (чл. 15.), даље развијена. Устав (чл. 60.) даје „фер накнаду за рад”, док је принцип равноправне исплате за идентичан рад мушкараца и жена гарантован Законом о равноправности полова (чл. 17.). Закон о раду, као и Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености, такође садрже одредбе које имају за циљ спречавање дискриминације жена на тржишту рада и приликом запошљавања.

Закон о забрани дискриминације (објављен у Службеном гласнику Републике Србије, бр. 22/09 од 26. марта 2009. године) уводи принцип равноправности у односу на пол, расу, боју, етнички, језички, родни идентитет, сексуалну оријентацију, политичку, верску или филозофску опредељеност, економску, образовну и социјалну ситуацију, трудноћу, родитељство (везе/одговорност), старосну доб, породични или брачни статус, грађански статус, боравиште, здравствено стање, инвалидитет, однос према посебним групацијама, и у односу на било који други облик дискриминације.

Припрема и спровођење ИПАРД II програма поштује све одредбе наведене у горе поменутој правној основи, као и принципе једнаког третмана. Неће бити непосредне или посредне дискриминације било ког лица на основу пола, старости, брачног статуса, језика, менталних или физичких инвалидитета, сексуалне оријентације, политичке припадности или убеђења, етничког порекла, националности, вере, расе, социјалног порекла или било ког другог статуса. Правила понашања Управљачког тела и ИПАРД Агенције у потпуности поштују све одредбе против дискриминације прописане одговарајућим законом, што ће такође бити поткрепљено одговарајућом обуком за запослене.

Мере програма не обухватају дискриминаторне критеријуме. Спровођење ИПАРД програма неће толерисати било какву дискриминацију према потенцијалним корисницима на основу вере, националности, пола или физичког инвалидитета.

17. ТЕХНИЧКИ И САВЕТОДАВНИ СЕРВИСИ

Према Попису пољопривреде из 2012. године, у Србији постоји 631.122 газдинстава и велики број малих пољопривредних газдинстава (просечне величине газдинства 5,3 ха). Оваква структура власништва, скромно знање и недостатак додатне обучености руралног становништва (97% руралног становништва се није додатно обучавало, 54% не поседује специфична знања и вештине) довели су до ниске продуктивности и ниских прихода од пољопривреде. Постојећи саветодавни систем је недовољан и не успева да одговори на динамичке потребе техничког и технолошког реструктурирања сектора.

Пренос знања у области пољопривреде одвија се кроз формално образовање на свим нивоима (од средњих школа до докторских студија), као и кроз разне обуке које организују образовне и истраживачке институције, саветодавне службе, приватне фирме, пројектне јединице и медији.

Да би се пољопривредници приближили најновијим научним достигнућима и стручним предузећима, и да би им се помогло да уведу нове технологије и праксу у периоду од 2004. до 2007. године, а касније и у 2013. и 2014. години, спроведена је национална мера за подршку преноса знања у области пољопривреде кроз подршку посебних образовних пројеката у области пољопривреде. Такође је у 2010. години уведена слична мера кроз пројекат Транзиционе реформе пољопривреде (STAR) која је спроведена кроз кредите Међународне банке за обнову и развој ИБРД.

Саветодавна служба Републике Србије ће играти важну улогу у процесу спровођења ИПАРД II програма. Планом комуникације и видљивости предвиђено је да ова служба буде главни партнер МПЗЖС у промовисању програма и пружању помоћи пољопривредницима да попуне пријавне формуларе. Ово ће повећати потребу за додатним кадром и повећаним обимом посла, што је такође предвиђено у Стратегији пољопривреде и руралног развоја и подржано предложеним повећањем буџета. Саветодавну службу Републике Србије чини 35 пољопривредних саветодавних и стручних служби са 256 запослених саветника. Од тога, 13 чине службе на територији Војводине, са 88 саветника, међу којима је 12 јавних и једна приватна. Контролу и координацију ових служби врши Покрајински секретаријат уз помоћ Пољопривредне саветодавне службе (ПСС) у Новом Саду, као организације овлашћене за стручно оспособљавање саветника. Покрајински секретаријат у складу са законом усваја годишњи програм и начин финансирања ових активности.

Од укупно 22 службе у земљи, са изузетком Војводине, 168 саветника је запослено, 19 је јавних и 3 приватних. Контролу и координацију служби спроводи МПЗЖС уз помоћ Института за примену науке у пољопривреди (ИПН), који је именован као организација за стручно оспособљавање саветника, као и за послове надзора и вредновања резултата рада саветника (овлашћење добијено у складу са законом, на период од пет година).

Правни основ за активности Саветодавних служби:

- Закон о обављању саветодавних и стручних послова у области пољопривреде (2010);

- Средњорочни програм развоја саветодавних послова у пољопривреди за период 2011-2015;
- Годишњи програм за развој саветодавних послова у пољопривреди.

МПЗЖС усваја годишњи програм и финансијску подршку ових активности у складу са законом. Годишњи програм дефинише врсту и тачан број активности које саветник обавља током годину дана, рокове или другим речима динамику реализације, начин надзора и вредновања ефеката рада саветника, територијалну покривеност неком службом, број и стручност саветника, извор, расподелу и начин коришћења средстава.

Њихов обим рада са пољопривредним газдинствима заснован је на следећем приступу:

1. Рад са појединачним пољопривредним газдинствима:

- Рад са одабраним пољопривредним газдинствима током периода од три године, при чему саветник мора да посети одабрано пољопривредно газдинство неколико пута годишње и да обрачуна одређене економске параметре;
- Рад са другим газдинствима у канцеларији, путем телефона, факса, електронске поште или на терену;
- Помоћ у попуњавању формулара и пријава за припрему докумената и бизнис планова, приликом подношења захтева за коришћење средстава.

2. Рад са групама:

- Пољопривредне задруге и удружења пољопривредника;
- Организације, удружења и неформалне групе пољопривредних произвођача;
- Предавања;
- Радионице (обуке уз практичну демонстрацију);
- Семинари/ зимске школе;
- Дани поља – деонстрација на лицу меса/ у пољу;
- Трибине (у циљу промовисања политике пољопривреде и руралног развоја).

3. Рад путем масовних медија: ТВ емисија, радио емисија, чланака на интернет страници www.psss.rs, текстова у билтенима које издају служба или локалне новине.

4. Праћење, прикупљање и дисеминација података:

- За Систем тржишних информација пољопривреде Србије – STIPS;
- За сезонске радове у пољопривреди, воћарству и виноградарству;
- За систем рачуноводства за пољопривредна газдинства у РС - FADN (Систем рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима).

У складу са законом ИПН, као овлашћена организација у Србији, и ААС Нови Сад у АП Војводина усвајају Годишњи план за обуку саветника. Стручно и саветодавно веће одобрава планове, а њихово спровођење се финансира из буџета РС, односно буџета АП Војводине.

Саветодавну службу за пољопривредна газдинства надзиру и прате два независна тела овлашћена од стране МПЗЖС:

1. Стручно и саветодавно веће за саветодавне услуге и примењена истраживања у пољопривреди ради на следећем:

- Предлаже средњорочни програм;
- Предлаже развојну политику;
- Предлаже финансирање саветодавних служби и примењених истраживања;
- Даје стручно мишљење о природи и врсти образовања и предлаже врсте обука за саветодавне агенте и пољопривреднике;
- Даје стручно мишљење о Годишњем плану усавршавања пољопривредних саветодавних агената.

2. Институт за примену науке у пољопривреди (ИПН) ради на следећем:

- Обучава стручне саветодавце;
- Развија нацрт програма Обуке за стручне саветодавце;
- Развија додатне модуле;
- Саставља и штампа материјал за саветодавну службу;
- Организује едукацију – обучавање стручних саветодаваца;
- На праћењу и процени резултата саветодавног рада;
- На процени додатних пољопривредних агената и канцеларија;
- Саставља ранг листу стручних саветодаваца према њиховом остваривању планираних задатака;
- Ствара јединствену методологију за вођење евиденције о саветодавним активностима (формулари, софтвер, портал);
- Штампа објаве и други материјал за саветодавну службу;
- Подноси извештај МПЗЖС.

Саветодавне службе организују обуке, семинаре и едукацију за пољопривреднике кроз Годишње програме договорене и финансиране од стране МПЗЖС. 2010. године, усвајањем новог Закона о саветодавним и стручним службама у пољопривреди, одређена је подршка за модернизацију и побољшање саветодавне службе Србије. Образложење за усвајање закона, између осталог, је у чињеници да је национална саветодавна служба имала органичен број стручњака. Стручњаци имају тежак задатак да одговоре на изазове са којима је суочено око 631.000 пољопривредних газдинстава од чега је преко 466.000 регистрованих заинтересовано за саветодавне услуге. Укупан број пољопривредника у оквиру саветодавних услуга у 2013. години био је око 20.000.

Једна од активности саветодавне службе Србије је успостављање *FADN* система, док у погледу спровођења ИПАРД програма саветодавна служба ради на промовисању мера

ИПАРД програма, као и помоћи потенцијалним корисницима у припреми пријавних формулара за ИПАРД и развој бизнис плана. Како рад саветодавне службе финансира ограничен државни буџет, настала је потреба да се уведе систем лиценцирања и тако повећа покривеност стручњацима који пружају услуге комерцијалним газдинствима, укључујући друге пружаоце услуга под строгим правилима и условима.

Неопходне мере које у наредном периоду треба предузети у циљу изградње капацитета Саветодавне службе Србије да би испунила предстојеће обавезе и да би се припремила за подршку у спровођењу ИПАРД II програма односиће се на израду плана обуке који ће помоћи у планирању будућег рада везаног за подршку корисника. Посебно се треба концентрисати у области испуњавања стандарда, разраде Водича за кориснике и активности са потенцијалним корисницима. Овај почетни скуп активности обуке треба да покрије увод у Политику руралног развоја, задатке и циљеве, где стручни саветодавци треба да добију довољно знања на ову тему, као и прве информације о будућем раду у промотивним активностима у вези са ИПАРД програмом.

Саветодавна служба ће радити са потенцијалним корисницима на пријавном форуму за ИПАРД, развоју бизнис планова, као и на промовисању мера ИПАРД програма. У те сврхе биће јој потребна помоћ за пренос знања и обуке кроз различите видове подршке Европске уније (ТW, ТWЛ пројеката).

Што се тиче припремања других техничких служби и органа за спровођење ИПАРД II програма, други сет материјала за обуку биће повезан са захтевима у вези са одговарајућим државним и ЕУ стандардима, уз посебан осврт на то шта корисници морају да знају пре него што планирају да се пријаве за ИПАРД средства. Ове задатке ће даље разрадити, подржати и надгледати Стална радна група (СРГ) МПЗЖС која ће бити основана у наредном периоду. Основни задаци СРГ МПЗЖС, осим дефинисања националних и стандарда ЕУ, односе се на предвиђање могућих проблема дефинисањем критеријума и услова које корисници морају да испуне у време подношења захтева за ИПАРД средства, као и на крају инвестирања, да предложи контролни списак за ове критеријуме/услове у погледу ових стандарда, да идентификује или предложи документ који техничка тела за спровођење ИПАРД-а морају да издају као потврду испуњења одређених стандарда, да подржи припрему приручника за кориснике и упутстава за издавање докумената за спровођење ИПАРД програма, дефинише однос АП и техничког особља (процес комуникације и одговорност техничких тела), одреди потребан план обуке за изградњу капацитета техничких тела, и да учествује у спровођењу овог плана обуке.

Осим пружања информација потенцијалним корисницима у вези са ИПАРД програмом, Мрежа за рурални развој Србије и стручне организације такође имају важну улогу у дисеминацији информација о ИПАРД програму и пружању техничке подршке, као и у саветовању потенцијалних корисника у оквиру области њиховог утицаја. Пошто је ИПАРД ново искуство за Србију, постоји велика потреба да се добије подршка за обавештавање о политици руралног развоја, ИПАРД правилима и условима, исправно и ефикасно. У том контексту, у погледу доприношења успешном спровођењу ИПАРД програма, одговорне институције и органи треба да развију своје капацитете да би се

довољно подржаним, оспособљеним и припремљеним саветодавним службама омогућило да пруже помоћ и дају информације потенцијалним корисницима.

18. ПРИЛОЗИ:

- ПРИЛОГ 1: ПРОЈЕКАТ И ПОМОЋ ПОЉОПРИВРЕДИ И СЕКТОРУ ЗА РУРАЛНИ РАЗВОЈ
- ПРИЛОГ 2: ОПИС МЕТОДОЛОГИЈЕ ЗА ПРОЦЕНУ ЕКОНОМСКЕ ОДРЖИВОСТИ КОРИСНИКА
- ПРИЛОГ 3: МИНИМАЛНИ НАЦИОНАЛНИ СТАНДАРДИ
- ПРИЛОГ 4: СПИСАК НАСЕЉА У ПЛАНИНСКИМ ПОДРУЧЈИМА
- ПРИЛОГ 5: ПОДРУЧЈА СА ОТЕЖАНИМ УСЛОВИМА РАДА У ПОЉОПРИВРЕДИ
- ПРИЛОГ 5.1: СПИСАК НАСЕЉА У ПОДРУЧЈИМА СА ОТЕЖАНИМ УСЛОВИМА РАДА У ПОЉОПРИВРЕДИ
- ПРИЛОГ 6: ДЕФИНИЦИЈА МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА
- ПРИЛОГ 7: РЕЗУЛТАТИ КОНСУЛТАЦИЈА – ЗАКЉУЧАК

ПРИЛОГ 1: ПРОЈЕКАТ И ПОМОЋ ПОЉОПРИВРЕДИ И СЕКТОРУ ЗА РУРАЛНИ РАЗВОЈ

Табела 28: Пројекти у оквиру ИПА програма 2007-12.

Назив пројекта	Вредност (ЕУР)	Буџетска година	Статус	Развојни партнер
Јачање капацитета Републике Србије за прихватање фондова ЕУ у области руралног развоја у претприступном периоду	4.000.000	ИПА 2007	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Помоћ Управи за аграрна плаћања		ИПА 2009	Завршен	ОУ
ИРА Припрема стратешких програмских докумената 5 (<i>PPF5</i>)	Није доступно	ИПА 2012	Завршен	<i>PPF</i>
Јачање капацитета и техничка подршка за обнову рејонизације виноградарства и за систем ознака географског порекла вина	1.200.000	ИПА 2008	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Подршка за контролу/искорењивање класичне куге свиња и беснила у Републици Србији	8.300.000	ИПА 2008	Завршен	Финансира ЕУ 6.300.000 Финансира држава 2.000.000
Усаглашавање националних прописа у области регистрације и контроле средстава за заштиту биља (СЗБ) са прописима Европске уније и примена нових законских прописа	1.300.000	ИПА 2008	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Подршка за контролу/искорењивање класичне куге свиња и беснила у Републици Србији	6.000.000	ИПА 2009	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Опремање Дирекције за националне референтне лабораторије Србије у ланцу исхране	6.500.000	ИПА 2010	Завршена твининг компонента	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Оснивање Система рачуноводствених података на српским пољопривредним газдинствима (<i>FADN</i>)	3.545.400	ИПА 2010	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ

Подршка за безбедност хране, добробит животиња и контролу/искорењивање класичне куге свиња и беснила	6.000.000	ИПА 2011	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Спровођење ефикасних мера за управљање земљиштем и административне процедуре за подршку побољшању аграрне структуре у складу са захтевима ЕУ	3.880.000	ИПА 2011	У току	Финансира ЕУ 2.780.000 ЕУР Донација Савезне Републике Немачке 1.000.000 ЕУР Финансира држава 100.000 ЕУР
Помоћ управним органима Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије у изради ИПАРД програма 2014-2020, подршка за акредитацију и обуку	250.000	ИПА 2011	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Развој информационог система одрживих услуга за Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде	1.500.000	ИПА 2012	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Јачање капацитета за унапређење објеката за производњу хране и управљање споредним производима животињског порекла	2.000.000	ИПА 2012	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Наставак подршке за контролу/искорењивање класичне куге свиња и беснила у Републици Србији	7.100.000	ИПА 2012	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Изградња институционалних капацитета и подршка пољопривреди и руралном развоју Србије у вођењу ИПАРД програма / СЕРВИСНЕ КОМПОНЕНТЕ	1.000.000	ИПА 2012	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Имплементација одрживе примене средстава за заштиту биља и успостављање система редовне	1.300.000	ИПА 2012	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ

техничке инспекције уређаја за примену пестицида				
„Помоћ Европске уније поплавленим подручјима у Србији”	8.000.000	ИПА 2012	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Наставак подршке за контролу/искорењивање класичне куге свиња и беснила, као и контрола зооноза и болести које се преносе путем хране у Републици Србији	4.800.000	ИПА 2013	Треба расписат и тендер	Финансира ЕУ 3.230.000 ЕУР Финансира држава 1.570.000 ЕУР

Извор: ISDACON; ОУ Евалуациони извештај

Табела 29: Билатерална помоћ сектору

ДОНАТОР	ПОМОЋ ПРОГРАМУ / ПРОЈЕКТУ У ОКВИРУ ПОЉОПРИВРЕДНОГ СЕКТОРА
Аустрија	Пројекат „Поддршка производњи органске хране у јужној Србији (OFPSSS)” у Јабланичком и Пчињском округу спроведен током 2010-2011. године са буџетом од 0,72 милиона евра.
Данска	Пројекат „Спровођења програма приватног сектора за подршку воћарству и сектору узгоја јагодастог и бобичастог воћа на југу Србије”. Укупан буџет 8.650.000 евра, донација Владе Данске износи 5.350.000 евра, Национални буџет 3.300.000 евра. Пројекат је започео крајем 2012. године и биће завршен у новембру 2015. године. Даје техничку подршку и донације кроз позиве на конкурисање једном годишње.
Чешка Република	Пројекат „Поддршка производњи сира на Пеиштеру”, као део пољопривредно-пословног развоја Пеиштера (Рашка област). Буџет 0,51 милиона евра, планирано трајање пројекта од 2011-2014. године.
Немачка	<i>Развој финансијског система у руралним подручјима Србије</i> Део споразума у износу од 21 милион евра у виду кредита који треба да спроведу комерцијалне банке у Србији. Такође даје техничку подршку (0,5 милиона евра).
	ACCESS („Програм подршке развоја конкурентности МСП у Србији у складу са процесом придруживања ЕУ”) сарађује са тржишним играчима приватног сектора, владом, универзитетима, органским пољопривредно-пословним вредносним ланцима, цивилним друштвом, као и са групом пољопривредника у сектору за прераду органских пољопривредних и прехранбених производа. Има за циљ да поспешу економски развој Србије и олакша будуће чланство земље у ЕУ кроз подржавање Националне стратегије Србије за развој МСП и предузетништва. Пројекат спроведен у три фазе (2011-2013., 2014-2016. и 2017-2019.), 4,7 милиона евра додељено првој фази.

ДОНАТОР	ПОМОЋ ПРОГРАМУ / ПРОЈЕКТУ У ОКВИРУ ПОЉОПРИВРЕДНОГ СЕКТОРА
Холандија	Пројекат <i>‘Социјално економски развој дунавске регије’(GIZ-KWD)</i> подржава креаторе националне, регионалне и локалне политике у њиховим напорима да олакшају регионални развој и омогуће раст приватног сектора. Конкретно, општине источне Србије су подржане у области општинског економског развоја. Тренутно, фаза II која покрива 3 године (2010-2012) обезбеђује 370.000 евра за рурлни развој различитим општинама, попут: · Унапређења производње поврћа у Кладову, Бољевцу и Голупцу (вредност пројекта 29.930 евра); · Промовисање воћарства у општинама Неготин, Кладово и Голубац - „Дунав воће” (вредност пројекта 29.370 евра). Предстојећи програм за <i>„Развој одрживог биоенергетског тржишта у Србији”</i>. Програм ће спровести GIZ уз ТП од 8 милиона евра и укупан буџет од 110 милиона евра. Пројекат за <i>„Јачање капацитета службене контроле”</i> Управе за ветерину – спроведен од стране VWA; јануар 2011 - јануар 2013. године. Буџет 350.000 евра. <i>„Јачање капацитета лабораторија за испитивање квалитета млека”</i> - Сарадња са лабораторијом за испитивање квалитета млека на Пољопривредном факултету у Новом Саду; спроведено од стране <i>Dienst Regelingen</i>, фебруар 2010 - август 2011. године. Буџет 130.000 евра. <i>„Изградња капацитета фитосанитарних служби”</i> – спровела холандска Управа за заштиту биља; март 2009 - фебруар 2010. године. Буџет 130.000 евра. <i>„Унапређење спровођења службене контроле ветеринарске инспекције у Србији”</i> – спроведен од стране VWA; март 2010 - јул 2011. године. Буџет 130.000 евра. <i>„Јачање прописа у вези са заштитом здравља биљака у Србији под правним оквирима ЕУ 2010”</i>- спроведено од стране NPPS; NAK и <i>Naktuinbouw</i>. 2010-11. Буџет 125.000 евра.
Јапан	<i>„Подришка пољопривредног сектора Србије кроз обнову производње домаћег ђубрива”</i> Буџет: 202,74 милиона РСД. Прва фаза је започела 2007. а завршена је у октобру 2008. године, друга фаза је завршена у децембру 2011. године.
Норвешка	<i>„Унапређење организације рада земљорадничких задруга у Србији по норвешком моделу”</i> Буџет 1,0 милиона евра. Прва фаза у 2010. години, друга закључена у децембру 2011. године. <i>Оснивање задруга у Србији</i>, 2002-1.000.000 евра, 2003. развој приватних задруга 8 милиона НОК, 2005-958.000 евра, 2006-1.031.000 евра
Румунија	<i>Партнерство за ревитализацију руралних подручја</i> спроведено од стране УНДП. Буџет 0,2 милиона евра Пројекат је започет у јулу 2010. и настављен је до краја 2011. године.

ДОНАТОР	ПОМОЋ ПРОГРАМУ / ПРОЈЕКТУ У ОКВИРУ ПОЉОПРИВРЕДНОГ СЕКТОРА
Шпанија	Пројекат „ <i>Одрживи туризам у функцији руралног развоја</i> ” који је финансирала Шпанија и који је спроведен кроз ФАО, УНДП, <i>UNWTO</i> , УНИЦЕФ и УНЕП. МПЗЖС заједно са Министарством пољопривреде и регионалног развоја. Укупан буџет 4 милиона USD. Пројекат је спроведен од децембра 2009. до децембра 2012. године.
Швајцарска	Пројекат за „<i>Помоћ у области права интелектуалне својине</i>” у МПЗЖС са Заводом за интелектуалну својину, спроведен од стране Швајцарске Конфедерације - Државног секретаријата за економске послове и Завода за интелектуалну својину. Буџет: 778.300 CHF Период: мај 2009 – децембар 2012. године. Пројекат за „<i>Подришку у преносу знања GLOBALG.A.P стандарда</i>” Буџет: 605.000 CHF. Трајање: мај 2009. – децембар 2012. године. Даља подршка идентификована је кроз подршку Интегрисаног програма заштите од штеточина (<i>IPM</i>) за увођење стандарда ЕУ. Заинтересованост за Санитарне и фитосанитарне мере (СПС) зарад испуњења приступних захтева СТО.
Шведска	<i>Развојне мреже југоисточне Европе за биљне генетичке ресурсе (SEED Net)</i>. Буџет 0,25 милиона евра. Пројекат је започет 2004. а завршен у децембру 2011. године. <i>Топола-Пилот развој пољопривреде и рурални развој општине Топола, 2002.</i> <i>Подришка производњи млека у Србији – фаза 1 (2003) фаза пројекта 2 (2006).</i>
САД	<i>USAID „Подришка одрживом развоју млекарског сектора у Шумадији”</i> Буџет: 6,65 милиона РСД. Авг. 2010 – авг 2011. године. <i>USAID „Агробизнис пројекат” 2007-12.</i> Петогодишњи економски развој намењен повећању конкурентности српског сектора за агробизнис. Пројекат је радио на шест пољопривредних подсектора; (1) јагодасто воће; (2) млечни производи; (3) биље и печурке; (4) стока и месо; (5) воћке; (6) поврће. Две главне компоненте: Повећање ефикасности и конкурентности и побољшање и стварање окружења за српско пољопривредно пословање. Пројекат је такође укључио одговарајућу донацију од 3 милиона долара за Агробизнис програм. <i>USAID</i> сада ради на Стратегији развоја земље и сарадње за 2012-17. која се концентрише на конкурентна тржишта и економски развој кроз Г2Г партнерства; није планирана посебна пољопривредна подршка. <i>USDA</i>, по основу споразума са Владом Републике Србије подржава пољопривредни сектор од 2001. године техничком подршком. То тренутно обухвата: • Бављење баријерама по питању трговине у области здравља животиња; • Рад на безбедности хране са Управом за ветерину, као и на инспекцијским службама; • Јачање капацитета и знања у оквиру постојеће мреже акредитованих лабораторија за заштиту биља; • Подршка у припреми Пописа пољопривреде у Србији 2012. године; • Информациони сервиси за усеве и побољшање тржишне анализе за пољопривредне производе.

ДОНАТОР	ПОМОЋ ПРОГРАМУ / ПРОЈЕКТУ У ОКВИРУ ПОЉОПРИВРЕДНОГ СЕКТОРА
ФАО	<i>Јачање пољопривредне политике и политике руралног развоја у југоисточној Европи за придруживање ЕУ - програм техничке сарадње / 430.000 USD</i> <i>Подришка развоју планирања и изградње шумске инфраструктуре у Србији/ 260.000 USD</i> <i>Помоћ земљама западног Балкана за побољшање процеса усаглашавања међународних стандарда везано за болести водених животиња / 377.000 USD.</i> <i>Помоћ у јачању капацитета и подршка органској производњи у Србији/ 467.775 USD</i>
ФАО/EBRD	<i>Побољшање квалитета хране и безбедносних стандарда у месној индустрији Републике Србије</i> <i>Подришка за ефикаснији маркетиншки ланац: развој програма квалитета за производе биљног порекла.</i>
Светска банка ИБРД	<i>Транзициона реформа пољопривреде Републике Србије</i> Укупан ИБРД кредит за пројекат: 17 милиона USD укључујући донацију Глобалног еколошког фонда (ГЕФ). Септембар 2008. до маја 2013. године Циљ је повећати конкурентност српске пољопривреде и међу својим интервенцијама она је подржала: • Јачање Агенције за плаћања за достављање донација за рурални развој и процена њиховог утицаја; • Капацитет пољопривредних произвођача и прерађивача да искористе ова средства; • Програм обуке за саветодавне службе проширен је са 250 на 1.800 пољопривредних стручних саветодаваца од новембра 2011. године. • Критичне инвестиције у комуналну инфраструктуру удаљених руралних подручја уз подршку ГЕФ у оквиру Пројекта су започете и доприносе побољшању доступности објеката сеоског туризма. Пројекат смањења загађења реке Дунав из индустрије, 9.000.000 евра, 2005
УН	Подршка за оснивање мреже за рурални развој у земљама југоисточне Европе (TCP/RER/3302) (регионална) 85.000 USD, 2011. Подршка за развој Програма биљних генетичких ресурса за храну и пољопривреду (TCP/YUG/3203) 275.000 USD, 2010. Енергија на бази дрвета за одрживи рурални развој (TCP/YUG/3201) 350.000 USD, 2008.

Извор: ОУ Евалуациони извештај; ISDASCON

ПРИЛОГ 2: ОПИС МЕТОДОЛОГИЈЕ ЗА ПРОЦЕНУ ЕКОНОМСКЕ ОДРЖИВОСТИ КОРИСНИКА

Критеријуми и табеле које треба користити приликом процене економске одрживости корисника, која ће се вршити у репрезентативној години, као и критеријуми и табеле коришћене за процену економске одрживости пројекта су следеће:

Табела 4: Економска одрживост корисника

ЈЕДНОСТАВНА ФОРМА БИЗНИС ПЛАНА (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ДО 50.000 ЕУР)	
Ликвидност = кумулативни новчани ток треба да буде позитиван	
КОМПЛЕТАН БИЗНИС ПЛАН (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ПРЕКО 50.000 ЕУР)	
Породична пољопривредна газдинства	Правна лица
Однос дуг/средства = (краткорочне обавезе + дугорочне обавезе)/капитал и резерве	Индикатор тренутног односа = обртна имовина / краткорочне обавезе
	Однос приход/расход = приход/расход
	Однос дуг/средства = (краткорочне обавезе + дугорочне обавезе) / капитал и резерве

Табела 5: Економска одрживост пројекта

ЈЕДНОСТАВНА ФОРМА БИЗНИС ПЛАНА (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ДО 50.000 ЕУР)
Ликвидност = кумулативни новчани ток треба да буде позитиван
КОМПЛЕТАН БИЗНИС ПЛАН (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ПРЕКО 50.000 ЕУР)
Унутрашња стопа прихода
Нето садашња вредност инвестиције
Враћање дуга (Време потребно за враћање почетне инвестиције)

ПРИЛОГ 3: МИНИМАЛНИ НАЦИОНАЛНИ СТАНДАРДИ

Минимални национални стандарди за меру: „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава”

- 1) Закон о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/2009).
 - Правилник о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС”, бр. 29/13);
 - Правилник о начину и условима уписа и вођења регистра пољопривредних газдинстава, обрасцима захтева за упис и промену података и прилога, документацији која се прилаже уз захтев, начину чувања података, као и о условима за пасивни статус пољопривредног газдинства („Службени гласник РС”, бр. 111/09).
- 2) Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10).
 - Правилник о ветеринарско-санитарним условима објеката за узгој и држање копитара, папкара, живине и кунића („Службени гласник РС”, бр. 81/06), Правилник о садржају и спровођењу општих и специфичних услова хигијене хране („Службени гласник РС”, бр. 78/10).
- 3) Закон о сточарству („Службени гласник РС”, бр. 41/2009).
 - Правилник о условима у погледу објеката и опреме које морају испуњавати одгајивачке организације и организације са посебним овлашћењима, као и о условима у погледу стручног кадра које морају испуњавати организације са посебним овлашћењима („Службени гласник РС”, бр. 103/09);
 - Правилник о садржини и обрасцу захтева за упис у регистар одгајивачких организација и организација са посебним овлашћењима, као и садржини и начину вођења тог регистра („Службени гласник РС”, бр. 67/09).
- 4) Закон о добробити животиња („Службени гласник РС”, бр. 41/2009).
 - Правилник о условима за добробит животиња у вези простора, просторија и опреме који морају бити испуњени у објектима у којима се држе и узгајају одређене врсте и категорије животиња, као и садржај и начин вођења евиденције („Службени гласник РС”, бр. 6/10);
 - Правилник о начину обележавања говеда и вођењу евиденције о обележеним говедима („Службени гласник РС”, бр. 57/2009);
 - Правилник о измени и допуни правилника о начину обележавања говеда и вођењу евиденције о обележеним говедима („Службени гласник РС”, бр. 14/2010)
 - Правилник о начину обележавања и регистрације свиња, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације свиња („Службени гласник РС”, бр. 94/2010);

- Правилник о начину обележавања и регистрације оваца и коза, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације оваца и коза („Службени гласник РС”, бр. 6/2011);
 - Правилник о изменама правилника о начину обележавања и регистрације оваца и коза, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације оваца и коза („Службени гласник РС”, бр. 57/2011);
 - Правилник о начину обележавања и регистрације копитара, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације копитара („Службени гласник РС”, бр. 72/2010).
- 5) Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/2009, 81/2009, 24/2011).
- 6) Закон о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/2004).
- Правилник о садржини захтева о потреби процене утицаја и садржини захтева за одређивање обима и садржаја студије о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 69/2005).
- 7) Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 101/2005).
- Правилник о поступку утврђивања испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду („Службени гласник РС”, бр. 60/2006).
- 8) Закон о општем управном поступку („Службени лист СРЈ”, бр. 33/97, 31/2001).

Минимални национални стандарди за меру: „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”

- 1) Закон о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/2009).
- Правилник о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС”, бр. 29/13);
 - Правилник о начину и условима уписа и вођења регистра пољопривредних газдинстава, обрасцима захтева за упис и промену података и прилога, документацији која се прилаже уз захтев, начину чувања података, као и о условима за пасивни статус пољопривредног газдинства („Службени гласник РС”, бр. 111/09).
- 2) Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10).
- Правилник о ветеринарско-санитарним условима, односно општим и посебним условима за хигијену хране животињског порекла, као и о условима хигијене хране животињског порекла („Службени гласник РС”, бр. 25/11);

- Правилник о начину разврставања и поступања са споредним производима животињског порекла ветеринарско санитарним условима за изградњу објеката за сакупљање, прераду и уништавање споредних производа животињског порекла, начину спровођења службене контроле, као и условима за сточна гробља и јаме гробнице („Службени гласник РС”, бр. 31/11).
- 3) Закон о добробити животиња („Службени гласник РС”, бр. 41/2009).
- Правилник о условима и средствима за лишавање животиња живота, начину поступања са животињама непосредно пре клања, начину омамљивања и искрварења животиња, условима и начину клања животиња без претходног омамљивања, као и програму обуке о добробити животиња током клања (“Службени гласник РС”, бр. 14/10).
- 4) Закон о безбедности хране („Службени гласник РС”, бр. 41/09).
- Правилник о условима хигијене хране („Службени гласник РС”, бр. 73/2010);
 - Правилник о општој и посебној хигијени хране у било којој фази производње, прераде и промета („Службени гласник РС”, бр. 72/2010) („Микробиолошки критеријуми за храну”).
- 5) Закон о надзору над прехранбеним производима биљног порекла („Службени гласник РС”, бр. 25/96).
- Правилник о ближим условима за производњу и промет прехранбених производа биљног порекла („Службени гласник РС”, бр. 50/96).
- 6) Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/2009, 81/2009, 24/2011).
- 7) Закон о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 135/2004).
- Правилник о садржини захтева о потреби процене утицаја и садржини захтева за одређивање обима и садржаја студије о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС”, бр. 69/2005).
- 8) Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 101/2005).
- Правилник о поступку утврђивања испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду („Службени гласник РС”, бр. 60/2006).
- 9) Закон о општем управном поступку („Службени лист СРЈ”, бр. 33/97, 31/2001).
- Минимални национални стандарди за меру: „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања”

- 1) Закон о туризму („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 99/11, 93/12);
- 2) Правилник о стандардима за категоризацију угоститељских објеката за смештај („Службени гласник РС”, бр. 41/10, 103/10, 99/12);
- 3) Правилник о условима и начину обављања угоститељске делатности, начину пружања угоститељских услуга, разврставању угоститељских објеката и минимално техничким условима за уређење и опремање угоститељских објеката („Службени гласник РС”, бр. 48/2012);
- 4) Правилник о минималним техничким и санитарно-хигијенским условима за пружање угоститељских услуга у домаћој радиности и у сеоском туристичком домаћинству („Службени гласник РС”, бр. 41/2010 и 48/2012).

ПРИЛОГ 4: СПИСАК НАСЕЉА У ПЛАНИНСКИМ ПОДРУЧЈИМА

Идентификаци они број насеља	Идент. број општине	Општина	Насеље	Надморска висина (m)
700126	70017	Александровац	Вранштица	1.113
700088	70017	Александровац	Веља Глава	609
700070	70017	Александровац	Велика Врбница	676
700541	70017	Александровац	Стрменица	800
700312	70017	Александровац	Козница	804
700533	70017	Александровац	Старци	542
700282	70017	Александровац	Јелакци	934
700444	70017	Александровац	Поповци	503
700428	70017	Александровац	Плеш	598
700258	70017	Александровац	Доњи Вратари	530
700207	70017	Александровац	Грцак	679
700185	70017	Александровац	Горњи Вратари	530
700495	70017	Александровац	Рогавчина	989
700487	70017	Александровац	Ржаница	570
700452	70017	Александровац	Пуховац	500
700363	70017	Александровац	Лесковица	617
700355	70017	Александровац	Лесеновци	531
700339	70017	Александровац	Латковац	621
700037	70017	Александровац	Бзенице	882
700053	70017	Александровац	Ботурићи	651
700509	70017	Александровац	Рокци	944
700436	70017	Александровац	плоца	1.222
700762	70025	Алексинач	Вукања	695
701211	70025	Алексинач	Преконога	764
701203	70025	Алексинач	Породин	606
701254	70025	Алексинач	Рсовац	537
700819	70025	Алексинач	Голешница	600
701360	70025	Алексинач	Црна Бара	508
701696	70041	Ариље	Вране	652
701688	70041	Ариље	Висока	913
701661	70041	Ариље	Вигоште	555
701823	70041	Ариље	Ступчевићи	542
701815	70041	Ариље	Северово	708
701718	70041	Ариље	Гривска	700
701785	70041	Ариље	поглед	640

701637	70041	Ариље	Бјелуша	900
701793	70041	Ариље	Радобуда	601
701807	70041	Ариље	Радошево	669
701769	70041	Ариље	Латвица	517
701742	70041	Ариље	Крушчица	900
701726	70041	Ариље	Добраце	504
701653	70041	Ариље	Бреково	980
701831	70041	Ариље	Трешњевица	598
702129	70050	Бабушница	Звонце	680
701998	70050	Бабушница	Вучи Дел	1.174
701971	70050	Бабушница	Војници	701
701947	70050	Бабушница	Вава	886
701955	70050	Бабушница	Валниш	740
702412	70050	Бабушница	Сурачево	714
702382	70050	Бабушница	Стрелац	796
702226	70050	Бабушница	Масуровац	919
702161	70050	Бабушница	Камбелевац	518
702153	70050	Бабушница	Калудерово	638
702374	70050	Бабушница	Стол	700
702315	70050	Бабушница	Радосин	829
702030	70050	Бабушница	Грнчар	519
702099	70050	Бабушница	Дучевац	600
702064	70050	Бабушница	Доњи Стрижевац	518
702013	70050	Бабушница	Горњи Стрижевац	872
701882	70050	Бабушница	Берин Извор	859
701874	70050	Бабушница	Бердуј	698
702358	70050	Бабушница	Раљин	740
702340	70050	Бабушница	Раков Дол	700
702331	70050	Бабушница	Ракита	1.200
702323	70050	Бабушница	Радошевац	709
702307	70050	Бабушница	Радињинце	569
702200	70050	Бабушница	Љуберада	528
702293	70050	Бабушница	Проваљеник	652
702277	70050	Бабушница	Остатовица	600
702269	70050	Бабушница	Нашушковица	905
702196	70050	Бабушница	Линово	700
702145	70050	Бабушница	Јасенов Дел	1.000
702005	70050	Бабушница	Горње Крњино	591
702056	70050	Бабушница	Доње Крњино	640
702048	70050	Бабушница	Дол	500
702439	70050	Бабушница	Црвена Јабука	880
701939	70050	Бабушница	Брестов Дол	665
701912	70050	Бабушница	Братишевац	700
702404	70050	Бабушница	Студена	705
702366	70050	Бабушница	Ресник	829
702285	70050	Бабушница	Пресека	1.012
702188	70050	Бабушница	Лесковица	800
702170	70050	Бабушница	Кијевац	1.045
702137	70050	Бабушница	Извор	539
702072	70050	Бабушница	Драгинац	508
701904	70050	Бабушница	Богдановац	960
702447	70050	Бабушница	Штрбовац	804
701858	70050	Бабушница	Александровац	536

701980	70050	Бабушница	Врело	700
702587	70068	Бајина Башта	Злодол	500
702579	70068	Бајина Башта	Зауглине	982
702552	70068	Бајина Башта	Зарожје	800
702544	70068	Бајина Башта	Заовине	1.082
702536	70068	Бајина Башта	Заглавак	737
702803	70068	Бајина Башта	Стрмово	582
702617	70068	Бајина Башта	Јеловик	784
702749	70068	Бајина Башта	Придоли	500
702722	70068	Бајина Башта	Пилици	522
702714	70068	Бајина Башта	Перућац	1.037
702706	70068	Бајина Башта	Пепељ	552
702510	70068	Бајина Башта	Драксин	628
702471	70068	Бајина Башта	Бесеровина	980
702757	70068	Бајина Башта	Растиште	587
702765	70068	Бајина Башта	Рача	721
702650	70068	Бајина Башта	Љештанско	559
702684	70068	Бајина Башта	Овчиња	698
702668	70068	Бајина Башта	Мала Река	994
702625	70068	Бајина Башта	Коњска Река	1.011
702609	70068	Бајина Башта	Јакаљ	594
702595	70068	Бајина Башта	Јагоштица	940
702498	70068	Бајина Башта	Гвоздац	1.200
702501	70068	Бајина Башта	Добротин	505
702820	70068	Бајина Башта	Црвица	500
702811	70068	Бајина Башта	Церје	666
703052	70084	Бела Паланка	Вргудинац	531
703397	70084	Бела Паланка	Теловац	706
703389	70084	Бела Паланка	Тамњаница	528
702994	70084	Бела Паланка	Бежиште	820
703141	70084	Бела Паланка	Долац (село)	749
703214	70084	Бела Паланка	Козја	828
702986	70084	Бела Паланка	Бабин Кал	690
703320	70084	Бела Паланка	Мокра	587
703184	70084	Бела Паланка	Дражево	581
703176	70084	Бела Паланка	Доњи Рињ	1.035
703109	70084	Бела Паланка	Горњи Рињ	760
703354	70084	Бела Паланка	Пајез	900
703290	70084	Бела Паланка	Мирановац	664
703303	70084	Бела Паланка	Мирановачка Кула	599
703257	70084	Бела Паланка	Крупаци	657
703222	70084	Бела Паланка	Космовац	750
703095	70084	Бела Паланка	Горња Коритница	649
703087	70084	Бела Паланка	Горња Глама	755
703150	70084	Бела Паланка	Доња Глама	693
703125	70084	Бела Паланка	Дивљана	590
703036	70084	Бела Паланка	Витановац	762
703346	70084	Бела Паланка	Ореовац	800
703460	70084	Бела Паланка	Шљивовик	1.020
703419	70084	Бела Паланка	Топоница	500
705241	70262	Блаце	Више Село	600
705527	70262	Блаце	Придворица	695
705519	70262	Блаце	Претрешња	709

705462	70262	Блаце	Попова	580
705535	70262	Блаце	Рашица	618
705454	70262	Блаце	Музаће	760
705381	70262	Блаце	Качапор	536
705284	70262	Блаце	Горње Гргуре	529
705276	70262	Блаце	Горња Јосаница	900
705322	70262	Блаце	Доња Рашица	502
706078	70297	Бојник	Ображда	1.060
706035	70297	Бојник	Мајковац	533
705870	70297	Бојник	Добра Вода	826
705802	70297	Бојник	Боринце	745
705942	70297	Бојник	Ивање	619
706205	70319	Бољевац	Боговина	693
706370	70319	Бољевац	Ртањ	612
706302	70319	Бољевац	Криви Вир	527
706388	70319	Бољевац	Рујиште	626
706361	70319	Бољевац	Подгорац	822
706299	70319	Бољевац	Јабланица	566
706477	70327	Бор	Злот	711
706418	70327	Бор	Бор	531
706434	70327	Бор	Бучје	562
706809	70335	Босилеград	Зли Дол	1.162
706833	70335	Босилеград	Караманица	1.608
706892	70335	Босилеград	Плоца	1.428
706566	70335	Босилеград	Барје	1.400
706914	70335	Босилеград	Рајчиловци	860
706710	70335	Босилеград	Грујинци	1.112
706582	70335	Босилеград	Бистар	1.000
706574	70335	Босилеград	Белут	871
706957	70335	Босилеград	Рикачево	900
706949	70335	Босилеград	Рибарци	700
706922	70335	Босилеград	Ресен	940
706906	70335	Босилеград	Радичевци	783
706876	70335	Босилеград	Назарица	1.401
706868	70335	Босилеград	Мусуљ	1.429
706850	70335	Босилеград	Млекоминци	777
706841	70335	Босилеград	Милевци	1.395
706825	70335	Босилеград	Јарешник	1.413
706817	70335	Босилеград	Извор	987
706701	70335	Босилеград	Горње Гламино	1.134
706698	70335	Босилеград	Горња Ржана	1.486
706680	70335	Босилеград	Горња Љубата	1.400
706671	70335	Босилеград	Горња Лисина	1.063
706663	70335	Босилеград	Голеш	1.284
706655	70335	Босилеград	Гложје	1.100
706787	70335	Босилеград	Дукат	1.300
706779	70335	Босилеград	Доње Гламино	934
706752	70335	Босилеград	Доња Ржана	1.301
706744	70335	Босилеград	Доња Љубата	1.055
706736	70335	Босилеград	Доња Лисина	901
706728	70335	Босилеград	Доганица	1.419
706965	70335	Босилеград	Црноштица	1.181
706647	70335	Босилеград	Буцелјево	1.036

706612	70335	Босилеград	Бранковци	1.000
706604	70335	Босилеград	Босилеград	913
706884	70335	Босилеград	Паралово	1.111
706795	70335	Босилеград	Жеравино	1.340
706639	70335	Босилеград	Бресница	1.100
707112	70343	Брус	Влајковци	704
707104	70343	Брус	Витоше	1.128
707082	70343	Брус	Велика Грабовница	634
707562	70343	Брус	Тршановци	600
707554	70343	Брус	Судимља	864
707589	70343	Брус	Чокотар	1.040
706981	70343	Брус	Бело Поље	942
707538	70343	Брус	Стануловиће	1.000
707503	70343	Брус	Радуње	895
707155	70343	Брус	Град	851
707228	70343	Брус	Дртевци	577
707201	70343	Брус	Доњи Липовац	831
707171	70343	Брус	Грашевци	639
707147	70343	Брус	Горњи Липовац	751
706990	70343	Брус	Блажево	1.069
706973	70343	Брус	Батоте	568
707481	70343	Брус	Равниште	1.116
707490	70343	Брус	Радманово	1.000
707465	70343	Брус	Паљевштица	1.136
707457	70343	Брус	Осредци	903
707449	70343	Брус	Милентија	520
707422	70343	Брус	Мала Грабовница	599
707406	70343	Брус	Ливаде	1.177
707350	70343	Брус	Ковизле	1.000
707341	70343	Брус	Кобиље	640
707376	70343	Брус	Коцине	816
707333	70343	Брус	Кнежево	1.060
707325	70343	Брус	Иричићи	900
707139	70343	Брус	Горње Левице	1.100
707198	70343	Брус	Доње Левице	951
707180	70343	Брус	Домишевина	915
707058	70343	Брус	Брзеће	1.440
707015	70343	Брус	Бозољин	1.196
707023	70343	Брус	Боранци	1.100
707520	70343	Брус	Рибари	540
707384	70343	Брус	Крива Река	1.200
707040	70343	Брус	Брдани	635
707244	70343	Брус	Ђерекаре	800
707597	70343	Брус	Сошице	945
707295	70343	Брус	Жуње	500
707252	70343	Брус	Зарево	880
707210	70343	Брус	Дренова	600
707163	70343	Брус	Градац	1.170
707830	70351	Бујановац	Зарбинце	1.022
707732	70351	Бујановац	Врбан	682
707724	70351	Бујановац	Воганце	500
708232	70351	Бујановац	Узово	540
708216	70351	Бујановац	Трејак	666

708062	70351	Бујановац	Света Петка	524
708208	70351	Бујановац	Сухарно	1.078
708178	70351	Бујановац	Спанчевац	600
707970	70351	Бујановац	Лопардинце	540
708194	70351	Бујановац	Старац	529
708160	70351	Бујановац	Сејаце	655
708151	70351	Бујановац	Себрат	700
708097	70351	Бујановац	Прибовце	1.011
708089	70351	Бујановац	Претина	600
707791	70351	Бујановац	Дрежница	525
707635	70351	Бујановац	Богдановац	514
707619	70351	Бујановац	Баралевац	640
708119	70351	Бујановац	Равно Буцје	933
708046	70351	Бујановац	Несалце	600
708020	70351	Бујановац	Муховац	683
708011	70351	Бујановац	Мали Трновац	560
707988	70351	Бујановац	Лукарце	910
707996	70351	Бујановац	Луцане	570
707945	70351	Бујановац	Куштица	568
707902	70351	Бујановац	Концуљ	529
707929	70351	Бујановац	Кошарно	679
707856	70351	Бујановац	Јастребац	684
707759	70351	Бујановац	Горње Ново Село	1.101
707783	70351	Бујановац	Доње Ново Село	670
707775	70351	Бујановац	Добросин	640
707686	70351	Бујановац	Брњаре	542
707678	70351	Бујановац	Брезница	765
707660	70351	Бујановац	Братоселце	515
708135	70351	Бујановац	Русце	700
707651	70351	Бујановац	Боровац	500
708259	70351	Бујановац	Цар	914
707805	70351	Бујановац	Дјордевац	1.003
707708	70351	Бујановац	Буштрање	640
707848	70351	Бујановац	Јабланица	554
745570	71242	Чачак	Вујетинци	704
745561	71242	Чачак	Врнциани	530
745456	71242	Чачак	Бањица	504
745910	71242	Чачак	Премеца	595
745669	71242	Чачак	Јанцици	599
745499	71242	Чачак	Брезовица	600
745383	71234	Чајетина	Трипкова	691
745375	71234	Чајетина	Стубло	1.049
745332	71234	Чајетина	Саиновина	840
745367	71234	Чајетина	Сирогојно	900
745359	71234	Чајетина	Семегњево	920
745324	71234	Чајетина	Рудине	942
745197	71234	Чајетина	Гостиље	900
745316	71234	Чајетина	Рожанство	874
745308	71234	Чајетина	Раковица	1,056
745260	71234	Чајетина	Љубиш	937
745286	71234	Чајетина	Мушвете	743
745278	71234	Чајетина	Мацкат	700
745251	71234	Чајетина	Крива Река	720

745243	71234	Чајетина	Јабланица	942
745189	71234	Чајетина	Голово	778
745219	71234	Чајетина	Доброселица	1.107
745162	71234	Чајетина	Бранешци	852
745391	71234	Чајетина	Трнава	900
745227	71234	Чајетина	Дренова	809
745154	71234	Чајетина	Алин Поток	914
745405	71234	Чајетина	Чајетина	847
745413	71234	Чајетина	Шљивовица	892
745235	71234	Чајетина	Жељине	828
745294	71234	Чајетина	Златибор	1.033
746690	71226	Црна Трава	Златанце	1.365
744964	71226	Црна Трава	Вус	1.308
745138	71226	Црна Трава	Састав Река	600
745120	71226	Црна Трава	Рупље	1.065
745103	71226	Црна Трава	Преслап	1.274
744948	71226	Црна Трава	Бистрица	1.293
745111	71226	Црна Трава	Рајцетине	1.096
744999	71226	Црна Трава	Градска	1.033
744930	71226	Црна Трава	Банковци	1.064
744921	71226	Црна Трава	Бајинци	1.364
745090	71226	Црна Трава	Павлицина	1.200
745081	71226	Црна Трава	Остроzub	1.264
746703	71226	Црна Трава	Обрадовце	1.216
745073	71226	Црна Трава	Млациште	1.264
745065	71226	Црна Трава	Крстицево	1.143
745057	71226	Црна Трава	Криви Дел	727
746681	71226	Црна Трава	Јовановце	1.261
745022	71226	Црна Трава	Јабуковик	899
744972	71226	Црна Трава	Горње Гарџе	1.067
745014	71226	Црна Трава	Добро Поље	1.412
745006	71226	Црна Трава	Дарковце	988
745146	71226	Црна Трава	Црна Трава	1.133
744956	71226	Црна Трава	Брод	1.000
745049	71226	Црна Трава	Кална	1.100
746711	71226	Црна Трава	Цука	1.366
713961	70491	Деспотовац	Златово	504
714160	70491	Деспотовац	Стрмостен	747
713996	70491	Деспотовац	Јеловац	636
714143	70491	Деспотовац	Сладаја	725
714135	70491	Деспотовац	Сењски Рудник	560
714097	70491	Деспотовац	Равна Река	600
713953	70491	Деспотовац	Жидиље	750
713988	70491	Деспотовац	Језеро	515
713821	70491	Деспотовац	Баре	784
714291	70505	Димитровград	Врапца	945
714283	70505	Димитровград	Влковија	828
714275	70505	Димитровград	Висоцки Одоровци	786
714267	70505	Димитровград	Верзар	694
714631	70505	Димитровград	Трнски Одоровци	564
714461	70505	Димитровград	Куса Врана	800
746657	70505	Димитровград	Белеш	611
714194	70505	Димитровград	Бањски Дол	700

714534	70505	Димитровград	Планиница	799
714216	70505	Димитровград	Бацево	640
714623	70505	Димитровград	Смиловци	723
714607	70505	Димитровград	Скрвеница	959
714593	70505	Димитровград	Сенокос	1.102
714348	70505	Димитровград	Грапа	773
714569	70505	Димитровград	Прача	800
714542	70505	Димитровград	Поганово	661
714526	70505	Димитровград	Петрлаш	775
714518	70505	Димитровград	Петацинци	866
714402	70505	Димитровград	Драговита	991
714399	70505	Димитровград	Доњи Криводол	812
714321	70505	Димитровград	Горњи Криводол	1.198
714224	70505	Димитровград	Било	915
714186	70505	Димитровград	Баљев Дол	920
714585	70505	Димитровград	Радејна	684
714577	70505	Димитровград	Протопопинци	720
714500	70505	Димитровград	Паскашија	638
714496	70505	Димитровград	Мојинци	840
714488	70505	Димитровград	Мазгош	705
714437	70505	Димитровград	Изатовци	798
714445	70505	Димитровград	Искровци	597
714356	70505	Димитровград	Гуленовци	1.066
714313	70505	Димитровград	Горња Невља	720
714372	70505	Димитровград	Доња Невља	600
714259	70505	Димитровград	Бребевница	749
714232	70505	Димитровград	Брацевци	766
714615	70505	Димитровград	Сливница	672
714470	70505	Димитровград	Лукавица	558
714429	70505	Димитровград	Жељуша	546
714208	70505	Димитровград	Барје	800
714453	70505	Димитровград	Каменица	887
712493	70467	Гацин Хан	Велики Вртоп	1.216
712507	70467	Гацин Хан	Велики Крцимир	1.228
712795	70467	Гацин Хан	Семце	546
712574	70467	Гацин Хан	Горњи Душник	840
712779	70467	Гацин Хан	Овсињинац	507
712710	70467	Гацин Хан	Мали Вртоп	500
712728	70467	Гацин Хан	Мали Крцимир	1.338
712701	70467	Гацин Хан	Лицје	550
712671	70467	Гацин Хан	Калетинац	1.148
712663	70467	Гацин Хан	Јаглицје	534
712558	70467	Гацин Хан	Горње Драговље	509
712604	70467	Гацин Хан	Доње Драговље	540
712809	70467	Гацин Хан	Сопотница	500
712523	70467	Гацин Хан	Гаре	584
712833	70467	Гацин Хан	Целије	764
712850	70467	Гацин Хан	Шебет	1.353
713228	70483	Горњи Милановац	Варнице	534
713759	70483	Горњи Милановац	Теоцин	677
713651	70483	Горњи Милановац	Прњавор	504
713724	70483	Горњи Милановац	Срезојевци	548
713678	70483	Горњи Милановац	Рудник	590

713511	70483	Горњи Милановац	Лозањ	518
713406	70483	Горњи Милановац	Дружетици	652
713309	70483	Горњи Милановац	Горњи Бањани	534
713155	70483	Горњи Милановац	Богданица	702
713562	70483	Горњи Милановац	Мајдан	503
713490	70483	Горњи Милановац	Леушици	504
713473	70483	Горњи Милановац	Коштуници	600
713295	70483	Горњи Милановац	Горња Црнуца	620
713279	70483	Горњи Милановац	Гојна Гора	708
713350	70483	Горњи Милановац	Доња Врбава	700
713171	70483	Горњи Милановац	Брајици	807
713414	70483	Горњи Милановац	Заграде	549
713635	70483	Горњи Милановац	Полом	700
713333	70483	Горњи Милановац	Грабовица	596
713198	70483	Горњи Милановац	Брезна	561
713201	70483	Горњи Милановац	Брезовица	500
713139	70483	Горњи Милановац	Бело Поље	570
713422	70483	Горњи Милановац	Јабланица	521
716065	70564	Ивањица	Вуцак	1.000
716057	70564	Ивањица	Врмбаје	719
716022	70564	Ивањица	Васиљевици	1.224
716430	70564	Ивањица	Свештица	774
716308	70564	Ивањица	Маскова	981
716294	70564	Ивањица	Мана	828
716251	70564	Ивањица	Куманица	881
715964	70564	Ивањица	Бедина Варош	800
716189	70564	Ивањица	Катици	989
716103	70564	Ивањица	Девици	797
716049	70564	Ивањица	Вионица	1.158
716375	70564	Ивањица	Пресека	1.033
716456	70564	Ивањица	Смиљевац	964
716448	70564	Ивањица	Сивцина	968
716081	70564	Ивањица	Градац	1.383
716413	70564	Ивањица	Ровине	700
716421	70564	Ивањица	Рокци	887
716391	70564	Ивањица	Равна Гора	1.369
716405	70564	Ивањица	Радаљево	552
716383	70564	Ивањица	Прилике	583
716367	70564	Ивањица	Осоница	924
716359	70564	Ивањица	Опаљеник	900
716332	70564	Ивањица	Моциоци	1.000
716316	70564	Ивањица	Медовине	1.150
716286	70564	Ивањица	Луке	800
716278	70564	Ивањица	Лиса	730
716260	70564	Ивањица	Кушици	1.100
716219	70564	Ивањица	Ковиље	1.000
716243	70564	Ивањица	Косовица	940
716235	70564	Ивањица	Коритник	1.042
716227	70564	Ивањица	Комадине	939
716197	70564	Ивањица	Клекова	1.055
716162	70564	Ивањица	Јаворска Равна Гора	995
716154	70564	Ивањица	Ивањица	506
716073	70564	Ивањица	Гледица	880

716146	70564	Ивањица	Ерцеге	1.063
716138	70564	Ивањица	Дубрава	741
716120	70564	Ивањица	Добри До	1.000
716111	70564	Ивањица	Деретин	994
716090	70564	Ивањица	Дајици	1.153
746720	70564	Ивањица	Буковица	596
716014	70564	Ивањица	Будожела	679
716006	70564	Ивањица	Брусник	1.239
715999	70564	Ивањица	Брезова	900
715972	70564	Ивањица	Братљево	906
716324	70564	Ивањица	Медурецје	559
716464	70564	Ивањица	Цецина	892
716499	70564	Ивањица	Шуме	703
716472	70564	Ивањица	Шареник	1.040
716758	70599	Кнић	Бајцетина	738
717550	70602	Књажевац	Зубетинац	605
717541	70602	Књажевац	Зоруновац	560
717347	70602	Књажевац	Влашко Поље	809
717975	70602	Књажевац	Татрасница	763
717908	70602	Књажевац	Сврљишка Топла	560
717215	70602	Књажевац	Бањски Орешац	631
717223	70602	Књажевац	Бели Поток	650
717932	70602	Књажевац	Стањинац	571
717959	70602	Књажевац	Старо Корито	585
717916	70602	Књажевац	Скробница	763
717843	70602	Књажевац	Прицевац	598
717827	70602	Књажевац	Понор	660
717495	70602	Књажевац	Дрвник	543
717240	70602	Књажевац	Божиновац	818
717193	70602	Књажевац	Балинац	654
717894	70602	Књажевац	Репушница	800
717878	70602	Књажевац	Радицевац	902
717789	70602	Књажевац	Папратна	516
717762	70602	Књажевац	Ошљане	523
717746	70602	Књажевац	Ново Корито	540
717738	70602	Књажевац	Муцибаба	647
717690	70602	Књажевац	Локва	600
717673	70602	Књажевац	Крента	658
717665	70602	Књажевац	Кожел	800
717592	70602	Књажевац	Јања	600
717584	70602	Књажевац	Јаловик Извор	543
717444	70602	Књажевац	Дејановац	770
717860	70602	Књажевац	Равно Буцје	891
717711	70602	Књажевац	Миљковац	542
717177	70602	Књажевац	Алдинац	700
717169	70602	Књажевац	Алдина Река	844
718025	70602	Књажевац	Цуштица	801
718041	70602	Књажевац	Шести Габар	710
718033	70602	Књажевац	Шарбановац	664
718017	70602	Књажевац	Црни Врх	900
717266	70602	Књажевац	Буцје	544
718114	70629	Косјерић	Варда	850
718351	70629	Косјерић	Субјел	549

718343	70629	Косјерић	Стојици	515
718335	70629	Косјерић	Скакавци	600
718327	70629	Косјерић	Сеца Река	511
718181	70629	Косјерић	Дреновци	812
718092	70629	Косјерић	Бјелоперица	501
718319	70629	Косјерић	Руда Буква	723
718297	70629	Косјерић	Росици	582
718289	70629	Косјерић	Радановци	896
718262	70629	Косјерић	Парамун	780
718254	70629	Косјерић	Мушици	634
718246	70629	Косјерић	Мрцици	685
718238	70629	Косјерић	Мионица	540
718220	70629	Косјерић	Маковиште	903
718211	70629	Косјерић	Косјериц (село)	528
718165	70629	Косјерић	Горња Полошница	661
718157	70629	Косјерић	Годљево	509
718149	70629	Косјерић	Годецево	716
718122	70629	Косјерић	Галовици	501
718173	70629	Косјерић	Доња Полошница	655
718190	70629	Косјерић	Дубница	504
718378	70629	Косјерић	Цикоте	640
718386	70629	Косјерић	Шеврљуге	520
719226	70645	Крагујевац – град	Трешњевак	500
718572	70645	Крагујевац – град	Ацине Ливаде	546
719161	70645	Крагујевац – град	Рамаца	646
719013	70645	Крагујевац – град	Љубицевац	586
718858	70645	Крагујевац – град	Дулене	677
718637	70645	Крагујевац – град	Букоровац	500
719641	70653	Краљево	Засад	743
719633	70653	Краљево	Замцање	800
719471	70653	Краљево	Врх	1.282
720232	70653	Краљево	Толишница	800
720216	70653	Краљево	Гадење	600
720224	70653	Краљево	Тепеце	860
720135	70653	Краљево	Рудњак	755
720127	70653	Краљево	Рудно	1.100
719676	70653	Краљево	Камењани	911
719781	70653	Краљево	Лопатница	599
720186	70653	Краљево	Станца	699
720143	70653	Краљево	Савово	901
720038	70653	Краљево	Предоле	1.009
720011	70653	Краљево	Полумир	800
719579	70653	Краљево	Дражинице	1.000
719340	70653	Краљево	Богутовац	528
720089	70653	Краљево	Река	1.140
720054	70653	Краљево	Раваница	504
719960	70653	Краљево	Орља Глава	1.095
719919	70653	Краљево	Мланца	1.146
719889	70653	Краљево	Милице	1.100
719838	70653	Краљево	Мељаница	560
719820	70653	Краљево	Медурецје	608
719790	70653	Краљево	Маглиц	520
719773	70653	Краљево	Лозно	600

719501	70653	Краљево	Гокцаница	802
719498	70653	Краљево	Годацица	502
719480	70653	Краљево	Гледиц	604
719544	70653	Краљево	Долац	731
719331	70653	Краљево	Бзовик	1.196
719404	70653	Краљево	Бресник	773
719366	70653	Краљево	Борово	1.238
719358	70653	Краљево	Бојаници	623
720003	70653	Краљево	Плана	903
719803	70653	Краљево	Матаруге	510
719374	70653	Краљево	Брезна	852
719609	70653	Краљево	Дјаково	1.056
720283	70653	Краљево	Церје	700
719382	70653	Краљево	Брезова	841
719323	70653	Краљево	Баре	579
720259	70653	Краљево	Трговиште	501
719668	70653	Краљево	Каменица	600
720534	70661	Крупањ	Томањ	513
720445	70661	Крупањ	Кржава	500
720496	70661	Крупањ	Планина	545
720348	70661	Крупањ	Богоштица	800
720364	70661	Крупањ	Брштица	566
720577	70661	Крупањ	Шљивова	697
721492	70670	Крушевац	Срндаље	700
721476	70670	Крушевац	Сеземце	500
721395	70670	Крушевац	Петина	600
721441	70670	Крушевац	Рлица	788
721433	70670	Крушевац	Рибарска Бања	540
720674	70670	Крушевац	Буци	519
720640	70670	Крушевац	Бољевац	808
720984	70670	Крушевац	Јабланица	500
722855	70696	Кучево	Нересница	554
722936	70696	Кучево	Церемошња	600
722693	70696	Кучево	Бродица	531
721999	70688	Куршумлија	Заграде	800
721808	70688	Куршумлија	Вукојевац	831
721778	70688	Куршумлија	Влахиња	565
721751	70688	Куршумлија	Велико Пупавце	802
721743	70688	Куршумлија	Васиљевац	764
722642	70688	Куршумлија	Трпеза	900
722634	70688	Куршумлија	Трн	853
722626	70688	Куршумлија	Трмка	800
722600	70688	Куршумлија	Требиње	936
722618	70688	Куршумлија	Трецак	800
722588	70688	Куршумлија	Тијовац	558
722570	70688	Куршумлија	Тацевац	900
722227	70688	Куршумлија	Матарова	621
722499	70688	Куршумлија	Самоково	626
722472	70688	Куршумлија	Сагоњево	850
722120	70688	Куршумлија	Кутлово	619
722111	70688	Куршумлија	Куршумлиска Бања	534
722413	70688	Куршумлија	Прекораде	700
722294	70688	Куршумлија	Мрце	924

722553	70688	Куршумлија	Сеоце	875
722545	70688	Куршумлија	Селова	505
722529	70688	Куршумлија	СекиРача	882
721832	70688	Куршумлија	Грабовница	523
722405	70688	Куршумлија	Преветица	714
722391	70688	Куршумлија	Пљаково	501
722367	70688	Куршумлија	Певаштица	800
722430	70688	Куршумлија	Равни Шорт	693
722448	70688	Куршумлија	Растелица	944
722146	70688	Куршумлија	Љутова	810
722154	70688	Куршумлија	Љуша	624
722421	70688	Куршумлија	Пролом	896
722332	70688	Куршумлија	Парада	932
722359	70688	Куршумлија	Пацарада	600
722324	70688	Куршумлија	Орловац	684
722308	70688	Куршумлија	Невада	600
722286	70688	Куршумлија	Мирница	648
722251	70688	Куршумлија	Мердаре	632
722260	70688	Куршумлија	Мерцез	589
722278	70688	Куршумлија	Механе	757
722189	70688	Куршумлија	Мала Косаница	538
722162	70688	Куршумлија	Магово	664
722235	70688	Куршумлија	Маџа Стена	829
722073	70688	Куршумлија	Крток	777
722081	70688	Куршумлија	Крцмаре	526
722057	70688	Куршумлија	Коњува	550
722065	70688	Куршумлија	Космаца	640
722014	70688	Куршумлија	Иван Кула	800
722022	70688	Куршумлија	Игриште	880
721824	70688	Куршумлија	Горње Тоцане	525
721816	70688	Куршумлија	Горња Микуљана	502
721875	70688	Куршумлија	Дегрмен	643
721891	70688	Куршумлија	Дешишка	540
721859	70688	Куршумлија	Дабиновац	805
722006	70688	Куршумлија	Зебица	540
721786	70688	Куршумлија	Врело	660
721760	70688	Куршумлија	Висока	503
722502	70688	Куршумлија	Свињиште	877
722138	70688	Куршумлија	Луково	911
721930	70688	Куршумлија	Дубрава	512
721905	70688	Куршумлија	Добри До	607
721689	70688	Куршумлија	Бабица	932
721948	70688	Куршумлија	Дјаке	957
722677	70688	Куршумлија	Штава	992
722669	70688	Куршумлија	Шатра	800
721964	70688	Куршумлија	Жегрова	700
721956	70688	Куршумлија	Жалица	900
722537	70688	Куршумлија	Селиште	698
723428	70718	Лебане	Петровац	661
723495	70718	Лебане	Рафуна	573
723525	70718	Лебане	Слишане	560
723274	70718	Лебане	Дрводелъ	775
723479	70718	Лебане	Радевце	839

723363	70718	Лебане	Липовица	847
723347	70718	Лебане	Лалиновац	522
723304	70718	Лебане	Клајиц	596
723207	70718	Лебане	Бувце	614
723444	70718	Лебане	Пороштица	728
723568	70718	Лебане	Шарце	544
723894	70726	Лесковац	Вуцје	800
723851	70726	Лесковац	Виље Коло	760
725030	70726	Лесковац	Сушевље	614
724726	70726	Лесковац	Ново Село	671
724998	70726	Лесковац	Слатина	856
724769	70726	Лесковац	Ораовица (код Црковнице)	500
725153	70726	Лесковац	Цукљеник	570
724874	70726	Лесковац	Предејане (село)	616
724840	70726	Лесковац	Пискупово	579
723703	70726	Лесковац	Боцевица	517
724912	70726	Лесковац	Равни Дел	940
724815	70726	Лесковац	Палојце	528
724785	70726	Лесковац	Оруглица	940
724700	70726	Лесковац	Накривањ	779
724670	70726	Лесковац	Мрковица	1.044
724645	70726	Лесковац	Мелово	805
724564	70726	Лесковац	Лицин Дол	510
724505	70726	Лесковац	Крпејце	600
724475	70726	Лесковац	Ковацева Бара	533
724432	70726	Лесковац	Калудерце	613
724408	70726	Лесковац	Јарсеново	540
723967	70726	Лесковац	Горња Купиновица	540
723924	70726	Лесковац	Горина	517
723916	70726	Лесковац	Голема Њива	786
723908	70726	Лесковац	Гагинце	744
724114	70726	Лесковац	Дедина Бара	610
725102	70726	Лесковац	Црковница	607
725129	70726	Лесковац	Црцавац	753
723762	70726	Лесковац	Букова Глава	500
723754	70726	Лесковац	Брицевље	700
723690	70726	Лесковац	Бојишина	600
725021	70726	Лесковац	Ступница	660
724793	70726	Лесковац	Падеж	803
724718	70726	Лесковац	Несврта	580
725099	70726	Лесковац	Црвени Брег	921
723606	70726	Лесковац	Бабицко	660
723665	70726	Лесковац	Бистрица	800
726729	70777	Љубовија	Торник	1.241
726702	70777	Љубовија	Соколац	512
726672	70777	Љубовија	Савковиц	850
726583	70777	Љубовија	Дрлаце	689
726559	70777	Љубовија	Грциц	582
726630	70777	Љубовија	Оровицка Планина	600
726605	70777	Љубовија	Леовиц	601
726524	70777	Љубовија	Горње Кошље	846
726494	70777	Љубовија	Горња Љубовида	545

726508	70777	Љубовија	Горња Оровица	600
726753	70777	Љубовија	Црнца	703
725803	70742	Лучани	Властељице	548
725781	70742	Лучани	Бели Камен	600
725943	70742	Лучани	Дуцаловици	543
725919	70742	Лучани	Дљин	592
725935	70742	Лучани	Доњи Дубац	800
725854	70742	Лучани	Граб	551
725846	70742	Лучани	Горњи Дубац	800
726141	70742	Лучани	Рти	525
726117	70742	Лучани	Пшаник	519
725994	70742	Лучани	Котража	500
725820	70742	Лучани	Горацици	500
725790	70742	Лучани	Вица	500
725986	70742	Лучани	Каона	592
726788	70785	Мајданпек	Влаоле	516
726869	70785	Мајданпек	Мајданпек	612
726842	70785	Мајданпек	Лесково	500
726826	70785	Мајданпек	Јасиково	500
726800	70785	Мајданпек	Дебели Луг	500
726982	70793	Мали Зворник	Доња Трешњица	501
727318	70815	Медвеђа	Врапце	643
727300	70815	Медвеђа	Велика Браина	800
727296	70815	Медвеђа	Варадин	800
727725	70815	Медвеђа	Тупале	635
727717	70815	Медвеђа	Туларе	600
727636	70815	Медвеђа	Свирце	680
727709	70815	Медвеђа	Стубла	716
727482	70815	Медвеђа	Маровац	803
727741	70815	Медвеђа	Цокотин	707
727687	70815	Медвеђа	Средњи Буцумет	552
727679	70815	Медвеђа	Спонце	825
727580	70815	Медвеђа	Пороштица	638
727695	70815	Медвеђа	Стара Бања	858
727644	70815	Медвеђа	Сијарина	700
727377	70815	Медвеђа	Грбавце	735
727571	70815	Медвеђа	Петриље	632
727431	70815	Медвеђа	Дренце	699
727423	70815	Медвеђа	Доњи Гајтан	660
727369	70815	Медвеђа	Горњи Гајтан	843
727342	70815	Медвеђа	Горњи Буцумет	579
727270	70815	Медвеђа	Богуновац	700
727610	70815	Медвеђа	Реткоцер	704
727601	70815	Медвеђа	Равна Бања	629
727598	70815	Медвеђа	Пусто Шилово	598
727555	70815	Медвеђа	Мркоње	596
727547	70815	Медвеђа	Медевце	801
727474	70815	Медвеђа	Мала Браина	772
727512	70815	Медвеђа	Мацедонце (Реткоцерско)	653
727466	70815	Медвеђа	Леце	685
727385	70815	Медвеђа	Губавце	859
727334	70815	Медвеђа	Горња Лапаштица	600
727415	70815	Медвеђа	Доњи Буцумет	540

727407	70815	Медвеђа	Доња Лапаштица	547
727733	70815	Медвеђа	Црни Врх	602
727288	70815	Медвеђа	Боровац	700
727504	70815	Медвеђа	Македонце	618
727440	70815	Медвеђа	Ђулекаре	662
727873	70823	Мерошина	Девца	594
728241	70831	Мионица	Крцмар	600
728322	70831	Мионица	Планиница	587
729272	71315	Ниш-Црвени Крст	Лесковик	542
729302	71285	Ниш-Нишка Бања	Манастир	516
729248	71285	Ниш-Нишка Бања	Куновица	541
729493	71285	Ниш-Нишка Бања	Равни До	550
729515	71285	Ниш-Нишка Бања	Раутово	660
729507	71285	Ниш-Нишка Бања	Радикина Бара	506
729256	71285	Ниш-Нишка Бања	Лазарево Село	540
729221	71285	Ниш-Нишка Бања	Коритњак	556
729035	71285	Ниш-Нишка Бања	Горња Студена	600
728900	71323	Ниш-Палилула	Бербатово	640
729396	71307	Ниш-Пантелеј	Ореовац	672
729183	71307	Ниш-Пантелеј	Јасеновик	508
728926	71307	Ниш-Пантелеј	Бреница	510
729604	71307	Ниш-Пантелеј	Церје	541
728977	71307	Ниш-Пантелеј	Врело	550
729736	70866	Нова Варош	Вранеша	953
729728	70866	Нова Варош	Вилови	1.167
729965	70866	Нова Варош	Трудово	1.168
729957	70866	Нова Варош	Тисовица	1.315
729922	70866	Нова Варош	Рутоши	829
729914	70866	Нова Варош	Радоиња	882
729949	70866	Нова Варош	Сеништа	988
729817	70866	Нова Варош	Дрмановици	1.429
729795	70866	Нова Варош	Драглица	1.100
729809	70866	Нова Варош	Дражевици	925
729752	70866	Нова Варош	Горње Трудово	1.245
729680	70866	Нова Варош	Божетици	1.133
729671	70866	Нова Варош	Бистрица	600
729906	70866	Нова Варош	Радијевици	1.103
729850	70866	Нова Варош	Љепојевици	1.283
729892	70866	Нова Варош	Ојковица	1.000
729884	70866	Нова Варош	Нова Варош	1.216
729876	70866	Нова Варош	Негбина	1.100
729868	70866	Нова Варош	Мишевици	1.240
729841	70866	Нова Варош	Куцани	1.254
729833	70866	Нова Варош	Комарани	1.114
729825	70866	Нова Варош	Јасеново	1.196
729744	70866	Нова Варош	Горња Бела Река	1.000
729787	70866	Нова Варош	Доња Бела Река	924
729779	70866	Нова Варош	Дебеља	1.064
729710	70866	Нова Варош	Бурада	1.113
729698	70866	Нова Варош	Брдо	1.160
729701	70866	Нова Варош	Буковик	1.190
729663	70866	Нова Варош	Амзици	1.071
729655	70866	Нова Варош	Акмазици	1.121

729973	70866	Нова Варош	Целице	939
729981	70866	Нова Варош	Штитково	1.262
730351	70874	Нови Пазар	Златаре	1.200
730181	70874	Нови Пазар	Вуцја Локва	919
730173	70874	Нови Пазар	Вуцинице	1.053
730165	70874	Нови Пазар	Врановина	693
730157	70874	Нови Пазар	Војнице	654
730149	70874	Нови Пазар	Војковице	954
730122	70874	Нови Пазар	Витковице	921
730114	70874	Нови Пазар	Видово	703
730106	70874	Нови Пазар	Вевер	944
730092	70874	Нови Пазар	Варево	597
731005	70874	Нови Пазар	Туново	1.031
730980	70874	Нови Пазар	Тенково	840
730971	70874	Нови Пазар	Судско Село	700
730955	70874	Нови Пазар	Средња Тушимља	602
730491	70874	Нови Пазар	Кузмицево	1.137
730050	70874	Нови Пазар	Беле Воде	900
730041	70874	Нови Пазар	Бекова	920
730033	70874	Нови Пазар	Батњик	607
730963	70874	Нови Пазар	Страдово	1.038
730513	70874	Нови Пазар	Лопужње	1.063
730017	70874	Нови Пазар	Бања	553
730840	70874	Нови Пазар	Рајциновице	600
730947	70874	Нови Пазар	Смилов Лаз	1.197
730912	70874	Нови Пазар	Скуково	749
730904	70874	Нови Пазар	Ситнице	738
730882	70874	Нови Пазар	Себецево	700
730246	70874	Нови Пазар	Грубетице	916
730785	70874	Нови Пазар	Прценова	540
730769	70874	Нови Пазар	Попе	900
730742	70874	Нови Пазар	Полокце	812
730718	70874	Нови Пазар	Побрде	575
730700	70874	Нови Пазар	Пиларета	703
730327	70874	Нови Пазар	Драмице	1.283
730319	70874	Нови Пазар	Драгоцево	888
730238	70874	Нови Пазар	Грачане	1.114
730220	70874	Нови Пазар	Градановице	851
730009	70874	Нови Пазар	Бајевица	687
730874	70874	Нови Пазар	Раст	1.104
730831	70874	Нови Пазар	Рајковице	735
730823	70874	Нови Пазар	Рајетице	1.088
730858	70874	Нови Пазар	Рајциновицка Трнава	815
730815	70874	Нови Пазар	Радаљица	1.170
730807	70874	Нови Пазар	Пустовлах	1.030
730793	70874	Нови Пазар	Пуста Тушимља	677
730670	70874	Нови Пазар	Павље	850
730696	70874	Нови Пазар	Пасји Поток	981
730688	70874	Нови Пазар	Паралово	615
730645	70874	Нови Пазар	Осаоница	822
730637	70874	Нови Пазар	Окосе	1.098
730661	70874	Нови Пазар	Охоље	700
730629	70874	Нови Пазар	Одојевице	1.002

730602	70874	Нови Пазар	Нови Пазар	504
730599	70874	Нови Пазар	Неготинац	1.039
730564	70874	Нови Пазар	Мур	626
730572	70874	Нови Пазар	Мухово	1.325
730556	70874	Нови Пазар	Мишцице	600
730548	70874	Нови Пазар	Лукоцрево	681
730530	70874	Нови Пазар	Лукарско Гошево	798
730521	70874	Нови Пазар	Лукаре	915
730505	70874	Нови Пазар	Леца	741
730432	70874	Нови Пазар	Ковацево	717
730475	70874	Нови Пазар	Косурице	740
730467	70874	Нови Пазар	Копривница	700
730459	70874	Нови Пазар	Кожље	962
730424	70874	Нови Пазар	Кашаљ	1.199
730416	70874	Нови Пазар	Јова	900
730394	70874	Нови Пазар	Јавор	1.129
730408	70874	Нови Пазар	Јанца	779
730378	70874	Нови Пазар	Избице	600
730360	70874	Нови Пазар	Иванца	560
731013	70874	Нови Пазар	Хотково	618
730203	70874	Нови Пазар	Горња Тушимља	728
730190	70874	Нови Пазар	Голице	572
730297	70874	Нови Пазар	Дољани	765
730262	70874	Нови Пазар	Дојиновице	1.097
730254	70874	Нови Пазар	Дежева	555
731021	70874	Нови Пазар	Цоковице	800
730084	70874	Нови Пазар	Брестово	826
730076	70874	Нови Пазар	Брдани	900
730068	70874	Нови Пазар	Ботуровина	620
730866	70874	Нови Пазар	Раковац	957
730726	70874	Нови Пазар	Пожега	910
730653	70874	Нови Пазар	Осоје	684
730483	70874	Нови Пазар	Крушево	781
730386	70874	Нови Пазар	Јабланица	711
730211	70874	Нови Пазар	Гошево	1.000
730289	70874	Нови Пазар	Долац	600
729990	70874	Нови Пазар	Алуловице	640
731030	70874	Нови Пазар	Цашиц Долац	1.000
731064	70874	Нови Пазар	Шгитаре	1.000
731048	70874	Нови Пазар	Шавци	650
731056	70874	Нови Пазар	Шароње	785
730335	70874	Нови Пазар	Жуњевице	669
730343	70874	Нови Пазар	Забрде	985
730998	70874	Нови Пазар	Трнава	701
730025	70874	Нови Пазар	Баре	1.138
730939	70874	Нови Пазар	Слатина	700
731277	70882	Осечина	Скадар	700
731153	70882	Осечина	Драгодол	500
731293	70882	Осечина	Царина	607
731439	70904	Параћин	Забрега	510
731455	70904	Параћин	Клацевица	754
731358	70904	Параћин	Горња Мутница	617
731315	70904	Параћин	Буљане	625

731676	70904	Параћин	Шалудовац	677
732311	70939	Пирот	Засковци	1.033
732192	70939	Пирот	Власи	654
732184	70939	Пирот	Висоцка Ржана	723
732168	70939	Пирот	Велики Суводол	521
732141	70939	Пирот	Велика Лукања	600
732834	70939	Пирот	Џиниглавци	585
732737	70939	Пирот	Срећковац	562
732672	70939	Пирот	Рудиње	703
732419	70939	Пирот	Куманово	504
732095	70939	Пирот	Бела	871
732052	70939	Пирот	Базовик	713
732354	70939	Пирот	Камик	855
732630	70939	Пирот	Рагодеш	692
732346	70939	Пирот	Јеловица	1.080
732702	70939	Пирот	Славиња	760
732699	70939	Пирот	Сиња Глава	971
732265	70939	Пирот	Градашница	608
732591	70939	Пирот	Покревеник	971
732257	70939	Пирот	Гостуша	1.403
732117	70939	Пирот	Беровица	748
732109	70939	Пирот	Бериловац	540
732087	70939	Пирот	Басара	1.025
732664	70939	Пирот	Рсовци	820
732656	70939	Пирот	Росомац	1.016
732621	70939	Пирот	Присјан	562
732559	70939	Пирот	Пасјац	739
732532	70939	Пирот	Паклештица	1.055
732516	70939	Пирот	Орља	752
732508	70939	Пирот	Ореовица	815
732494	70939	Пирот	Обреновац	540
732486	70939	Пирот	Нови Завој	823
732478	70939	Пирот	Нишор	709
732460	70939	Пирот	Мирковци	801
732451	70939	Пирот	Милојковац	591
732443	70939	Пирот	Мали Суводол	675
732389	70939	Пирот	Костур	533
732362	70939	Пирот	Копривштица	775
732338	70939	Пирот	Јалботина	596
732290	70939	Пирот	Дојкинци	1.460
732796	70939	Пирот	Церев Дел	1.013
732133	70939	Пирот	Брлог	916
732176	70939	Пирот	Велико Село	508
732770	70939	Пирот	Топли До	1.000
732613	70939	Пирот	Понор	700
732583	70939	Пирот	Планиница	700
732397	70939	Пирот	Крупац	800
732842	70939	Пирот	Шугрин	678
732281	70939	Пирот	Добри До	804
732800	70939	Пирот	Церова	500
732320	70939	Пирот	Извор	584
732567	70939	Пирот	Петровац	516
733580	70955	Пожега	Тометино Поље	711

733563	70955	Пожега	Табановици	681
733547	70955	Пожега	Сврацково	532
733555	70955	Пожега	Средња Добриња	517
733539	70955	Пожега	Рупељево	517
733164	70955	Пожега	Велика Жежевица	540
733342	70955	Пожега	Лорет	684
733407	70955	Пожега	Мршељи	609
733288	70955	Пожега	Душковци	725
733385	70955	Пожега	Мала Жежевица	544
733237	70955	Пожега	Горња Добриња	574
733261	70955	Пожега	Доња Добриња	500
733369	70955	Пожега	Љутице	660
733890	70963	Прешево	Свињиште	645
733938	70963	Прешево	Стрезовце	518
733776	70963	Прешево	Курбалија	900
733920	70963	Прешево	Станевце	800
733911	70963	Прешево	Славујевац	582
733903	70963	Прешево	Сефер	892
733857	70963	Прешево	Прешево	504
733849	70963	Прешево	Пецено	899
733725	70963	Прешево	Господинце	700
733636	70963	Прешево	Берцевац	646
733873	70963	Прешево	Ранатовце	783
733784	70963	Прешево	Љаник	678
733822	70963	Прешево	Ораовица	615
733814	70963	Прешево	Норца	692
733792	70963	Прешево	Мадаре	703
733768	70963	Прешево	Илинце	703
733717	70963	Прешево	Горња Шушаја	600
733709	70963	Прешево	Големи Дол	516
733695	70963	Прешево	Гаре	771
733733	70963	Прешево	Депце	840
733962	70963	Прешево	Церевајка	754
733644	70963	Прешево	Бујиц	789
733687	70963	Прешево	Буштрање	522
733652	70963	Прешево	Буковац	670
733628	70963	Прешево	Алидерце	540
733946	70963	Прешево	Трнава	600
734101	70971	Прибој	Заостро	800
734098	70971	Прибој	Заградина	807
734080	70971	Прибој	Забрњица	814
734071	70971	Прибој	Забрде	701
734357	70971	Прибој	Цитлук	541
734187	70971	Прибој	Кукуровици	1.011
734004	70971	Прибој	Бања	800
734144	70971	Прибој	Касидоли	687
734110	70971	Прибој	Јелаца	1.024
734292	70971	Прибој	Социце	925
734284	70971	Прибој	Сјеверин	568
734250	70971	Прибој	Прибојске Целице	814
734241	70971	Прибој	Прибојска Голеша	700
734225	70971	Прибој	Пожегрмац	677
734217	70971	Прибој	Плашце	800

734012	70971	Прибој	Батковици	895
734209	70971	Прибој	Милијеш	796
734195	70971	Прибој	Мажици	760
734179	70971	Прибој	Крњаца	1.164
734152	70971	Прибој	Кратово	796
734136	70971	Прибој	Калудеровици	1.093
734128	70971	Прибој	Калафати	705
734314	70971	Прибој	Херцеговацка Голеша	605
734055	70971	Прибој	Добриловици	920
734349	70971	Прибој	Црнузи	823
734322	70971	Прибој	Црнуговици	792
734047	70971	Прибој	Буцје	981
734039	70971	Прибој	Брезна	1.000
734306	70971	Прибој	Стрмац	822
734276	70971	Прибој	Ритошици	700
734268	70971	Прибој	Рача	800
734063	70971	Прибој	Живинице	586
734675	70980	Пријеполје	Звијезд	1.120
734632	70980	Пријеполје	Завинограде	683
734667	70980	Пријеполје	Заступ	813
734659	70980	Пријеполје	Залуг	558
734624	70980	Пријеполје	Забрдњи Тоци	949
735230	70980	Пријеполје	Џурово	875
734462	70980	Пријеполје	Врбово	1.091
734454	70980	Пријеполје	Виницка	600
735175	70980	Пријеполје	Ташево	640
735167	70980	Пријеполје	Сопотница	1.153
734756	70980	Пријеполје	Карошевина	1.001
734748	70980	Пријеполје	Караула	1.348
734730	70980	Пријеполје	Камена Гора	1.305
735159	70980	Пријеполје	Слатина	914
735132	70980	Пријеполје	Скокуце	1.128
735116	70980	Пријеполје	Сељане	818
735124	70980	Пријеполје	Сељашница	533
735108	70980	Пријеполје	Седобро	900
734551	70980	Пријеполје	Гробнице	651
735060	70980	Пријеполје	Прањци	615
735051	70980	Пријеполје	Правошево	1.300
735043	70980	Пријеполје	Поток	640
735035	70980	Пријеполје	Поткрш	622
734608	70980	Пријеполје	Душманици	803
734594	70980	Пријеполје	Дренова	728
734586	70980	Пријеполје	Доњи Страњани	1.181
734543	70980	Пријеполје	ГРачаница	664
734535	70980	Пријеполје	Гостун	582
734527	70980	Пријеполје	Горњи Страњани	1.600
734403	70980	Пријеполје	Бјелахова	675
734390	70980	Пријеполје	Бискупици	1.210
734381	70980	Пријеполје	Баре	803
734373	70980	Пријеполје	Балици	719
735094	70980	Пријеполје	Ратајска	547
735086	70980	Пријеполје	Расно	866
735019	70980	Пријеполје	Осоје	717

734985	70980	Пријепоље	Ораовац	814
734993	70980	Пријепоље	Орашац	1.100
735027	70980	Пријепоље	Оштра Стијена	922
734977	70980	Пријепоље	Мушковина	1.340
734969	70980	Пријепоље	Мрцковина	1.033
734942	70980	Пријепоље	Миљевици	944
734934	70980	Пријепоље	Милошев До	1.190
734926	70980	Пријепоље	Милешево	726
734918	70980	Пријепоље	Милаковици	1.330
734900	70980	Пријепоље	Мијоска	502
734896	70980	Пријепоље	Мијани	800
734888	70980	Пријепоље	Медани	1.000
734870	70980	Пријепоље	Матаруге	985
734861	70980	Пријепоље	Луцице	508
734853	70980	Пријепоље	Куцин	729
734845	70980	Пријепоље	Крушево	960
734799	70980	Пријепоље	Ковацевац	500
734829	70980	Пријепоље	Косатица	974
734802	70980	Пријепоље	Копривна	1.253
734837	70980	Пријепоље	Кошевине	912
734764	70980	Пријепоље	Кацево	1.186
734772	70980	Пријепоље	Кашице	1.074
734721	70980	Пријепоље	Јунцевици	950
734713	70980	Пријепоље	Јабука	1.260
734705	70980	Пријепоље	Избицањ	830
734691	70980	Пријепоље	Ивезици	855
734683	70980	Пријепоље	Ивање	580
735191	70980	Пријепоље	Хрта	814
735183	70980	Пријепоље	Хисарџик	942
734519	70980	Пријепоље	Горње Горацице	1.282
734497	70980	Пријепоље	Горње Бабине	1.200
734489	70980	Пријепоље	Гојаковици	1.160
734578	70980	Пријепоље	Доње Бабине	1.132
734560	70980	Пријепоље	Дивци	898
735205	70980	Пријепоље	Црквени Тоци	1.010
734446	70980	Пријепоље	Буковик	988
734420	70980	Пријепоље	Брвине	757
734438	70980	Пријепоље	Бродарево	600
734411	70980	Пријепоље	Брајковац	1.200
734365	70980	Пријепоље	Аљиновици	1.214
735221	70980	Пријепоље	Цаушевици	700
735213	70980	Пријепоље	Цадиње	759
734616	70980	Пријепоље	Џурашици	710
736376	70998	Прокупље	Џигољ	521
735507	70998	Прокупље	Власово	939
735485	70998	Прокупље	Видоваца	748
735477	70998	Прокупље	Велика Плана	635
736341	70998	Прокупље	Трнови Лаз	677
736333	70998	Прокупље	Товрљане	540
736309	70998	Прокупље	Средњи Статовац	693
735345	70998	Прокупље	Бели Камен	980
736325	70998	Прокупље	Старо Село	576
736317	70998	Прокупље	Стари Дјуровац	754

736155	70998	Прокупље	Пискаље	582
735787	70998	Прокупље	Драги Део	615
735779	70998	Прокупље	Доњи Статовац	654
735647	70998	Прокупље	Горњи Статовац	602
735388	70998	Прокупље	Богујевац	911
735302	70998	Прокупље	Балцак	734
736244	70998	Прокупље	Ргаје	642
736228	70998	Прокупље	Ранкова Река	556
736104	70998	Прокупље	Пасјаца	878
736082	70998	Прокупље	Обртинце	777
736066	70998	Прокупље	Нови Дјуровац	759
736031	70998	Прокупље	Мрљак	730
736023	70998	Прокупље	Миљковица	600
736015	70998	Прокупље	Микуловац	700
735949	70998	Прокупље	Костеница	640
735906	70998	Прокупље	Кожинце	532
735892	70998	Прокупље	Клисурица	551
735868	70998	Прокупље	Јовине Ливаде	844
735850	70998	Прокупље	Јабуцево	830
735574	70998	Прокупље	Горња Рецица	771
735558	70998	Прокупље	Горња Бресница	900
735523	70998	Прокупље	Гласовик	574
735698	70998	Прокупље	Доња Бресница	520
735671	70998	Прокупље	Добротиц	595
735434	70998	Прокупље	Букулорам	601
735469	70998	Прокупље	Буцинце	703
735396	70998	Прокупље	Бреговина	551
735655	70998	Прокупље	Грабовац	650
735400	70998	Прокупље	Бресник	583
735264	70998	Прокупље	Баботинац	528
735248	70998	Прокупље	Арбанашка	638
736392	70998	Прокупље	Широке Њиве	592
736384	70998	Прокупље	Шевиш	578
737127	71021	Рашка	Зарево	767
737038	71021	Рашка	Вргине	600
737020	71021	Рашка	Војмиловици	800
737500	71021	Рашка	Тиоце	834
737496	71021	Рашка	Супње	500
737453	71021	Рашка	Рвати	500
737224	71021	Рашка	Курици	731
736902	71021	Рашка	Бело Поље	765
736899	71021	Рашка	Бела Стена	518
737143	71021	Рашка	Казновице	540
737488	71021	Рашка	Семетеш	900
737470	71021	Рашка	Себимиље	931
737402	71021	Рашка	Поцесје	696
737364	71021	Рашка	Плешин	1.317
737356	71021	Рашка	Плавково	707
737348	71021	Рашка	Пискања	679
737089	71021	Рашка	Драганици	525
737054	71021	Рашка	Гостирадице	645
736970	71021	Рашка	Боце	1.087
736937	71021	Рашка	Биљановац	500

736953	71021	Рашка	Биоцин	694
736945	71021	Рашка	Бинице	1.033
736929	71021	Рашка	Беоци	500
736872	71021	Рашка	Баљевац	650
737429	71021	Рашка	Радошице	697
737321	71021	Рашка	Павлица	569
737330	71021	Рашка	Панојевице	600
737313	71021	Рашка	Орахово	652
737305	71021	Рашка	Носољин	568
737283	71021	Рашка	Муре	540
737275	71021	Рашка	Милатковице	566
737267	71021	Рашка	Луково	653
737259	71021	Рашка	Лисина	1.186
737232	71021	Рашка	Куцане	515
737216	71021	Рашка	Крушевица	720
737208	71021	Рашка	Кремице	888
737194	71021	Рашка	Кравице	537
737186	71021	Рашка	Корлаце	640
737178	71021	Рашка	Копаноник	1.600
737135	71021	Рашка	Јошаницка Бања	885
737046	71021	Рашка	Гњилица	505
737526	71021	Рашка	Црна Глава	1.046
737011	71021	Рашка	Варево	730
737461	71021	Рашка	Рудница	539
737399	71021	Рашка	Покрвеник	766
737372	71021	Рашка	Побрде	673
737160	71021	Рашка	Коваци	973
736961	71021	Рашка	Боровице	1.041
736864	71021	Рашка	Бадањ	1.439
737534	71021	Рашка	Шипацина	1.018
737119	71021	Рашка	Жутице	568
737097	71021	Рашка	Жераде	600
737437	71021	Рашка	Раковац	960
737291	71021	Рашка	Ново Село	623
737062	71021	Рашка	Градац	816
737518	71021	Рашка	Трнава	614
736457	71005	Ражањ	Грабово	558
737577	71030	Рековац	Беоциц	527
737763	71030	Рековац	Надрље	500
737666	71030	Рековац	Каленички Прњавор	666
737623	71030	Рековац	Доброселица	600
737895	71030	Рековац	Шљивица	600
739600	71072	Сјеница	Зајецице	1.064
739618	71072	Сјеница	Захумско	1.100
739383	71072	Сјеница	Врсјенице	1.111
739375	71072	Сјеница	Врбница	936
739367	71072	Сјеница	Врапци	1.300
739324	71072	Сјеница	Висоцка	1.100
739359	71072	Сјеница	Вишњице	1.083
739332	71072	Сјеница	Вишњева	1.354
739316	71072	Сјеница	Весковице	1.085
739308	71072	Сјеница	Вапа	1.080
740101	71072	Сјеница	Увац	1.117

740128	71072	Сјеница	Урсуле	1.102
740110	71072	Сјеница	Угао	1.216
740136	71072	Сјеница	Ушак	1.110
740080	71072	Сјеница	Тузиње	1.239
740098	71072	Сјеница	Тутице	951
740071	71072	Сјеница	Тријербине	1.224
740063	71072	Сјеница	Трешњевица	1.300
740047	71072	Сјеница	Сугубине	1.159
740039	71072	Сјеница	Ступ	1.241
740012	71072	Сјеница	Страјинице	1.083
740217	71072	Сјеница	Ципаље	1.055
739693	71072	Сјеница	Кијевци	1.151
739677	71072	Сјеница	Кањевина	1.133
739685	71072	Сјеница	Карајукица Бунари	1.160
739669	71072	Сјеница	Камешница	1.184
739723	71072	Сјеница	Козник	1.083
739162	71072	Сјеница	Баре	1.209
739634	71072	Сјеница	Језеро	1.042
739626	71072	Сјеница	Јевик	1.240
739189	71072	Сјеница	Бација	1.115
740004	71072	Сјеница	Скрадник	1.268
739995	71072	Сјеница	Сјеница	1.006
739448	71072	Сјеница	Гргаје	1.208
739421	71072	Сјеница	Грабовица	1.240
739928	71072	Сјеница	Праља	1.240
739910	71072	Сјеница	Понорац	1.120
739901	71072	Сјеница	Пода	1.420
739898	71072	Сјеница	Плана	951
739880	71072	Сјеница	Петрово Поље	1.290
739537	71072	Сјеница	Дубница	1.160
739529	71072	Сјеница	Дружинице	1.140
739499	71072	Сјеница	Драгојловице	1.102
739502	71072	Сјеница	Дражевице	1.200
739227	71072	Сјеница	Богути	1.032
739235	71072	Сјеница	Божов Поток	1.200
739219	71072	Сјеница	Блато	1.111
739197	71072	Сјеница	Биоц	1.180
739154	71072	Сјеница	Багацице	1.033
739979	71072	Сјеница	Растеновице	1.214
739952	71072	Сјеница	Распоганце	1.099
739987	71072	Сјеница	Рашковице	1.144
739936	71072	Сјеница	Раждагиња	1.160
739812	71072	Сјеница	Љутаје	900
739871	71072	Сјеница	Папице	1.188
739863	71072	Сјеница	Милице	1.165
739847	71072	Сјеница	Медаре	1.030
739855	71072	Сјеница	Медугор	1.156
739839	71072	Сјеница	Машовице	1.146
739804	71072	Сјеница	Лијева Река	1.283
739766	71072	Сјеница	Крња Јела	1.218
739774	71072	Сјеница	Крстац	1.015
739758	71072	Сјеница	Криваја	1.164
739740	71072	Сјеница	Крајиновице	1.094

739782	71072	Сјеница	Крце	1.080
739731	71072	Сјеница	Кокошице	1.206
739715	71072	Сјеница	Кнежевац	1.100
739707	71072	Сјеница	Кладница	1.102
739642	71072	Сјеница	Калипоље	1.244
739405	71072	Сјеница	Горње Лопиже	1.270
739391	71072	Сјеница	Голубан	1.242
739413	71072	Сјеница	Гошево	1.365
740144	71072	Сјеница	Фијуљ	1.200
739561	71072	Сјеница	Дунишице	1.188
739553	71072	Сјеница	Дујке	1.293
739545	71072	Сјеница	Дуга Пољана	1.226
739472	71072	Сјеница	Доње Лопиже	1.036
739464	71072	Сјеница	Доње Горанице	1.130
739456	71072	Сјеница	Долице	1.190
740187	71072	Сјеница	Црвско	1.340
740195	71072	Сјеница	Црцево	1.277
740179	71072	Сјеница	Цетановице	1.140
740152	71072	Сјеница	Царицина	1.317
739294	71072	Сјеница	Будево	1.296
739286	71072	Сјеница	Брњица	1.192
739278	71072	Сјеница	Бреза	1.060
739260	71072	Сјеница	Боровице	1.273
739251	71072	Сјеница	Боришице	1.100
739243	71072	Сјеница	Бољаре	1.260
739596	71072	Сјеница	Забрде	980
740055	71072	Сјеница	Сушица	1.199
739944	71072	Сјеница	Расно	1.140
739430	71072	Сјеница	Градац	1.113
739146	71072	Сјеница	Аливеровице	1.182
740209	71072	Сјеница	Цедово	1.015
740250	71072	Сјеница	Шушуре	1.151
740241	71072	Сјеница	Штаваљ	1.229
740233	71072	Сјеница	Шаре	940
739588	71072	Сјеница	Житнице	1.116
739570	71072	Сјеница	Жабрен	1.190
740225	71072	Сјеница	Цитлук	1.157
740802	71129	Сокобања	Врмца	600
740942	71129	Сокобања	Рујевица	547
740969	71129	Сокобања	Сесалац	503
740772	71129	Сокобања	Богдинац	544
740934	71129	Сокобања	Ресник	679
740926	71129	Сокобања	Раденковац	798
740896	71129	Сокобања	Николинац	584
740888	71129	Сокобања	Мужинац	746
740870	71129	Сокобања	Милушинац	639
740861	71129	Сокобања	Левовик	657
740853	71129	Сокобања	Јошаница	591
740829	71129	Сокобања	Дуго Поље	607
741019	71129	Сокобања	Церовица	606
740845	71129	Сокобања	Језеро	800
741035	71129	Сокобања	Шарбановац	691
741027	71129	Сокобања	Цитлук	512

740900	71129	Сокобања	Ново Село	940
741221	71137	Сурдулица	Загужање	507
741124	71137	Сурдулица	Вуцаделце	1.155
741116	71137	Сурдулица	Власина Стојковицева	1.240
741108	71137	Сурдулица	Власина Рид	1.345
741094	71137	Сурдулица	Власина Округлица	1.295
741442	71137	Сурдулица	Троскац	1.227
741434	71137	Сурдулица	Топли Дол	1.529
741426	71137	Сурдулица	Топли До	1.191
741396	71137	Сурдулица	Сувојница	614
741418	71137	Сурдулица	Сухи Дол	826
741388	71137	Сурдулица	Стрезимировци	993
741329	71137	Сурдулица	Масурица	506
741256	71137	Сурдулица	Кијевац	900
741345	71137	Сурдулица	Ново Село	1.100
741469	71137	Сурдулица	Цурковица	809
741370	71137	Сурдулица	Стајковце	872
741159	71137	Сурдулица	Грознатовци	1.100
741191	71137	Сурдулица	Драјинци	1.068
741086	71137	Сурдулица	Божица	1.278
741078	71137	Сурдулица	Битврда	1.290
741361	71137	Сурдулица	Рдавица	792
741353	71137	Сурдулица	Паља	1.137
741337	71137	Сурдулица	Мацкатица	1.079
741302	71137	Сурдулица	Лескова Бара	780
741299	71137	Сурдулица	Кострошевци	966
741272	71137	Сурдулица	Колуница	1.528
741132	71137	Сурдулица	Горње Романовце	1.297
746673	71137	Сурдулица	Горња Козница	500
741205	71137	Сурдулица	Дуги Дел	730
741183	71137	Сурдулица	Доње Романовце	758
741175	71137	Сурдулица	Дикава	822
741167	71137	Сурдулица	Дањино Село	908
741264	71137	Сурдулица	Клисура	1.092
741051	71137	Сурдулица	Бацијевце	653
738930	71064	Сврљиг	Манојлица	559
739065	71064	Сврљиг	Преконога	569
738913	71064	Сврљиг	Лозан	779
739103	71064	Сврљиг	Сливје	564
738816	71064	Сврљиг	Гушевац	524
738794	71064	Сврљиг	Грбавце	600
739022	71064	Сврљиг	Пирковац	502
739014	71064	Сврљиг	Периш	709
738832	71064	Сврљиг	Драјинац	671
738727	71064	Сврљиг	Белоиње	743
739073	71064	Сврљиг	Радмировац	583
738972	71064	Сврљиг	Околиште	500
738956	71064	Сврљиг	Меџи До	568
738883	71064	Сврљиг	Копажкошара	505
738808	71064	Сврљиг	Гулијан	540
738778	71064	Сврљиг	Галибабинац	709
739120	71064	Сврљиг	Црнољевница	570
738735	71064	Сврљиг	Бурдимо	514

738743	71064	Сврљиг	Буцум	624
738760	71064	Сврљиг	Влахово	644
739111	71064	Сврљиг	Тијовац	660
739081	71064	Сврљиг	Рибаре	520
738999	71064	Сврљиг	Округлица	554
738905	71064	Сврљиг	Лалинац	600
738824	71064	Сврљиг	Давидовац	714
738859	71064	Сврљиг	Дјуринац	540
738875	71064	Сврљиг	Извор	500
738921	71064	Сврљиг	Луково	689
741965	71153	Топола	Војковци	540
742066	71153	Топола	Јарменовци	506
742007	71153	Топола	Гуришеви	695
742406	71161	Трговиште	Зладовце	1.035
742287	71161	Трговиште	Владовце	634
742538	71161	Трговиште	Сурлица	1.223
742481	71161	Трговиште	Ново Село	600
742252	71161	Трговиште	Бабина Пољана	1.482
742520	71161	Трговиште	Рајцевце	722
742511	71161	Трговиште	Радовница	1.078
742376	71161	Трговиште	Доњи Стајевац	900
742368	71161	Трговиште	Доњи Козји Дол	800
742333	71161	Трговиште	Горњи Стајевац	1.000
742325	71161	Трговиште	Горњи Козји Дол	701
742279	71161	Трговиште	Барбаце	600
742503	71161	Трговиште	Пролесје	1.182
742473	71161	Трговиште	Нови Глог	1.200
742465	71161	Трговиште	Мездраја	664
742422	71161	Трговиште	Лесница	800
742414	71161	Трговиште	Калово	1.239
742317	71161	Трговиште	Горња Трница	1.085
742309	71161	Трговиште	Горновац	959
742295	71161	Трговиште	Голоцевац	1.309
742384	71161	Трговиште	Думбија	912
742350	71161	Трговиште	Доња Трница	714
742341	71161	Трговиште	Дејанце	1.003
742554	71161	Трговиште	Црвени Град	1.340
742589	71161	Трговиште	Црновце	1.092
742562	71161	Трговиште	Црна Река	1.500
742546	71161	Трговиште	Трговиште	777
742457	71161	Трговиште	Марганце	883
742392	71161	Трговиште	Дјерекарце	1.000
742635	71161	Трговиште	Шумата Трница	900
742627	71161	Трговиште	Широка Планина	1.254
742619	71161	Трговиште	Шапранце	564
742597	71161	Трговиште	Шајинце	713
742449	71161	Трговиште	Мала Река	500
742490	71161	Трговиште	Петровац	883
743151	71170	Трстеник	Стублица	673
742759	71170	Трстеник	Горњи Дубиц	697
743062	71170	Трстеник	Ридевштица	541
743054	71170	Трстеник	Рајинац	510
742864	71170	Трстеник	Лободер	801

742686	71170	Трстеник	Буцје	502
743631	71188	Тутин	Западни Мојстир	1.240
743364	71188	Тутин	Врба	1.432
743356	71188	Тутин	Врапце	928
743348	71188	Тутин	Весенице	954
743330	71188	Тутин	Веље Поље	1.000
744123	71188	Тутин	Тутин	860
744115	71188	Тутин	Тоцилово	1.049
744107	71188	Тутин	Суви До	1.328
744093	71188	Тутин	Струмце	1.083
744166	71188	Тутин	Цмањке	1.045
743984	71188	Тутин	Радуша	1.057
744042	71188	Тутин	Саш	1.121
744026	71188	Тутин	Рудница	1.189
743224	71188	Тутин	Батраге	799
744085	71188	Тутин	Старцевице	1.013
743976	71188	Тутин	Радуховце	900
743801	71188	Тутин	Морани	921
743682	71188	Тутин	Језгровице	771
743704	71188	Тутин	Јелице	1.027
743232	71188	Тутин	Баџица	1.098
744077	71188	Тутин	Смолуца	927
744069	71188	Тутин	Северни Коцарник	936
743950	71188	Тутин	Потреб	993
743941	71188	Тутин	Попице	956
743925	71188	Тутин	Покрвеник	903
743917	71188	Тутин	Пленибабе	1.163
743909	71188	Тутин	Пископовце	933
743437	71188	Тутин	Горњи Црниш	1.200
743267	71188	Тутин	Блаца	913
743259	71188	Тутин	Биохане	993
743216	71188	Тутин	Баљен	1.001
744034	71188	Тутин	Руда	1.111
744018	71188	Тутин	Рибарице	861
744000	71188	Тутин	Режевице	1.133
743992	71188	Тутин	Рамошево	1.169
743968	71188	Тутин	Пружањ	1.056
743895	71188	Тутин	Паљево	1.010
743887	71188	Тутин	Островица	1.233
743879	71188	Тутин	Орље	1.130
743852	71188	Тутин	Ораше	875
743844	71188	Тутин	Ноцаје	1.030
743836	71188	Тутин	Намга	1.013
743828	71188	Тутин	Надумце	855
743810	71188	Тутин	Набоје	1.196
743798	71188	Тутин	Митрова	967
743780	71188	Тутин	Мелаје	993
743771	71188	Тутин	Лукавица	988
743763	71188	Тутин	Липица	1.140
743755	71188	Тутин	Лескова	1.184
743739	71188	Тутин	Коваци	951
743747	71188	Тутин	Конице	1.243
743712	71188	Тутин	Јужни Коцарник	920

743640	71188	Тутин	Изрок	979
743658	71188	Тутин	Истоцни Мојстир	1.440
743461	71188	Тутин	Гурдијеље	1.122
743453	71188	Тутин	Гујице	1.037
743470	71188	Тутин	Гуцевице	1.046
743429	71188	Тутин	Годово	900
743402	71188	Тутин	Гнила	900
743399	71188	Тутин	Глухавица	1.046
743372	71188	Тутин	Глоговик	951
743593	71188	Тутин	Ервенице	1.088
743577	71188	Тутин	Дулебе	900
743569	71188	Тутин	Дубово	1.000
743534	71188	Тутин	Долово	1.086
743526	71188	Тутин	Добриње	1.082
743518	71188	Тутин	Добри Дуб	1.140
743488	71188	Тутин	Деврец	1.231
743500	71188	Тутин	Детане	1.000
743496	71188	Тутин	Делимеде	959
744140	71188	Тутин	Црквине	800
743321	71188	Тутин	Бујковице	1.026
743313	71188	Тутин	Брнишево	800
743305	71188	Тутин	Брегови	942
743291	71188	Тутин	Брачак	1.195
743275	71188	Тутин	Бовањ	1.006
743283	71188	Тутин	Бороштица	1.160
743933	71188	Тутин	Поле	900
743674	71188	Тутин	Јаребице	1.140
743542	71188	Тутин	Драга	1.301
743208	71188	Тутин	Араповице	1.113
744174	71188	Тутин	Цукоте	1.131
744158	71188	Тутин	Царовина	1.040
744131	71188	Тутин	Цулије	1.279
743585	71188	Тутин	Дјерекаре	1.221
744212	71188	Тутин	Шпиљани	1.003
744204	71188	Тутин	Шипце	1.240
743615	71188	Тутин	Жупа	924
743623	71188	Тутин	Жуце	1.047
743607	71188	Тутин	Жирце	1.139
744182	71188	Тутин	Шароње	1.045
743666	71188	Тутин	Јабланица	814
743445	71188	Тутин	Градац	1.208
741639	71145	Ужице	Злакуса	501
741612	71145	Ужице	Збојштица	676
741523	71145	Ужице	Врутци	595
741515	71145	Ужице	Волујац	638
741507	71145	Ужице	Витаси	927
741906	71145	Ужице	Трнава	540
741884	71145	Ужице	Стрмац	740
741671	71145	Ужице	Кесеровина	850
741710	71145	Ужице	Кршање	700
741876	71145	Ужице	Стапари	907
741833	71145	Ужице	Радуша	900
741744	71145	Ужице	Мокра Гора	640

741868	71145	Ужице	Скржути	717
741817	71145	Ужице	Потпеце	500
741809	71145	Ужице	Потоцање	620
741787	71145	Ужице	Пеар	860
741582	71145	Ужице	Дријетањ	775
741574	71145	Ужице	Дрежник	626
741540	71145	Ужице	Гостиница	657
741477	71145	Ужице	Биоска	686
741841	71145	Ужице	Рибашевина	565
741825	71145	Ужице	Равни	800
741736	71145	Ужице	Љубање	740
741779	71145	Ужице	Пањак	702
741752	71145	Ужице	Никојевици	751
741698	71145	Ужице	Крвавци	700
741701	71145	Ужице	Кремна	1.024
741680	71145	Ужице	Котроман	500
741663	71145	Ужице	Кацер	623
741493	71145	Ужице	Буар	734
741604	71145	Ужице	Дубоко	648
708453	70360	Ваљево	Вујиноваца	788
709085	70360	Ваљево	Таор	1.090
709069	70360	Ваљево	Суводање	803
709077	70360	Ваљево	Сушица	511
709000	70360	Ваљево	Совац	528
708283	70360	Ваљево	Бацевци	777
709018	70360	Ваљево	Станина Река	561
708992	70360	Ваљево	Ситарнице	580
708968	70360	Ваљево	Ровни	516
708950	70360	Ваљево	Ребељ	1.092
708933	70360	Ваљево	Равње	528
708909	70360	Ваљево	Пријездиц	708
708801	70360	Ваљево	Мијаци	548
708500	70360	Ваљево	Горње Лесковице	775
708569	70360	Ваљево	Доње Лесковице	739
708534	70360	Ваљево	Дивцибаре	984
708356	70360	Ваљево	Бранговиц	500
708372	70360	Ваљево	Брезовице	811
710261	70416	Владичин Хан	Зебинце	803
710636	70416	Владичин Хан	Урвиц	500
710628	70416	Владичин Хан	Теговиште	555
710385	70416	Владичин Хан	Куново	693
710377	70416	Владичин Хан	Кукавица	1.278
710121	70416	Владичин Хан	Белишево	639
710113	70416	Владичин Хан	Белановце	862
710598	70416	Владичин Хан	Срнеци Дол	926
710580	70416	Владичин Хан	Солацка Сена	861
710130	70416	Владичин Хан	Богошево	764
710571	70416	Владичин Хан	Ружиц	702
710563	70416	Владичин Хан	Репиште	740
710547	70416	Владичин Хан	Рдово	1.013
710539	70416	Владичин Хан	Равна Река	800
710423	70416	Владичин Хан	Љутеж	821
710466	70416	Владичин Хан	Мртвица	794

710458	70416	Владичин Хан	Мањак	743
710393	70416	Владичин Хан	Лебет	1.127
710342	70416	Владичин Хан	Костомлатица	1.100
710334	70416	Владичин Хан	Копитарце	812
710296	70416	Владичин Хан	Ловац	520
710270	70416	Владичин Хан	Јагњило	841
710199	70416	Владичин Хан	Горње Јабуково	848
710172	70416	Владичин Хан	Гариње	665
710245	70416	Владичин Хан	Дупљане	507
710237	70416	Владичин Хан	Доње Јабуково	750
710474	70416	Владичин Хан	Островица	746
710326	70416	Владичин Хан	Козница	600
710288	70416	Владичин Хан	Јастребац	931
710148	70416	Владичин Хан	Брестово	667
710601	70416	Владичин Хан	Стубал	500
710881	70424	Власотинце	Златицево	711
711128	70424	Власотинце	Страњево	600
711071	70424	Власотинце	Самарница	749
710920	70424	Власотинце	Козило	1.204
711039	70424	Власотинце	Пржојне	500
710776	70424	Власотинце	Горњи Присјан	529
710768	70424	Власотинце	Горњи Орах	645
710750	70424	Власотинце	Горњи Дејан	590
711012	70424	Власотинце	Острц	762
710938	70424	Власотинце	Комарица	594
710890	70424	Власотинце	Јаворје	939
710903	70424	Власотинце	Јаковљево	700
710792	70424	Власотинце	Гуњетина	657
710741	70424	Власотинце	Горња Лопушња	1.105
710857	70424	Власотинце	Доње Гаре	863
710849	70424	Власотинце	Доња Лопушња	700
710814	70424	Власотинце	Добровиш	532
710695	70424	Власотинце	Борин До	560
711063	70424	Власотинце	Равни Дел	583
711055	70424	Власотинце	Равна Гора	1.008
710652	70424	Власотинце	Алексине	605
710997	70424	Власотинце	Липовица	639
710911	70424	Власотинце	Јастребац	600
711144	70424	Власотинце	Црна Бара	758
710709	70424	Власотинце	Брезовица	642
711322	70432	Врање	Вртогош	677
711292	70432	Врање	Власе	550
711284	70432	Врање	Вишевце	1.000
712272	70432	Врање	Урманица	734
712299	70432	Врање	Ушевце	587
712248	70432	Врање	Тумба	1.187
712230	70432	Врање	Трстена	897
712205	70432	Врање	Тесовиште	935
712191	70432	Врање	Сурдул	710
712175	70432	Врање	Студена	851
712167	70432	Врање	Струганица	600
712132	70432	Врање	Стрешак	955
711764	70432	Врање	Марганце	883

712094	70432	Врање	Средњи Дел	938
712035	70432	Врање	Русце	758
711225	70432	Врање	Бели Брег	583
711969	70432	Врање	Преображење	510
712124	70432	Врање	Стари Глог	1.123
712116	70432	Врање	Стара Брезовица	940
712108	70432	Врање	Станце	647
712086	70432	Врање	Содерце	582
712078	70432	Врање	Смиљевиц	722
712060	70432	Врање	Сливница	992
712051	70432	Врање	Сикирје	893
712043	70432	Врање	Себеврање	746
711403	70432	Врање	Градња	600
711926	70432	Врање	Пљацковица	900
711519	70432	Врање	Драгобужде	761
711217	70432	Врање	Барелиц	1.000
711209	70432	Врање	Барбарушинце	933
712027	70432	Врање	Рожаце	890
711934	70432	Врање	Првонек	981
711896	70432	Врање	Остра Глава	727
711888	70432	Врање	Облицка Сена	1.100
711870	70432	Врање	Нова Брезовица	1.123
711861	70432	Врање	Несврта	1.207
711853	70432	Врање	Наставце	594
711837	70432	Врање	Миливојце	700
711802	70432	Врање	Мијовце	512
711799	70432	Врање	Мијаковце	823
711772	70432	Врање	Мецковац	693
711721	70432	Врање	Лева Река	655
711730	70432	Врање	Лепцинце	700
711713	70432	Врање	Лалинце	739
711683	70432	Врање	Крушева Глава	953
711675	70432	Врање	Крива Феја	1.354
711659	70432	Врање	Корбул	1.260
711624	70432	Врање	Копањане	718
711667	70432	Врање	Коцура	937
711608	70432	Врање	Клашњице	876
711586	70432	Врање	Изумно	687
711411	70432	Врање	Гумериште	675
711381	70432	Врање	Горње Требешине	519
711373	70432	Врање	Горње Пуношевце	1.151
711365	70432	Врање	Горње Жапско	619
711357	70432	Врање	Горња Отуља	616
711349	70432	Врање	Големо Село	579
711560	70432	Врање	Дупељево	809
711551	70432	Врање	Дулан	524
711543	70432	Врање	Дуга Лука	641
711462	70432	Врање	Доње Пуношевце	1.126
711438	70432	Врање	Добрејанце	916
711268	70432	Врање	Буљесовце	740
711250	70432	Врање	Бујковац	550
711233	70432	Врање	Бојин Дел	853
711616	70432	Врање	Клисурица	608

711527	70432	Врање	Дреновац	789
712302	70432	Врање	Црни Врх	1.200
711276	70432	Врање	Буштрање	563
711195	70432	Врање	Бабина Пољана	1.000
712337	70432	Врање	Цестелин	1.004
712264	70432	Врање	Цурковица	889
711756	70432	Врање	Луково	826
711535	70432	Врање	Дубница	677
711748	70432	Врање	Липовац	803
712477	70459	Врњачка Бања	Станишинци	872
712388	70459	Врњачка Бања	Гоч	1.082
715107	70530	Жагубица	Милановац	586
715077	70530	Жагубица	Лазница	682
715026	70530	Жагубица	Изварица	600
715085	70530	Жагубица	Липе	574
715018	70530	Жагубица	Жагубица	614
715166	70530	Жагубица	Суви До	782
715140	70530	Жагубица	Селиште	525
715816	70556	Зајечар	Мариновац	573
715891	70556	Зајечар	Селацка	500
715794	70556	Зајечар	Мали Извор	500
715174	70548	Житорађа	Асановац	654

ПРИЛОГ 5: ПОДРУЧЈА СА ОТЕЖАНИМ УСЛОВИМА РАДА У ПОЉОПРИВРЕДИ

На основу члана 3. Став 4. Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, број 10/13)

Министар пољопривреде, шумарства и водопривреде, доноси

ПРАВИЛНИК О ОДРЕЂИВАЊУ ПОДРУЧЈА СА ОТЕЖАНИМ УСЛОВИМА РАДА У ПОЉОПРИВРЕДИ (Објављено у „Службеном гласнику РС”, број 29/13 од 29. марта 2013. године)

Члан 1.

Овим правилником одређују се подручја са отежаним условима рада у пољопривреди, за период од три године.

Члан 2.

Статус подручја са отежаним условима рада у пољопривреди, у складу са овим правилником, има насељено место на територији општине, односно града или цела територија општине, односно сва насељена места на територији општине која испуњавају бар један од следећих критеријума, и то:

- 1) налазе се на надморској висини преко 500 метара, према подацима Републичког геодетског завода;
- 2) налазе се у границама подручја националног парка одређеним Законом о националним парковима („Службени гласник РС”, бр. 39/93, 44/93 - исправка, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 - други закон и 36/09 – други закон);
- 3) имају број запослених мањи од 100 на 1.000 становника, према подацима које је објавио Републички завод за статистику у публикацији Општине и региони у Републици Србији, 2012.

Члан 3.

Подручја са отежаним условима рада у пољопривреди дата су у Прилогу 18.6.

Члан 4.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС”, бр. 3/10, 6/10 и 13/10).

Члан 5.

Овај правилник ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

ПРИЛОГ 5.1: СПИСАК НАСЕЉА У ПОДРУЧЈИМА СА ОТЕЖАНИМ УСЛОВИМА РАДА У ПОЉОПРИВРЕДИ

Међу насеља у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди спадају наведена насеља у планинским подручјима и подручја представљена у Табели 30, за која важе следећи критеријуми:

1) налазе се у границама подручја националног парка одређеним Законом о националним парковима („Службени гласник РС”, бр. 39/93, 44/93 - исправка, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 - други закон и 36/09 – други закон);

2) имају број запослених мањи од 100 на 1.000 становника, према подацима које је објавио Републички завод за статистику у публикацији Општине и региони у Републици Србији, 2012.

Табела 30: Додатни списак насеља у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди

Идентификациони број насеља	Идентификациони број општине	Општина	Насеље	Надморска висина (m)
705764	70289	Богатић	Узвече	80
705748	70289	Богатић	Салаш Црнобарски	86
705659	70289	Богатић	Баново Поље	80
705730	70289	Богатић	Оцаге	89
705721	70289	Богатић	Метковиц	80
705713	70289	Богатић	Клење	86
705691	70289	Богатић	Глушци	81
705683	70289	Богатић	Глоговац	83
705705	70289	Богатић	Дубље	85
705772	70289	Богатић	Црна Бара	76
705756	70289	Богатић	Совљак	83
705675	70289	Богатић	Богатиц	84
705632	70289	Богатић	Бадовинци	91
705667	70289	Богатић	Белотиц	82
705934	70297	Бојник	Зоровац	333
705926	70297	Бојник	Зелетово	289
705837	70297	Бојник	Вујаново	451
706167	70297	Бојник	Турјане	388
706019	70297	Бојник	Лозане	433
706132	70297	Бојник	Славник	342
706124	70297	Бојник	Савинац	369
705861	70297	Бојник	Граница	332
706094	70297	Бојник	Плавце	289
705896	70297	Бојник	Драговац	264
706086	70297	Бојник	Оране	463
706060	70297	Бојник	Обилиц	301
706051	70297	Бојник	Мрвеш	284
706043	70297	Бојник	Мијајлица	362
706027	70297	Бојник	Магаш	431
705993	70297	Бојник	Лапотинце	233

705985	70297	Бојник	Косанциц	259
705853	70297	Бојник	Горње Коњувце	288
705845	70297	Бојник	Горње Бријање	233
705888	70297	Бојник	Доње Коњувце	278
706183	70297	Бојник	Црквице	266
705829	70297	Бојник	Брестовац	307
705799	70297	Бојник	Бојник	253
706159	70297	Бојник	Стубла	320
706116	70297	Бојник	Рецица	355
706108	70297	Бојник	Придворица	245
705977	70297	Бојник	Кацабац	244
706175	70297	Бојник	Цуковац	289
705918	70297	Бојник	Дјиндуша	238
709204	70378	Варварин	Залоговац	217
709140	70378	Варварин	Варварин (село)	145
709131	70378	Варварин	Варварин	140
709328	70378	Варварин	Тољевац	294
709263	70378	Варварин	Маскаре	144
709255	70378	Варварин	Мареново	265
709239	70378	Варварин	Карановац	314
709115	70378	Варварин	Бацина	201
709182	70378	Варварин	Доњи Крцин	317
709174	70378	Варварин	Доњи Катун	130
709166	70378	Варварин	Горњи Крцин	302
709158	70378	Варварин	Горњи Катун	145
709123	70378	Варварин	Бошњане	200
709301	70378	Варварин	Парцане	257
709298	70378	Варварин	Пајковац	311
709271	70378	Варварин	Обреж	140
709247	70378	Варварин	Мала Крушевица	354
709212	70378	Варварин	Избеница	440
709336	70378	Варварин	Церница	241
709280	70378	Варварин	Орашје	221
709310	70378	Варварин	Суваја	330
714704	70513	Дољевац	Малошиште	283
714763	70513	Дољевац	Русна	308
714798	70513	Дољевац	Цецина	245
714747	70513	Дољевац	Перутина	468
714640	70513	Дољевац	Белотинац	189
714755	70513	Дољевац	Пуковац	203
714739	70513	Дољевац	Орљане	204
714712	70513	Дољевац	Мекиш	236
714682	70513	Дољевац	Коцане	196
714674	70513	Дољевац	Кнежица	218
714666	70513	Дољевац	Клисура	260
714658	70513	Дољевац	Дољевац	199
714780	70513	Дољевац	Цапљинац	186
714771	70513	Дољевац	Цурлина	307
714810	70513	Дољевац	Шарлинце	209
714801	70513	Дољевац	Шајиновац	204
714844	70521	Жабари	Витежево	193
714968	70521	Жабари	Тицевац	143

714933	70521	Жабари	Свињарево	187
714976	70521	Жабари	Цетереже	202
714950	70521	Жабари	Симицево	89
714917	70521	Жабари	Полатна	238
714895	70521	Жабари	Миријево	141
714887	70521	Жабари	Коцетин	136
714836	70521	Жабари	Брзоходе	160
714852	70521	Жабари	Влашки До	85
714925	70521	Жабари	Породин	93
714909	70521	Жабари	Ореовица	88
714879	70521	Жабари	Жабари	90
714828	70521	Жабари	Александровац	87
714941	70521	Жабари	Сибница	166
715344	70548	Житорађа	Зладовац	420
715212	70548	Житорађа	Вољцинце	210
715204	70548	Житорађа	Влахово	377
715492	70548	Житорађа	Топоница	434
715484	70548	Житорађа	Студенац	286
715441	70548	Житорађа	Самариновац	249
715379	70548	Житорађа	Каре	286
715476	70548	Житорађа	Старо Момцилово	495
715468	70548	Житорађа	Стара Божурна	263
715450	70548	Житорађа	Извор	239
715263	70548	Житорађа	Грудаш	262
715425	70548	Житорађа	Подина	285
715417	70548	Житорађа	Пејковац	268
715301	70548	Житорађа	Држановац	243
715255	70548	Житорађа	Горњи Дреновац	267
715182	70548	Житорађа	Бадњевац	215
715433	70548	Житорађа	Рецица	342
715409	70548	Житорађа	Ново Момцилово	414
715395	70548	Житорађа	Лукомир	325
715387	70548	Житорађа	Коњарник	345
715247	70548	Житорађа	Горње Црнатово	243
715239	70548	Житорађа	Глашинце	252
715298	70548	Житорађа	Доњи Дреновац	250
715280	70548	Житорађа	Доње Црнатово	228
715271	70548	Житорађа	Дебели Луг	318
715352	70548	Житорађа	Јасеница	265
715310	70548	Житорађа	Дубово	327
715328	70548	Житорађа	Дјакус	277
715336	70548	Житорађа	Житорада	231
801925	80187	Ириг	Крушедол Село	180
801844	80187	Ириг	Велика Ремета	244
801879	80187	Ириг	Гргетек	297
801917	80187	Ириг	Крушедол Прњавор	160
801887	80187	Ириг	Добродол	120
801968	80187	Ириг	Шатринци	136
801941	80187	Ириг	Нерадин	180
801895	80187	Ириг	Ириг	183
801950	80187	Ириг	Ривица	155
801852	80187	Ириг	Врдник	214

801933	80187	Ириг	Мала Ремета	201
801909	80187	Ириг	Јазак	178
800368	80063	Бачка Паланка	Нештин	100
800317	80063	Бачка Паланка	Визиц	205
800961	80101	Беочин	Сусек	100
800937	80101	Беочин	Луг	214
800953	80101	Беочин	Свилош	191
800929	80101	Беочин	Грабово	200
800899	80101	Беочин	Банаштор	216
800970	80101	Беочин	Церевиц	223
800902	80101	Беочин	Беоцин	160
800945	80101	Беочин	Раковац	193
712892	70475	Голубац	Брњица	200
712922	70475	Голубац	Голубац	355
712957	70475	Голубац	Добра	191
801836	80179	Инђија	Џоргановци	160
801739	80179	Инђија	Бешка	120
801763	80179	Инђија	Крцедин	114
801798	80179	Инђија	Нови Карловци	96
801828	80179	Инђија	Стари Сланкамен	140
801801	80179	Инђија	Нови Сланкамен	120
716740	70572	Кладово	Текија	237
716952	70599	Кнић	Забојница	400
716855	70599	Кнић	Врбета	366
717126	70599	Кнић	Суморовац	340
717029	70599	Кнић	Кусовац	280
716782	70599	Кнић	Бецевица	460
716898	70599	Кнић	Гружа	246
716880	70599	Кнић	Гривац	335
717096	70599	Кнић	Претоке	359
716928	70599	Кнић	Драгушица	323
716766	70599	Кнић	Балосаве	256
717100	70599	Кнић	Радмиловиц	279
717118	70599	Кнић	Рашковиц	260
717061	70599	Кнић	Љуљаци	408
717088	70599	Кнић	Пајсијевиц	489
717070	70599	Кнић	Опланиц	293
716995	70599	Кнић	Кнић	306
716979	70599	Кнић	Кикојевац	368
716910	70599	Кнић	Гунцати	359
716847	70599	Кнић	Бумбарево Брдо	380
716804	70599	Кнић	Борац	419
716863	70599	Кнић	Вуцковица	280
717053	70599	Кнић	Љубиц	311
717002	70599	Кнић	Коњуша	451
716987	70599	Кнић	Кнежевац	380
716839	70599	Кнић	Брњица	307
717142	70599	Кнић	Цестин	434
716944	70599	Кнић	Жуње	280
717045	70599	Кнић	Липница	326
717037	70599	Кнић	Лесковац	375
716901	70599	Кнић	Губеревац	356

716871	70599	Кнић	Грабовац	257
716812	70599	Кнић	Брестовац	435
717134	70599	Кнић	Топоница	302
716936	70599	Кнић	Дубрава	351
716774	70599	Кнић	Баре	381
720402	70661	Крупањ	Завлака	240
720372	70661	Крупањ	Врбиц	345
720526	70661	Крупањ	Толисавац	377
720330	70661	Крупањ	Бела Црква	241
720321	70661	Крупањ	Бањевац	335
720518	70661	Крупањ	Ставе	351
720500	70661	Крупањ	Равнаја	200
720488	70661	Крупањ	Мојковиц	211
720470	70661	Крупањ	Липеновиц	390
720461	70661	Крупањ	Ликодра	400
720453	70661	Крупањ	Крупањ	295
720437	70661	Крупањ	Красава	340
720429	70661	Крупањ	Костајник	499
720399	70661	Крупањ	Дворска	381
720542	70661	Крупањ	Цветуља	298
720569	70661	Крупањ	Церова	400
720356	70661	Крупањ	Брезовице	240
727105	70807	Мало Црниће	Велико Црнице	86
727172	70807	Мало Црниће	Мало Градиште	140
727199	70807	Мало Црниће	Мало Црнице	100
727202	70807	Мало Црниће	Салаковац	86
727164	70807	Мало Црниће	Кула	140
727075	70807	Мало Црниће	Батуша	100
727229	70807	Мало Црниће	Смољинац	155
727083	70807	Мало Црниће	Божевац	181
727156	70807	Мало Црниће	Крављи До	140
727130	70807	Мало Црниће	Калиште	100
727245	70807	Мало Црниће	Црљенац	129
727121	70807	Мало Црниће	Забрега	200
727261	70807	Мало Црниће	Шљивовац	182
727067	70807	Мало Црниће	Аљудово	157
727253	70807	Мало Црниће	Шапине	155
727113	70807	Мало Црниће	Врбница	116
727091	70807	Мало Црниће	Велико Село	99
727148	70807	Мало Црниће	Кобиље	235
727237	70807	Мало Црниће	Топоница	149
729205	71307	Ниш-Пантелеј	Каменица	404
792012	71307	Ниш-Пантелеј	Ниш (Пантелеј)	212
729175	71307	Ниш-Пантелеј	Доњи Матејевац	295
729086	71307	Ниш-Пантелеј	Горњи Матејевац	375
729299	71307	Ниш-Пантелеј	Малца	284
729213	71307	Ниш-Пантелеј	Кнез Село	420
729027	71307	Ниш-Пантелеј	Горња Врежина	250
729094	71307	Ниш-Пантелеј	Доња Врежина	225
729442	71307	Ниш-Пантелеј	Пасјаца	444
802760	80284	Нови Сад - град	Буковац	240
802832	80284	Нови Сад - град	Петроварадин	100

802816	80284	Нови Сад - град	Лединци	110
802760	80284	Нови Сад - град	Буковац	240
802921	80292	Опово	Сакуле	80
802905	80292	Опово	Баранда	75
802913	80292	Опово	Опово	75
802930	80292	Опово	Сефкерин	78
731935	70912	Петровац	Орешковица	200
733881	70963	Прешево	Рељан	481
733865	70963	Прешево	Рајинце	494
733806	70963	Прешево	Миратовац	469
733741	70963	Прешево	Доња Шушаја	473
733989	70963	Прешево	Црнотинце	472
733954	70963	Прешево	Цакановац	438
733679	70963	Прешево	Букаревац	428
733997	70963	Прешево	Цукарка	464
733750	70963	Прешево	Жујинце	437
736449	71005	Ражањ	Витошевац	340
736589	71005	Ражањ	Рујиште	283
736538	71005	Ражањ	Послон	257
736627	71005	Ражањ	Стари Брацин	220
736619	71005	Ражањ	Смиловац	264
736597	71005	Ражањ	Скорица	337
736457	71005	Ражањ	Грабово	558
736554	71005	Ражањ	Претрковац	225
736546	71005	Ражањ	Прасковце	160
736520	71005	Ражањ	Подгорац	316
736562	71005	Ражањ	Ражањ	260
736511	71005	Ражањ	Пардик	339
736503	71005	Ражањ	Нови Брацин	200
736481	71005	Ражањ	Малетина	194
736490	71005	Ражањ	Мација	207
736465	71005	Ражањ	Липовац	240
736643	71005	Ражањ	Црни Као	404
736635	71005	Ражањ	Церово	273
736414	71005	Ражањ	Браљина	246
736422	71005	Ражањ	Варош	330
736473	71005	Ражањ	Мадере	259
736651	71005	Ражањ	Џубура	320
736660	71005	Ражањ	Шетка	240
803642	80357	Рума	Стејановци	120
803600	80357	Рума	Павловци	140
804355	80411	Сремски Карловци	Сремски Карловци	140
804118	80403	Сремска Митровица	Дивош	177
804304	80403	Сремска Митровица	Цалма	110
804339	80403	Сремска Митровица	Шишатовац	200
804185	80403	Сремска Митровица	Лежимир	224
804193	80403	Сремска Митровица	Манделос	140
804100	80403	Сремска Митровица	Гргуревци	171
804347	80403	Сремска Митровица	Шуљан	176
804061	80403	Сремска Митровица	Бешеновацки Прњавор	270
804975	80497	Шид	Бингула	107
805017	80497	Шид	Ердевик	182

805106	80497	Шид	Шид	100
804959	80497	Шид	Беркасово	136
804967	80497	Шид	Бикиц До	180
805068	80497	Шид	Моловин	186
805084	80497	Шид	Привина Глава	168
805092	80497	Шид	Сот	162
805050	80497	Шид	Љуба	200
805017	80497	Шид	Ердевик	110
805009	80497	Шид	Гибарац	90
804932	80497	Шид	Бацинци	87
805041	80497	Шид	Кукујевци	89

ПРИЛОГ 6: ДЕФИНИЦИЈА МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА

Дефиниција микро, малих и средњих предузећа дата је у складу са прописима који уређују област рачуноводства и ревизије (*Закон о рачуноводству, Службени гласник РС, бр. 62/2013, члан 6*).

У микро правна лица разврставају се она правна лица која не прелазе два од следећих критеријума:	У мала правна лица разврставају се она правна лица која прелазе два критеријума за микро правна лица, али не прелазе два од следећих критеријума:	У средња правна лица разврставају се она правна лица која прелазе два критеријума за мала предузећа, али не прелазе два од следећих критеријума:	У велика правна лица разврставају се правна лица која прелазе два критеријума за средња правна лица
Просечан број запослених 10	Просечан број запослених 50	Просечан број запослених 250	
Пословни приход 700.000 ЕУР у динарској противвредности;	Пословни приход 8.800.000 ЕУР у динарској противвредности	Пословни приход 35.000.000 ЕУР у динарској противвредности	
Просечна вредност пословне имовине 350.000 ЕУР у динарској противвредности.	Просечна вредност пословне имовине 4.400.000 ЕУР у динарској противвредности	Просечна вредност пословне имовине 17.500.000 ЕУР у динарској противвредности	

ПРИЛОГ 7: РЕЗУЛТАТИ КОНСУЛТАЦИЈА – ЗАКЉУЧАК

Тема консултација	Датум консултација	Време дато за коментаре	Имена институција/тела/ консултованих лица	Закључак резултата
8.3.3.1 Сектор 1: Сектор прераде млека	21.07.2014.	11.07.- 21.07.2014.	Унија пољопривредних произвођа Златан Ђурић	Предлог: Увести нову ставку у млекарски сектор, која предвиђа подршку онима који сакупе и произведу 2.000 до 5.000 литара млека дневно, за подручја са отежаним условима рада. Овај концепт пружиће произвођачима и прерађивачима у планинским подручјима шансу за развој, конкретно за модел-млекаре са специфичним производима попут козјег сира, овчјег сира, топљеног сира-качкаваља, итд. Одговор: Биће подржано у НППР
8.3.3.1 Сектор 2: Сектор прераде меса				Предлог: Додати ставку: подстаћи инвестирање у кланице са минималним капацитетом од 5 закланих грла говеда, 10 свиња, 2.000 живине дневно. Увођење ове категорије подстицаја допринеће легализацији постојећих кланица које тренутно послују у оквиру сиве економије, а могле би да буду развојна компонента за рурална подручја, посебно у домену живинске индустрије. Одговор: Биће подржано у НППР

8.2.3.1 Специфични циљеви и мере Сектор 1: Млеко				Предлог: Подршку у производњи млека треба дати газдинствима која имају 5 до 500 говеда; Мањак подршке малим газдинствима која имају до 5 говеда значило би да 90% газдинстава не би могло ништа да очекује од ИПАРД програма и ЕУ. Одговор: Мали број произвођача биће покривен у НППР
8.2.3.1. Специфични циљеви и мере Сектор 2: Месо				Предлог: Подршку треба дати газдинствима која имају 5-500 грла говеда, 100-1.000 оваца или коза, 100-5.000 свиња, 1.000-5.000 живине, итд. Разлози за оваква ограничења исти су као и у претходним пасусима који се односе на произвођаче млека. Одговор: Газдинства са мање од 1.000 говеда сматрају се недовољно јаким да спроводе инвестиције без додатне подршке, а она са мање од 20 биће покривена у НППР.
Специфични циљеви и мере Сектор 4: Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)				Предлог: увести нову ставку која ће омогућити малим газдинствима од 2-50 ha да имају корист од партнерстава, као што су пословна удружења или производне организације, и да изграде своје капацитете за складиштење (силосе) са пропратном опремом (капацитета од 5.000-30.000 тона) као и УЛО-контролисана складишта. Само оваква концентрација робе на месту које им дозвољава да заједнички приступају тржишту, чини их озбиљним играчима у односу на конкуренцију, посебно ако узмемо у обзир да је 90% обрадивог земљишта Србије у њиховом поседу. Изградња складишта за свако појединачно газдинство водиће ка ништа више него још већој расцепканости и изложености монополу прерађивачке индустрије која користи своје капацитете за складиштење у сврхе сопствене политике ниских цена. Ово је један од највећих проблема примарног пољопривредног сектора у Србији, тј. недостатак складишта у власништву појединачних

				газдинстава.
8.2.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)				Одговор: Покривено у НППР Предлог: Ограничити иницијативе за узгој јагодастог и бобичастог воћа на газдинствима величине од 1 до 10 хектара и за друго воће на газдинствима величине од 1 до 50 хектара да би се сачувао одређени део подршке за мала газдинства. Одговор: Веома мала газдинства немају довољно капацитета да приме веће инвестиције и нису укључене у ИПАРД шему подршке, али ће бити разматрана у оквиру НППР
8.2.9. Критеријум за одабир				Предлог: Четврта ставка треба да повећа број поена за лица млађа од 40 година, од 15 до 25 поена, јер би то охрабрило младе да остану у руралним подручјима. Одговор: Одређени бодови чине довољну разлику
Напомена				Као земља, приступили смо ИПАРД програму без претходно усвојених стратегија и националних програма за пољопривредни развој, као и без поузданих секторских анализа које су се сводиле на једноставну статистику. Као резултат тога, уследио је број нерешених проблема, попут неспровођења реституције иако је захтевана од стране ЕУ, као и неусвајања сета закона који су неопходни. Све ово нас упозорава да у потпуности треба да узмемо у обзир нашу стварност и очигледне чињенице, као што треба да будемо свесни тога шта ЕУ захтева од нас. На основу овога могли бисмо да створимо нашу пољопривредну политику, како је већина наших пословања и газдинстава неприпремљена за

				ИПАРД, такође није ни компетентна по питању инвестиција. Стога би, државне и локалне власти тебало да дају већи национални допринос и да учествују у знатно већој мери, али би и ЕУ требало да обезбеди знатно већи обим фондова, посебно за 2015. годину. Одговор: Документ је у потпуности израђен у складу са Стратегијом пољопривреде и руралног развоја која је у процесу усвајања и која је у потпуности усклађена са унутрашњим и спољашњим захтевима и документима.
Општи коментари по питању критеријума прихватљивости – величина пољопривредног газдинства	20.07.2014.	11.07.- 21.07.2014.	Удружење жена „Етно форум” Јелена Радојковић - Председница удружења жена „Етно форум” и заменица градоначелника општине Сврљиг	Верујемо да су планиране мере у потпуности неприхватљиве када је у питању југ Србије. У сиромашном, јужном делу Републике Србије су газдинства која се сматрају „великим” уколико имају само 10 говеда, па тако не могу да се рангирају као мала ако имају 20 грла говеда, или као средња са 1.000 грла говеда. Такође, њих можемо сматрати „великим” уколико имају 100 грла оваца, што значи да са 150 грла оваца не постоји могућност да буду посматрана као мала, или средња са 1.000 грла оваца, као што је то дефинисано ИПАРД програмом. Стиче се утисак да планиране мере првог пакета за акредитацију ИПАРД програма неће бити од било какве помоћи газдинствима у јужној Србији, у општем смислу, јер ће бити органичена сетом критеријума прихватљивости за пријављивање за ове подстицаје, како не испуњавају дефинисане критеријуме. Предлог: Спустити доњу границу величине пољопривредног газдинства за пријављивање, како бисмо ми са југа Србије могли да уђемо у обзир за пријављивање за ове подстицаје.

				Уколико до тога не дође, велики играчи ће добити још више, док ће мали морати да затворе своју производњу и да мигрирају ка градовима, у којима већ живи превише људи, а питање је ко ће, током година које долазе, остати у руралним регионима и производити храну за људе које живе у градовима. Одговор: Као што је горе описано, мала пољопривредна газдинства биће подржана по основу НППР.
Опште	17.07.2014.	11.07.- 21.07.2014.	Задружни савез Србије - Драган Марковић	Пропуст да се усвоје документа као што су: Стратегија – национални програм, оперативна документација, отежава могућност израде оперативног документа (ИПАРД) високог квалитета, без претходног усвајања аката, како би они требало да покажу крајњу оријентацију у погледу развојних циљева, мера економске и пољопривредне политике. Најзначајнији акт међу овим јесте програм у коме треба појаснити практично све циљеве и кориснике, а мере треба идентификовати. Одговор: ИПАРД је припремљен у складу са Стратегијом, иако још увек није званично усвојен, документ је у процедури усвајања, а коначна верзија текста се неће мењати, и стога, може се користити као основа за разраду овог програма.
Величина пољопривредног газдинства	17.07.2014. 21.07.2014.	11.07.- 21.07.2014. 11.07.-	Задружни савез Србије - Драган Марковић Савез удружења	Концепт овог документа чини претпоставка да смо основали довољан број пољопривредних газдинстава која су функционална и која испуњавају минималне понуђене критеријуме, као што су: 20 грла крава музара; 20 грла товних говеда; 100 грла товних свиња; 150 грла оваца или коза; или 2 хектара под засадом јагодастог и бобичастог воћа и 5 хектара под осталим поврћем.

		21.07.2014.	пољопривредника Војводине 24400 Сента, Дожа Ђерђа 3434 - Миклош Нађ, Председник Милорад Ћосић, НВО, Зелени еко круг	Резултати Пописа показују да само мали број пољопривредних газдинстава испуњава ове критеријуме. Стога, на основу резултата Пописа, постоји 177.252 газдинстава која држе говеда, а само 5.697 оних која држе више од 20 грла говеда. Највећи број газдинстава (83.090) држи између 3 и 9 грла и логично, велики број њих би требало да буде одговорно за развој узгоја говеда у Србији. Драматичнији су индикатори у оквиру узгоја оваца и коза, где само 992 газдинства држе више од 100 грла, односно 1.657 газдинстава држи 100 грла свиња. Неопходно је укључити пољопривредна газдинства са малим бројем животиња или хектара у програм. Штавише, програм треба да дозволи истим тим корисницима да користе фондове за основна стада, и за остваривање нових површина под усевима/плантажама. Одговор: Мања пољопривредна газдинства као и куповину животиња покриће НППР.
Производња говедине високог квалитета – „Baby beef”				Овај изазов претпоставља одговарајућа решења у пружању основних ресурса, квалитетне телади за тов. Уз претпоставку да се у узгоју говеда специјализација врши у оквиру газдинстава која су се определила примарно за производњу млека и газдинстава за тов, и уз чињеницу да ће већина постојећих приплодних стада говеда која имају између једног и два грла говеда нестати, постоји потреба за развојем новог начина производње у Србији, по систему „крава-теле” где је основни производ теле за даљи тов. Може се рећи да је овакав начин узгоја тренутно занемарен, и из тог разлога би се могао укључити у потенцијално коришћење средстава у сврхе од пружања високо квалитетног приплодног материјала од говеда, до коришћења средстава за друге потребе у ову сврху.

			Одговор: Биће предложено за НППР програм.
ЗОП ЗГО производи			Додатни вид производње треба јасно промовисати у оквиру производње такозваних традиционалних производа или „производа са ознаком географског порекла”, што би требало укључити у систем коришћења ових средстава. Одговор: Размотрено у НППР
Кланице за 8 грла говеда или 50 грла свиња			Неопходно је размотрити понуђени концепт кланица за 8 грла говеда или 50 грла свиња са еколошког становишта и становишта испуњења неопходних ветеринарских и санитарних захтева, а економичност овакве производње превазилази потребу коментарисања. Захтев да се испуне сви национални стандарди у оквиру заштите животне средине није реалан. Одговор: Сви корисници морају да испуне националне стандарде на крају инвестиција, пре коначне исплате. Корисници морају да испуне само минимум националних стандарда описаних у ИПАРД II програму.
Инфраструктурне инвестиције			Ограничавајући фактор у развоју руралних подручја представља инфраструктура, а првенствено путеви. Почев од тренутног стања руралне путне мреже која не испуњава минималне потребе руралног становништва, ово може бити прилика да се повуче значајан део средстава и да се реши ово горуће питање.

				Одговор: Почетни број мера усклађен је са капацитетима институција и финансијском расподелом током програмског периода. Инфраструктура може бити покривена у НППР и у каснијој фази ИПАРД програма, или у неком другом периоду програма.
Производња на надморским висинама преко 400 метара				Од критичне је важности планирање врсте производње на надморским висинама преко 400 метара где смо напустили стварање производа са компаративним предностима (јагњетина, говедина, одређене врсте воћа, итд.). Надамо се да ће конкретна решења бити понуђена програмом развоја пољопривреде. Одговор: Дозвољена је подршка, и већа је стопа подршке за она изнад 500 метара надморске висине.
8.2. Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава				1) У сектору за воће и поврће већи акценат треба ставити на интерес пољопривредника да се придруже задругама. 2) У млекарском сектору, минималан број говеда треба смањити на 10 грла 3) У сектору за производњу меса, минималан број животиња треба преполовити на – 10 грла говеда, 75 грла оваца, 50 грла свиња, итд. 3) Предлаже се већи интензитет помоћи младим пољопривредницима са 65% на 70% и предвиђање посебних могућности за помоћ младим пољопривредним произвођачима који су почетници. Одговор: Покривено у НППР, а смањење критеријума ће значајно повећати

				број потенцијалних корисника, што ће поставити питање анализе радног оптерећења ИПАРД Агенције.
8.3. Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	21.07.2014.	11.07.- 21.07.2014.	Савез удружења пољопривредника Војводине 24400 Сента, Дожа Ђерђа 3434 - Миклош Нађ, Председник	1) Према нашем мишљењу, услови за заинтересована предузећа треба да укључе додатне захтеве да су предузећа пословала током најмање 3 године и да су током тог периода била ликвидна. 2) У области прераде воћа и поврћа, међу корисницима треба да буду и микро правна лица. Одговор: Уколико будемо имали превише корисника у оквиру спровођења програма, изменићемо га у другој фази и увести додатне захтеве. Узето у разматрање и микро правна лица су укључена.
8.6. Диверзификација руралне економије	20.07.2014.	11.07.- 21.07.2014.	ПУ „Заједница живинара“ Београд – дипломирани инжењер Раде Шкорић	Према нашем мишљењу, оно што недостаје поред развоја и повећања капацитета туристичког смештаја, јесте могућност за развој оне стране туризма која се заснива на пружању комерцијалних услуга. Да би се повећао квалитет хране за туристе, предлаже се увођење концепта локалних произвођача хране (меса, млечних производа, итд.) Одговор: Иако није планирана у оквиру предложене мере, опрема за постојећа питања је прихватљива и може допринети локалној производњи, као и подршци у продаји, што је такође прихватљиво.
8.2.; 8.3. и 8.6. Транспарентна комуникација са заинтересованим појединачним				1) Позиве за давање предлога би требало објавити и на интернет страници Министарства, и у дневној штампи и другим средствима јавног информисања. Такође би требало да буду директно упућени удружењима пољопривредника. 2) Ранг листу би такође требало објавити путем јавних медија и

пољопривредницима и предузетницима				послати заинтересованим странама било електронским путем или поштом. Одговор: Биће доступно на време.
Сектор живинарства – производња јаја				Предлог: Треба изменити Поглавља 8.2. и 8.3. где осим сектора за млеко и месо треба предвидети и сектор за производњу конзумних јаја, обзиром на огромне инвестиције захтеване у Закону о добробити животиња, и на захтеве по питању класирања, паковања, складиштења и транспортовања јаја. Одговор: Јаја се могу разматрати у оквиру подршке у НППР.
Предлози из нацрта Стратегије пољопривреде и руралног развоја 2014-2024 – Радна група за сточарство	20.07.2014. 20.07.2014.	11.07.- 21.07.2014. 11.07.- 21.07.2014.	ПУ „Заједница живинара“ Београд – дипл. инжењер Раде Шкорић Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду – Департман за сточарство – Проф. др Снежана Тривуновић, Директор	• Обезбедити субвенције за експлоатацију плодних јата, како није било довољно подстицаја када се узме у обзир укупан обим производње живине и јаја; • Имајући у виду велики удео „сиве економије” у производњи и продаји производа од живине, субвенције за узгој и производњу јаја би подстакле значајан напредак ка преласку на законске токове економије; • Субвенције су неопходне за инвестирање у објекте и опрему ради испуњења правних захтева за чување животиња у погледу добробити животиња, где ове услове у оквиру производње конзумних јаја испуњава само 5% пољопривредних газдинстава; • Због великих трошкова производње бројлер пилића, требало би да постоје субвенције за изградњу и опрему за „обнављање” енергије, коришћењем соларне енергије и опреме за комплетно побољшање енергетске ефикасности у оквиру живинарске производње. Недостатак оваквих инвестиција водиће ка скупом

				производњи и неконкурентној индустрији; • Треба видети прилику за даљи развој живинарске индустрије у узгоју ћурки, патки и гуски искључиво у виду програма за извоз, услед слабог конзумирања истих и слабе куповне моћи у Србији. Овај развој обухвата значајно инвестирање у производне капацитете и кланице, у складу са свим неопходним стандардима. Производњу конзумних јаја би требало развити у погледу различитих начина чувања истих (батеријски кавези, подни систем, коришћење испуста, слободно у простору, итд.). Одговор: Изградња и опремање су прихватљиви и плодна јата ће бити разматрана у оквиру НППР.
8.2.3.1. Специфични циљеви мере Сектор 1: Млеко				Да ли је то случајност или је са намером изостављена производња овчијег и козијег млека? Одговор: НППР.
8.2.6.5. Остали заједнички критеријуми прихватљивости	20.07.2014.	11.07.- 21.07.2014.	Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду – Департаман за сточарство – Проф. др Снежана Тривуновић, Директор Факултет за примењену екологију Футура, Универзитет Сингидунум	Универзитетска диплома – Сматрам да било каква универзитетска диплома није довољан услов за рад у пољопривреди! Обука: О каквој врсти обуке је реч?
8.2.7. Специфични критеријуми прихватљивости (према сектору) Сектор 2: Месо	20.07.2014	11.07.- 21.07.2014.	Универзитет Сингидунум	Производња меса? Одговор: Верујемо да је универзитетска диплома довољна. Акредитоване обуке.

8.2.9. Критеријум за одабир			– Весна Вандић, Секретар	Корисник је члан задруге или задругар: зашто задруга? Мислим да би требало томе да додамо удружења. Одговор: Одлучили смо да задржимо само задруге ради веће наглашености.
8.3.8. Прихватљиви трошкови Сектор 1: Одељење за млеко и млечне производе				Понавља се и треба да се избрише – Опрема за једноставна испитивања која може да разграничи добар и лош квалитет млека. Одговор: Узето у обзир.
8.2.1. Правни основ Секторски споразум				Неопходно је прецизно навести опште циљеве унутар сектора у оквиру спровођења ЕУ ЗПП након ових правних оквира. Одговор: Одговарајући правни оквир је дат у документу.
8.2.2. Појашњење националних стандарда	20.07.2014.	11.07.- 21.07.2014.	Факултет за примењену екологију Футура, Универзитет Сингидунум – Весна Вандић, Секретар	Који су то стандарди? Требало би их навести да би се боље разумели. Одговор: Списак стандарда налази се у Прилогу ИПАРД програма
8.2.2. Појашњење Сектор 1: Млеко	19.07.2014.	11.07.- 21.07.2014.	Пројекат Подршка цивилног друштва у јавној администрацији у оквиру ИПА II за	Млекарски сектор треба да укључи козје и овчије млеко! Одговор: Биће у НППР.

8.2.2. Појашњење Сектор 1: Млеко Производња малих размера			рурални развој са фокусом на меру 202, Ивана Стефановић Ристин, вођа пројекта	Недостају статистички подаци и подаци из Пописа пољопривреде које треба навести да би се избегла произвољна тумачења. Одговор: Детаљне анализе сектора нису део ИПАРД програма, већ само кратки прегледи.
8.2.2. Појашњење Сектор 1: Млеко Одрживо пословање газдинства				Навести све специфичне циљеве и потребе по питању инвестирања у овај сектор! Одговор: Приложен је одговарајући списак.
8.2.2. Појашњење Сектор 2: Месо				• Прикладније је рећи СЕКТОР ЗА УЗГОЈ ГОВЕДА, СВИЊА, ОВАЦА, ЖИВИНЕ, итд. него МЕСНОПРЕРАЂИВАЧКИ СЕКТОР, а предлог је да се сваком од ових сектора додели засебно поглавље јер су проблеми специфични за сваки подсектор, као што су и потребе сваког подсектора јединствене! • Шта се дешава са живинарским сектором за производњу јаја? • Терминолошки се користи производња или држање говеда? • Сектор за узгој говеда! Ово поново поставља питање других сектора сточарства – свиња, оваца, коза и живине? • Производња говедине? Испод се користи термин чување...? Ускладити текст са техничким терминима и логичним редоследом у интерпретацији! • Еколошки стандарди – Навести стандарде који се примењују! Одговор: Терминологија је узета из програмског шаблона који је омогућио

				<i>DGAGRI</i> Сектор за јаја није укључен. Текст је усклађен са предлогом. Стандари су наведени у Прилогу.
8.2.2. Појашњење Сектор 3: Сектор за воће и поврће				Шта се дешава са виноградарством? Одговор: НППР.
8.2.2. Појашњење Сектор 4: Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)				Ста се дешава са сточном храном/кормним биљем? Одговор: Није предвиђено ИПАРД програмом, делимично је покривено НППР и програмом за пољопривреду.
8.2.3.1. Специфични циљеви мере Сектор 1: Млеко				• 20-100 грла говеда: газдинства са мање од 20 грла ће пропасти! • Неопходно је идентификовати области у оквиру којих треба побољшати ове подстицаје сектора кроз предвиђене циљеве. Одговор: НППР.
8.2.3.1. Специфични циљеви мере Сектор 2: Месо				Пре дефинисања мера неопходно је имати основну анализу сектора из ког произилазе те мере за подстицај! Предлог: развојити сектор за узгој говеда, оваца и свиња (недостаје сектор за узгој коза). Одговор: Анализе сектора се израђују пре него што се осмисле мере. Поглавља су дата у шаблону за израду програма.

8.2.3.1. Специфични циљеви мере Сектор 4: Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)				• 2-50ha: недостају класе/типови земљишта и категорије власништва као и детаљи о закупу! • 20ha: Које класе/типови земљишта, какав статус власништва? Одговор: Није потребно навести типове земљишта. Предвиђен је уговор за изнајмљивање и он је описан у програму.
8.2.6.1. Типови одговарајућих газдинстава				• Обавезе према држави: навести обавезе које ће се примењивати! • 5 година рентирања/закупа земљишта: Земљиште у РС се рентира/даје у закуп на периоде краће од 5 година, поново размотрити овај захтев! Одговор: Биће детаљније разрађено у пријавним формуларима. Захтев је обавезан и претходно дефинисан у програмском шаблону.
8.2.6.2. Поштовати националне стандарде				Навести сертификате, стандарде и одговарајуће државне органе, пошто је крајње нејасно које од услова треба испунити, а они ће бити обавезни! Одговор: Узето у обзир, списак је укључен у програм.
8.2.6.3. Економска исплативост имања				Правно лице из текста или газдинство/пољопривредно газдинство из наслова?? Терминологија је измешана и нејасно је на кога ће се примењивати обавезе! Одговор: На оног ко се пријављује за инвестиције.

8.2.6.4. Стандарди ЕУ				Дефинисати стандарде! Одговор: Прилог ИПАРД програма.
8.2.6.5. Остали заједнички критеријуми прихватљивости				• Ово је програм, не споразум! • Боље је рећи примаоци него кандидати! • Дужина трајања статуса регистрованог газдинства: регистровано као активно пољопривредно газдинство или су дозвољена оба статуса? • Висока стучна спрема: Основне студије или пуно четворогодишње образовање? Одговор: Терминологија је у складу са програмским шаблоном, сви кандидати неће бити и примаоци. Само активна, пасивна се не могу кандидовати, зато и јесу пасивна. Пуне четворогодишње студије, основне ћемо размотрити поново.
8.2.6.6. Инвестиције у постројења обновљиве енергије				Да ли је неопходно навести подстицаје за инвестиције у оквиру националног плана? Ако јесте, онда је апсолутно неопходно набројати их све! Одговор: Финансијске табеле су део ИПАРД програма.

8.2.9. Критеријуми за одабир			• Подручја са отежаним условима рада у пољопривреди: навести правни основ тј. Национални пропис којим се именују отежани услови рада у пољопривреди. • Органска пољопривреда: да ли планирате специјалне мере за органску производњу? Ако је то случај, онда су оне изостављене у овом прегледу! • Инвестициони пројекти су у оквиру млекарског сектора или меснопрерађивачког сектора: због чега нису наведени други производи, већ само млечни и месни производи? • Кандидат је жена: боље је рећи пољопривредно газдинство је у власништву жене или газдинство је регистровано на жену! • За члана задруге, навести период чланства пре пријављивања! Одговор: Прописи у вези са дефинисањем, као и списак подручја са отежаним условима у раду у пољопривреди налазе се у Прилогу. Органска пољопривреда ће посебно бити разматрана у другој фази и заинтересоване стране ће бити обавештене о томе. Воће и поврће је укључено у инвестициону подршку. Не морају сви потенцијални корисници да буду и власници, и нема потребе да се каже да жена треба да буде власник газдинства. Није потребно навести период чланства у задрузи, то је само критеријум за рангирање.

8.2.12. Индикатори и циљеви				• Укупан број подржаних пројеката – 6.505: по ком основу је направљена ова процена, јер делује прилично нереално? • Укупне инвестиције у физички капитал према подржаним газдинствима у ЕУР – 155.979.487: нереалан износ у односу на број планираних пројеката. Одговор: Циљеви су израчунати на основу доступних статистичких података, доступних средстава, критеријума, претходних интервенција и процена; стога, може доћи до грешака.
8.2.14. Географски обим мере				Неопходно је конкретно навести подручја која припадају урбаним или руралним подручјима! Одговор: Не, није, читава територија Републике Србије (без Косова) је квалификована.
8.6.6. Заједнички критеријуми прихватљивости				• На основу одредаба Закона о туризму, нису сви објекти који учествују у активностима туризма у обавези да се региструју, али треба да буду на списку Регистра туризма који је у Агенцији за привредне регистре Србије (АПР). Чак се на списку налазе и физичка лица која немају статус правног лица, тј. нису регистрована у АПР-у. На пример, власници категорисаних објеката за смештај посетилаца су физичка лица која послују преко посредника: локалне туристичке организације или агенције! Корисник кога треба укључити би требало да буде ВЛАСНИК КАТЕГОРИСАНОГ СМЕШТАЈА! Уколико се задржи садашња формулација, власници категорисаних објеката за смештај у оквиру туризма у индустрији домаће радиности или власници руралних туристичких газдинстава неће моћи да постану корисници ових подетцаја!!

			• Економска исплативост правног лица: не правно лице, већ носилац пословања, зато што су ове мере намењене газдинствима пољопривредних власника или власницима објеката који се користе у сврхе туризма! Одговор: Узето у разматрање.
8.6.8. Прихватљиви трошкови			• Подносилац пријаве се налази у планинском пределу: исправка – у руралним подручјима, зато што рурална подручја нису само у планинским пределима! Основне студије у трајању од четири године наставног плана и програма! Одговор: Исправно је рећи планина.
Општи коментари			• <i>LEADER</i> мере, на основу информација које смо редовно примали протекле две године од представника Министарства, су припремљене и спремне за акредитацију. Из неког разлога, нису укључене за акредитацију у првом таласу, уз мере за инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава, инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства, диверзификацију пољопривредних газдинстава, и развој пословања и техничку помоћ? Захтев представника Локалних акционих група широм Србије јесте да <i>Leader</i> мера ни под којим условима не буде искључена из акредитације у првом таласу, како би се осигурало спровођење на време; • Мера - Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој

				пословања покрива искључиво област туризма. Ово је погубно за све оне који су укључени у друге активности у руралним подручјима, ту посебно инсистирамо на препоруци да ова мера предвиди макар подршку за сектор обновљиве енергије и сектор за прераду на пољопривредном газдинству. Одговор: Тренутни капацитети институција дозвољавају само предложене мере. Преостали део мера за диверзификацију планиран је по основу НППР.
8.2.1. Правни основ	19.07.2014.	11.07.- 21.07.2014.	Пројекат Подршка цивилног друштва у јавној администрацији у оквиру ИПА II за рурални развој са фокусом на меру 202, Ивана Стефановић	Заједно уз нацрт програма, Прилоге на које се позива у оквиру програма би требало приложити уз исти. Одговор: Биће доступно са свом документацијом на интернет страници Министарства.
8.2.2. Појашњење Сектор 1: Млеко	21.07.2014.	11.07.- 21.07.2014.	Ристин, вођа пројекта Град Ниш, Управа за пољопривреду и развој села Иван Павловић, координатор групе за управљање и координацију пројеката	• Предлог – укључити читав млекарски сектор, тј. без искључивања козијег и овчјег млека; • Низак ниво квалитета производње млека: нису приложени статистички подаци који подржавају ове тврдње. Одговор: НППР, подаци су преузети из секторских анализа.
8.2.2. Појашњење Сектор 2: Месо				• Говеда се не производе већ се чувају/држе/узгајају. • Не сектор за говеда, већ сектор за узгој говеда/сточарство; • Добробит животиња и еколошки услови: предлог је ојачати ове аргументе опипљивим чињеницама.

				Одговор: Узето у разматрање, термин говеда замењен термином краве.
8.2.2. Појашњење Сектор 3: Сектор за воће и поврће				Шта се дешава са виноградарством? Одговор: НПРР.
8.2.3.1. Специфични циљеви мере Сектор 1: Млеко				• 20-100 грла говеда: било би ефикасније односити се према специфичним подручјима него према броју грла (нпр. Хрватска); • Недостају секторске анализе, а самим тим је планиран нереалан обим производње за све секторе. Одговор: Секторске анализе постоје. Број крава узет је као критеријум у консултацијама са другим одељењима министарства.
8.2.3.1. Специфични циљеви мере Сектор 4: Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)				• Обновљива енергија се не спомиње као вид инвестирања! Одговор: Обновљива енергија је укључена након консултација.
8.2.4. Повезаност са другим ИПАРД мерама у оквиру програма и са националним мерама				• Због чега Мера за руралну инфраструктуру (301) није укључена у ИПАРД програм, јер може у потпуности бити финансирана кроз ИПАРД? • Да ли се Мера за руралну диверзификацију планира по основу ИПАРД програма или НПРР? Одговор: Не постоји одговарајућа анализа потреба, нема капацитета, мали

				буџет за читав Програм.
8.2.6.1. Типови прихватљивих газдинстава				• Обавезе према држави: није наведено које су то обавезе; • 5 година рентирања/закупа земљишта: Земљиште у РС се обично рентира/даје у закуп на период између 1-3 године (за усеве или стоку). Одговор: Детаљи ће бити дефинисани у позиву за пријављивање. 5 година захтева програм и то се мора поштовати.
8.2.6.2 Поштовати националне стандарде				Дефинисати стандарде, сертификате и релевантне јавне власти на које се мисли? Одговор: Списак стандарда се налази у Прилогу.
8.2.6.3. Економска одрживост газдинства				• Правно лице из текста или газдинство/ пољопривредно газдинство из наслова? Одговор: Односи се на корисника.
8.2.12. Индикатори и циљеви				• Укупан број подржаних пројеката – 6.505: превише пројеката. Пример Хрватске – 277 пројеката; • број газдинстава која инвестирају у сточарство у погледу смањења N₂O и емисија метана (складиштење стајског ђубрива): појаснити на који начин се дошло до процењеног броја;

			• Укупне инвестиције у физички капитал према подржаним газдинствима у ЕУР – 155.979.487: нереалан износ заснован на броју планираних пројеката. Хрватска је предвидела 151.000 ЕУР за 277 предложених пројеката. Одговор: Узето у разматрање, цифре су измењене.
8.2.13. Административне процедуре			Није јасно ко може да преда пријаву. Одговор: Прихватљив корисник.
Мера - Диверзификација руралне економије			• Уколико је свеобухватан циљ ове мере повећање степена диверзификације и развој економских активности у руралним подручјима, уз могућност стварања радних места и такође побољшања квалитета живота у руралним подручјима, развој искључиво ТУРИЗМА, као једине активности у оквиру ове мере се сматра неприхватљивим. Ако се ова мера заснива искључиво на туризму, логично је да је битно да се упоредо са овом мером истовремено спроведе Мера за обнову и развој руралне инфраструктуре, јер, уколико погледамо јужну Србију, једина места која имају могућност да пруже туристичке услове су инфраструктурно неразвијена, а стога би, ова мера сама за себе била непотпуна. Уколико желимо да омогућимо диверзификацију економије у руралним подручјима, неопходно је проширити спектар активности на оне активности које подстичу развој руралне економије, а које се посебно односе на: - директну продају, - традиционалне занате, - прераду на пољопривредном газдинству,
Општи коментари			

				- обновљиве изворе енергије, - услуге у руралним подручјима; • Списак прихватљивих трошкова је недовољно дефинисан, а то је случај и са прихватљивим активностима. Одговор: Неке мере ће бити у НППР а неке треба покрити из других фондова и националних програма других министарстава.
Мера – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава Општи коментари	21.07.2014. 21.07.2014.	11.07.- 21.07.2014. 11.07.- 21.07.2014.	Град Ниш, Управа за пољопривреду и развој села Иван Павловић, координатор групе за управљање и координацију пројеката Удружење пољопривредних произвођача Сенте Јожеф Ковач, Председник	Две предвиђене мере ИПАРД II програма (Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава и Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних и производа рибарства) се концентришу било на пољопривредна газдинства која теже ка производњи квалитетних сировина које се могу користити у прерађивачкој индустрији, или на инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и продаје пољопривредних производа и производа рибарства чиме би сектор за прераду ојачао своје капацитете. На тај начин, нема подстицаја за пољопривреднике који би желели да изађу из примарне производње и да се повежу са прерадом. Стога би требало узети у обзир директну продају и прераду на пољопривредном газдинству. Међутим, напоменуто је да су ови подстицаји планирани као део националних мера, док разликовање, које споменуто у документу у Поглављу 10, није саставни део предложених мера. Одговор: Разграничење између Националног и ИПАРД програма је део ИПАРД програма.

Опште				Пољопривреда земље може да постане конкурентна, оријентисана ка извозу, ако је заснована на пољопривредним газдинствима рационалних величина и задругама, које раде по основу принципа чланова Међународног савеза задруга. УН су прогласиле 2012. годину међународном годином задруга, и стога су желеле да привуку пажњу на чињеницу да без државне подршке задругама нема економског раста ни значајног стварања радних места, пошто су успешне задруге међу кључним предусловима за проналажење излаза из економске кризе. Због важних задружних принципа и вредности, задруге се разликују од осталих видова предузетништва пошто, осим солидарности, пружају подршку слабијима и носе економску важност која даје огроман допринос свеобухватном развоју нације. Наш циљ би требало да буде постизање конкурентне пољопривреде која ствара зараду, што није могуће без нових врста задруга, посебно задруга заснованих на производним линијама; ИПАРД програм би требало конкретно да омогући услове за оснивање, рад и развој нових задруга (на основу принципа Међународног савеза задруга.) Одговор: Задруге су правна лица и стога, погодне су за пружање подршке. Групе произвођача су нова тема за Србију и планирамо да радимо на промовисању овог концепта у будућности. Посебна подршка може да се пружи групама произвођача, а не задругама.
Остали коментари				Јачање капацитета и мотивисање произвођача на разне врсте удруживања – интерес у удруживању, првенствено кроз западни модел задруга (задруге засноване на производним линијама);

				• Инвестирање у прераду и маркетинг пољопривредних производа, наглашавајући прераду локалних сировина и брендирање локалних производа; повећати подршку за произвођаче и нове задруге; • Повећати подршку за јачање преноса знања – специфични пројекти за увођење нових производних и технолошких система. Одговор: Мотивисање на разне врсте удруживања постоји кроз додатно бодовање у критеријумима за одабир за чланове задруга. Маркетинг представља прихватљив трошак, а брендирање је подржано у НППР. Пренос знања је покривен програмом Саветодавних служби.
Мера – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава – Општи коментари	21.07.2014.	11.07.-21.07..2014.	Удружење пољопривредника „Банатски форум”, Зоран Сефкерицац, председник управног одбора	Предлог: Предложена снага трактора за тракторе које треба купити је мала ако узмемо у обзир величину пољопривредних газдинстава и нове начине производње. Предлог је да се повећа број kW на 250 kW. Одговор: DG AGRI се не слаже са повећањем броја kW за тракторе уз објашњење да је ова мера само привремено прихваћена за ИПАРД ради боље реализације и коришћења средстава и у мери која подржава мање кориснике који би имали користи од трактора, али не могу да га приуште.